

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ

**ARAP BAHARI SONRASI TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERE
YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI: AVRUPA BİRLİĞİ
AÇISINDAN BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

DOÇ. DR. HAKAN ÖZDEMİR

UĞURAY UĞURLUDOĞAN

MALATYA 2020

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ

**ARAP BAHARI SONRASI TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ
GÖÇMENLERE YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI:
AVRUPA BİRLİĞİ AÇISINDAN BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uğuray UĞURLUDOĞAN

Danışman
Doç. Dr. Hakan ÖZDEMİR

MALATYA 2020

ONUR SÖZÜ

Bu tez çalışması, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmış olup; tezimin akademik ve etik kurallara uygun olarak hazırlandığını, kullanılan kaynakların kaynakçada belirtilenlerden oluştuğunu ve bu eserlerin hepsine de atıfta bulunduğumu belirtir, aksi bir durum halinde aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Uğuray UĞURLUDOĞAN

TEŞEKKÜR

Bugünlere gelmemde çok büyük emekleri olan annem Emine UĞURLUDOĞAN ve babam Kenan UĞURLUDOĞAN'a, hayatımın her anında ve tez çalışmam esnasında sevgisini esirgemeyen ve beni sabırla destekleyen sevgili eşim Suzan UĞURLUDOĞAN'a, varlıklarıyla bana yaşama sevinci veren kızım Beril Ece'ye ve oğlum Mustafa Tuna'ya, yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca kendisinden çok şey öğrendiğim, çalışmamın her satırında emeği olan ve bana her konuda yol gösteren değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Hakan ÖZDEMİR'e ve emeği geçen bölüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'nin Arap Baharı sonrası dönemde maruz kaldığı kitlesel göçlere karşı izlediği göç politikalarındaki değişim ve dönüşümün Avrupa Birliği açısından bakılarak ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada tarihsel, betimsel ve karşılaştırmalı araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda sürdürülen çalışmada öncelikle göçe ilişkin kavramsal ve kuramsal çerçeveye değinilerek, Arap Baharı süreci ve beraberindeki göç hareketleri ele alınmıştır. Akabinde Arap Baharı öncesi ve sonrasında AB göç politikasında yaşanan yasal ve tarihsel değişim ile AB'nin Suriyeli göçmenlere yönelik göç politikası ortaya konmuştur. Bundan sonra da Suriye krizi öncesi ve sonrasında Türkiye'nin göçle ilgili ulusal mevzuatı ve kurumları ile Suriyeli göçmenlere yönelik izlediği politikaları ele alınarak, bahsi geçen politikalara dönük AB'nin Türkiye'den talep ve beklentileri ile Türkiye'ye sunduğu vaat ve yardımları incelenmiştir. Son olarak Türkiye'nin Suriyeli göçmelere yönelik politikalarında AB ile yaşadığı sorunlar ve AB'nin bu politikalara bakışı irdelenmiştir. Çalışmanın sonunda Türkiye'nin, Suriyelilerden kaynaklanan göç sorununa çözüm bulmak maksadıyla çabalarının devam ettiği; fakat göç konusunda Avrupa Birliği ile ilişkilerin istenilen seviyeye ulaşmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Avrupa Birliği, Göç, Suriye, Türkiye,

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the changes and transformation of Turkish immigration policies after The Arab Spring period which caused mass migration to Turkey viewed from the European Union. In this context in this study, historical and descriptive research methods were used. In this study, the conceptual and theoretical framework of immigration is primarily addressed, and the Arab Spring process and its accompanying migration movements are discussed. Subsequently, the legal and historical change in the EU's migration policy before and after the Arab Spring, and the EU's migration policy towards Syrian migrants were introduced. After that, the policies of Turkey's national legislation and institutions on immigration by the period of before and after Syria crisis were discussed. Related to Turkey's policies; demands and expectations of the EU and aids and promises which are offered from EU to Turkey were studied. Finally, the difficulties with the EU on Turkey's policy on Syrian immigrants and the EU's view of these policies was discussed. The conclusion that is reached at the end of the study is; Turkey has continued its efforts in order to find solutions to migration problems arising from the Syrians; however, it has been concluded that the relations with the European Union on migration have not reached the desired level.

Keywords: Arab Spring, European Union, Migration, Syria, Turkey

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
ÖZGEÇMİŞ	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
1. GÖÇE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Göç ve Göçmen Kavramı	4
1.2. Göç Kuramları	5
1.2.1. Ernst Georg Ravenstein Kuramı.....	5
1.2.2. İtme Çekme Kuramı.....	6
1.2.3. Petersen'in Beş Göç Sınıflandırması.....	7
1.2.4. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı	8
1.2.5. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı	8
1.2.6. Yeni Ekonomi Kuramı	9
1.2.7. Dünya Sistemleri Kuramı	10
1.2.8. Göç Sistemleri Kuramı.....	10
1.2.9. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	11
1.3. Göçün Nedenleri	12
1.3.1. Siyasal Faktörler	12
1.3.2. Ekonomik Faktörler	12
1.3.3. İtici ve Çekici Faktörler	13
1.4. Göç Türleri	14
1.4.1. Nedenlerine Göre Göçler.....	14
1.4.1.1. Mevsimlik Göç.....	14
1.4.1.2. Beyin Göçü.....	14
1.4.1.3. Zorunlu Göç	15
1.4.1.4. Gönüllü Göç.....	15

1.4.2. Göç Edilen Yerin Mesafesine ve Göç Edenlerin Sayısına Göre	
Göçler	16
1.4.2.1. İç Göç	16
1.4.2.2. Dış Göç/Uluslararası Göç	16
1.4.2.3. Kitlemel Göç	16
2. ARAP BAHARI VE GÖÇ HAREKETLERİ ÜZERİNE	18
2.1. Arap Baharı'nın Doğuşu ve Etkileri	18
2.2. Arap Baharı ve Suriye	20
2.2.1. Arap Baharı'nın Suriye'ye Siyasi ve Toplumsal Etkileri	22
2.2.2. Arap Baharı ve Suriye'den Gerçekleşen Göçler	23
3. ARAP BAHARI ÖNCESİ AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARINDA	
YAŞANAN YASAL VE TARİHSEL DEĞİŞİMLER	25
3.1. Avrupa Birliği Göç Politikalarının Hukuki Çatısı	26
3.1.1. AB Birincil Mevzuatlarında Göç Kavramı ve Serbest Dolaşım	
Hakkının Evrimi	27
3.1.2. AB İkincil Mevzuatlarında Göçle İlgili Yapılan Düzenlemeler	28
3.1.2.1. TREVI Grup Anlaşması: Sınır Güvenliğinin Arttırılması	
(1976)	28
3.1.2.2. Schengen Sözleşmesi: Ortak Göç Politikası Yolunda İlk Adım	
(1985)	29
3.1.2.3. Dublin Sözleşmesi: Sığınma Politikasının Uyumlaştırılması	
(1990)	31
3.1.2.4. Maastricht (Avrupa Birliği) Anlaşması (1991)	32
3.1.2.5. Amsterdam Anlaşması: Avrupa Vatandaşlığı (1997)	33
3.1.2.6. Tampere Zirvesi: Avrupa Ortak Sığınma Sistemi ve Menş	
Ülkelerle İşbirliği (1999-2004)	35
3.2. AB'de Göç, Sığınma ve Sınır Kontrolü'ne Yönelik Kurulan Kurum ve	
Platformlar, Zirve ve Anlaşmalar	36
3.2.1. CEAS: Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (1999)	36
3.2.2. EURODAC: Parmak İzi Veritabanı (2000)	37
3.2.3. Laeken Zirvesi: AB'nin Geleceği (2001)	38

3.2.4. Seville Zirvesi: Dış Sınırların Korunması, Yük Paylaşımı ve Menşe Ülkelerle İşbirliği (2002).....	40
3.2.5. Selanik Zirvesi (2003)	41
3.2.6. Lahey Programı: Göç Sorununa Dengeli Bir Yaklaşım (2004).....	41
3.2.7. Lizbon Anlaşması (2007)	45
3.2.8. Avrupa Göç ve İltica Paktı'nın İmzalanması (2008)	46
3.2.9. EUROPOL: Avrupa Polis Teşkilatı (2009)	47
3.2.10. Stockholm Programı: Vatandaşlarını Koruyan ve Hizmet Eden Güvenilir Bir Avrupa (2009).....	49
3.2.11. FRONTEX: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (2004).....	51
3.2.12. Lizbon Anlaşması (2009)	53
3.2.13. EASO: Avrupa İltica Destek Ofisi (2010).....	54
4. ARAP BAHARI SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARINDAKİ DEĞİŞİM	56
4.1. Dublin III Tüzüğü: Üye Devletlerin Sorumlu Tutulmasına Yönelik Kriterler (2013)	56
4.2. EUROSUR: AB Sınırlarını Koruyan Teknoloji (2013).....	57
4.3. Acil Eylem Planı (2015)	58
4.4. Göçe İlişkin Avrupa Gündemi (2015)	59
4.5. Göç Gündeminin Eylem Planı: Dört Sütun.....	62
4.6. ETIAS: Avrupa Seyahat Bilgileri ve Yetkilendirme Sistemi (2016)	65
5. ARAP BAHARI SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI	67
6. TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARI	70
6.1. Suriye Krizi Öncesi Türkiye'nin Göç ile İlgili Ulusal Mevzuatı	71
6.1.1. 885 Sayılı İskân Kanunu (1926).....	72
6.1.2. 2510 Sayılı İskân Kanunu (1934).....	73
6.1.3. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu (1950).....	73
6.1.4. Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	74

6.2. Suriye Krizi Öncesi Türkiye'nin Göç ile İlgili Ulusal Kurumu: AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı).....	76
6.3. Suriye Krizi Sonrası Türkiye'nin Göç ile İlgili Ulusal Mevzuatı	81
6.3.1. YUKK: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013).....	81
6.3.2. Geçici Koruma Yönetmeliği (2014)	85
6.4. Suriye Krizi Sonrası Türkiye'nin Göç ile İlgili Ulusal Kurumları	86
6.4.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: GİGM (2013)	87
6.4.2. Kabul ve Barınma ile Geri Gönderme Merkezleri	90
7. TÜRKİYE'NİN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI	92
7.1. Türkiye'nin Suriyelilerin Barınma Sorununa Yönelik İzlediği Politikalar	92
7.2. Türkiye'nin Suriyelilerin Sağlık Sorununa Yönelik İzlediği Politikalar	95
7.3. Türkiye'nin Suriyelilerin Eğitim Sorununa Yönelik İzlediği Politikalar	98
7.4. Türkiye'nin Suriyelilerin Toplumsal Entegrasyonuna Yönelik İzlediği Politikalar	104
8. TÜRKİYE'NİN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI VE AVRUPA BİRLİĞİ	110
8.1. AB'nin Suriyeli Göçmenler Konusunda Türkiye'den Talep ve Beklentileri	110
8.2. AB'nin Suriyeli Göçmenler Konusunda Türkiye'ye Vaat ve Yardımları..	112
8.2.1. Ortak Eylem Planı	112
8.2.2. AB Projeleri.....	114
9. TÜRKİYE'NİN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK POLİTİKALARINDA AB İLE YAŞANAN SORUNLAR	119
10. TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARINA YÖNELİK AB TARAFINDAN YAPILAN DEĞERLENDİRMELER.....	121
10.1. AB Tarafından Yayınlanan İlerleme Raporlarında Türkiye'nin Göç Politikalarına İlişkin Değerlendirmeler	121

10.1.1. Türkiye 2011 İlerleme Raporu	121
10.1.2. Türkiye 2012 İlerleme Raporu	122
10.1.3. Türkiye 2013 İlerleme Raporu	123
10.1.4. Türkiye 2014 İlerleme Raporu	124
10.1.5. Türkiye 2015 İlerleme Raporu	125
10.1.6. Türkiye 2016 İlerleme Raporu	127
10.1.7. Türkiye 2017 İlerleme Raporu	130
10.1.8. Türkiye 2018 İlerleme Raporu	130
10.1.9. Türkiye 2019 İlerleme Raporu	131
10.2. Türkiye'nin Göç Politikalarına Yönelik AB Tarafından Yapılan Diğer Değerlendirmeler	134
SONUÇ	137
KAYNAKÇA	142

ÖZGEÇMİŞ

Uğuray UĞURLUDOĞAN, 1983 yılında Adana'nın Seyhan ilçesinde doğmuş, ilk ve orta öğrenimini Adana'da tamamlamıştır. Lise eğitimine 1998 yılında girdiği Maltepe Askeri Lisesi/İzmir'de başlamış ve 2002 yılında mezun olmuştur. Askeri eğitim hayatına 2002 yılında başladığı Kara Harp Okulu/Ankara'da devam etmiş ve 2006 yılında Jandarma Teğmen olarak mezun olmuştur. 2006-2017 yılları arasında, Jandarma Genel Komutanlığı emrinde; Ankara, Kırklareli, Manisa, Tunceli, İzmir ve Elazığ illerinde çeşitli kadro ve görevlerde bulunmuştur. Evli ve iki çocuk babası olup iyi seviyede İngilizce bilmektedir.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 6.1. AFAD Tarafından Verilen Eğitim Hizmetleri	78
Tablo 6.2. AFAD Tarafından Verilen Sağlık Hizmetleri.....	79
Tablo 6.3. Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Sağlık Hizmeti	97

KISALTMALAR

AAET	:	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	:	European Union (Avrupa Birliği)
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AET	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFAD	:	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKÇT	:	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AP	:	Avrupa Parlamentosu
AT	:	Avrupa Topluluğu
BMMYK	:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEAS	:	Common European Asylum System (Ortak Avrupa Sığınma Sistemi)
CIA	:	Central Intelligence Agency (Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı)
DSÖ	:	Dünya Sağlık Örgütü
EASO	:	European Asylum Support Office (Avrupa İltica Destek Ofisi)
EMSA	:	European Maritime Safety Agency (Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı)
ETIAS	:	European Travel Information and Authorisation System (Avrupa Seyahat Bilgileri ve Yetkilendirme Sistemi)
EURODAC	:	European Asylum Dactyloscopy Database (AB Düzensiz Sınır Geçişlerini Tanımlamak İçin Parmak İzi Veritabanı)
EUROPOL	:	European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Avrupa Birliği Kolluk İşbirliği Teşkilatı)
EUROSUR	:	The European Border Surveillance system (Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi)
FRONTEX	:	European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı)
GBM	:	Geçici Barınma Merkezi

GSYH	:	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IFRC	:	The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu)
IOM	:	International Organisation of Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
OPEC	:	Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği)
SGK	:	Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TÖMER	:	Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi
TREVI	:	Terrorism, Radicalism, Extremism And International Violence (Terörizm, Radikalizm, Aşırılık ve Uluslararası Şiddet)
YİMER	:	Yabancılar İletişim Merkezi
YÖS	:	Yabancı Öğrenci Sınavı
YUKK	:	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
UNHCR	:	United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UNICEF	:	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

GİRİŞ

2010 yılında Tunus'ta başlayan protesto gösterileri zamanla iç savaşa dönüşmüş ve ardından Ortadoğu'daki diğer ülkelere de sıçramıştır. Arap Baharı adıyla anılan bu süreç sonunda kimi ülkelerdeki protestolar iktidarların çeşitli reform düzenlemelerini hayata geçirmesiyle sonuçlanmışken, kimi ülkelerde iktidar ve rejim değişikliğine neden olmuştur. Arap Baharı süreci Ortadoğu ülkelerinde uzun yıllar süren tek adam rejimlerinin neden olduğu; işsizlik, ekonomik sorunlar, yolsuzluk gibi sorunlara tepki olarak doğmuştur. Arap Baharı'ndan en fazla etkilenen ülkelerden birisi de Suriye olmuştur. Uzun yıllar Suriye'yi yöneten Beşar Esad ülkesinde meydana gelen protesto gösterileri sonucu, çeşitli reformları hayata geçirdiyse de bu reformlar Suriye halkını tatmin edecek düzeyde olmamıştır. Esad yönetiminin hayata geçirdiği reformları yeterli bulmayan Suriyeliler protesto gösterilerine devam etmiştir. Esad yönetiminin, bu gösterilere ve taleplere sert askeri tedbirlerle karşılık vermesiyle ülke iç savaşa sürüklenmiştir. Olayların sonunda Suriye, Esad yanlıları ve muhalifler olarak ikiye ayrılmıştır. Ülkede yaşanan iç karışıklık, ağır insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ülkelerindeki iç savaştan kaçan Suriyeliler, başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Türkiye, sınırlarına sığınan Suriyelilere ilk günden itibaren açık kapı politikası uygulamıştır. Suriye'deki iç savaşın başlamasının ardından Türkiye'ye sığınan Suriyeli sayısında meydana gelen artışlar nedeniyle, Türkiye çeşitli yasal ve idari tedbirlerle bu kitlesel göçlere çözüm üretmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkaran Türkiye, göç konularına daha sistematik bir yaklaşım sergilemek maksadıyla da İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü ihdas etmiştir. İlk başlarda sınırda kurulan Geçici Barınma Merkezleri'nde ağırlanan Suriyeliler zamanla tüm Türkiye'ye yayılmıştır. Türkiye'de başta İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları Suriyeli sığınmacıların entegrasyonu için çaba sarf etmiştir.

Ülkelerindeki iç savaştan kaçan Suriyeliler Türkiye gibi komşu ülkelere, ardından da zamanla Avrupa ülkelerine sığınmaya başlamıştır. Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen Suriyeli göçmenlerin bir kısmı Akdeniz üzerinden Avrupa'ya gitmeye çalışırken, bir kısmı da Türkiye üzerinden gitmeye çalışmıştır. Kuruluşundan bu yana

ortak bir göç politikası oluşturmaya çalışan AB, Suriyeli sığınmacıların Avrupa sınırlarına dayanmasıyla ortak göç politikası oluşturma çalışmalarını yeniden gündemine almıştır. Türkiye'nin açık kapı politikasının aksine, AB ülkeleri sınırdaki tedbirleri artırmak suretiyle Suriyeli sığınmacıları Avrupa'dan uzak tutmaya çalışmıştır. AB'nin benimsediğini iddia ettiği insani değerlere tezat bir şekilde Suriyeli sığınmacılara sınırlarını kapattığı görülmüştür.

Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde Suriyeli sığınmacılar önemli bir başlık olmuştur. Sınırlarında aldığı tedbirler Suriyeli sığınmacılardan korunmasına yetmeyen AB, Türkiye ile yaptığı çeşitli görüşmelerin sonunda AB-Türkiye Eylem Planı imzalanmıştır. Bu plana göre, Türkiye üzerinden AB'ye kaçak yollarla giren sığınmacıların Türkiye'ye iade edilmesi, bunun karşılığında iade edilen sayıda sığınmacının çeşitli AB ülkelerine yerleştirilmesi konusunda anlaşmaya varılmış ve 2013 yılında Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır. Yine bu Anlaşma neticesinde Türkiye'ye iade edilen sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanması için AB tarafından Türkiye'ye maddi destek sağlanması kararına varılmıştır. Maddi yardım kısmen gerçekleşse de vize serbesti hayata geçirilememiştir. Verilen sözlerin tutulmadığını ve sürecin planlandığı gibi gitmediğini ileri süren Türkiye, Geri Kabul Anlaşması'nı askıya almıştır.

Bu çalışmada Türkiye'nin Arap Baharı sonrasındaki dönemde maruz kaldığı kitlesel göçlere karşı göç politikalarındaki değişim ve dönüşümün AB açısından bakılarak ortaya konması amaçlanmıştır. Tarihsel, betimsel ve karşılaştırmalı araştırma yöntemlerinden yararlanılan bu çalışmada; konuyla ilgili araştırma ve kitaplardan, tezlerden, makalelerden, farklı kurumların yayınlarından ve internetten geniş ölçüde yararlanılmış, çok sayıda istatistikî bilgi toplanarak içerik zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırma, “Arap Baharı sonrasında maruz kaldığı kitlesel göçlerin, Türkiye için insani bir mesele; AB'nin maruz kaldığı kitlesel göçlerin ise, kendi düzenini bozacak bir güvenlik meselesi olarak algılandığı” varsayımına dayanmaktadır. Araştırmanın konusu Suriye'den Türkiye ve AB'ye yönelen göçlerle sınırlı tutulmuş olup, araştırma yukarıda sıralanan bilgi derleme araçları vasıtasıyla elde edilen bilgi/bulgularla sınırlıdır. Araştırma boyunca incelemeye konu olan göç hareketleriyle ilgili herhangi bir görüşme ve mekân okuması yapılmamasından dolayı göçmenlerin sorunlarına ilişkin birincil kaynaklardan bilgi edinilemediği; göçe taraf

ülke/kurum/makamlarca sunulan bilgilerin doğru olduğu kabul edilmektedir. Bu sayıtlılara dayanan çalışmanın ilk bölümünde; göçün tanımı, göç kuramları ile göçün çeşitleri ve nedenlerine değinilmiştir. İkinci bölümde, Arap Baharı'nın nasıl ortaya çıktığı ve Suriye'yi nasıl etkilediğinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde, AB'nin Arap Baharı öncesi dönemindeki göç politikalarındaki tarihsel ve yasal değişim ele alınırken, dördüncü bölümde, AB'nin Arap Baharı sonrası dönemindeki göç politikalarındaki tarihsel ve yasal değişim ele alınmıştır. Beşinci bölümde, AB'nin Suriyeli göçmenlere yaklaşımı incelenmiştir. Altı ve yedinci bölümlerde ise, Türkiye'nin göç politikalarındaki tarihsel değişim ile Suriyeli göçmenlere yönelik yaklaşımı ele alınmıştır. Sekiz ve dokuzuncu bölümlerde de; Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik göç politikaları ve AB ile olan ilişkilerine etkileri irdelenmiştir. Türkiye ile AB arasında yapılan anlaşmalarla düzensiz göçmen sorununa çözüm bulmaya çalışılmıştır.

1. GÖÇE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde göçün tanımına, tarihsel süreç içerisinde göç ile ilgili kuramlara, göçün nedenlerine ve türlerine değinilecektir.

1.1. Göç ve Göçmen Kavramı

Dünya geneline bakıldığında hemen hemen her ülkenin göçten etkilendiği görülür. Son yıllarda toplu insan hareketlerinin geçmiş yıllara oranla daha da arttığı BM verilerinden anlaşılmaktadır. Nitekim BM Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı'na göre 2019 yılı itibariyle uluslararası göçmen sayısının (2010 yılından bu güne 50 milyon kişi artarak) yaklaşık 272 milyon kişiye ulaştığı değerlendirilmektedir. Uluslararası göçmen sayısının dünya nüfusuna oranı 2000 yılında %2,8 iken, 2019 yılında bu oran %3,5'e yükselmiştir (BM, 2019). İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan göç "ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, hicret, muhaceret." (TDK, 2019) olarak tanımlanabilir. Uluslararası Göç Örgütü (2019)'ne göre de göç; kendi yaşadığı yeri terk ederek, ülke içinde veya sınırı aşan bir şekilde yer değiştirme hareketidir. Göç kavramı yer değiştirmeye bağlı olarak her ne kadar fiziksel bir olgu olarak algılansa da özünde yer değiştiren insanların kültürel, sosyolojik, ekonomik olarak önemli derecede etkilendiği sosyal bir olaydır (Uludağ, 2018: 2). Sosyal Bilimler Sözlüğü'nde ise göç; "Bir yerleşim biriminden, gruptan ya da belli bir siyasal sınırı olan toprak parçasından başka bir birime doğru, kısmen sürekli birey veya kitle hareketi." olarak tanımlanmıştır (Sosyal Bilimler Sözlüğü, 2020). Göç olgusunun öznesi insan olduğu için bu eylemden en çok etkilenen kesim de göç eden insandır. Göç eden insan da göçmen kavramıyla çeşitli araştırmalara konu olmuştur (İnliceliler, 2019: 3).

Çalışmanın bütünlüğü açısından, göç konusuyla alakalı olarak birbirine yakın kavramlar olan göçmen, mülteci, şartlı mülteci ve sığınmacı kavramlarına değinmekte fayda görülmektedir. Genel olarak göç eden kişiler için kullanılan göçmen kavramı TDK Güncel Türkçe Sözlüğü'nde; "Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka

ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir” (TDK, 2019) olarak tanımlanmaktadır. 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesine göre mülteci;

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs”

olarak tanımlanmaktadır (Cenevre Sözleşmesi, 2019). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2009)'ne göre şartlı mülteci kavramı; Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci olarak tanımlanan vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. Başka bir ifadeyle şartlı mülteci; Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartları haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir.” Sığınmacı kavramı da Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü'nde (iom.int, 2019) şu şekilde tanımlanmaktadır; “zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi.”

1.2. Göç Kuramları

Göç kavramını anlayabilmek için göçe neden olan faktörlerin neler olduğu ve göçün sonuçları, göçün gerçekleşme süresi ve göç eden kişilerin tercihleri ve bu süreç esnasındaki eğilimlerinin ortaya konması gerekmektedir. Göç olgusunun meydana gelmesine neden olan sosyal, ekonomik, siyasi ve diğer faktörler farklı birçok göç teorisiyle anlaşılmaya çalışılmıştır.

1.2.1. Ernst Georg Ravenstein Kuramı

Göç Teorisi ile ilgili kuralları ortaya ilk koyan Ernst Georg Ravenstein adlı bir coğrafyacıdır. Ravenstein 1885 ve 1889 yıllarındaki “The Laws of Migration” adlı çalışmalarında göç ile ilgili temel yaklaşımını ortaya koymuştur. Ravenstein göçe ilişkin yaklaşımını şu temellere dayandırmaktadır:

1. Göç genellikle kısa mesafelidir. Bu kısa mesafeli göçün temel nedeni, ticaret ve sanayinin gelişmiş olduğu merkezlerdeki cazip ekonomik fırsatlardır.

2. Ekonomik olarak daha gelişmiş olan kent merkezlerine kırdan yapılan göçler sonucunda seyrelen yerlere daha uzak yerlerden daha uzun mesafeli göçler gerçekleşir. Bu, kısa mesafeli kırdan kente yapılan göçün domino etkisi ile uzun mesafeli göçü etkilediğini gösterir.

3. Göç veren yer ile göç alan yer arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki göçe neden olan kent merkezindeki ekonomik imkanların kırsaldaki işgücünü emmesi ile kendisine çekmesidir. Aynı şekilde kırsaldaki işgücünün kent merkezindeki ekonomik olanaklardan daha fazla yararlanmak maksadıyla kent merkezine daha fazla yayılması sonucu ortaya çıkar.

4. Ravenstein'e göre bir yerin göç alması, o yerde hali hazırda ikamet eden başkalarının da göç etmesi sonucunu doğurur. Buna göç zinciri denir.

5. Bu kanunda basamaksız bir şekilde uzun mesafeli bir göç söz konusudur. Buna göre ekonomik imkanların (sanayi ve ticaret) olduğu kent merkezine doğrudan uzak mesafeden göç edilir.

6. Kent merkezinde yaşayanlar; prensip olarak göçe daha az meyillidir. Fakat kırsalda yaşayanlar, kent merkezinde yaşayanlara oranla göçe daha çok meyillidir. Kırdan kente yapılan göç zincirleme göçe neden oluyorken, kırdan kıra yapılan göçün yeni bir göçe neden olması söz konusu değildir.

7. Göç eğilimlerine bakıldığında kadınlar erkeklere oranla göçe daha fazla meyillidir. Kısa mesafeli ve iç göçlerde kadınlar göçe daha yatkın iken; uzun mesafeli ve dış göçlerde erkekler kadınlara göre daha yatkındır (Yalçın, 2004: 24-25).

1.2.2. İtme Çekme Kuramı

Everett S. Lee 1966 yılında yazdığı "A Theory of Migration" adlı makalede bu kuramın temelini atmıştır. Lee, Ravenstein'in kuramına atıfta bulunarak geliştirdiği İtme Çekme Kuramı'nda dört temel husustan bahsetmiştir. Bunlar:

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
2. Göç edilmek istenen yer ile ilgili faktörler,
3. Araya giren engeller,
4. Bireysel faktörler (Lee, 1966: 50).

Bu kurama göre bireyler göç kararı alırken mevcut yaşadıkları yerlerdeki "itici" faktörler ile göç etmek istedikleri yerlerdeki "çekici" faktörleri göz önünde bulundururlar. Bir yerdeki itici veya çekici faktörler kişiden kişiye değişmektedir. Bir kişiye göre itici olan bir değişken, başka bir birey için çekici olabilmektedir. Burada göç edilecek yer ile ilgili olumlu hususlar çekici faktörleri, olumsuz hususlar da itici faktörleri oluşturmaktadır (Çağlayan, 2016: 73).

Bu kurama göre göç etme kararı alacak olan bireylerin karar verme sürecinde araya giren engelleri de göz önünde bulundurması gerekmektedir. Göç kararı alırken göç edilecek yere olan mesafe, ulaşım şekli, ülkeye girişteki uygulanacak olan kısıtlamalar gibi hususlar da göç esnasında araya giren engeller olarak dikkate alınmalıdır (Lee, 1966: 52).

Lee bu kuramında göçün belirleyicileri olarak iki husustan bahsetmiştir. Bu hususlardan ilki, mikro (kişisel) faktörler; ikincisi, makro (kişisel olmayan) faktörlerdir. Kişisel faktörler, kişilerin göçe ilişkin karar verme sürecinde en sağlıklı karar verebileceği hususlar olurken; kişisel olmayan faktörler, daha çok tahmine ve beklentiye dayalı olmakta ve hataya daha uygun hususlar olmaktadır. Göç edilecek yerdeki sosyal yapı ve beklentiler her zaman tahmin edildiği gibi olmadığından, makro faktörler daha fazla risk içermektedir (Çağlayan, 2016: 73).

1.2.3. Petersen'in Beş Göç Sınıflandırması

William Petersen, insanlar arasındaki farklılıkları ön plana çıkararak beş temel göç tipi sıralamıştır. Petersen, Lee'nin İtme-Çekme Kuramı'nın altında yatan sebepleri irdelenmiştir. Göçü etkileyen faktörlerden iten ve çeken hususların zaman zaman farklılıklar gösterebileceğini ileri süren Petersen (1958: 259), göçün en temel sebebi olarak ekonomik şartları ön plana çıkarmıştır. Ekonomide meydana gelen değişimler ve dalgalanmaların toplumun her kesimini aynı derecede etkilemediği varsayımından hareket eden Petersen, kuramını toplumsal farklılıkların üzerine inşa etmiş ve şu beş temel göç tipini sıralamıştır:

- *İlkel Göç*: Çevresel faktörlerin neden olduğu göç tipidir. Bu göç tipinde doğanın neden olduğu kuraklık, sel gibi kötü çevresel faktörlerin insanları göçe zorladığı ileri sürülmektedir.

- *Zoraki ve Yönlendirilen Göç*: Bu göç tipinde göç eden toplulukların göç kararını kendi hür iradeleriyle değil de dış baskı ve zorlamalarla aldığı bir durum söz konusudur. Bu göç tipine uygun en belirgin örnek, Nazi Almanyası'nın Yahudileri göçe zorlayan düzenlemeleri gösterilmektedir.
- *Serbest Göç*: Bu göç tipinde göç kararı tamamen göç eden tarafından verilmektedir. Dolayısıyla bu göç, dış faktörlerin etkisinin olmadığı ya da en az olduğu göç tipidir. Bu nedenle daha çok bireysel göçleri açıklamada kullanılır.
- *Kitlesel Göç*: Bu göç tipinde dünyadaki gelişmelerle paralel olarak göçlerin de daha kalabalık olmaya başladığını, yani daha kolektif bir hal aldığı ileri sürülmektedir. Bireysel başlayan göçler, daha sonra diğer kitlesel göçlere öncülük etmiştir (Petersen, 1958: 261-264).

1.2.4. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı

Göç hareketlerini inceleyen kuramlar, ilk olarak ekonomiyi merkeze almıştır. Bu bağlamda göçün temel nedeni olarak işgücünün arz-talep dengesi, ön planda tutulmuştur. İşgücünün yetersiz olduğu bölgelere işgücünün fazla olduğu bölgelerden göçler yaşanarak bir nevi denge oluşmaya başlamıştır. Yani işgücünün ucuz olduğu bölgeler göç veren, işgücünün pahalı olduğu bölgeler göç alan pozisyonuna geçmiştir. Yoksul ülkelerdeki sermaye kıtlığı nedeniyle göç, sermaye bolluğu olan gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Bu nüfus hareketliliği sonucunda sermayesi düşük ülkelerin işgücü azalırken, yüksek sermayeli ülkelerde işgücü zamanla artar. Bu durum da yüksek sermayeli ülkelerde işgücünün ucuzlaması sonucunu doğurur (Massey vd., 1993: 433).

1.2.5. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı

Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı'nda esas olan göç veren ve göç alan ülkelerdeki istihdam durumlarıyken, Mikro Kuram'da asıl incelenen konu, göç eden bireylerin özellikleridir. Bu kurama göre göç eden bireylerin özellikleri göç ettikleri yerde iş bulma olanaklarını doğrudan etkilemektedir. Yeterli donanımına sahip olan göçmenler kolayca iş bulurken, vasıfsız göçmenler yine işsiz kalmaktadır. Bu kurama göre maddi olarak daha iyi konuma gelmelerini sağlayacak olanakları göz önünde

bulunduran bireyler, göç kararı alırlar. İnsanlar bulundukları yerdeki maddi olanaklardan daha iyi koşullarda yaşayacaklarına inanırlarsa göç ederler. Potansiyel göçmenler, alternatif uluslararası yerlere taşınmanın maliyet ve faydalarını tahmin etmekte ve beklenen net getirilerin bir zaman diliminde en büyük olduğu yere göç etmektedir (Massey vd., 1993: 34).

Bu kuramın varsayımları şunlardır:

- a. Coğrafyalar arasındaki gelir ve istihdam farklılıkları, göçün ana nedenidir,
- b. Göç edilecek ülkenin dilini, kültürünü ve özelliklerini bilen göçmenlerin başarılı olma ihtimali artar,
- c. Göç süresince edilecek masrafların düşük olması, göçü hızlandırıcı bir etki gösterir,
- d. Ülkeler arasındaki göç hareketleri maliyet/fayda hesabının sonucundan doğrudan etkilenir,
- e. İş gücü piyasalarındaki farklılıklar, göç hareketlerini etkilemektedir (Abadan-Unat, 2002: 10-11).

1.2.6. Yeni Ekonomi Kuramı

O. Stark tarafından ortaya atılan bu teori, neoklasik geleneğe dayanmaktadır. Bu kurama göre göç sadece göç eden bireyi değil onun ailesini de merkeze almıştır. Göç kararı bu kurama göre salt birey tarafından değil, ailesi ile birlikte alınan kolektif bir karar olarak ele alınmıştır (Stark 1991'den aktaran; Özcan, 2016: 201). Yeni Ekonomi Kuramı'na göre göç eden insanlar, bu kararları yaşadıkları ülkenin koşullarının da içinde olduğu birçok farklı değişkene bağlı olarak vermektedir. Bu karar alınırken sadece bireyin kar-fayda maksimizasyonunu ön planda tutulmasından ziyade birlikte yaşadığı ailenin koşulları da bu kararın alınmasında önemli bir husus olarak ön plana çıkmaktadır (Massey vd., 1993: 436-438).

Bu kuramın merkezine oturttuğu ana unsur göç eden "birey" değil, göç eden bireyin komple ailesi ve içinde bulunduğu topluluktur. Buna göre asıl amaç hane halkının gelirlerini artırmak değil, hane halkının maruz kaldığı ya da kalabileceği riskleri azaltmaktır. Uluslararası ortamda ülkeler arasındaki ücret farklılıkları ortadan

kalksa bile göç devam edecektir. Sadece işgücü piyasasına yönelik politikalar göç hareketlerini etkilememektedir, aynı zamanda işsizlik sigortası düzenlemeleri göç hareketlerine etki etme anlamında önemli bir husustur. Düşük gelirle yaşayan hane halkları, devletin uyguladığı ücret ve istihdam politikalardan yeterince faydalanamıyorsa bu durum göç arzusunun tetikleyebilir (Abadan-Unat, 2002: 9).

1.2.7. Dünya Sistemleri Kuramı

Bu kurama göre göç, dünyada meydana gelen ve gelişen kapitalist sistemin bir sonucudur. Kapitalizm Batı Avrupa, ABD ve Japonya'dan dışarıya doğru genişledikçe dünyanın diğer yerleri de bu genişleyen pazar ekonomisine dahil olmuştur. Bu sayede sermaye merkezleri çevrenin her türlü imkanını (hammadde, işgücü, toprak vb.) da etkisi altına almıştır (Abadan-Unat, 2002: 8). Bu bakış açısına göre dünya, merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Çevre ülkeler de merkez ülkelerin üretim ve sermaye artırımı için sürekli gereklidir. Çevre ülkelerdeki ucuz hammadde, ucuz işgücü ve pazar, merkez ülkeler tarafından sürekli işlenmektedir (Çağlayan, 2016: 80). Bu kuramın sonucu olarak bazı varsayımları ortaya koyan Abadan-Unat (2002: 17-18)'a göre kapitalist dünyanın ürettiği mallar ile uluslararası işgücü ters yönde ilerlemektedir. Uluslararası göç, daha önce sömürgeci olan devletler ile sömürülen devletler arasında sömürülenden sömürene olacak şekilde devam etmektedir.

1.2.8. Göç Sistemleri Kuramı

Bu kurama göre göç sistemleri, merkezde yer alan ve sürekli göç ihtiyacı olan bir ya da birden fazla ülkeden oluşan bir göç alan çekim merkezi ile bu merkezlere yoğun olarak göç veren belli sayıdaki ülkelere oluşmaktadır. Bu sistemde yer alan ülkeler birbirine yakın olmak zorunda değildir. Önemli olan, ekonomik ve siyasi işbirliğidir. Birden çok göç çekim merkezi oluşmuş olabilir, bu durumda göç bu merkezlere göre dengeli şekilde dağılacaktır. Bu göç sistemleri her zaman istikrarlı olmayabilir. Göç sistemlerine giriş ve çıkışlar olağandır. Bu kurama Meksika ile ABD arasındaki göç/göçmen ilişkisi örnek olarak gösterilebilir (Abadan-Unat, 2002: 22; Çağlayan, 2016: 82).

1.2.9. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Göç eden insanlar zamanla göç ettiği yer ile geldikleri yer arasında bir ilişkiler ağı oluşturmaktadır. Bu ilişkiler, ekonomik ve sosyal yaşantının gereklerinden meydana gelmektedir. Daha önce göç edenlerin birikimlerinden faydalanma olarak da kendini gösterebilir. Kendisinden önce göç edenlerin olması, göç etme kararını tetikleyen bir unsurdur. Eğer göç yasadışı yollardan yapılacaksa maliyetleri en aza indirmenin yolu da bu ilişkiler ağından faydalanmak olacaktır (Abadan-Unat, 2002: 19). Bu kuramın esasını, göç edecek olan kişiler daha önce göç etmiş kişilerin göç ettikleri ülkelerde edindikleri sosyal ilişkileri kullanması oluşturur. Bu sosyal ilişkiler genel olarak göç etmeye karar vermiş kişilerin daha önce göç etmiş olanlarla bir şekilde temasa geçmesiyle, göç edilecek yerdeki bilinmeyen koşullardan kısmen haberdar olunmasını sağlaması bakımından önemli bir unsur olmuştur (Çağlayan, 2016: 85).

İlk olarak, bu sosyal ilişkiler muhtemel sığınmacılar için önemli bir bilgi kaynağı olmuş, göç edecek olanlara; o ülkeye ulaşımın nasıl yapılacağı, ülkeye giriş koşulları, iltica prosedürleri ve sosyal yardım ödenekleri gibi konular hakkında ayrıntılar sağlamıştır. Göç edilen ülkedeki yaşam kalitesi ile ilgili olarak sosyal ilişkiler aracılığıyla iletilen bilgilerin, potansiyel sığınmacıların göç etme kararına katkıda bulunabileceği ileri sürülmüştür. Bimal Ghosh, göç edilecek yere ilişkin bu tür bilgiler ne kadar az doğruysa, etkisi o kadar büyük olacağı ileri sürmüştür (Bimal Gosh, 1998'den aktaran; Crisp, 1999: 5). Ulus ötesi göçmen ağlarının, düzenli/düzensiz göç hareketleri açısından insanların dünyanın bir bölümünden diğerine geçmeleri için gereken organizasyonel altyapıyı sağlayabileceği belirtilmiştir (Crisp, 1999: 5-7).

İlişkiler Ağı Kuramı'nın olumlu ve olumsuz pek çok etkisinden söz edilebilir. Göçmen ağlarının işlevlerine bakıldığında şu işlevler sıralanmıştır;

- “1. Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde rahatlatırlar.
2. Göçmeleri, göçmenleri içine girdikleri toplumdan yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar.
3. Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirlerler.
4. Göçmenlerin gittikleri yerlerde uyumları için kolaylık sağlarlar.

5. Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağı yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler.

6. Göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirlerler" (Yalçın, 2004: 51-52).

1.3. Göçün Nedenleri

İnsanların çeşitli gerekçelerle göç ettiği bilinmektedir. Bireysel ve toplu halde yapılan göçlere tarihte sıkça rastlanmaktadır. Bu göçlerin nedenlerine bakıldığında; siyasal faktörler, ekonomik faktörler, sosyal ve kültürel faktörler, itici ve çekici unsurlar ön plana çıkmaktadır.

1.3.1. Siyasal Faktörler

İnsanlar yaşadığı ülkelerdeki siyasal istikrarsızlıklardan ve özellikle iç savaşlardan kaynaklanan huzursuzluklar, askeri darbeler, etnik veya dini farklılıklarından dolayı maruz kaldıkları ayrımlar gibi nedenlerle bulundukları ülkelere daha huzurlu olduğunu düşündükleri ülkelere göç edebilmektedirler (İnliceliler, 2019: 8). Göçün politik nedenlerine bakıldığında uygulanan devlet politikalarının vatandaşlara istediği standartları sağlayamıyor olması ana sebep olarak önümüze çıkmaktadır. Bazı durumlarda devlet belirli bir politikanın sonucu olarak belli bölgelerde yaşayan vatandaşlarını çeşitli güvenlik gerekçeleriyle zorunlu olarak göçe zorladığı da görülmektedir. Yine insanların daha iyi eğitim olanakları, daha uygun sağlık imkânları gibi gelişmişlik seviyesi daha yüksek yerlere doğru da göç ettiği bilinmektedir (Özyakışır, 2013: 20).

1.3.2. Ekonomik Faktörler

İnsanların yaşadığı ülkedeki ekonomik imkânların yetersizliği, işsizlik vb. gibi ekonomik sebepler de göçün önemli nedenleri arasında gösterilmektedir. İnsanlar ekonomik imkânları fazla olan ülkelere ve yerlere doğru göç etme eğilimindedirler. Ekonomik temelli göçte en temel nedenlerden biri, ülkeler/bölgeler arası gelişmişlik farklarının her geçen gün daha da artmasıdır. Başka bir ifadeyle küreselleşen dünyada ülkelerin refah seviyelerindeki uçurumun küresel göçü tetiklediği söylenebilir (Özyakışır, 2013: 16). Ülkeler arasındaki gerek ekonomik ilişkiler, gerekse ekonomik

bağlılıklar, bu ülkeler arasındaki hem yasal, hem de yasal olmayan göçün nedenleri olarak ön plana çıkmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrası ekonomik olarak kalkınmak isteyen Almanya'nın Türkiye'den insan gücü talebi nedeniyle Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen göçler buna örnek olarak gösterilebilir (Aksoy, 2012: 293-294).

1.3.3. İtici ve Çekici Faktörler

Kırdan kente göçün nedenleri arasında öne çıkan faktörlerin başında itici-çekici faktörler gelir. Bir yerde yaşayan insanlar çeşitli memnuniyetsizliklerin ve imkânsızlıkların sonucunda göç kararı alırlar. Bu itici faktörler, bu yerlerin zamanla göç vermesine neden olduğu gibi, göç almasına da engel olurlar. İtici faktörlere örnek olarak, işsizlik ve genel gelir seviyesinin düşük olması ile tarımsal amaçlı kullanılan toprağın yetersizliği gösterilebilir (Çelik, 2006: 151).

İnsanların yaşadığı bölgede genel manada bir işsizlik olması durumunda iş imkânlarının olduğu yerlere göç etme eğilimi meydana gelir. İşgücünün fazla olduğu bölgeler istihdam olanaklarının fazla olduğu bölgelere göç verme eğilimindedir. Bazı yerlerde iş imkânları olsa bile, elde edilen gelir insanları tatmin edecek ve hayatlarını devam ettirebilecek seviyede olmayabilir. Bu durum da göç etmek için itici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarımsal amaçlı kullanılan toprağın yetersiz olması da itici faktörler arasında gösterilmektedir. Kırsal kesimde genel geçim kaynağı toprağı işlemek olduğundan bu toprağın yetersiz olması, göç için itici bir faktör olmaktadır. Tarımda kullanılan makine oranının da artması bir faktördür. Örneğin; daha önce aynı toprağı işlemek için 500 kadar işçi gerekliyken, makineleşme oranının artmasıyla aynı toprağın işlenmesi için 100 işçi yeterli gelmeye başlamıştır. Bu da göçün başlaması için itici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2006: 152).

İnsanların yaşadığı yerle ilgili olumsuz hususlar, göç etme kararı almasında genel olarak itici faktörleri teşkil etmektedir. Bulunduğu yerdeki olumsuz/itici faktörlerin anlam kazanması için bir de olumlu/çekici faktörlerin var olması gerekmektedir. İşte insanların göç etme kararı almasında etkili olan ve onlara bulundukları yerdeki koşullardan daha iyi koşullar sunan, göç edilecek yerdeki çekici faktörlerdir (Çağlayan, 2016: 73).

1.4. Göç Türleri

Göçün sosyal, ekonomik, siyasi gibi nedenleri sayılabilir. Göçü sınıflandırırken göçün nedenleri, amaçları, göç edenlerin özellikleri, göç edenlerin sayısı, göçün gönüllü veya zorunlu yapılması, göç edilen yerin özellikleri, göç ediş tarzı, göçüm geçici mi kalıcı mı yapıldığı gibi hususlar ve daha birçok farklı faktör göz önünde bulundurulmalıdır (Özyakışır, 2013:19).

Göç kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için göç türlerinden bahsedilmelidir. Bu bölümde göç türleri incelenecek olup hangi koşullarda ne tür göçlerin yaşandığı ele alınmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda göçe neden olan hususların incelenmesi sonucu; iç göç, mevsimlik göç, beyin göçü, kitlesel göç, dış/uluslararası göç, zorunlu göç, gönüllü göç gibi kavramlar ele alınacaktır.

1.4.1. Nedenlerine Göre Göçler

1.4.1.1. Mevsimlik Göç

İnsanların yılın belli bir bölümünü geçirmek maksadıyla bulundukları yerden başka bir yere gitmesi olarak tanımlanabilir. Burada amaç çalışmak olabileceği gibi, tatil yapmak ya da mevsimsel koşulları daha iyi olan bir yerde o mevsimi geçirmek de olabilir (Sağlam, 2006: 34). Mevsimlik göçün nedenleri olarak; kırsalda topraksız köylü oranındaki artış, tarımsal üretimle ilgili donatım eksiklikleri, modern tarım metotlarının devreye sokulmaması, kır-kent arasındaki ekonomik ve sosyal farklılaşmalar, tarım dışı iş kollarında çalışanların daha yüksek ücretler alması, kırsal alanlardaki sosyal güvence ve imkanların yetersizliği vb. konular sıralanabilir (Şen, 1984: 2-3).

1.4.1.2. Beyin Göçü

Belli bir konuda yetişmiş ve kalifiye bireylerin daha iyi iş olanaklarının olduğu ülkeye göç etmesine beyin göçü denir. Beyin göçünün ana nedenlerine bakıldığında, yaşanan ülkedeki imkânların kısıtlılığı, gelir seviyesinin düşüklüğü, yapılan işin tam karşılığının alınamaması sayılabilir. Bireyin, çalışma ve araştırma olanaklarının daha iyi olduğu ülkeye göç etmesi maddi ve manevi tatminini sağlayacaktır. Bu sayede hem çalışmalarını tamamlayabileceğini, hem de ürettiği katma değer karşılığını bulacağını düşünen birey, kendisine bu imkanları sunan ülkeye göç kararı alacaktır. Beyin göçü,

göçü alan ülke için olumlu bir faktör olarak ortaya çıkarken; göç veren ülkenin gelişim hızını da olumsuz etkileyecektir (Sayın vd., 2016: 3).

1.4.1.3. Zorunlu Göç

Zorunlu göç, insanların doğal yaşam alanlarından kendi istekleri dışında ayrılmak zorunda kalmalarıyla gerçekleşen göçtür (Gürel, 2001: 141). Tarihteki bilinen ilk zorunlu göç, Kavimler Göçü olarak bilinen ve Çin devletinin baskılarından ve tehditlerinden kurtulmak için batıya doğru göç etmek zorunda kalan Hunların toplu hareketi sonucu Cermen kavimlerinin de bugünkü Avrupa Kıtası'na yapmış olduğu göçtür (Kınık, 2010: 37). Tarihteki en büyük zorunlu göçlerden birisi de Hindistan'ın 1947 yılında bölünmesiyle yaklaşık yedi milyon Müslümanın Pakistan'a yerleşmek için bulundukları toprakları terk etmesidir. Giddens'a göre tarihteki büyük insan hareketlerinin çoğu, zorunlu sebeplerle meydana gelmiştir. Yakın tarihe bakıldığında da 20. yüzyılda meydana gelen büyük savaşlar nedeniyle milyonlarca insan bulunduğu topraklardan göç etmek zorunda kalmıştır (Giddens, 2010: 522). Yine bazı ülkelerde meydana gelen iç savaş ve siyasal istikrarsızlıklardan dolayı da insanlar şiddet ve kargaşadan kaçmak maksadıyla bulundukları toprakları terk etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu duruma dini inanç ve etnik farklılıklardan dolayı bazı baskılara maruz kalan ve göç etmeye zorlanan insanlar da eklenebilir (Özyakışır, 2013: 12). Arap Baharı sonrası Suriye'de meydana gelen iç savaş esnasında kitlesel insan hareketleri zorunlu göçe örnek olarak gösterilebilir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre 1 Aralık 2019 tarihi itibarıyla 5 milyon 664 bin kişi ülkelerinde yaşanan iç savaş nedeniyle Suriye'den zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmıştır (UNHCR, 2019a).

1.4.1.4. Gönüllü Göç

Gönüllü göç, insanların göçe zorlayan bir neden olmaksızın yaptığı göçlerdir. Bu tür göçlere neden olan itici etmenler değil çekici etmenlerdir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik canlanma sürecine girmek isteyen Almanya'nın genç nüfusa sahip Türkiye ve İspanya gibi ülkelere insan gücü çekmek maksadıyla başlattığı süreç sonucunda insanların gönüllü olarak Almanya'ya göçü, gönüllü göçe örnek gösterilebilir. Çoğunlukla ekonomik amaçlarla, yani iş bulmak amacıyla gerçekleşen bu göç tamamıyla gönüllülük esasına göre gerçekleşmiştir. Emeklilik yıllarını başka bir

ülkede geçirmek isteyen insanlar da gönüllü göç eden insanlara bir diğer örnek olarak gösterilebilir. Emekli olan Avrupa ülkeleri vatandaşlarının Akdeniz'e sahili olan ülkelere yerleşmesi gönüllü göçe örnek olarak gösterilebilir (Aksoy, 2012: 293-294).

1.4.2. Göç Edilen Yerin Mesafesine ve Göç Edenlerin Sayısına Göre Göçler

1.4.2.1. İç Göç

Bir ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşen göçe genel olarak iç göç denilmektedir. Başka bir tanıma göre de iç göç, bireyin ya da toplulukların bir ülkenin sınırları içerisinde ve bir yıldan az olmamak koşuluyla bulunduğu yeri terk etmesidir (Özyakışır, 2013: 7-8). Genel olarak kırsaldan kente olarak gerçekleşen bu göç türünde az da olsa tersine kentten kıra da göç görülebilmektedir. İç göçün nedenlerine bakıldığında; kırsal kesimin ekonomik olanaklar ve iş imkânları bakımından yetersizliği, toprağın miras nedeniyle çok fazla bölünmesi, teknolojik gelişmelere bağlı olarak tarımdaki makineleşme sonucu iş imkânlarının azalması vb. hususlar sıralanabilir (Töre, 2016: 51).

1.4.2.2. Dış Göç/Uluslararası Göç

Dış göç, bulunduğu ülkenin sınırlarını aşmak suretiyle yeni bir ülkeye geçici ya da kalıcı olarak yapılan göçtür (Özyakışır, 2013: 8). Dış göç genel olarak bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçtür. BM'ye göre dış göç aşağıda belirtilen altı kategoride ele alınabilir (Gençler, 2004: 174):

1.4.2.3. Kitlel Göç

Çok sayıda kişinin göç etmesiyle gerçekleşen göçe, kitle göçü denmektedir. Savaş, doğal afet ve iç karışıklıklar gibi nedenlerle gerçekleşen kitle göçüne Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle insanların komşu ülkelerin sınırlarına yığılması örnek olarak gösterilebilir (Taştan, 2016: 11).

“Sürekli yerleşenler, süreli sözleşmeli çalışanlar, süreli çalışan profesyoneller, gizli veya yasal olmayan çalışanlar, sığınmacılar ve mülteciler (1951 Cenevre Anlaşmasına göre güvence altına alınanlar).“

İç göçte ülke nüfusunda bir azalma meydana gelmezken, dış göçte göç veren ülke nüfusu azalmaktadır. Uluslararası göç eden kişilerin özellikleri ele alındığında göç veren ülke açısından bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle belli bir konuda yetişmiş bireylerin göç etmesi ile beyin göçü kavramı ortaya çıkmaktadır. Genel olarak insanların daha iyi ekonomik koşullarda yaşamak maksadıyla yapmış oldukları uluslararası göç, göç alan ülkeleri de çeşitli bazı önlemler almaya ve yeni göç politikalarını belirlemeye itmiştir. Göç eden insanların karakteristik özellikleri göç etme amaçlarına bağlı olarak değişmektedir (Özyakışır, 2013: 9-10).

2. ARAP BAHARI VE GÖÇ HAREKETLERİ ÜZERİNE

Bu bölümde Arap Baharı'nın doğuşu ve bölge ülkelerine etkileri ile Suriye'de meydana gelen siyasi ve toplumsal gelişmeler ile Suriye'de meydana gelen göçlerin neden olan hususlar incelenmiştir.

2.1. Arap Baharı'nın Doğuşu ve Etkileri

'Arap Baharı' kavramı anonim bir kavram olup Arap ülkelerindeki baskıcı, otoriter ve antidemokratik yönetimlere karşı gelen halk tarafından başlatılan protesto gösterileri sonucunda meydana gelen yönetim değişikliklerini ifade eden süreç denilmektedir (Doğan G. ve Durgun B., 2012: 62). 2010 yılının Aralık ayında Tunus'un Sidi Buzid kentinde, üniversite mezunu olduğu halde seyyar satıcılık yapmak zorunda kalan Muhammed Bouazizi isimli gencin polisler tarafından tartaklanması ve tezgâhına el konulmasıyla başlayan olaylar ertesi gün Bouazizi'nin kendisini valilik binası önünde yakmasıyla büyümüştür (Polat, 2016: 138-139). Bu olayın Ortadoğu ve Arap dünyasını derinden etkileyecek olayların başlangıcı olduğu, yıllar sonra anlaşılmıştır. Bouazizi'nin kendisini yakması üzerine daha çok özgürlük isteyen gençler sosyal medya platformları üzerinden koordine kurarak büyük çaplı protesto gösterileri organize etmiştir. Tunus'un diğer şehirlerine de sıçrayan protestolar ve eylemlerin büyümesi üzerine Tunus Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali, ekonomik ve sosyal hakların iyileştirileceği sözünü vererek protestoların sona ermesini istemiş, hatta gösterilerin durmaması üzerine bir sonraki seçimlerde aday olmayacağını açıklamıştır. Cumhurbaşkanı Bin Ali'nin bu vaatleri de gösterilerin durmasını sağlayamamıştır. Protestolar durmayınca Bin Ali ülkeyi terk edip, Suudi Arabistan'a sığınmıştır. Yapılan seçimlerde iktidara gelen çeşitli hükümetler de ülkede istikrarı sağlayamamış, 2019 yılına gelindiğinde ülkedeki sorunlara çözüm bulunamamış ve istikrarlı bir siyasi düzen kurulamamıştır (Polat, 2016: 138).

Tunus'ta başlayan ve daha fazla özgürlük ve refah talep eden insanların protesto gösterileri, diğer Arap ülkelerine de sıçramıştır. Mısır'a sıçrayan olayları başlatan gelişme ise, Mısır polisinin uyuşturucu madde tacirlerinden rüşvet alırken çekilmiş videolarını internet ortamında paylaşan Halid Said isimli gencin polisler tarafından gözaltına alınırken uygulanan şiddet sonucu ölmesi olayı olmuştur. Said'in öldürülmesi üzerine Mısır'da da protesto gösterileri hız kazanmıştır. Mısır Devlet Başkanı Hüsnü

Mübarek görevinden istifa ettiğini ve yönetimi orduya devrettiğini açıklayana kadar gösteriler devam etmiştir. Yapılan ilk seçimleri Muhammed Mursi kazanmış fakat bu seçim Mısır'a da istikrar ve sükunet getirememiştir. Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı olan Abdulfettahel Sisi askeri darbeyle Mursi'yi yönetimden indirmiş ve %40 katılım olan bir seçimde oyların %97'sini alarak Mısır'ın yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. Darbe sonrası yargılanan Mısır'ın seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı Mursi, çeşitli suçlamalardan müebbet hapis cezasına ve son olarak da idama mahkum edilmiştir. Temyiz yargılaması esnasında Mursi mahkeme salonunda kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiştir (Polat, 2016: 139). Arap Dünyasının etkili gazetecilerinden Abdulbari Atvan'a göre, Mısır'daki bu protestoların diğer birçok Arap ülkesine umut olduğunu ve bölgenin en köklü devletlerinden biri olan Mısır'da bile protestolar sonucu sosyal ve siyasi sonuç alınabildiği ortaya çıkmıştır ki bu da Arap Baharı denilen sürecin diğer ülkelere de sıçramasını kolaylaştırıcı bir husus olmuştur (Çakmak vd., 2011: 5-6).

Tunus ve Mısır'da başlayan gösteriler, çeşitli gerekçelerle bölgedeki diğer ülkelere de sıçramıştır. Libya'da Kaddafi yönetimine karşı başlayan ve yine daha fazla özgürlük ve refah seviyesinin artmasını isteyen Libya halkı protesto ve eylemlere başlamıştır. Bu protestolar sonucu şiddetli çatışmalar yaşanmış ve NATO'nun da olaya müdahil olmasıyla Ulusal Geçiş Konseyi önderliğindeki muhalifler, Kaddafi yönetimini devirmiştir. Libya'dan kaçmak üzereyken yakalanan Kaddafi halk tarafından linç edilerek öldürülmüştür (Polat, 2016: 140). Benzer şekilde Cezayir'de başlayan gösterileri iyi yöneten Devlet Başkanı Buteflika, 19 yıldır devam eden OHAL'i kaldırmıştır. Tekrar yapılan seçimde Buteflika iktidarını korumayı bilmiştir. Fas'taki protestolar sonucu da Kral 6. Muhammed kapsamlı bir anayasa değişikliği sözü vermiş ve referandumda %99 evet oyu alan anayasa paketi ile yetkilerini kısıtlamış ve olaylar bir iktidar değişikliğine uğramadan durulmuştur (Çakmak vd., 2011: 10; Polat, 2016: 141). Arap Baharı sürecinden etkilenen diğer ülkeler de sırasıyla; Bahreyn, Umman, Ürdün ve Yemen'de de çeşitli protestolar ve iç karışıklıklar meydana gelmiştir. Gerek ekonomik gerekse sosyal hak ve özgürlüklerin yeterli görülmediği ve baskıcı tek adam rejimlerinin hedef alındığı Arap Baharı süreci, çeşitli isyanların ve halk hareketlerin başlangıcı olmuştur. Bu halk hareketleri sonucunda sadece Libya'dan 365 bin kişi iç savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır (UNHCR, 2011).

2.2. Arap Baharı ve Suriye

Arap Baharı; Ortadoğu'daki Arap halkları tarafından başlatılan protesto gösterileri, polis ve kolluk kuvvetlerine karşı direnme ve şiddet eylemleri, kamu binalarının işgali gibi eylemlerle; çoğu zaman rejimin ve yöneticilerin değişmesiyle sonlanan halk hareketleridir (Bozkıran D. ve Kutbay H., 2013: 149). Arap dünyasına genel olarak bakıldığında bu protesto gösterilerinin nedenleri olarak işsizlik, kötü yaşam koşulları, siyasi yozlaşma ve enflasyon görülmektedir (Dede, 2011: 28,29).

2010 yılında Tunus'ta başlayan halk hareketleri, kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki ülkeleri etkilemiştir. Bu isyanların özelliklerine bakıldığında genellikle iktisadi ve siyasi gerekçelerle çıktığı ve birbirlerini etkiledikleri; isyanların baş gösterdiği ülkelere bakıldığında da bu ülkelerin rejimlerinde çeşitli sıkıntıların olduğu görülür. Arap Baharı'nın son halkasını oluşturan Suriye'deki olayların nedenine bakıldığında, 1970 yılında Suriye'de iktidarı ele geçiren Hafız Esad ve ardından oğlu Beşar Esad'ın ülkeyi baskıcı ve otoriter bir sistemle yönettiği görülmektedir. Suriye'de Baas Partisi olarak son derece baskıcı ve otoriter bir sistem kuran Hafız Esad, bütün kurumlarda kendisine mutlak itaat eden bir sistem kurmuş ve bu sistemle ülkeyi yaklaşık 30 yıl idare etmiştir. Başta ordu ve istihbarat servislerinde kendisi gibi Nusayri'lerin (Arap Alevisi) çoğunlukta olduğu bir sistem kurmuş olan Hafız Esad'ın, 2000 yılında ölümünden sonra ülkenin yönetimini oğlu Beşar Esad devralmıştır. Babasından devraldığı baskıcı/otoriter yönetim anlayışını devam ettiren Beşar Esad, yaklaşık 10 yıl ülkeyi sorunsuz bir şekilde yönetmiştir. Ortadoğu'da yaşanan halk hareketleri nihayetinde Suriye'ye de sıçramış ve uzun süredir baskıcı ve antidemokratik bir yöntemle yönetilen halk, komşu ülkelerdeki gelişmelerden cesaret bularak yönetimi değiştirmek üzere harekete geçmiştir (Şöhret, 2016: 77).

Arap Baharı sürecinin Suriye'deki başlangıcı, diğer ülkelerdekine benzer bir şekilde olmuştur. Beşar Esad, 31 Ocak 2011 tarihinde Wall Street Journal gazetesine vermiş olduğu röportajda; Arap ülkelerinde başlayan halk hareketlerinin yeni bir çağa öncülük ettiğini, Arap idarecilerin halkın isteklerini daha fazla dikkate almaları gerektiği ileri sürmüştür (wsj.com, 2011). Beşar Esad'ın bu açıklamasından günler sonra Suriye'nin Dera kentinde Tunus ve Mısır'daki halk hareketinden etkilenen yaşları 15-17 arasında değişen yaklaşık 15 gencin Arap Baharı sürecinin sloganı haline gelmiş olan "*El şeab yurid iskat el nizam!*" yani "Halk rejimin yıkılmasını istiyor!" sloganını

duvarlara yazması sonucu olaylar gelişmiştir (Taştekin, 2015: 12). Bu sloganı yazan çocukların tutuklanması üzerine Suriye’de de protestolar başlamıştır (Polat, 2016: 141-142). 1982'deki katliamın mağdurları Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslim), küstürülmüş eski BAAS parti üyeleri, ülkedeki konumları netleşmeyen Kürtler, Körfez ülkeleri ile batıya kaçmak zorunda kalan sürgün muhalifler ve solcular, yani yıllardır devam eden Beşar Esad yönetiminden memnun olmayan bütün muhalifler bu isyan dalgasındaki yerini almıştır (Taştekin, 2015: 13). Diğer Arap ülkelerindeki isyan dalgasının sonuçlarını görmüş olan Esad yönetimi, isyanı büyümeden bastırmanın planlarını yapmış ve bu protesto ve gösterilere kolluk kuvvetlerinin müdahalesi sert olmuştur. Kısa sürede kitlesel protestolara dönüşen eylemlerde muhaliflerin acil uygulanmasını istediği ve dört başlıkta topladığı reformlar şunlardır;

- “ 1. 8 Mart 1963 yılından beri uygulanan OHAL uygulamasının kaldırılması,
2. Yasama, yürütme ve yargının bağımsız hale getirilmesi ile İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere bakanlıkların sivilleştirilmesi,
3. Ülkede gelir dağılımında adaletin sağlanması ve vatandaşlık tanımının yeniden yapılması (kimliği olmayan Kürtlere Suriye vatandaşlığı verilmesi),
4. İktidardaki BAAS Partisinin yetkilerinin sınırlandırılması ve siyasi partiler yasasının yeniden yazılması.” (Şöhret, 2016: 78)

Olayların daha da büyümeden kontrol altına almak isteyen Suriye Devlet Başkanı Esad, muhaliflerin bu talepleri karşısında bazı reformları hızlıca hayata geçirmek istemiştir. İlk olarak mevcut hükümet istifa etmiş ve istifa eden hükümetin Tarım Bakanı olan Adil Safer önderliğinde yeni bir hükümet kurulmuştur. Beşar Esad'ın yeni kurulan hükümetten ilk talebi, ülkede 48 yıldır devam eden OHAL uygulamasının kaldırılması olmuştur. OHAL uygulamasını derhal kaldıran yeni hükümet, ardından ülkenin kuzey doğusunda yaşayan Kürtlere vatandaşlık hakkı vermeye başlamış ve bu bölgede yaşayan Kürtlere Suriye kimliği verilmeye başlanmıştır (Sandıklı A. ve Semin A., 2012: 7). Esad yönetimi başlarda muhaliflerin reform taleplerine cevap vermiş ve bazı hukuki düzenlemeler yaptıysa da, reformları hayata geçirmemiştir. Her ne kadar Esad yönetimi 2014 yılında serbest ve adil bir devlet başkanlığı seçimi vaad etmiş olsa

da, diğer bölge ülkelerindeki gelişmeleri de göz önünde bulunduran Beşar Esad bir yandan da kendi iktidarını sağlamlaştıracak adımlar atmayı da sürdürmüştür. Bu adımlardan en önemlisi, yapılan bir anayasa değişikliği ile 2028 yılına kadar iktidarda kalabilmesine olanak veren anayasa değişikliğini de meclisten geçirmesi olmuştur (Sandıklı A. ve Semin A., 2012: 8). Bir yandan da göstericilere çok sert müdahale eden Esad güçleri, kısa sürede on binlerce sivilin ölümüne neden olmuştur. Kürtlerin isyana katılmasını sınırlandırmak isteyen Esad yönetimi, vatandaşlık hakkı tanınan Kürtlerin orduda istihdam edilmesini de sağlamıştır (Şöhret, 2016: 78).

Çeşitli reformların hayata geçirilmesi talebiyle başlayan gösteri ve protestolar, Esad yönetiminin aşırı güç kullanımı sonucunda BAAS rejimi ile halkın arasındaki ilişkilerin kopmasına neden olmuştur. Bu ilişkilerin kopması sonucunda da reform taleplerinin yerini Esad rejiminin yönetimi bırakması talebi almıştır. Esad'ın yönetimi bırakması talebi karşısında Esad yönetimin cevabı sert olmuştur. Polis ve askerın göstericilere karşı silah kullanması sonucunda göstericiler de silaha sarılmak zorunda kalmış, gösteri ve protestoların yerini silahlı çatışmalar almıştır. Gösterilerle başlayan muhalif hareket, güvenlik güçlerinin silah kullanması ve sert müdahalesi çatışmaları bir iç savaşa çevirmiştir (Sandıklı A. ve Semin A., 2012: 8). Günümüze gelindiğinde Esad rejiminin hala iktidarda olduğu ve ülke topraklarının 2/3 'sini kontrol ettiği söylenebilir.

2.2.1. Arap Baharı'nın Suriye'ye Siyasi ve Toplumsal Etkileri

Arap Baharı hareketleri, çıktığı ülkelerde çok hızlı bir şekilde iktidar değişikliklerine neden olmuştur. Bu muhalif gösterilerin diğer Arap ülkelerindeki sonuçlarının aksine Suriye'de öyle hemen bir iktidar değişikliğini sağlayamadığı görülmüştür. Bunun en temel nedenlerinden birisi Suriye'nin etnik yapısıdır. CIA verilerine göre Temmuz 2018 itibarıyla Suriye'nin nüfusu yaklaşık 19 milyon kişidir (CIA FACTBOOK, 2019). Bu nüfusun etnik dağılımı da şu şekildedir; %77-83 Arap, %7-8 Kürt, %5-6 Türk, %2 Ermeni, %1 Çerkes ve %1 diğer. Ülkedeki dini grupların yaklaşık oranları da şu şekildedir: Sünni (%74), Nusayri (%12), Hristiyan (%10), Dürzî (%3) ve çok az sayıda da Yahudi ve Yezidi (wikiwand.com, 2019). Ülkedeki sosyal yapı bu şekildeyken, BAAS Partisi eliyle ülkeyi 1970 yılından bu yana yöneten Nusayri azınlığın, ülkedeki kritik kurumlardaki (ordu, polis ve istihbarat vb.) görevlendirmelerde, önceliği sürekli Nusayri azınlıktan yana kullanarak, diğer etnik

gruplara demokratik yaşam alanı bırakmadan baskıcı bir yönetim tarzı benimsemiş olması, ülkede meydana gelen muhalif hareketlerin ana nedenlerinden biridir (Sandıklı A. ve Semin A., 2012: 10-12).

Suriye'deki bu halk hareketi diğer Arap ülkelerindeki hareketlerden farklı olarak hemen iktidar değişikliğini sağlayamamıştır. Esad iktidarının devamını sağlayan ve muhaliflerin başarısız olmasını sağlayan çeşitli nedenler vardır. Bu nedenler şu şekilde sıralanabilir: Homojen olmayan bir nüfus yapısı ve güçlü bir azınlığın BAAS Partisi marifetiyle ülkenin kontrolünü elinde bulunduruyor olması, Esad rejiminden fayda sağlayan diğer grupların Esad'a destek vermesi, azınlık olan Nusayrilerin ordu ve istihbarat birimlerindeki etkin pozisyonu, Rusya Federasyonu ve Çin'in Esad'a askeri ve siyasi destek vermesi, İran'ın Esad rejiminin devamından yana tavır alması (askeri ve siyasi yardımı), muhalif grupların siyasi ve askeri birlik olamaması (Sandıklı A. ve Semin A., 2012: 11-12). Radikal silahlı gruplar ile terör örgütlerinin olaya müdahil olmasıyla Suriye'deki iç savaş bu kadar uzamıştır (Polat, 2016: 144). Diğer Arap ülkelerindeki halk hareketlerinde ordunun kısa sürede muhaliflerin safına geçtiği görülürken, Suriye Ordusu Esad'ın yanında yer almıştır. Suriye'deki İktidar-Ordu bütünleşmesi, Suriye'deki iç savaşı diğer Arap Baharı ülkelerindeki süreçlere benzemeyen bir sonuca götürmüştür. Suriye'deki bu süreçten en çok etkilenen halk da silahlı çatışmalardan kaçmış ve komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (Şöhret, 2016: 80).

2.2.2. Arap Baharı ve Suriye'den Gerçekleşen Göçler

İlk olarak 2010 yılında Tunus'ta başlayan halk hareketleri zamanla diğer Arap ülkelerine de sıçramıştır. Bu halk hareketleri kimi ülkelerde rejim ya da yönetim değişikliği ile sonuçlanırken kimisinde de uzun iç savaşlara dönüşmüştür. 2011 Şubat ayında Suriye'nin Dera kentinde başlayan protestolar karşısında Suriye rejiminin aşırı güç kullanımı, çeşitli ülkeler tarafından kınanmış ve Esad rejimine sağduyu çağrısı yapılmıştır. 2011 yılında Suriye'de iç karışıklık çıkmadan önce Suriye ile Türkiye'nin ilişkileri gayet iyi seviyede seyrederken, protesto gösterileri karşısında Esad yönetiminin uygulamış olduğu sert politika, Türkiye tarafından benimsenmemiş hatta Türk hükümeti Esad'a reformları uygulaması konusunda baskı bile yapmıştır (Bakri,

2011). Ancak Esad yönetimi göstericilere sert müdahale edilmesi politikasında ısrar edince, Türkiye-Suriye ilişkileri bozulmuştur (Kirişçi, 2014: 11).

Suriye'deki iç savaş nedeniyle oluşan karmaşa ve silahlı çatışma ortamı yerel halk için dayanılmaz bir hal almıştır. Kısa vadede ülkelerindeki siyasi istikrarın sağlanmayacağına inanan Suriyeliler, çareyi ülkelerini terk etmekte bulmuş ve başta komşu ülkeler olmak üzere göç etmeye başlamışlardır. Türkiye de bu göç dalgasından nasibini almıştır. Suriye'deki savaştan kaçan ilk Suriyeliler 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bulunan Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan giriş yapmıştır (AFAD, 2014).

2019 Aralık ayı itibariyle UNHCR verilerine göre, yaklaşık 5,6 milyon insan, Suriye'den göç etmek zorunda kalmıştır. Nitekim, BM Mülteciler Yüksek Komiseri António Guterres, Suriye'deki iç savaş nedeniyle yaşanan durumu; "çağımızın en büyük insani acil durumu" olarak ifade etmiştir (UNHCR, 2017). Ülkesinden göç etmek zorunda kalan Suriyeli sayısına bakıldığında; 3 milyon 691 bin 333 sığınmacı ile en çok göç alan ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla Lübnan'da 916 bin 113 kişi, Ürdün'de 654 bin 192 kişi, Irak'ta 244 bin 539 kişi, Mısır'da 129 bin 159 kişi ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinde 35 bin 713 kayıtlı Suriyeli sığınmacı/mülteci konumundadır (UNHCR, 2019b). Bu rakamlar kayıtlı rakamlar olup kayıtlı olmayan sığınmacı sayısının daha da fazla olduğu değerlendirilmektedir.

3. ARAP BAHARI ÖNCESİ AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARINDA YAŞANAN YASAL VE TARİHSEL DEĞİŞİMLER

Avrupa'da 2. Dünya Savaşı sonrası sıklıkla dile getirilen 'birlik' olma fikri ilk olarak Almanya, Fransa, Belçika, Lüksemburg, İtalya ve Hollanda'nın 1951 yılında imzaladığı AKÇT ile ortaya çıkmıştır. Ekonomik olarak birlikte hareket etme fikrinin ortaya çıkması ve kısa sürede olumlu sonuçların alınmasıyla diğer alanlarda da birlikte hareket etme fikrini doğurmuştur. 1957 yılına gelindiğinde bu altı üye devlet kendi aralarında işgücü ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına olanak veren yeni bir anlayışı ve örgütlenmeyi hayata geçirmeye karar vermiştir. Bu sayede sadece kömür ve çeliğin değil, aynı zamanda diğer mal ve hizmetlerinde serbest dolaşımı mümkün kılacak Roma Anlaşması imzalanmıştır. Bu Anlaşmayla kurulan AET'nin amacı; üyeler arasında sermayenin, malların, işgücünün ve hizmetlerin serbestçe dolaşması sonucu ortak pazarın oluşması ve nihayetinde siyasi bütünlüğün sağlanması olmuştur (Doğan, 2000: 261). Roma Anlaşması daha sonraki yıllarda imzalanacak olan diğer anlaşmalara ve AB hukukuna temel oluşturmuştur. Anlaşma her ne kadar ekonomik işbirliğine odaklanmış olsa da düşünce yapısı bakımından Avrupa'yı bölen sınırların ortadan kaldırılması fikrini ortaya atması bakımından ve Birleşik Avrupa kurma isteğini dile getirmesi bakımından Birliğin tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Valansi, 2008).

Üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin artmasını sağlayacak AET'nin de kurulmasıyla 'birlik' fikri çeşitli anlaşmalarla daha çok konuşulmaya başlanmıştır. 1958 yılından itibaren yeni bir boyut kazanan 'birlik' olma fikri, sadece ekonomik alana değil diğer sosyal, siyasal, kültürel ve hukuki alanları da etkisi altına almıştır. Bu amaçla üye ülkeler arası uyum çalışmaları hız kazanmıştır. Bu 'birlik' olma fikrinin olumlu sonuçlarını kısa sürede gören Topluluk bir süre sonra genişlemeye başlamıştır. İlk genişleme hamlesi 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda ile yapılmış ve günümüze kadar devam etmiştir. 2020 yılı itibariyle birliğe üye olan ülke sayısı toplam 27'ye ulaşmıştır (Doğan, 2000: 261-262).

Birliğin kuruluş yıllarından itibaren göç konusuyla ilgili çeşitli riskler ve ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. İlk başlarda kurucu altı üye devlet kendilerini göç riski altında hissetmiş ve tedbirleri göçü engellemeye yönelik alma gayreti içine girmişlerdir. Birlik daha sonraki yıllarda göçü bir realite olarak görmüş ve göçmenlerin uyum

sorunları üzerinde durarak ortak göç politikası oluşturma yoluna gitmiştir (Öztürk, 2011: 27).

3.1. Avrupa Birliği Göç Politikalarının Hukuki Çatısı

Avrupa Birliği'nin kuruluş amaçlarından birisi, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin ekonomik olarak kalkınmalarını sağlamak olmuştur. II. Dünya Savaşı esnasında verdiği kayıplar nedeniyle Avrupa ülkeleri işgücünden yoksun hale gelmiştir. Nitekim Topluluk üyesi ülkeler işgücü ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla başta Türkiye, Yugoslavya, İspanya, İtalya ve Kuzey Afrika ülkeleri olmak üzere bazı ülkelerle anlaşmalar imzalayarak ülkelerine göçmen işçileri kabul etmişlerdir. 1957 yılından 1973 yılına kadar AB ülkeleri göçmen işçileri talep etmeye devam etmiştir. 1973 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucunda Avrupa ülkelerinin ekonomileri küçülmüş ve bu durum da göç hareketlerini kısıtlanmasına neden olmuştur (Gençler, 2005: 175-176).

1970 yılına gelindiğinde, gelişmiş Batı Avrupa ülkelerindeki göçmen sayısı yaklaşık 5 milyon 400 bin kişiye ulaşmıştır. 1973 yılındaki ekonomik kriz başladığında bu sayı 6 milyon 300 bin kişiye ulaşarak zirve yapmıştır (Dearden, 1997: 3-4). 1973 yılından itibaren geri dönüşü teşvik edici politikalar sayesinde göçmen işçilerin yaklaşık %10'u ülkelerine geri dönmüştür. Fakat kendi ülkelerindeki sosyal hakları Avrupa ülkelerinde elde ettikleri haklardan daha iyi olmayan göçmen işçiler Avrupa'da kalmayı tercih etmiş, gidenler de tekrar Avrupa ülkelerine dönmeye başlamıştır. Daha sonra dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen savaş ve çatışmalar sonucunda kitlesel mülteci akınlarına maruz kalan Avrupa ülkeleri, bu göç hareketlerini kontrol etmeye yönelik politikalar geliştirmek zorunda kalmıştır (Gençler, 2005: 176). 1993 yılına gelindiğinde Almanya'da toplam işgücünün %7'si, Fransa'da %4'ü, Belçika, Hollanda, Portekiz ve Birleşik Krallık'ta da yaklaşık %2.7'si göçmen işçilerden oluşmaktaydı (Dearden, 1997: 9).

AB ülkelerinin göçmen kabul aşamalarından sonraki adımı, göçmen işçilerin aileleriyle birleştirilmesi olmuştur. AB ülkelerine çalışmaya gelen göçmen işçiler bir süre sonra ailelerini de çalıştıkları ülkelere getirmeye başlamışlardır. Bu da ikinci bir göç dalgasına neden olmuştur. Son olarak Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte

Komünist rejimlerden kaçan insanlar Batı Avrupa ülkelerine sığınmışlardır. Bu son göçmen dalgasıyla birlikte AB ülkelerinde göçü kontrol etme ve sınırlandırma arayışları hız kazanmıştır. Artık göçmenler ucuz işgücü olarak görülmekten ziyade artık Avrupa'nın artan refah seviyesinden faydalanmaya çalışan ve sosyal dengeyi bozan kişiler olarak görülmeye başlanmıştır (Lindstrom, 2005: 589).

3.1.1. AB Birincil Mevzuatlarında Göç Kavramı ve Serbest Dolaşım Hakkının Evrimi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeniden yapılanma sürecine giren AB bu uğurda çeşitli çabalar göstermiştir. Bu çabaların başında sanayi alanında acil işçi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaca binaen savaş sonrası dönemde Avrupa'ya kitlesel işçi göçü hareketleri başlamıştır (Toksöz, 2006: 24). Savaş sonrası ilk yıllarda Batı Avrupa'nın göç politikaları savaştan kaçan Yahudilerin yeniden yerleşimi ile Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin yerleştirilmesi hususları üzerine inşa edilmiştir. Avrupa'nın göç politikalarına yön veren önemli hususlardan birisi de Avrupa'nın tarihinde bulunan sömürge dönemidir. Şöyle ki, Afrika ülkelerinde kolonisi olan Fransa, Hollanda ve Belçika gibi ülkeler ikinci dünya savaşı sonrası dönemde bu eski sömürgelerinden önemli miktarda göç almıştır. Pakistan ve Hindistan'dan İngiltere'ye; Tunus, Cezayir ve Fas'tan Fransa'ya yoğun göçler yaşanmıştır (Özerim, 2012: 40-41). Eskiden sömürgesi olan ülkeler göçmen işçi ihtiyacını bu ülkelerden karşılarken, tarihinde sömürgesi olmayan Almanya bu işçi ihtiyacını Türkiye ve Yugoslavya'dan talep ettiği göçmen işçilerle gidermeye çalışmıştır. Sanayileşme sürecindeki işçi ihtiyacını göçmen işçilerle sağlamaya çalışan Avrupa, savaş sonrası dönemde işçi olarak yaklaşık 10 milyon göçmene ev sahipliği yapmıştır (Toksöz, 2006: 26-27).

İşçi ihtiyacının giderilmesi için yapılan düzenlemelerden birisi, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu ortaya çıkaran, altı üye devletin 1952 yılında imzaladığı Paris Anlaşması'dır. Bu anlaşmanın işçileri ilgilendiren kısmında, üye devletler arasında vasıflı işçi istihdamında serbest dolaşım öngörülmüştür. Diğer işçi kategorileri için ve bu türden bir işgücü sıkıntısı olması durumunda, ülkeler diğer ülkelerden işçilerin istihdam edilmesini sağlamak için göçmen politikalarında gerekli ayarlamaları yapmaya çağırılmıştır (EUR-Lex, 1952).

Paris Anlaşması'nın ardılı olarak 1957 yılında imzalanan Roma Anlaşması'nın 48, 49, 50 ve 51 numaralı maddelerinde;

- i. Geçiş döneminin sonuna kadar üye ülkeler, işçilerin serbest dolaşımının güvence altına alınması,
- ii. Serbest dolaşımın sağlanmasıyla çalışanlar arasında milliyet temelli herhangi bir ayrımcılığa izin verilmemesi,
- iii. Diğer üye ülke vatandaşlarının kamu hizmetleri dışında istihdamına her türü kolaylık sağlanacak, kendi vatandaşlarına sağlanan hakların tamamının üye ülke vatandaşlarına da sağlanması,
- iv. Üye ülkelerin ulusal mevzuatlarında serbest dolaşımı sağlamaya ilişkin değişikliklerin hızla yapılması,
- v. Üye devletler tarafından, ortak bir program çerçevesinde genç işçilerin değişiminin teşvik edilmesi,
- vi. Göçmen işçileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişileri de güvence altına alacak yasal düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür (The Treaty of Rome, 1957).

3.1.2. AB İkincil Mevzuatlarında Göçle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Topluluk kuruluşundan sonra her konuda olduğu gibi göç konusunda da zamanla farklı yaklaşımları benimsemiş ve bu doğrultuda çeşitli yasal değişiklikleri uygulamaya koymuştur. Bu bölümde AB İkincil Mevzuatlarında yapılan düzenlemelerden bahsedilecektir.

3.1.2.1. TREVI Grup Anlaşması: Sınır Güvenliğinin Arttırılması (1976)

AB ülkelerinin gelecekte sınır ve göç güvenliği politikalarına temel teşkil edecek olan ilk Anlaşması, TREVI Grup Anlaşması'dır. 1975 yılında Roma zirvesinde imzalanmış olan bu Anlaşmaya göre adalet ve içişleri bakanlıklarınca terör, yasadışı göç, sınır kontrolü, vize politikası, sığınma politikası, iletişim teknolojileri ve havayolu güvenliği gibi konularda bilgi paylaşımında bulunarak insan hareketinin kontrol edilmesi amaçlanmıştır (ORSAM, 2012: 13).

Kurucu üye devletlerin vatandaşları bu ülkeler arasında serbest dolaşım hakkına ve serbest ticaret hakkına sahip olmuştur. Bir yandan ekonomik olarak gelişmek isteyen Avrupa ülkeleri işgücü ihtiyacını göçmenlerle karşılarken, diğer yandan Birlik

üyelerinin artan refahını paylaşmak istememesi üye ülkeler arasında ikileme neden olmuştur. 1960-1980 yılları arasındaki ekonomik gelişim ve refahın sağlanmasında göçmenlerin çok önemli bir rol oynadığı çeşitli raporlarla ortaya konmuştur (Öztürk, 2011: 28). Bu dönemde göçmen işgücü talebi en çok Almanya'dan olmuş, Almanya'yı Fransa, İtalya, İspanya ve Birleşik Krallık izlemiştir (Vasileva, 2010).

İlk başlarda işgücü ihtiyacını karşılamak için Birliğin "geçici" olan bu göç alma durumu, gelen göçmen işçilerin zamanla ailelerini de yanlarına getirmek istemesiyle "kalıcı" hale gelmeye başlamıştır (Huysmans, 2000: 754). Göçmen işçilerin yanı sıra, Doğu Avrupa ülkelerindeki Komünist rejimlerden kaçan insanların da Batı Avrupa ülkelerini sığınacak bir liman olarak görmesi sonucu yeni bir göç dalgası başlamıştır. Bu gelişmeler karşısında, Birlik üyesi ülkelerin göçü kontrol etmeye yönelik adım atmaları, zamanla zorunlu hale gelmiştir. Birlik üyesi ülkeler bir yandan ekonomik gelişmenin önünde engel olarak görülen iç sınır kontrollerini azaltmanın yollarını ararken, diğer taraftan kontrolsüz göçün zararlarından kaçınmaya çalışmışlardır (Öztürk, 2011: 30).

TREVI Anlaşmasına göre, işbirliği faaliyetlerinin 3 farklı kademedede icra edilmesi planlanmıştır. Buna göre en üst kademedede TREVI bakanları bulunmaktadır. Bu bakanlar iç güvenlik ve kolluk konularındaki işbirliğinden sorumlu olacaktır. Orta kademedede, TREVI bakanlarına yardımcı olacak olan üye ülkelerin temsilcileri ile üst düzey kolluk kuvveti çalışanları bulunmaktadır. Alt düzeyde ise kamu çalışanları, polisler, gümrük ve göç birimlerinde çalışan memurlar bulunmaktadır. Dönem dönem toplanan TREVI bakanları, çeşitli kararlar almışlardır. Bu kararlardan birisi de, birliğin maruz kalacağı aniden ortaya çıkan kitlesel göç hareketleriyle mücadele etmek maksadıyla "Hızlı Danışma Merkezi (*Rapid Consultation Center*)" kurulması olmuştur (Mercan, 2016: 48).

3.1.2.2. Schengen Sözleşmesi: Ortak Göç Politikası Yolunda İlk Adım (1985)

Sınır geçişlerindeki kontrolleri ortadan kaldırmayı amaçlayan Schengen Anlaşması (Schengen I) Avrupa Topluluğu'na üye beş ülke (Fransa, Batı Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) tarafından 14 Haziran 1985 tarihinde imzalanmıştır. Schengen I Anlaşması'nın uygulanmasını öngören Schengen II Anlaşması da Haziran

1990 yılında imzalanmış ve 1995 yılından itibaren yürürlüğe girmiştir (Bozkurt vd., 2008: 318). Schengen Sözleşmesi çerçevesinde öngörülen uygulamalar şunlardır:

- i. İç sınırlardaki kişiler üzerindeki kontrollerin kaldırılması,
- ii. Üye devletlerin sınırlarından giriş yapmak isteyen insanlara ortak bir kurallar dizisi uygulanması,
- iii. Kısa süreli konaklamalar için giriş koşullarının ve vize kurallarının uyumlaştırılması,
- iv. Güçlendirilmiş polis işbirliği (sınır ötesi gözetim ve sıcak takip hakları dahil),
- v. Daha hızlı bir iade sistemi ve cezai kararların icrasının devri yoluyla daha güçlü adli işbirliği,
- vi. Schengen Bilgi Sistemi (SIS)'nin kurulması ve geliştirilmesi (Eur-Lex, 2009a).

Bu Anlaşmanın imzalanmasıyla 'Schengen Alanı' (Schengenland) kavramı ortaya çıkmıştır. Topluluğa üye ülkelerin vatandaşlarının herhangi bir sınır kontrolüne maruz kalmaksızın, topluluğa üye ülkeler arasında serbestçe dolaşabildiği alana Schengen Alanı denilmiştir. Schengen Alanı'nı daha güvenli hale getirmek amacıyla, üye ülkelerin polis teşkilatları uyumlu hale getirilmiş ve işbirliğinin artırılması planlanmıştır. Schengen Alanı, üye ülke vatandaşlarının serbest dolaşımına imkan sağlarken, bu ülkelerin iltica ve göçmenlik politikalarında da eşgüdüm sağlamayı amaçlamıştır (Walters, 2002: 561-564).

Bu Anlaşma ile üye ülkeler kendi içlerinde serbest dolaşımı sağlayıp iç sınırları ortadan kaldırırken, dış sınır kontrollerini artırmışlardır. İç güvenliğin korunması için Schengen Bilgi Sistemi kurularak üyeler arasında bilgi paylaşımı sağlanmıştır. Bu geniş ölçekli bilgi sistemine göre kolluk birimleri, yargı sistemi ve diğer otoritelerin yasa dışı göçmen, kaçak ve kayıp şahıslar ve topluluk üyesi ülkelere girmesi yasak olan şahısların tespit edilmesi hususunda işbirliği öngörülmüştür (The Schengen Area , 2015). İç sınırları ortadan kaldırarak üye ülke vatandaşlarına hareket serbestisi amaçlanırken, dış sınırlarda kontrollerin artırılmasıyla da yasadışı göçle mücadele amaçlanmıştır. Oluşturulan ortak bilgi ağı sayesinde üye ülkelerden herhangi birinden birliğe giriş yapmak isteyen şahısların geçerli bir seyahat ve sınır geçiş belgesine sahip olması şartı getirilmiştir. Schengen alanına girmelerine engel olacak, sistemde kayıtlı herhangi bir bilgisi olan, ilgili üye ülkelerin güvenliğini ve halk sağlığını olumsuz etkileyebilecek,

üye herhangi bir ülkenin uluslararası ilişkilerine tehdit olabilecek kişi ya da kişilerin birlik sınırları içerisine diğer bir deyişle Schengen alanına girmesi engellenecektir. Sınırlarını yasa dışı göçe ve insan ticaretine kapatmakta zorlanan ülkelerin olması, bazı üye ülkeleri tedirgin etse de Anlaşma yürürlüğe girmiştir (Avcu, 2018,: 74-75).

2010 yılında başlayan Arap Baharı Schengen alanında bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Tunus'ta başlayan iç karışıklıklardan kaçan ilk göçmen kafilesi İtalya'nın Lampedusa Adası'na ulaşınca İtalya bu düzensiz göçmen hareketiyle mücadele etmek için üye ülkelerden yardım istemiştir. Üye ülkelerden teknik ve maddi destek bulamayan İtalya Hükümeti, bu sefer de kendisine ulaşan bu göçmenlerin üye ülkelere pay edilmesini teklif etmiş ama bu teklifi de kabul görmemiştir. Bu gelişmeler ışığında Fransa, İtalya ile olan Schengen Anlaşması'nı 'geçici' olarak askıya aldığını duyurmuştur. Üye ülkelerden destek göremeyen İtalya, ilk etapta ülkesine ulaşan 22 bin Tunuslu göçmene ikamet izni vermiştir. Bu ikamet izni ile üye ülkelere geçiş hakkı sağlanmış olan göçmenlerin bir kısmı Fransa'ya yönelince, Fransa İtalya sınırını kapatmıştır. Böylece Schengen Alanı'ndaki ilk kriz de ortaya çıkmıştır. Burada Schengen Anlaşması'nın sorunsuz bir şekilde uygulanabilmesi için birlik içi sınırların kaldırılması ne kadar önemliyse, ortak bir göçmen politikasının ortaya konması ve uygulanması da bir o kadar önemlidir (Collett, Faltering Movement: Explaining Europe's Schengen Struggle, 2011).

3.1.2.3. Dublin Sözleşmesi: Sığınma Politikasının Uyumlaştırılması (1990)

1990 yılında Dublin Anlaşması'yla başlayan süreçte, birliğe üye ülkeler tarafından ortak bir sığınma politikası oluşturulması amaçlanmıştır. 1997 yılında yürürlüğe giren bu Anlaşmaya göre, birliğe üye ülkelerden herhangi birine sığınma hakkını kullanmak isteyen üçüncü ülke vatandaşlarının başvurularını, sınırına ulaştığı ilk üye ülkeye yapması öngörülmüştür. Üye ülkeler arasındaki iç sınırların kaldırılmasının iltica başvurularını ve düzensiz göçü artıracığı tahmin edilmiş ve bu başvurulara hangi üye devletin işlem yapacağını belirlemek için üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulmuştur (Bozkurt vd., 2008: 333). Dublin Sözleşmesi'ne göre sığınma başvurusuna işlem yapacak olan üye ülke;

- i. Üye ülkeler içinde daha önce mülteci statüsü elde etmiş bir aile üyesi varsa, o aile üyesinin yaşadığı ülke,

- ii. İltica başvurusu yapacak kişinin yasa dışı olarak girdiği ilk üye ülke,
- iii. İltica başvurusu yapacak kişinin transit hava yolunu kullandığı üye ülke,
- iv. Başvuru yapan kişiye oturma izni vermiş olan üye ülke,
- v. İltica başvurusunun yapıldığı üye ülkedir (Bozkurt vd., 2008: 342-343).

Dublin Sözleşmesi'yle, Schengen Anlaşması'nda sözü edilen ortak bir sığınma ve göç sistemi kurulmaya çalışılmış ve kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu sözleşmeyle sığınma başvurusunun tek bir ülkeye yapılması amaçlanmıştır (Avcu, 2018: 79-80).

Dublin Sözleşmesi, sığınma başvurularının değerlendirilmesini tek bir ülkeye vermesiyle, ortak bir sığınma politikası oluşturulması çabaları bakımından oldukça önemli bir gelişme olmuştur. Sığınma başvurusunu birden fazla üye devlete yapılmasının engellenmesi hedeflenmiştir. Ancak sığınma başvurusu yapacak kişilerin birlik üyesi ülkelerden, birliğin dış sınırlarından giriş yapacağı düşünüldüğünde, sığınma başvurularına en çok muhatap olacak olan ülkelerin Yunanistan ve Polonya gibi birliğin dış sınırını oluşturan ülkeler olacağı ortaya çıkmıştır. Birliğe üye bütün ülkelere yapılacak olan başvuruların, iki ülkenin sırtına yüklenmesinin adil olmayacağını belirten Yunanistan ve Polonya, bu Anlaşmaya uymayacaklarını beyan etmişlerdir (Akdoğan E. ve Atalay M., 2017: 2445).

3.1.2.4. Maastricht (Avrupa Birliği) Anlaşması (1991)

Avrupa Toplulukları 1991 senesinde Hollanda'nın Maastricht şehrinde gerçekleştirilen Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesinde iç bütünleşmeyi sağlamak yolunda çok önemli bir adım atmışlardır. Uluslararası alanda seslerini daha fazla duyurmak isteyen Avrupa devletleri, hem ekonomik ve parasal birliği sağlamak hem de siyasal birliğin sağlanması yolunda önemli kararlar almışlardır (Karluk, 2011: 145). 1993 yılında anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle, Avrupa Topluluğu'nun adı "Avrupa Birliği" olarak değişmiştir (Uşar, 2010: 47). Maastricht Anlaşması ile birlik, ortak bir pazar ve ortak politik hedefler oluşturmayı amaçlamıştır. Bu Anlaşmayla beş temel hedef ortaya konmuştur. Bunlar; ortak bir dış politika ve güvenlik politikasının oluşturulması, AB hükümetleri arasında adalet ve içişleri konusunda işbirliği, ekonomik ve parasal birliğin temellerinin atılması ve Avrupa Parlamentosu'nun güçlendirilmesidir (Eur-Lex, 2018b). Üye ülkeler, bu Anlaşmanın VI. başlığında ortaya konan "Adli İşler

ve İçişleri Alanında İşbirliği Üstüne Hükümler" kısmında aşağıda belirtilen konularda işbirliği yapmayı taahhüt etmişlerdir;

- i. Mülteci politikası,
- ii. Üye devlet dış sınırlarından geçişlerin ortak hükümlere bağlanması,
- iii. Göç politikası;
 - 1) Üçüncü ülke vatandaşlarının üye ülkelere giriş ve dolaşım koşulları,
 - 2) Üçüncü ülke vatandaşlarının aile bütünleşmesi ve ikamet koşulları,
 - 3) Birlik üyelerinin yasadışı göç, yasadışı çalışma ve kaçak ikametlerine karşı ortak mücadele (Eur-Lex, 1993).

Bu Anlaşmayla ayrıca yasadışı göç, terörizm ve suçların engellenmesi amacıyla EUROPOL adında ortak bir polis teşkilatı kurulması kararı alınmıştır. Maastricht Anlaşmasıyla daha önce üye ülkelerin kendi sorumluluğunda ve inisiyatifinde olan göç konusu, artık birliğin ortak bir konusu ve sorunu haline gelmiştir. Bu ortak sorunun çözülebilmesi için de ortak politikalar geliştirilmesi zorunluluğu doğmuştur (Avcu, 2018: 82-83).

3.1.2.5. Amsterdam Anlaşması: Avrupa Vatandaşlığı (1997)

2 Ekim 1997'de imzalanan Amsterdam Anlaşması, 1999 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu Anlaşmanın "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet" başlığı altında; uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı, rüşvet, çocuklara karşı işlenen suçlar başta olmak üzere birliğin emniyetini tehlikeye düşürecek her türlü yasa dışı faaliyetlerin önlenmesinde üye ülkeler arasında işbirliği öngörülmüş ve AB'nin derinleşmesine katkı yapması amaçlanmıştır (Mercan, 2016: 66). Amsterdam Anlaşması'yla;

- i. Üye ülkelerin EUROPOL veya polis teşkilatları, adalet kurumları ve gümrük muhafaza teşkilatları aracılığıyla bilgi paylaşımının artmasını sağlayarak kurumlar arasındaki işbirliğinin en üst seviyeye getirilmesi ve hukuk sisteminin eşgüdüm içerisinde çalışmasının sağlanması,
- ii. Hem üye ülke vatandaşlarının, hem de birlik sınırlarına Schengen vize koşulları altında giriş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarının iç sınırlarda herhangi bir kontrole tabi tutulmamasının sağlanması,

- iii. Dış sınırlardan birliğe giriş yapılırken üye ülkeler tarafından standart sınır kontrol prosedürlerinin uygulanması,
- iv. Üç ayı geçmeyecek konaklamalarda üye ülkelerin hangi ülkelere vize uygulayacaksa bu ülkelerin listelerinin oluşturulması,
- v. Vize uygulamalarının standart bir hale getirilmesi,
- vi. Üye ülkelerin sınırları dâhilinde üç aydan daha uzun süreli seyahat etmek isteyen üçüncü ülke vatandaşlarına uygulanacak şartların belirlenmesi,
- vii. Vize formatının tek tip hale getirilmesi kararlaştırılmıştır (Özgür N. ve Özer Y., 2010: 26-31).

Ayrıca Amsterdam Anlaşması ile Konsey, beş yıl içinde aşağıdaki şartların oluşturulmasını da kabul etmiştir;

- i. 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli mültecilerin statüsü ve diğer ilgili sözleşmelere ilişkin Protokol uyarınca sığınma şartlarının belirlenmesi konusunda önlemler alınmıştır;
- ii. Üye devletlerden herhangi birine yapılan sığınma başvurusuna, hangi üye ülkenin işlem yapacağını belirlemek üzere kurulması planlanan mekanizmalar ve kriterlerin belirlenmesi,
- iii. Sığınmacı kabulü için üye devletlerdeki asgari standartların belirlenmesi,
- iv. Üye devletlerin geri alma ve mülteci statüsüne kabul şartlarının standart hale getirilmesi,
- v. Mülteciler ve yerinden edilmiş kişilerle ilgili alınacak önlemlere ilişkin;
 - 1) Ülkesine geri dönme şansı olmayan veya diğer türlü uluslararası korumaya muhtaç olan üçüncü ülke vatandaşlarına uygulanacak standartların belirlenmesi,
 - 2) Yerinden olmuş ya da mülteci statüsündeki üçüncü ülke vatandaşlarının kabulünde üye ülkeler arasında standardın belirlenmesi ve dengenin kurulması,
- vi. Göçmen politikalarına ilişkin;
 - 1) Göçmenlerin birliğe giriş şartlarında (aile birleşimleri dahil) standardın sağlanması,
 - 2) Geri gönderilmesi gereken, yasadışı göç eden ve yasadışı ikamet edenlere uygulanacak prosedürlerin belirlenmesi,

- vii. Herhangi bir üye ülkede, yasal olarak oturum izni olan bir üçüncü ülke vatandaşının, diğer üye ülkelerdeki statüsünün ne olacağını belirleyen tedbirlerin belirlenmesi kararlaştırılmıştır (European Parliament, 1997).

Amsterdam Anlaşmasıyla, "Avrupa Vatandaşlığı" kavramına bir adım daha yaklaşmıştır. Temel hak ve özgürlüklerin tekrar yasalarla güvence altına alındığı vurgulanmış, Schengen Anlaşmasıyla başlayan süreçte göç, sığınma, sınır güvenliği gibi konularda somut adımlar atılmış ve üye ülkelere bu Anlaşmada belirtilen şartların sağlanması için dört yıllık bir süreç tanınmıştır (Avcu, 2018: 85).

3.1.2.6. Tampere Zirvesi: Avrupa Ortak Sığınma Sistemi ve Menşe Ülkelerle İşbirliği (1999-2004)

Avrupa Konseyi 15-16 Ekim 1999'da Finlandiya'nın Tampere kentinde düzenlenen özel bir toplantıda önemli kararlara imza atmıştır. Özgürlük, güvenlik ve adalet konularında, Amsterdam Anlaşması'yla öngörülen hedeflere ulaşmak maksadıyla, AB içerisinde standart uygulamalar amaçlayan Konsey, taslak bir metin hazırlanması ve uygulanması çalışmalarına hız vermiştir. Bu toplantıda, birliğin çalışma alanlarından birinin de ortak bir savunma ve güvenlik politikası oluşturmak olduğu ortaya konulmuştur (European Council, 1999).

Tampere Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, ortak bir "AB Göç ve Sığınma Politikası" başlığı oluşturulmuş ve bu başlık altında şu kararlar alınmıştır; göçün kaynağı olan ülkelerle yakın işbirliğinin sağlanması, birliğe üye ülkelerin maruz kaldığı düzensiz göçe ilişkin göçün kaynağı olan ve transit ülke konumunda bulunan ülkelerle siyasi, insan hakları ve kalkınma konularını ele alan bir yaklaşımın tesis edilmesi, bu işbirliğinin içeriğinde göçün kaynağı olan ülkelerdeki; yoksullukla mücadele, azınlık, kadın ve çocuk haklarının iyileştirilmesi, siyasi istikrarın sağlanması, yaşam koşullarının ve iş imkanlarının iyileştirilmesi, üye ülkelerin göçün kaynağı olan ülkelerle daha yakın ilişkiler kurarak kalkınmalarına katkıda bulunmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Sonuç bildirgesinde belirtilen "Avrupa Ortak Sığınma Sistemi" başlığı altında Cenevre Konvansiyonu ile mültecilere sağlanan haklardan geri dönmeyeceği ifade edilmiş ve geri göndermeme ilkesinin sağlam bir şekilde uygulanmaya devam edileceği belirtilmiştir (European Council, 1999).

Bu kararlarla, kısa vadede, sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu devletin açık ve uygulanabilir bir şekilde belirlenmesi, adil ve etkin bir sığınma prosedürü için ortak standartların ortaya konması, sığınmacıların ortak asgari kabul koşullarını ve mülteci statüsünün tanınması ve içeriği ile ilgili kuralların belirlenmesi amaçlanmıştır. Konsey bu zirvede aldığı kararlarla, bu tip bir korumaya ihtiyaç duyan bireylere uygulanacak prosedürlerle ilgili BMMYK ile işbirliği ve bilgi alışverişinin önemine vurgu yapmıştır. Ayrıca Konsey, "Üçüncü Ülke Vatandaşlarına Adil Muamele" adlı 18 numaralı kararda, AB sınırları içerisinde ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına da AB vatandaşlarına sağlanan haklara benzer hakların sağlanmasını tavsiye etmiştir. Yine üçüncü ülke vatandaşlarına ayrımcılık yapılmaması, ırkçılık ve yabancı düşmanlığına müsamaha gösterilmemesi ile karşı önlemler alınması istenmiş ve 'İrkçılığa Karşı Eylem Planı Komisyonu' kurulması planlanmıştır. İrkçılığa karşı ulusal anlamda alınan tedbirlerin hızlandırılması tavsiye edilmiştir. Üçüncü ülke vatandaşlarının kabulü ve ikameti gibi konularda üye ülkelerin mevzuatlarının uyumlaştırılmasının önemi belirtilmiş ve üçüncü ülke vatandaşlarının kabulünde üye ülkenin alım kapasitesi değil, üye ülkelerin menşe ülkelerle olan tarihsel bağlarının da göz önünde bulundurulacağı ifade edilmiştir. Menşe ülkelerle ulusal bazda gerçekleştirilen işbirliğinin insan ticaretini engellemedeki önemine vurgu yapılmış, menşe ülkelerde AB vizesi verecek ofislerin kurularak aktif politika izlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Sonuç Bildirgesi'nin 4'üncü bölümün 23'üncü maddesinde: insan ticaretini yapan şahıslara karşı EUROPOL'ün etkin bir şekilde kullanılması ve ceza mevzuatlarında bu suça yönelik çalışmaların yapılması gerektiği ifade edilmiştir (European Council, 1999).

3.2. AB'de Göç, Sığınma ve Sınır Kontrolüne Yönelik Kurulan Kurum ve Platformlar, Zirve ve Anlaşmalar

3.2.1. CEAS: Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (1999)

İlk olarak 1951 Cenevre Mültecilerinin Korunması Sözleşmesi'nde tanınan iltica hakkı uluslararası bir hak olmuştur. Açık sınırlar ve hareket özgürlüğünü prensip edinen AB, mülteciler için yüksek koruma standartlarını garanti etmek için ortak bir yaklaşımın olması gerektiğini savunmuştur. İltica prosedürleri AB çapında adil ve etkili olmalı ve istismara karşı dayanıklı olmalıdır. Bunu göz önünde bulundurarak, AB Devletleri

Ortak Avrupa Sığınma Sistemi kurmayı taahhüt etmişlerdir. 15-16 Ekim 1999 tarihlerinde AB Konseyi tarafından Tampere’de yapılan özel toplantıda CEAS'ın oluşturulması kararlaştırılmıştır. Buna göre; iltica kararlarının daha adil, daha hızlı ve daha kaliteli bir biçimde alınması, özel ihtiyaçları olan sığınmacıların taleplerinin giderilmesi ve mağdurların daha fazla korunması hedeflenmiştir. Sonuç olarak sığınmacıların açık ve adil bir sistemde, nerede olurlarsa olsunlar, eşit muamele görmesini sağlamak için ortak yüksek standartlar ve daha güçlü işbirliği sağlayacak yeni AB kuralları üzerinde anlaşmaya varılmıştır (European Comission, 2016).

CEAS sistemi, idari açıdan tek bir yerden yönetilen bir sistem olmamış, aynı zamanda AB üye ülkelerinin AB değerlerine uygun bir sığınma politikası ve sığınma standartları oluşturmasını amaçlayan değerler bütünü olarak ortaya konmuştur. Cenevre Sözleşmesi'ne bağlı kalınacağı ve mülteci haklarına saygılı olunacağı net bir şekilde ortaya konduğu Tampere Zirvesi'nde alınan kararlar ile geri göndermeme ilkesine (principle of non-refoulment) uygun olarak CEAS'ın ortaya çıkması sağlanmıştır. CEAS sistemine göre sığınma başvurusuna hangi ülkenin işlem yapacağını belirlenmesi, karşılanan mülteci adaylarına uygulanacak muamelelerde standartların belirlenmesi amaçlanmıştır (Duruel, 2017: 5).

3.2.2. EURODAC: Parmak İzi Veritabanı (2000)

AB'nin sığınma politikasındaki aşamalardan Dublin Sözleşmesi'nin etkin bir şekilde yürümesi için getirilen uygulamalardan biri olan EURODAC sistemi 2000 yılında Konsey'in aldığı kararla yürürlüğe girmiştir. Bu sisteme göre, AB ülkelerinden herhangi birine mültecilik başvurusunda bulunan, 14 yaşından büyük kişilerin veya yasadışı yollardan birlik sınırlarını geçtiği tespit edilen kişilerin parmak izleri alınarak veri tabana kaydedilmesi planlanmıştır. Sistemin ana amacı, bir kişinin sadece bir AB ülkesine başvuru yapabilmesini sağlamaktır (EURODAC Konsey Tüzüğü, 2000). AB sınırlarına genellikle Yunanistan, İtalya, Polonya gibi ülkelere giriş yapmaya çalışan sığınmacılar, bu ülkelerde sınır polisleri tarafından EURODAC sistemine parmak izleri kayıt edilmektedir. Anlaşmaya göre, bir kez herhangi bir AB ülkesine sığınma başvurusunda bulunan kişinin parmak izi bilgileri kayıt altına alındığında, bu bilgilerin iki yıl EURODAC veri tabanında saklanması öngörülmüştür. Bu sürenin dolmasıyla birlikte veriler otomatik olarak silinecektir. Ayrıca yabancı uyruklu şahsa oturma izni

verildiğinde ya da yabancı uyruklu şahıs üye devlet sınırlarını terk ettiğinde bu verilerin EURODAC sisteminden silinmesi planlanmıştır (EURODAC Konsey Tüzüğü, 2000).

Buna göre, başka bir ülkeye daha sığınma başvurusu yapmak isteyen sığınmacının parmak izleri sisteme tekrar girildiğinde, ikinci başvuruyu yapmaya çalıştığı ülkenin kolluk birimleri daha önce yapılmış olan sığınma kaydını sistemde görecektir ve ikinci başvurunun iptal edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Eğer yabancı ülke vatandaşı, herhangi bir AB üyesi devletin vatandaşlığına geçerse, sistemden parmak izinin silinmesi de planlanmıştır. Ayrıca EURODAC sistemine kaydedilen parmak izleri sayesinde, AB sınırları içerisinde işlenecek muhtemel suçların (terör, uyuşturucu ve insan ticareti gibi) önüne geçilmesi de düşünülmüştür (Hakverir, 2019: 117-118).

2019 Şubat ayına gelindiğinde, EURODAC istatistikleri, sisteminin işleyişi ile ilgili bazı fikirler vermiştir. Buna göre, 2003 yılında sistem ilk uygulamaya alındığında, parmak izi veritabanı ilk olarak 1,6 milyon kayıt içerecek şekilde tasarlanırken; 2009 yılında sisteme 2,8 milyon parmak izi kaydedilerek rekor kırılmıştır. Daha sonra 2015 yılında önce 3,6 milyon ve ardından 5 milyona yakın parmak izi kaydedildiği görülmüştür. 2019 yılı başı itibariyle de bu sayı 7 milyon gibi rekor bir seviyeye ulaşmıştır. Bu istatistiklere bakıldığında sistemin gayet etkin olarak kullandığı görülmüştür (Eurodac Statistics, 2019).

EURODAC, AB sınır kontrolleri ve sığınma politikaları anlamında etkili bir prosedür olmuştur. Schengen Bilgi Sistemine yardımcı olan bu uygulama, sığınma arayan insanların kişisel verilerinin kayıt altına alınması nedeniyle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Ayrıca bu kayıtlardan kaçmak isteyen sığınmacıların daha başka yol ve yöntemlerle AB sınırlarını aşmak isterken hayatlarını kaybetmeleri de eleştiri konularından bir diğerini teşkil etmiştir (Hakverir, 2019: 118).

3.2.3. Laeken Zirvesi: AB'nin Geleceği (2001)

Tampere Zirvesi'nden iki yıl sonra 2001 yılında düzenlenen Laeken Zirvesinde, 'AB'nin Geleceğine İlişkin Bildiri' kabul edilmiştir. Bu bildirinin 4ncü Bölümü, 'Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanının Güçlendirilmesi' başlığını taşımaktadır. Bu başlığın alt başlıklarından birisi de 'Gerçek Bir Ortak İltica ve Göç Politikası' olmuştur. Bu başlık altında daha önceki zirvelerde alınan mültecilerin kabul şartları, sığınma ve koruma tedbirleri alanlarında ve Mülteci Fonu oluşturma çabalarının yavaş ve yetersiz

olduğu vurgulanmış ve yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Avrupa Konseyi, Tampere Zirvesi'nde alınan kararlar ışığında bazı hususların hayata geçirilmesini kabul etmiştir. Bu hususlardan bazıları şunlardır; AB dış politikasının göçmen akışlarını yönetme politikasıyla uyumlu hale getirilmesi, menşe ya da transit ülkelerle geri kabul anlaşmalarının yapılması, net bir eylem planının ortaya konması, Dublin Sözleşmesi'nin uygulanabilmesi için yönetmeliğin hazırlanması, iltica, kabul ve aile birleşimi konularında somut prosedürlerin hayata geçirilmesi, ayrımcılık ve ırkçılığa karşı önlem alınması. Ayrıca Avrupa Konseyi, en geç 30 Nisan 2002'ye kadar aile birleşimi, sığınma prosedürleri ve Dublin II Yönetmeliği ile ilgili değişikliklerin Komisyon tarafından sunulmasını talep etmiştir (European Council, 2001).

'Dış Sınırların Daha Etkin Korunması' başlığı altında, birliğin dış sınırlarının daha etkin kontrol edilmesinin terörizm, göç ağları ve insan ticaretine karşı mücadelede etkin rol oynayacağı belirtilmiştir. Dış sınır kontrollerinin ortak birimler tarafından yapılması hususunda çalışmalar yapılması ve ortak vize şartlarının oluşturulmasının önemine de vurgu yapılmıştır (European Council, 2001).

Bu zirvede alınan kararların hayata geçirilmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bu sorunların sonucu olarak da tavsiye edilen konularda ilerleme beklenenden daha yavaş gerçekleşmiştir. Örneğin; sığınma kriterlerinin belirlenmesi ve uygulamaya geçirilmesi aşamasında üyelerin ulusal mevzuatlarının birbirlerinden çok farklı olması ve bu farklılığın giderilmesi çok zor bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca birliğin dış sınırlarındaki ülkelerle diğer ülkelerin yaklaşımları arasında derin uçurumlar ortaya çıkmış ve siyasi Anlaşmazlıklar çözülememiştir. Ülkeler hali hazırda kullandıkları mevzuat ve uygulamaları terk etmek istememiş ve birliğe giriş ve ikamet koşullarındaki standart uygulamalarda anlaşma sağlanamamıştır. Örneğin; Birleşik Krallık uzun süreli ikamet ve aile birleşimi konularındaki uygulamaları veto etmiştir. Komisyonun tavsiye ettiği kararda, her üye ülke alacağı göçmen miktarını kendisinin belirleyeceği belirtilmesine rağmen üye ülkeler ortak bir sığınma prosedürünün ve politikasının oluşturulma çabalarına destek olmakta isteksiz davranmıştır (Boswell, 2005: 4-5).

ABD'de gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarının ardından, terörizmle mücadele anlamında alınacak tedbirlerden biri olan polis ve yargı teşkilatlarının uyumlaştırılması

ile yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığı konularında üye ülkeler ortak bir siyasi tavır konusunda anlaşmışlardır. Göçmen kaçakçılığı ile ilgili suçların cezalandırılması konusunda ortak bir ceza sistemine geçilmesi konusu üye ülkeler tarafından olumlu karşılanmıştır (Rutten, 2002: 112-114).

3.2.4. Seville Zirvesi: Dış Sınırların Korunması, Yük Paylaşımı ve Menşe Ülkelerle İşbirliği (2002)

Avrupa Konseyi'nin Haziran 2002'de Seville'da düzenlenen zirvesinde alınan kararlarda, Tampere'de onaylanan programın, özellikle iltica ve göç konusunda ortak bir Avrupa politikasının geliştirilmesi ile ilgili konularda, tüm yönlerinin uygulanmasının hızlandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu zirvenin sonuç bildirgesinde, 'Dış Sınırların Yönetiminde Entegrasyonun Başlaması' başlığı altında, Avrupa Sınır Polis Kuvveti'nin kurulması için fizibilite çalışmalarının başlaması kararlaştırılmıştır. Konsey, birliğe yasadışı yollardan girişi engellemek için koordineli çalışmanın önemine vurgu yapmış ve bir eylem planı oluşturmuştur. Bu eylem planına göre, üye ülkelerden 2002 yılının sonuna kadar dış sınırlarda ortak devriye ve ortak operasyonların başlatılması, birbirine sınır olan üye ülkelerle eksik kalan sınır kontrolüne ilişkin işbirliği anlaşmalarının tamamlanması ve göçmen irtibat görevlilerinden oluşan bir ağına hayata geçmesini sağlayacak adımların atılması istenmiştir. Yine üye ülkelerden Haziran 2003'ten önce; sınır muhafızı eğitiminde ortak bir çekirdek müfredatın oluşturulması; Komisyon tarafından dış sınırların yönetimi için üye devletler ile Birlik arasında yük paylaşımı ile ilgili bir çalışma yapılması istenmiştir (European Council, 2002).

AB üye ülkeleri, bir yandan düzensiz göç ve sınır kontrolleri konusunda kendi içinde tutarlı bir ortak siyaset izlemeye çalışırken, bir yandan da bu göç hareketlerinin kaynağına inerek soruna daha kalıcı bir çözüm bulmak istemiştir. Yani iç kontrollere dayalı bir "düzensiz göçü engelleme" yaklaşımının yanında, menşe ülkelerle işbirliği de artık konuşlmaya başlanmıştır. Tampere Zirvesiyle başlayan adalet ve içişleri bakanlıklarının uygulamalarındaki entegrasyon süreci, dış politika ve kalkınma politikalarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Dış politikanın da mülteci ve göçmen politikasına dahil edilmesiyle bu sorunlar birliğin iç sorunu olmaktan çıkıp, aynı zamanda birliğin dış sorunu haline dönüşmesini sağlamıştır. Avrupa Komisyonu; insan ticareti ve kaçakçılıkla mücadelede işbirliği, transit ülkelerde sınır kontrollerinin

daha etkili yapılması, AB üyesi olmayan ülkelerden gelen düzensiz göçmenlerin anında iade edilmesi gibi konularda 'baskıcı tedbirleri' gündemine almıştır. Bu tedbirlerin üçüncü ülkelere de ihraç edilerek konuya daha da derinlik kazandırılması amaçlanmıştır. Bu işlemler, Adalet ve İçişleri Bakanlığı koordinesinde; sınır kontrolü ve göç yönetiminin kapasite artırımı, AB polisi ve sınır yetkililerinin üçüncü ülkelerdeki sınır kontrolüne yardım ettiği “sınır öncesi” kontrol, kaçakçılık ve kaçakçılıkla mücadele için işbirliği ve düzensiz göçmenlerin ve sığınmacıların transit veya menşe ülkelerine geri gönderilmesine izin veren geri kabul anlaşmalarını içermektedir (Boswell, 2005: 13-14).

3.2.5. Selanik Zirvesi (2003)

19-20 Haziran 2003'te Selanik'te toplanan Avrupa Konseyi zirvesinde Seville Zirvesi'nde alınan kararların hızlı bir şekilde uygulamaya konulması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yasadışı göç, dış sınırlar, yasadışı göçmenlerin geri dönüşü ve üçüncü ülkelerle işbirliği konusunda ortak bir politikanın geliştirilmesine yönelik çalışmaların gözden geçirildiği bu zirvede, ortak bir vize sistemine geçilmesiyle ilgili olarak Vize Bilgi Sistemi'nin kurulması önerilmiştir. Bu sisteme göre üye ülkelerin vize sistemleri uyumlaştırılacak ve biyometrik verilerin işlenmesine izin verilecek bir sistemin kurulması planlanmıştır. Schengen sistemiyle uyumlu olacak bu sistemin sınır kontrollerindeki önemi vurgulanmıştır. Yine üçüncü ülkelerle göç konusundaki irtibatı sağlayacak olan Göç İrtibat Görevlileri Ağı'nı 2003 yılı bitmeden uygulamaya koymayı, yasadışı göçmenlerin iadesini sağlayacak ortak mekanizmaların kurulması için çalışmaların hızlandırılması amaçlanmıştır. Göçle ilgili sorunların çözümünde önemli bir değişken olan üçüncü ülkelerle ya da menşe ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi konusu da hatırlatılmıştır. Bu ilişkileri takip edecek bir mekanizma kurulması amaçlanmış ve üçüncü ülkelere göçe yönelik iyi ilişkilerin kurulmasını zorlaştıran ülkelerin rapor edilmesinin önemi de belirtilmiştir (European Council, 2003).

3.2.6. Lahey Programı: Göç Sorununa Dengeli Bir Yaklaşım (2004)

Avrupa Konseyi'nin 4-5 Kasım 2004 tarihindeki zirvesinde özgürlük, güvenlik ve adalet alanını güçlendirmek için Lahey Programı onaylanmıştır. Bu program, Tampere Zirvesi'nden sonraki beş yılda özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında alınan kararların özeti niteliği taşımaktadır. Ayrıca Lahey Programı'na göre, önceki yıllarda

alınan kararların somut adımlara dökülmesini kolaylaştırmak adına bir eylem planı oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu eylem planının öne çıkan özelliği, birliğin önümüzdeki yıllardaki göç sorununa yönelik çabalarının hangi konular üzerinde yoğunlaşması gerektiğini 10 madde ile belirtmiş olmasıdır. Lahey Programı'nda göçe yönelik sıralanan 10 öncelik şu şekilde ifade edilebilir:

1. Temel Haklar ve Vatandaşlıkla İlgili Tam Kapsamlı Politikaların İnşası: Temel haklar Birlik değerlerinin merkezinde yer almaktadır. Kadın ve çocuk haklarından taviz verilmesi söz konusu olamaz. Üyeler ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık konularında çok hassas davranmalıdır.
2. Terörizmle Mücadele: Terörizmle mücadele etmenin en etkin yolu, terörün kaynağında onunla mücadele etmektir. Bu maksatla terörün menşe ülkelerinin makamlarıyla işbirliğinin üst düzeyde tutulması sağlanmalıdır. Terörün engellenmesi maksadıyla alt yapının güçlendirilmesi ve terörizmle mücadelenin finanse edilmesine önem verilmesi sağlanmalıdır.
3. Ortak Bir İltica Alanın Oluşturulması: Ortak bir Avrupa İltica sistemi kurulması, Komisyonun önceliğidir. Komisyon, 2011 yılına gelinmeden önce sığınma veya ikincil korumadan yararlanan kişiler için ortak bir prosedür ve tek tip bir statü tesis etmeyi sağlayacak bir iltica politikası ortaya koyacaktır.
4. Göç Sorununa Dengeli Bir Yaklaşım: Hem yasal hem de yasadışı göçe yönelik Birlik düzeyinde dengeli ve tutarlı ortak bir politika geliştirilmelidir. Kadın ve çocuklar başta olmak üzere, insan ticaretine karşı ortak önlemler hayata geçirilmelidir. Yasadışı bir şekilde birlik sınırlarına giriş yapmış olan göçmenlerden hangi üye ülkenin ne kadar göçmen kabul edeceğinin ulusal kararlara bağlı olmaksızın ortak bir karar mekanizmasıyla belirlenmesi sağlanacaktır. Yasadışı giriş yapan göçmenlerin iadesi de ayrı bir maliyet unsuru oluşturmaktadır. Bu maliyetlerin azaltılması için transit ve menşe ülkelerle işbirliği artırılmalıdır. Yasadışı göçün engellenmesi için menşe ve transit ülkelere gerekli yatırımların

yapılmasının, uzun vadede iade prosedürlerinden daha az maliyetli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Entegrasyon: Göçün olumlu etkilerini en üst düzeye çıkarmak ve göçmenlerin ayrımcılığa maruz bırakılmasını önlemek için çaba sarf edilmelidir. Başarılı bir entegrasyon politikası dinler ve kültürlerarası anlayış ve diyaloga katkıda bulunmalıdır. Entegrasyonun iki temel dayanağı vardır; eğitim ve istihdam. Bu iki konuda üye ülkeler azami çaba sarf etmelidirler. Entegrasyon konusunda deneyim ve bilgi alışverişinde bulunmak için ulusal yetkililer arasında daha fazla temasa ihtiyaç vardır.

6. İç ve Dış Sınırlar ile Vizeler: Birliğin daha güvenli hale gelebilmesi için entegre bir dış sınır rejiminin kurulması gerekmektedir. Birlik vatandaşlarının serbest dolaşımının sağlanabilmesi için dış sınır kontrollerinin de ortak bir sınır kontrol sistemi ve ortak bir vize sisteminin hayata geçmesiyle mümkün olabilecektir. Bu entegrasyonun sağlanması biyometrik bilgilerin sisteme girilmesi ile teknolojik altyapı çalışmalarının tamamlanmasını da kapsamaktadır. Dış sınırların korunmasını ve geçişlerin kontrol edilmesini koordine edecek ve yardımcı olacak olan bir Kontrol Ajansı kurulmalıdır. Vize bilgi sisteminin devreye girmesiyle sınır kontrol işlemleri kolaylaşacaktır. Vize başvuruları için ortak başvuru noktası kurulması, ortak bir konsolosluk biriminin hizmete girmesini zorunlu kılabilir.

7. Bilgi Paylaşımında Gizlilik ve Güvenlik: Yasal düzenin etkili bir şekilde sürdürülebilmesi için serbest dolaşım alanında bulunan sınır ötesi suçların araştırılması ve bilgi alışverişinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi esastır. Birlik, gizlilik ve veri koruma ile ilgili temel haklara ve bilginin kullanılabilirliği ilkesine tam olarak saygı duyarak, dengeli çözümler belirlemek için ilgili tüm taraflar arasında yapıcı bir diyalogu desteklemeli ve teşvik etmelidir. Lahey Programı kapsamında, üye devletlerin ilgili birimleri veritabanlarına karşılıklı

olarak erişebilecektir. Kolluk kuvvetleri ve adli makamlar arasında bilgi paylaşımında gizlilik ve güvenlik arasında denge bulunmalıdır.

8. Organize Suçlarla Mücadelede Stratejik Bir Yaklaşım: AB düzeyinde organize suçlarla ilgili stratejik bir konsept geliştirilecek ve uygulanacaktır. Bu amaçla, komisyon kısa bir süre içinde konuyla ilgili bir taslak konsept oluşturup rapor halinde sunacaktır. Bu konsept, AB içinde organize suçlarla ilgili önleme, soruşturma ve işbirliğini güçlendirmek için tasarlanmış önlemleri de içermektedir. Bu konseptin öncelikli konularından birisi de, üçüncü ülkeler ve uluslararası örgütlerle işbirliğinin yoğunlaştırılması üzerinde de durmasıdır. Organize suçlarla mücadele, kolluk hizmetleri (polis, adalet, gümrük) arasındaki işbirliğinin geliştirilmesini ve EUROPOL'ün etkin olarak kullanılmasını ve daha da geliştirilmesini gerektirmektedir.

9. Herkes İçin Adil Bir Avrupa Alanı Yaratılması: Üye devletler arasında karşılıklı güven yaratan, adalet sistemlerinde yüksek kalite standartlarının sağlanması ile özellikle de savunma hakkına saygı konusunda asgari standartların belirlenmesi amaçlanmıştır. Lahey Programı ile Avrupa yargı kültürünün kademeli olarak oluşturulması için eğitim alanında işbirliği sağlanmalıdır. Üye devletlerin yargı kararlarının karşılıklı olarak tanınmasının sağlanması için de çalışmalar yapılmalıdır.

10. Sorumluluk Paylaşımı ve Dayanışma: Lahey Programı'nda belirlenen hedeflere ulaşılması için belirli bir finansal kaynak ayrılması gerekmektedir. Bu amaçla AB üye devletleri göç yönetimi ve mülteci konusunu ele alırken, üçüncü ülkelerle olan ilişkilerini sıcak tutmalı, yasa dışı göçü engelleme ve yasa dışı göçle mücadele maksadıyla üçüncü ülkelere finans desteği sağlamalıdır (European Council, 2005).

3.2.7. Lizbon Anlaşması (2007)

Lizbon Anlaşması, 12-13 Aralık 2007'de Lizbon'da toplanan AB devlet ve hükümet başkanları zirvesinde imzalanmış ve Aralık 2009'da yürürlüğe girmiştir. Bu Anlaşma ile birliğin daha demokratik, daha şeffaf olması ile üye ülkeler arasındaki işbirliğini üst seviyeye çıkarmak amaçlanmıştır. Bu sayede, AB'nin küresel dünyada daha etkin ve önemli bir aktör haline gelmesi planlanmıştır. Küresel düzeyde çok daha önemli bir aktör olmak isteyen AB'nin temel haklar, ortak değerler, özgürlükler ve dayanışma ruhunu daha üst seviyeye çıkarması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun için birçok alanda yeniliklere gidilmesi planlanmıştır (Özgen, 2010: 81).

Lizbon Anlaşması ile göç ve sığınmacı konularına getirilen yenilikler 2. Bölümde 'Sınır Kontrolleri, Sığınması ve Göç Politikaları' başlığı altında ele alınmıştır. Bu başlık altında 62 numaralı maddede çeşitli kararlar almıştır. Buna göre Birlik şu hususlara yönelik politikalar geliştirecektir; iç sınırları aşarken, uyrukları ne olursa olsun kişiler üzerinde herhangi bir kontrolün bulunmaması, dış sınırların geçişinin etkin bir şekilde izlenmesi, dış sınırlar için kademeli olarak entegre bir yönetim sisteminin uygulamaya konulması. AB üye ülkeleri; vizeler ve diğer kısa süreli ikamet izinleri ile ilgili ortak politika oluşturması, dış sınırları geçen kişilerin tabi olduğu kontrollerin standart bir prosedüre bağlanması, üçüncü ülke vatandaşlarının Birlik içinde kısa bir süre için seyahat etme özgürlüğüne sahip olacağı koşulların belirlenmesi, dış sınırlar için entegre bir yönetim sisteminin kademeli olarak kurulması için gerekli her türlü önlemin alınması; iç sınırları aşarken, vatandaşlıkları ne olursa olsun kişiler üzerinde herhangi bir kontrolün olmamasını sağlamalıdır. Birlik, uluslararası koruma gerektiren ve geri göndermeme ilkesine uyulmasını sağlayan herhangi bir üçüncü ülke vatandaşına uygun statü sunmak amacıyla iltica, ikincil koruma ve geçici koruma konusunda ortak bir politika geliştirecektir. Bu politika, mültecilerin durumu ve diğer ilgili Anlaşmalar ile 28 Temmuz 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne uygun olmalıdır (EUR-Lex, 2007).

Lizbon Anlaşması'na göre; AP ve Avrupa Konseyi olağan yasama usulüne uygun olarak hareket ederek, ortak bir Avrupa sığınma sistemi için önlemler almalıdır. Üçüncü ülke vatandaşları için sığınma şartlarını standart bir prosedüre bağlanmalıdır. Avrupa'da, sığınma hakkı elde etmeden uluslararası korumaya ihtiyaç duyan üçüncü ülke vatandaşları için entegre bir koruma statüsü belirlenmelidir. Herhangi bir insani kriz sonrası büyük miktarda göçe maruz kalınması durumunda, yerinden edilmiş kişiler

için ortak bir geçici koruma sistemi inşa edilmelidir. Sığınma veya ikincil koruma başvurusunu değerlendirmekten hangi üye devletin sorumlu olduğunu belirlemek için kriterler ve mekanizmalar kurulmalıdır. Sığınma veya ikincil koruma için başvuranların kabul koşullarına ilişkin standartlar belirlenmelidir. İkincil veya geçici koruma başvurusunda bulunan kişilerin girişlerini yönetmek amacıyla üçüncü ülkelerle işbirliği yapılmalıdır. Bir veya daha fazla üye devletin, üçüncü ülke vatandaşlarının ani göç hareketlerine maruz kalması durumunda Konsey, üye devletin/devletlerin yararına geçici tedbirler alabilir (EUR-Lex, 2007).

Lizbon Anlaşması ile Konsey daha önceki Anlaşmalarda alınan ama uygulamaya geçirilmesi aksayan konularla ilgili de üye devletlerin yapması gereken konularla ilgili hatırlatma ve tavsiyelerde de bulunmuştur. Bu kararlara bakıldığında; Birlik, her aşamada, göç akışlarının etkin yönetimini, üye devletlerde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele edilmesini ve yasadışı göç ve insan kaçakçılığı ile mücadele tedbirlerinin artırılmasını amaçlayan ortak bir göç politikası geliştirmeye çalıştığı görülecektir (EUR-Lex, 2007).

3.2.8. Avrupa Göç ve İltica Paktı'nın İmzalanması (2008)

AB üye ülkelerin girişimleri ve Konseyin yukarıda aldığı kararlara, Birlik ortak bir göç politikası oluşturma çabalarına devam etmiştir. Bu çabalardan bir diğeri de Ekim 2008'de kabul edilen "Avrupa Göç ve İltica Paktı (European Pact on Migration and Asylum)"dır. Bu paktın amaçlarından biri, Avrupa vatandaşlarının göç yönetimi meselesine ilişkin endişelerini gidermek olmuştur. Ayrıca Pakt, üye devletlerin göç konusunda koordinasyon çabalarını geliştirmelerine ve belirlediği göç politikası hedeflerinin zamanında uygulanmasını sağlamalarına yardımcı olmalarını amaçlamıştır. Üye devletlerin göç konusunda işbirliği yapmalarının, birliği uluslararası arenada daha güçlü bir yapı haline dönüşmelerini sağlayabileceği düşünülmüştür. Bu Pakta bazı eleştiriler getirilmiştir. Avrupa'nın göç konusunda almış olduğu etkisiz kararlardan bir tanesi olmakla itham edilmiş ve sadece Avrupa'nın kendi güvenliğini düşünüp göçmen haklarının çok az dikkate alındığı bir pakt olduğu ileri sürülmüştür. Bertozzi'ye göre bu eleştiriler yersizdir. Nitekim Birlik bu göç meselesini iyi yönetebilirse, Avrupa anlayışına olumlu katkıları olabilecek bir meseledir (Bertozzi, 2008: 1).

Avrupa Göç ve İltica Paktı'nın temel olarak beş ana amacı bulunmaktadır. Bunlar: (1) her üye devlet tarafından belirlenen ihtiyaç, öncelik ve alım kapasiteleri dikkate alınarak yasal göçü organize etmek ve entegrasyonu teşvik etmek; (2) yasadışı göçmenlerin menşe ülkelerine veya geçiş ülkelerine dönmelerini sağlayarak yasadışı göçü kontrol etmek; (3) sınır kontrollerini daha etkin hale getirmek; (4) bir Avrupa sığınma sistemi ve tarzı inşa etmek ve (5) göç ve kalkınma arasındaki sinerjiyi ortaya koymak için menşe ve transit ülkelerle kapsamlı bir işbirliği oluşturmaktır (Bertozzi, 2008: 2).

Avrupa Göç ve İltica Paktı, bazı yeni öneriler getirmektedir. İlk olarak, “göç ve iltica politikaları hakkında yıllık tartışmalar” yapılması çağrısında bulunmaktadır. Bunu sağlamak maksadıyla Konsey, Komisyon'dan her yıl çalışmalarla ilgili rapor hazırlamasını talep etmektedir. Göç ve iltica ile ilgili verilerin toplanması ve analiz edilmesi ile ilgili Avrupa Göç Politika Merkezi'nin kurulması planlanmıştır. Bu merkez, yaptığı araştırma ve analizlerin üye ülkelerin politikalarına yön verecek ve yol gösterecek nitelikte olmasını amaçlamıştır. Bu paktın getirdiği ikinci öneri ise, Schengen ile getirilen Birlik içi serbest dolaşımın amacına ulaşabilmesi için üye ülkelerin kapsamlı af uygulamalarına son vermesidir. Büyük ölçekli afların yasa dışı göçmenler üzerinde "çekme etkisi" yaratabileceği düşünülmüştür. Üçüncü öneri ise, üçüncü ülkelerle yapılan işbirliğinin sonucu olarak ikili anlaşmalar yapılması teşvik edilmelidir. Bu anlaşmaların, menşe ülkeler ile transit ülkeleri kapsamı özellikle tavsiye edilmiştir. Bu anlaşmalar yapılırken, hem yasa dışı göçün engellenmesi, hem de yasal göçün ve geri kabulün şartlarının oluşturulması önemli bir detay olarak öne çıkmaktadır. Dördüncüsü, bütünleşme hususu ile ilgili olarak Pakt, üye ülkelerin çabalarını sağlamlaştırmalarını ve istekli politikalar tesis etmeleri konusunda teşvik etmektedir. Göçmenler AB'nin rekabetçi stratejisinin önemli bir parçasıdır, fakat bu göçmenlere ev sahipliği konumundaki topluma ve ekonomiye bütünleşme fırsatı verilmediği takdirde, onların potansiyelinden tam olarak faydalanmak mümkün olmayacaktır (Bertozzi, 2008: 2-3).

3.2.9. EUROPOL: Avrupa Polis Teşkilatı (2009)

AB kendi içinde sınır kontrollerini kaldırmasıyla birlik içerisinde bir güvenlik açığı oluşacağı kaygısıyla EUROPOL kurulmuştur. Birliğe yönelen organize suç

örgütleri ile kara para aklama ve organize yasa dışı göçün engellenmesinde ortak bir mücadele mekanizması kurulması amaçlanmıştır. EUROPOL'ün temel görevleri şunlardır; bilgi toplamak, saklamak, işlemek, analiz etmek ve bilgi alışverişinde bulunmak; AB ülkelerini kendileriyle ilgili cezai suçlar arasındaki herhangi bir bağlantı konusunda bilgilendirmek; AB ülkelerine soruşturmalarda yardımcı olmak ve istihbarat desteği sağlamak; AB ülkelerinin kolluk kuvvetlerinin eylemlerini desteklemek veya güçlendirmek, soruşturma ve operasyonları koordine etmek, organize etmek ve uygulamak; AB ülkelerinden belirli durumlarda soruşturma başlatmasını, yürütmesini veya koordine etmesini ve ortak soruşturma ekiplerinin kurulmasını talep etmektir (Eur-Lex, 2016).

Yasa dışı göçle mücadelenin en etkili ayaklarından birisi de yasa dışı göçü organize eden suç örgütleriyle mücadeledir. EUROPOL'ün kuruluş amaçlarından biri de bu organize suç örgütlerinin tespit edilmesi olmuştur. AB ülkeleri, EUROPOL gibi örgütlerin sınır polisleriyle işbirliği yaparak, yasa dışı göçe karşı etkili olmasını beklemişlerdir (publications.europa, 2005).

2010 yılında başlayan Arap Baharı sürecinde Avrupa'ya akın eden düzensiz göçmenleri ve hızla artan insan kaçakçılığına bir çözüm olması maksadıyla, EUROPOL birimi altında Avrupa Göçmen Kaçakçılığı Merkezi (EMSC)'nin kurulması kararı alınmıştır. Bu merkezin amacı, AB üye devletlerine yönelen göçmen kaçakçılığını organize eden suç ağlarının tespiti konusunda yerel güvenlik birimlerine destek olmaktır. Avrupa Göçmen Kaçakçılığı Merkezi, 2016 yılında Arap Baharı'nın etkisi altında kalan ve iç karışıklıların boy gösterdiği ülkelerden kaçan göçmenlerin hareketlerinin zirve yaptığı bir dönemde kurulmuştur. Polis ve sınır güvenliğinin çok karmaşık bir hal aldığı dönemde, EMSC'nin birinci hedefi, göçmen kaçakçılığı da dahil her türlü sınır ötesi kaçakçılık operasyonlarını koordine etmek olarak belirlenmiştir. İlk yıllarında bu merkez toplam 45 uzmanı ile çok önemli işlere imza atmıştır. Bu birkaç yıllık süreçte sahte kimlikle sınır aşımı ve sahte evrak, sosyal medya üzerinden göçmen kaçakçılığı gibi birçok konuda sınır güvenliğinin sağlanmasında önemli hizmetler üretmiştir (europol.europa.eu, 2016a).

2016 yılı başında, oldukça dinamik bir hal alan düzensiz göç hareketlerinin ardından kurulan EMSC, AB üye devletler ile ilgili ajans ve kuruluşların göç hareketlerini kontrol etmelerine yardım etmeyi ve özellikle deniz yolunu kullanan

göçmen kaçakçılarını çökertmeyi amaçlamıştır. Bu merkezin kurulmasıyla, 2015'te imzalanan AB Göç Gündemi'nin ana gündemi olan göçmen kaçakçılığına karşı mücadelenin temel bir öncelik olduğu ortaya konmuştur. Göçmen Kaçakçılığı Merkezi'nin ana amaçlarından biri de polis ve sınır yetkililerinin son derece karmaşık sınır ötesi kaçakçılık operasyonlarını koordine etmelerine destek olmak olmuştur. Göçmen Kaçakçılığı Merkezi'nin kolluk kuvvetlerine sunabileceği kritik destek konuları arasında; AB sınırlarına giren gemilerin isim listesi, soruşturma başlatma belgeleri, göçmen kaçakçıların yeni eğilimleri ve diğer suç alanlarıyla bağlantılar hakkında istihbarat bildirimleri ve erken uyarı bildirimleri bulunmaktadır. EMSC, özellikle İtalya ve Yunanistan'ın ulusal makamlarına; göçmen kimlik bilgileri, istihbarat paylaşımı, göçmen kaçakçılığı şebekelerinin kovuşturulması konularında yardımcı olmuştur (europol.europa.eu, 2016b).

Avrupa sınırlarını zorlayan düzensiz göçmenlerin kontrol altına alınmasında sınır ülkelerine önemli yardımları olan EUROPOL'ün AB için ne kadar önemli bir ajans olduğunu EUROPOL Direktörü Rob Wainwright Euronews'e verdiği bir demeçte ifade etmiştir. Wainwright, İngiliz Polis Teşkilatı'nın 40 yıldır AB bünyesinde böyle bir birimin kurulması için çaba sarf ettiğini, 2015 yılında suç örgütlerinin sadece göçmen kaçakçılığından 6 Milyar Avro gelir elde ettiğini ve bu örgütlerin faaliyetleri durdurulamazsa durumun daha da vahim bir hal alacağını belirtmiştir (Euronews.com, 2016).

3.2.10. Stockholm Programı: Vatandaşlarını Koruyan ve Hizmet Eden Güvenilir Bir Avrupa (2009)

Tampere ve Lahey Programları'nda elde edilen kazanımların, bir ileri aşamaya taşınmasını amaçlayan Stockholm Programı, 2 Aralık 2009 tarihinde imzalanmıştır. Daha önce, Schengen bölgesinde iç sınır kontrolleri kaldırılmış ve AB'nin dış sınırlarını daha tutarlı bir şekilde yönetilmesi için çalışmalara ağırlık verilmiştir. AB, Küresel Göç Yaklaşımı'nın geliştirilmesi maksadıyla, göç politikasını karşılıklı çıkarlara dayalı olarak üçüncü ülkelerle diyalog ve ortaklıklara odaklanmıştır. Bu anlayışla Avrupa İltica Sisteminin oluşturulması yolunda önemli adımlar atılmıştır. EUROPOL, EUROJUST ve FRONTEX gibi kurumlar, kendi faaliyet alanlarında operasyonel olgunluğa erişmiştir. Medeni hukukta yapılan işbirliği, AB vatandaşlarının günlük

yaşamını kolaylaştırmıştır. Göç ve iltica konularında sorumluluğun paylaşılmasının, dayanışma ve ortaklığın artırılması ile kapsamlı bir Avrupa göç politikasının geliştirilmesinin AB için kilit politika hedefi olmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Avrupa Göç ve İltica Paktı ile daha iyi yönetilmesi amaçlanan göçün, tüm paydaşlar için faydalı olabileceği ortaya konmuş ve Avrupa'nın esnek bir göç politikasına ihtiyacı olduğu konusunda fikir birliğine varılmıştır (The Stockholm Programme, 2009).

Stockholm Programı'nın, "Politik Öncelikler" başlığı altında ele alınan 'Göç ve İltica Konularında Sorumluluk, Dayanışma ve Ortaklığı Benimseyen Bir Avrupa' alt başlığıyla, göç konusu yeniden kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Dayanışma ve sorumluluğa dayanan ileriye dönük ve kapsamlı bir Avrupa göç politikasının geliştirilmesi, AB için kilit politika hedefi olmaya devam etmiştir. Göçle ilgili tüm yasal araçların etkili bir şekilde uygulanması ve bu alanda faaliyet gösteren ilgili Ajans ve Ofislerin tam ve etkin kullanılması amaçlanmıştır. Bu anlayışla Avrupa'nın, Üye devletlerin önceliklerine ve ihtiyaçlarına cevap veren ve göçmenlerin potansiyellerinden tam olarak yararlanmasını sağlayan esnek bir politikaya ihtiyaç duyduğu ortaya konmuştur. Korunmaya muhtaç kişilerin yasal olarak güvenli ve etkin sığınma prosedürlerine erişiminin sağlanması, Avrupa değerlerine uygun olan bir yaklaşımdır. AB'de güvenilir ve sürdürülebilir göç ve iltica sistemlerini sürdürmek için, yasa dışı göç akışlarından ve özellikle de Birliğin dış sınırlarında bulunan Üye devletlerin, zaman zaman artan bir göç baskısı ile karşı karşıya kalmasından dolayı, yasa dışı göçü önlemek, kontrol etmek ve mücadele etmek gerektiği ortaya konmuştur (The Stockholm Programme, 2009).

Stockholm Programı, göçü öncelikli bir alan olarak vurgulamıştır. Programın uzun vadeli eylem planları arasında; göç ve kalkınma, işgücü göçü, üçüncü ülke vatandaşlarının hakları (AB dışından olanlar), entegrasyon, yasadışı göç ve çeşitli iltica konuları yer almıştır. Stockholm Programı, göç politikasına bakışı önceki bazı anlaşmalardan farklı ele almıştır. Göç politikalarının sağlıklı icra edilebilmesi için, dış sınırların korunması ve vize politikalarıyla eş zamanlı olarak menşe ülkelerle yakın işbirliğinin inşa edilmesinin önemi vurgulanmıştır. 'Göç Küresel Yaklaşım', Birliğin birinci önceliği haline gelmiştir (Collett, 2010).

2008-2009 yıllarındaki ekonomik durgunluk, Birliğin aldığı her kararda belirleyici bir unsur olmuştur. Bu anlamda göçe yönelik alınan kararlarda da bu

durumun etkisi görülmüştür. Stockholm Programı'nda da genel olarak, AB vatandaşlarının Avrupa'daki işler için öncelikli olduğu vurgulanmıştır. İç politikada AB vatandaşlarının öncelikli olduğu her zaman vurgulanmış; fakat Avrupa nüfusunun da giderek yaşlandığı gerçeği de göz önünde bulundurularak dengeli bir göç politikası oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Akdeniz'deki yasadışı göç akışlarından en çok etkilenen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, İtalya ve Malta düzensiz göçmenlerin ve sığınmacıların akışının yönetilmesinde Birliğe resmen dayanışma çağrısında bulunmuşlardır (Collett, 2010).

Stockholm Programı'nda, son on yılda öğrenilen derslere vurgu yapılmış, politika tutarlılığının önemi vurgulanmış ve göç politikası söz konusu olduğunda bunun, dış politika ve kalkınma politikası, ticaret, istihdam, sağlık ve eğitim gibi diğer birçok konuyla bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Stockholm Programı'nın üç temel önceliğin takip edilmesi kararlaştırılmıştır. Bunlar: hareketliliği teşvik etmek, göç ve kalkınma arasında bağlantı kurmak ve yasadışı göçü önlemektir. Bu Program, açıkça AB için en büyük zorluklardan biri olan üçüncü ülkelerle ortak çıkarların belirlenmesi ihtiyacını da vurgulamıştır. Üçüncü ülkeler için göç profillerinin geliştirilmesi sonucunda, göç verileri bir araya getirilecek ve bunun sonucunda, hem AB Üye devletleri hem de üçüncü ülkeler ortak göç politikaları geliştirmesine yardımcı olacaktır (Collett, 2010).

3.2.11. FRONTEX: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (2004)

AB, birlik sınırlarını düzensiz göçmen, yasadışı göç hareketleri ve her türlü sınır kaçakçılığından korumak maksadıyla birçok önlem almıştır. Avrupa Konseyi sınır kontrollerini ve güvenliğini tek bir çatı altında toplamayı planlamış ve bu maksatla, 26 Ekim 2004 tarih ve 2007/2004 sayılı Konsey Tüzüğü ile "Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı" (FRONTEX) kurulmuştur. Ajansın merkezi Polonya'nın Varşova kentindedir. FRONTEX'in misyonu, AB dış sınırların yönetimi ile ilgili mevcut ve gelecekteki Birlik tedbirlerinin uygulanmasını kolaylaştırmak, daha etkili hale getirmek ve AB vatandaşlarının özgürlük ve güvenliğine katkıda bulunmak olarak belirlenmiştir. FRONTEX'in ulusal sınır koruma ve güvenlik birimleri arasında koordinasyonu sağlaması planlanmıştır. FRONTEX'e göç akışlarını izleyip, üye devletlerin dış sınırlarında tehdit ve zorluklarla yüzleşmeye hazır olma kapasitelerinin ve hazırlık

derecelerinin değerlendirilmesi de dahil olmak üzere, risk analizlerini ve güvenlik açığı değerlendirmelerini yapması görevi verilmiştir (frontex.europa.eu, 2016).

FRONTEX, üye devletlere, ortak eğitim standartlarının oluşturulması da dahil olmak üzere ulusal sınır muhafızlarının eğitiminde yardımcı olur. Ayrıca dış sınırların kontrolü ile ilgili araştırma ve yeniliklerin geliştirilmesine de katılır. Üye devletlere, dış sınırlarda, EUROPOL ve EUROJUST ile işbirliği içinde, organize sınır ötesi suç ve terörizmin tespitinde ve önlenmesinde destek anlamına gelebilecek, artan teknik ve operasyonel yardım gerektiren durumlarda yardımcı olur. Bu bağlamda FRONTEX'in görevleri şu şekilde sıralanabilir;

- i. Dış sınırların yönetimi alanında üye devletler arasında operasyonel işbirliğini koordine etmek,
- ii. Üye devletlere, ortak eğitim standartlarının oluşturulması da dahil olmak üzere ulusal sınır muhafaza memurlarının eğitimi konusunda yardımcı olmak,
- iii. Risk analizleri yapmak,
- iv. Dış sınırların kontrolü ve gözetimi ile ilgili araştırmaların gelişimini takip etmek,
- v. Dış sınırlarda daha fazla teknik ve operasyonel yardım gerektiren durumlarda üye devletlere yardımcı olmak,
- vi. Üye devletlere ortak iade operasyonlarının düzenlenmesinde gerekli desteği sağlamak (Eur-Lex , 2004).

Ajans dış sınırlarda karşılaşılan sorunların üstesinden gelmek amacıyla iki veya daha fazla Üye Devlet arasındaki koordinasyonu sağlayarak sorunların çözümünde etkin bir rol oynaması planlanmıştır. Yine sorunun çözümü için ortak operasyon gerektiren durumlarda koordinasyon ve uzman ekip desteği ile profesyonel teknik ekipman desteği sağlaması öngörülmüştür (Eur-Lex , 2004).

FRONTEX'in koordine ettiği müşterek operasyonlar sığınma arayan üçüncü ülke vatandaşlarına da yönelebileceğinden zaman zaman eleştiri konusu olmuştur. AB değerlerinin başında gelen özgürlük ve temel haklara ulaşım serbestliği gibi kavramlara ters düşen bu gibi uygulamaların, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ve geri göndermeme (*non-refoulement*) prensibine aykırı uygulamalarının çeşitli insan hakları ihlallerine neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Köktaş A. ve Yılmaz Ö., 2010: 15-16).

2013 yılında Libya'dan yola çıkan ve Libya Sahil Güvenlik botundan kaçan bir göçmen teknesi, İtalya'nın Lampedusa Adası yakınlarında batmış ve 130'dan fazla göçmen hayatını kaybetmiş, 200'den fazla göçmen kaybolmuştur. Bu olaydan sağ kurtulan ve Uluslararası Af Örgütü'nün ulaştığı Etiyopyalı Magdalena Mughrabi'nin söyledikleri, AB'nin FRONTEX tarzı ajanslarla sınırlarını koruma adına aldığı tedbirlerin, yerinden edilmiş ve güvenli bir ülke arayan göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmak için ne gibi zorluklarla mücadele etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Mughrabi'nin söyledikleri AB'nin aldığı tedbirlerin üçüncü kişiler tarafından nasıl algılandığının anlaşılması bakımından önemlidir;

“Avrupa bu eşi görülmemiş küresel mülteci krizinde sorumluluk almalıdır. AB, mültecilerin ve göçmenlerin Libya'da ve diğer ülkelerde iğrenç bir suistimal döngüsünde kalmasına engel olmak için çaba sarf etmelidir. Bu tehlikeli yolculuğun sonunda Avrupa'ya kabul edilmenin önü açılmalı ve AB vize verilmesi için yardımcı olmalıdır.” (Amnesty International, 2016).

3.2.12. Lizbon Anlaşması (2009)

AB Aralık 2009'da imzaladığı bu anlaşma ile daha demokratik, daha özgürlükçü bir Avrupa yaratmayı amaçlamıştır. Önceki anlaşmalarda dönem dönem vurgulanan küresel aktör olma yolunda bazı Avrupa değerlerinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu Anlaşmada üye ülkelerin kendi yasal düzenlemelerine saygı duyulmak şartıyla ortak bir Avrupa değerler anlayışı inşa etmek yolunda çaba gösterilmesi kararı alınmıştır. Özgürlükçü yaklaşımı benimseyerek, iç sınırlarda kontrollerin kaldırıldığı, üye ülkeler arasında dayanışma ve koordinasyonun üst seviyeye çıkarıldığı bir ortamın oluşturulması amaçlanırken bir yandan da üçüncü ülke vatandaşlarına adil sığınma ve iltica ortamının sağlandığı, ortak bir göç politikası ve ortak/entegre dış sınır kontrol mekanizması kurulması amaçlanmıştır. Hem özgürlükçü bir ortamın tesis edilmesi, hem de aynı zamanda güvenlik konularında zafiyete uğramadan entegre bir politikanın tesis edilmesi maksadıyla, polis ve yargı makamları arasındaki işbirliği ve koordinasyonun sağlanması için üst düzey çaba gösterilmesi kararları alınmıştır. Anlaşmanın, 'Sınır Kontrolleri, Sığınma ve Göçe İlişkin Politikalar' kısmında da dış sınır kontrollerinin birliğin güvenliği açısından önemine değinilirken, üçüncü ülke vatandaşlarına

uygulanacak sığınma prosedürlerinin ortak/entegre olmasının önemi vurgulanmıştır (Roots, 2009: 262-263).

Lizbon Anlaşması'nın 2. bölümünde, 62 numaralı maddede, " Sınır Kontrolleri, Sığınma ve Göç Politikaları" başlığı altında göç politikasına ilişkin genel bazı kaideler ortaya konmuştur. Buna göre:

- i.İç sınırları geçerken, uyrukları ne olursa olsun kişiler üzerinde herhangi bir kontrolün bulunmamasını sağlamak,
- ii.Dış sınırlardaki kontrollerin/geçişlerin etkin bir şekilde izlenmesi,
- iii.Dış sınırlardaki kontrollerde, kademeli olarak entegre bir yönetim sisteminin uygulamaya konulması için çalışmalara hız verilmesi kararı alınmıştır (Eur-Lex, 2009).

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nin aşağıdaki hususlarla ilgili tedbirleri zaman içinde alması planlanmıştır;

- i. Vizeler ve diğer kısa süreli ikamet izinleri ile ilgili ortak politika,
- ii. Dış sınırları geçen kişilerin tabi olacağı kontrollerin belirlenmesi,
- iii. Üçüncü ülke vatandaşlarının, Birlik içinde kısa bir süre için seyahat etme özgürlüğüne sahip olacağı koşullar,
- iv. Dış sınırlar için entegre bir yönetim sisteminin kademeli olarak kurulması için gerekli her türlü önlem,
- v. İç sınırları aşarken, vatandaşlıkları ne olursa olsun kişiler üzerinde herhangi bir kontrolün olmaması (Eur-Lex, 2009).

3.2.13. EASO: Avrupa İltica Destek Ofisi (2010)

EASO, AB üye ülkelerinin sığınma konusundaki işbirliğini artırmak, CEAS'ın uygulanmasını geliştirmek ve sınır denetimi ve göç akınları konularında baskı altında kalan ve zorlanan üye devletleri desteklemek için 2010 yılında oluşturulan bir ajanstır. Bu ajansın görevleri; ortak sığınma standartlarının sağlanması için eğitim ve eğitim materyali sağlamak, iltica sürecinin kalitesini desteklemek ve teşvik etmek, iltica ve kabul sistemlerinde aksayan hususlarda üye devletlere fikri ve fiziki yardım etmek, sistemin işleyişine yönelik bilgi ve analiz desteği sağlamak, verileri paylaşmak ve birleştirmek ve üye devletlerin yeniden yerleşim konusundaki eylemlerini koordine etmek olarak sıralanmıştır. İltica konusunda bağımsız bir uzmanlık merkezi olarak

hareket eden EASO, iltica verilerinin AB çapında analiz ve değerlendirmelerini organize etmeyi, AB olarak ortak eylemin kolaylaştırılmasını, teşvik edilmesini ve iltica alanında tutarlılığın sağlanması amacıyla mıştır (easo.europa.eu, 2010).

EASO resmi verilerine göre, Aralık 2019 tarihi itibariyle AB'ye 911 bin 430 kişi sığınma başvurusunda bulunmuş olup, bunlardan 503.000 kişinin başvuru sonuçları 2020 yılı içerisinde sonuçlanması amaçlanmıştır. Sadece 2019 Aralık ayının başından 2020 Ocak ayının sonuna kadar AB'ye sığınma başvurusunda bulunan kişi sayısı 65.170'dir. Sığınma başvurusu yapan şahısların menşe ülkelerine bakıldığında en çok başvuru sırasıyla; Suriye, Afganistan, Kolombiya, Venezuela ve Irak vatandaşlarından gelmiştir. Suriyelilerin, AB'ye başvuru yapan sığınmacıların toplamda %12'sini oluşturduğu görülmüştür (easo.europa.eu, 2020).

4. ARAP BAHARI SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARINDAKİ DEĞİŞİM

Arap Baharı ile başlayan süreçte ülkelerindeki iç savaştan kaçmak isteyen insanlar kitleler halinde başta sınır ülkeleri olmak üzere ülkelerini terk etmeye başlamıştır. İç savaştan kaçan insanlar ülkelerini terk ettikten sonra bir kısmı ülkelere komşu ülkelere kalırken, bir kısmı da Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamıştır. AB sınır ülkeleri, başta İtalya ve Yunanistan olmak üzere kısa sürede çok fazla sayıda düzensiz göçmene maruz kalmıştır. AB karar organları da Yunanistan ve İtalya gibi sınır ülkelerinin baskıları ve Akdeniz'de meydana gelen bot facialarını nedeniyle harekete geçmiştir. Dalga dalga AB sınırlarına gelene bu göçmenlere yönelik entegre bir politika meydana getirmek için AB Konseyi çeşitli kararlar almıştır.

4.1. Dublin III Tüzüğü: Üye Devletlerin Sorumlu Tutulmasına Yönelik Kriterler (2013)

AB 26 Haziran 2013'te Dublin III Tüzüğü'nü kabul etmiştir. Genel olarak sığınma başvurusuna hangi üye ülkenin işlem yapacağını belirlenmesine yönelik çeşitli kuralları içeren bu tüzük, AB ülkelerine başvuru yapan üçüncü ülke vatandaşlarının durumları netleşene kadarki süreçte maruz kalacağı ortak muamelenin ortaya konması açısından önemli bir tüzüktür (Eur-Lex, 2003).

Dublin III Tüzüğü'nün 'Üye Devletlerin Sorumlu Tutulmasına Yönelik Kriterler' başlığı altında, başvurulara işlem yapacak üye devletin belirlenmesi hususunda çeşitli kriterler ortaya konmuştur. Bu kriterlerden bazıları şunlardır;

- i. Sığınma başvurusu yapan kişinin, refakatçisi olmayan reşit olmamış bir kişi olması durumunda, eğer bu kişinin kardeşlerinden biri ya da aile üyelerinden birisinin bulunduğu ülke sorumludur.
- ii. Birlik içerisinde refakatçisi olmayan reşit olmamış kişinin bakımını üstlenecek bir akrabası varsa, akrabasının ikamet ettiği üye ülke sığınma başvurusuyla ilgilenmekten sorumludur. Eğer herhangi bir akrabası yoksa refakatçisi olmayan reşit olmamış kişinin başvuru yapmak istediği ülke sorumludur.

iii. Başvuru sahibinin geçerli bir oturma izni varsa oturma izni olan ülke, başvuru sahibinin geçerli bir vizesi varsa da vizeyi veren üye ülke sığınma başvurusunu incelemekten sorumludur.

iv. Başvuranın, birden fazla ülkede geçerli oturma izni varsa, en uzun izni veren ülke; birden fazla ülkeden alınmış vizesi varsa en uzun süresi olan vizeyi veren ülke sığınma başvurusunu incelemekten sorumludur (Eur-Lex, 2003).

Dublin III Tüzüğü, AB üye ülkelerindeki sığınma politikalarına yardım etmeyi ve ortak bir hareket tarzı belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca iç sınırlardaki kontrollerin kaldırılmasıyla oluşan özgürlükçü yaklaşımın yanı sıra, dış sınır geçişlerinde bir güvenlik açığı oluşmasına izin vermemesini sağlamak da amaçlanmıştır. Bütün bu yaklaşımlar ve anlaşmaların temel amacı, Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (CEAS)'ni oluşturmaktır. Bu anlaşmadan önce giriş yapılan ilk ülkenin sığınma başvurusunu incelemesi uygulaması, Birliğin dış sınır ülkelerini zor durumda bırakmış ve haksız bir yük dağılımını ortaya çıkarmıştır. Bu Anlaşmaya gelmeden önce, bu yük dağılımının adaletsizliğinden kurtulmak isteyen sınır ülkeleri, sığınmacıları kaydetmeden birlik sınırları içerisinde serbest dolaşımına izin vermiştir (Avcu, 2018: 117).

4.2. EUROSUR: AB Sınırlarını Koruyan Teknoloji (2013)

Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi (EUROSUR) 2013 yılında faaliyete geçen ve AB sınırlarının yasa dışı geçişlere karşı daha etkin korunmasını sağlamayı amaçlayan bir bilgi paylaşım sistemi olmuştur. Başlıca kuruluş amaçları arasında; düzensiz göçle mücadele, sınırı aşan suç örgütleriyle mücadele ve denizlerde meydana gelen göçmen ölümlerini engellemek gösterilmiştir. EUROSUR'un omurgasını, her üye ülkede kurulan, sınır kontrolünden sorumlu yetkililerden oluşan Ulusal Koordinasyon Merkezleri oluşturur. Bu merkezlerin temel rolü, sınır gözetim faaliyetlerini ulusal düzeyde koordine etmek ve bilgi alışverişi için bir merkez olarak hizmet etmek olmuştur. Ulusal Koordinasyon Merkezleri yasadışı sınır geçişleri ve suç faaliyeti de dahil olmak üzere sınırda neler olduğu hakkında yerel ve ulusal bilgiler toplar ve işlenen verilerden ulusal bir durum tablosu oluşturur. Bu bilgiler aynı zamanda FRONTEX ile de paylaşılır. FRONTEX bu girdi ve diğer kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanarak, Avrupa'nın sınır güvenliği raporunu ortaya koymaya çalışır. FRONTEX tarafından

oluşturulan bu raporun, sınırlarda meydana gelen olaylar, operasyonel faaliyetler ve analizler hakkında bilgi içermesi planlanmıştır (frontex.europa.eu, 2013).

EUROSUR, göçmen kaçakçılığını engellemek maksadıyla Akdeniz'deki gemi hareketlerine yoğunlaşmıştır. EUROSUR'un, otomatik gemi izleme ve algılama konusunda, anormallikleri tespit etmek ve gemi konumlarını tahmin etmek için karmaşık hesaplamalar sağlayan yazılımların yanı sıra, hassas hava tahminleri de içeren birçok yeteneği ve işlevi vardır. EUROSUR, çoğu zaman göçmenlerin hayatlarını tehlikeye sokarak kaçakçılık yapan insanlarla meşgul olduğundan, şüphelenilen gemileri bulmak için optik ve radar uydu teknolojisini kullanmıştır. Hizmetlerin çoğu Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı (EMSA) ve AB Uydu Merkezi (SatCen) ile işbirliği içinde sunulmaktadır (frontex.europa.eu, 2013). Sayılan bu iş ve işlemleri yerine getirebilmesi için EUROSUR'un 2011 yılından 2020 yılına kadar toplamda 38 Milyon Avro gibi bir bütçeyle çalışması planlanmıştır (EUROSUR, 2014).

EUROSUR Tüzüğü, veri koruma ve geri göndermeme ilkeleri veya göçmenleri zulme maruz kalabilecekleri bir duruma geri dönmeye zorlamama uygulaması da dahil olmak üzere bir dizi temel hak ve güvenceyi içermiştir. Fakat EUROSUR sistemi ile göçmenlerin daha AB topraklarına ulaşmadan tespit edilmeleri ve durdurulmalarının amaçlanmış olması, geri göndermeme ilkesine aykırı bir durum olduğu için Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) tarafından eleştiri konusu olmuştur (EUROSUR, 2014).

4.3. Acil Eylem Planı (2015)

Arap Baharı hareketinin ardından, ülkelerindeki iç savaşlardan kaçmaya çalışan insanların neden olduğu artan göç hareketlerinin bir sonucu olarak, Akdeniz'de kaçak göçmenlerin artmasıyla AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini başkanlığında, 2015 yılında Dışişleri ve İçişleri bakanlarının katıldığı toplantıda 10 maddelik Acil Eylem Planı kabul edilmiştir. Buna göre:

- i. FRONTEX'in yetki alanı genişletilerek daha etkin rol oynaması sağlanacak ve Akdeniz'deki ortak operasyonların finansmanı artırılacaktır,
- ii. Akdeniz'de yoğun olarak faaliyet gösteren insan kaçakçılarının gemilerini tespit etmek ve ele geçirmek maksadıyla daha yoğun bir çalışma gerçekleştirilecektir,

- iii. EUROJUST, FRONTEX, EUROPOL ve EASO vb. kuruluşlar daha sık toplanıp mevcut duruma daha etkin müdahale edebilecek, daha fazla fon bulunması için yoğun çaba sarf edilecektir,
- iv. İtalya ve Yunanistan'da sığınma başvurularını koordine etmek maksadıyla EASO ekipleri görevlendirilecektir,
- v. Birlik sınırlarından giriş yapan her bir göçmenin parmak izinin alınması sağlanacaktır,
- vi. Standart yerleştirme prosedürlerinin yerine acil yerleştirme seçenekleri değerlendirilecektir,
- vii. Yerleştirme konusunda korunma ihtiyacı olan kişilere yer sunulması sağlanacaktır,
- viii. Düzensiz göçmenlerin geri dönüşü FRONTEX tarafından koordine edilecektir,
- ix. Libya'ya komşu olan ülkelerle işbirliği üst seviyeye çıkarılacak ve düzensiz göçü kontrol altına almaya yönelik girişimler hızlandırılacaktır,
- x. Göç irtibat görevlileri düzensiz göç akınlarıyla ilgili birliği sürekli bilgilendirecektir (European Commission, 2015).

AB ülkelerinin göçmen akınına karşı aldığı bu sert tutum, eleştiri konusu olmuştur. Hatta birtakım çevrelerce Akdeniz'deki düzensiz göçmen ölümlerinin bu denli çok olmasının sorumlusu olarak da AB'nin bu aşırı "korumacı" yaklaşımı gösterilmiştir (Avcu, 2018: 119).

4.4. Göçe İlişkin Avrupa Gündemi (2015)

Göçmenlerin Akdeniz'de yaşadığı dram, AB'nin göç politikalarındaki yaklaşımını gözden geçirmesine neden olmuş ve acil ihtiyaçların belirlenmesi için yapısal bazı sorunların ortadan kaldırılması gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Arap Baharı ile başlayan bu beklenmedik göç akını karşısında Avrupa Komisyonu 13 Mayıs 2015 tarihinde yaptığı toplantıda göçe ilişkin belli bir yaklaşımı ortaya koymuştur. "Göçe İlişkin Avrupa Gündemi" (*A European Agenda on Migration*) göç krizine ilişkin, AB'nin atacağı somut adımları içermesi bakımından önemli bir metin olmuştur (bu metin bundan böyle 'Göç Gündemi' olarak anılacaktır). Artan krize ilişkin önce üye devletlerin içişleri bakanları 16 Haziranda toplanmış ve bir taslak metin ortaya

çıkıştır. Ardından 25-26 Haziran tarihinde AB liderler zirvesinde metin nihai halini almıştır (Elmas, 2016: 270).

Göç Gündemi'ne göre AB'nin göçe yönelik atacağı adımlar orta ve uzun vadede şu başlıklara odaklanmıştır:

- i. Akdeniz'deki göçmen ölümlerinin engellenmesi,
- ii. Güvenlikle ilgili AB kurumları önceliğini göçmen kaçakçılığına vermesi,
- iii. AB ülkelerine ilk etapta 40 bin sığınmacının yerleştirilmesi,
- iv. Yerinden edilmiş 20 bin kişiye AB ülkeleri tarafından korunma,
- v. Üçüncü ülkelerle diyalogun artırılması,
- vi. AB'nin dış sınırlarını teşkil eden ülkelere acil yardım fonu sağlanarak AB içerisine giriş yapan her göçmenin parmak izinin alınması sağlanacaktır (Elmas, 2016: 271).

Yukarıdaki eylem planı çerçevesine birliğin atacağı somut adımlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- 1. Yeniden Yerleştirme:** Göç akınına ilk maruz kalan birlik ülkelerinden İtalya ve Yunanistan için acil yardım mekanizması kurulacaktır. Mekanizma başlatıldıktan sonra, İtalya veya Yunanistan'a gelen uluslararası korumaya ihtiyaç duyan sığınmacılar için acil bir 'yeniden yerleştirme' planı uygulanacaktır. Bu uygulama şimdilik sadece Suriye ve Eritre vatandaşlarını kapsamaktadır. Önümüzdeki 2 yıl içinde İtalya ve Yunanistan'dan diğer üye ülkelere toplam 40 bin göçmen (bu sayı 2014 yılında bu iki ülkeye giriş yapan toplam göçmen sayısının %40'ına karşılık gelmektedir) dağıtılacaktır. Eğer Malta da İtalya ve Yunanistan'ın maruz kaldığı duruma benzer bir göçmen akınına maruz kalırsa, benzer yardımlar Malta için de geçerli olacaktır.
- 2. Yeniden İskan:** AB sınırları dışındaki bölgelerde uluslararası acil korumaya ihtiyaç duyan 20 bin kişinin üye devletlere bir plan dahilinde iskan edilmesi sağlanacaktır. Bu projeye katılan (ülkesine sığınmacı kabul eden) üye ülkelere 50 milyon Euro finans desteği sağlanacaktır.
- 3. Göçmen Kaçakçılığına Karşı AB Eylem Planı:** 2015-2020 dönemini kapsayan göçmen kaçakçılığını önlemek için somut adımlar ortaya konmuştur. Bu adımlar arasında şüpheli gemilerin bir listesinin oluşturulması,

finansal kurumlarla işbirliğinin ve bilgi alışverişinin artırılması, kaçakçıların reklamını ve tanıtımını yapan internet sitelerinin ve sosyal medya hesaplarının tespiti ve buralara erişimin engellenmesi yer almaktadır.

4. Parmak İzi ile İlgili İlkeler: AB'nin ortak sığınma sisteminin etkili bir şekilde çalışması için, göçmenlerin AB sınırlarına vardıklarında sistematik olarak parmak izlerinin alınması gerekmektedir. Komisyon, üye devletler için, uluslararası koruma ihtiyacıyla gelen başvuru sahiplerinin parmak izi alma uygulamalarıyla ilgili kılavuzlar yayınlamıştır.

5. Mavi Kart Uygulamasının Etkin Kullanımı: Komisyon, yüksek vasıflı kişilerin AB'ye gelmesini ve AB'de çalışmasını kolaylaştırmayı amaçlayan, ancak şu anda nadiren kullanılan mevcut AB Mavi Kart¹ uygulamasını iyileştirmek istemiştir. Bu uygulamanın daha verimli çalışması için göçmenler, işverenler, hükümet kuruluşları, sendikalar, STK'lar, istihdam ajansları vb. paydaşlarla görüş alışverişinin yoğun şekilde sürmesi gerekmektedir.

6. Yeni Triton² Planı: Triton'un hem operasyon alanının hem araç sayısının genişletilmesi acil bir ihtiyaçtır. Bu krizle baş edebilmek adına deniz, hava ve kara araçlarının sayısı süratle artırılacaktır. Triton'un coğrafi bölgesi de, eski İtalyan Mare Nostrum Operasyonu'nun alanını kapsayacak şekilde, Malta Arama ve Kurtarma Bölgesi'nin sınırlarına kadar genişletilecektir (European Comission, 2015a).

Komisyon aldığı kararlarla düzensiz göçmen sorununa acil çözümler getirmeyi amaçlamıştır. Bu zirvede alınan kararlardan bazıları üye ülkelerin tepkisine neden olmuştur. Komisyonun aldığı kararlardan en çok tepki çeken ise, İtalya ve Yunanistan'daki göçmenlerin iki yıl içinde Birlik üyelerine yerleştirilmesi ile Birlik dışından acil korunmaya muhtaç 20 bin kişinin Avrupa ülkelerine kabul edilmesi kararı olmuştur. Üye ülkelerin alacağı sığınmacı sayısı tartışma konularının başında gelmiştir. İlk başlarda üye ülkelerin alacakları sığınmacı sayısı; ülkelerin GSYH'sı, 2010-2014

¹ Mavi Kart, AB üye ülkelerinin vatandaşı olmayan nitelikli insanlar için çalışma ve oturma izni programıdır. AB Mavi kart kapsayıcı sosyal ve ekonomik imkânlarla beraber Avrupa'da süresiz ikamet imkânı sağlar. AB dışında kalan yüksek eğitimli ve nitelikli insanları Avrupa'ya çekmek için dizayn edilmiştir. Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka hariç tüm AB ülkeleri Mavi Kart programı dâhilindedir (AB Mavi Kart, 2020).

² Triton Planı: Frontex'in 1 Kasım 2014'te başlattığı ve Akdeniz'de boğulma tehlikesi geçiren kaçak göçmenleri bulup kurtarmayı amaçlayan operasyonel faaliyetler (dw.com, 2014).

yılları arasında kabul ettikleri sığınmacı sayısı, ülkelerin nüfusu, sığınma başvuru sayıları ve işsizlik oranları dikkate alınarak belli bir kota sistemiyle belirlenmeye çalışılmış; fakat bazı üye ülkelerin itirazları sonucu kota sistemi kabul görmemiş, gönüllülük esasına dayanan bir yaklaşım benimsenmiştir. Birleşik Krallık, Macaristan ve Bulgaristan'ın bu paylaşımdan muaf tutulması kararlaştırılmıştır. Macaristan gereğinden fazla mülteci kabul etmesi nedeniyle, Bulgaristan da birliğin ekonomik koşulları en kötü üyesi olması nedeniyle bu paylaşımdan muaf tutulmuştur. AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker, Komisyonda hazırlanan kota sisteminin kabul edilmemesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve gönüllülük esasına dayanan yaklaşımdan bekledikleri sonucu alamayabileceklerini ifade etmiştir. AB Konseyi Başkanı Donald Tusk da sınır ülkeleriyle daha fazla dayanışmaya ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir (dw.com, 2015).

4.5. Göç Gündeminin Eylem Planı: Dört Sütun

Avrupa Komisyonu, Göç Gündemi'yle, sadece Arap Baharı nedeniyle oluşan insani krize yönelik adımlar atmamış; aynı zamanda uzun vadeli "Avrupa Göç Politikası"nın da oluşturulması için çaba sarf etmiştir. Komisyon bu mülteci krizini, uzun yıllardır somut bir şekilde çözemediği göç/iltica politikalarında uzlaşma sağlanması bakımından bir fırsat olarak görmüştür. Bu bağlamda Konsey, göç krizine somut bir çözüm olarak düşündüğü Dört Sütunlu bir eylem planını 2015 yılında devreye sokmuştur. Bu gündem, adil, sağlam ve gerçekçi bir AB göç politikası için dört eylem seviyesi belirlemektedir. Uygulandığında AB'ye; sığınma arama hakkına saygı duyan, insani krizle mücadeleye cevap veren, ortak bir göç politikası için zemin sağlayan ve zaman testine dayanan bir göç politikası sağlayacaktır. Bahsedilen dört sütun şunlardır; (European Commission, 2015b).

1) Düzensiz Göçü Teşvik Eden Hususların Azaltılması:

Düzensiz göçün arkasında birçok farklı motivasyon vardır. Ancak çoğu zaman bu göç hareketleri derin hayal kırıklığıyla sonuçlanır. Yolculuk genellikle beklenenden çok daha tehlikelidir. Yolculuk sonucu istenen ülkeye ulaşılsa bile çoğu zaman göçmenin umduğu şartları yakalaması oldukça zordur. Bu durum her göçmen için geri dönüşü de bir ihtimal olarak ortaya çıkarır. Burada amaç göçe neden olan temel unsurların belirlenmesi olmalıdır. Göçün temel nedenlerinin birçoğu, AB'nin yıllardır

ele almaya çalıştığı küresel sorunların derinliklerinde yatmaktadır (European Comission, 2015b).

Küresel sorunların neden olduğu yasadışı eylemlerden biri olan insan kaçakçılığı da düzensiz göçün sonuçlarından birisidir. Göçmen kaçakçılığı ile mücadelede, her şeyden önce göçmenlerin suç ağları tarafından sömürülmesini önleyerek başlanmalıdır. Göçmen kaçakçılığı ile mücadelenin etkili bir şekilde yapılması, düzensiz göçe karşı caydırıcı bir rol oynayacaktır. Bu mücadelede amaç, kaçakçılık şebekelerinin faaliyetlerini ortadan kaldırmak olmalıdır. Kaçakçıların çoğu üçüncü ülke kaynaklı olduğundan, üçüncü ülkelerle işbirliği önem kazanmaktadır. Kaçakçılık rotalarını kontrol eden, yerel ve uluslararası suç şebekelerinin önüne geçmek için işbirliğinin önemi vurgulanmıştır (European Comission, 2015b).

Düzensiz göçü önlemenin yollarında biri de göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmalarının ardından karşılaşacakları yasal prosedürü bilmesidir. Göçmen kaçakçıları vasıtasıyla bir şekilde AB sınırlarına giriş yapmış düzensiz göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun ülkelerine iade edildiği gerçeği, üçüncü ülkelerle paylaşılmalıdır. Ayrıca üçüncü ülkelerin Avrupa'da düzensiz bir şekilde ikamet eden kendi vatandaşlarını geri alma yükümlülüklerini yerine getirmesinin sağlanması zorunludur. Komisyon ayrıca, düzensiz göçmenlerin menşe ülkelerine öncelik vererek, geri kabul anlaşmalarına önem vermesini tavsiye etmiştir. AB Komisyonu tarafından Pakistan ve Bangladeş'e Dönüş Pilot Projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje ile AB etkin bir geri dönüş prosedürü oluşturmuş fakat operasyonel işbirliği ve uygulamada bazı eksiklikler olduğu için bu konuda henüz istenilen seviyeye gelinebilmiştir (European Comission, 2015b).

2) Sınır Yönetimi, İnsan Yaşamının Korunması ve Dış Sınırların Güvence Altına Alınması:

Akdeniz'deki durumu ele almak için yukarıda açıklanan önlemler, belirli bir krize yanıt olarak acil durum önlemleri olarak geliştirilmiştir. Fakat uzun vadede FRONTEX'in güçlendirilmesi ve Üye devletler ile yeni işbirliği biçimlerinin oluşturulması, Avrupa Göç Politikası'nın oluşturulması bakımından çok önemli olmuştur. Kara sınırları olduğu gibi deniz sınırlarının korunması da hayati öneme sahiptir. Buradan hareketle Sahil Güvenlik birimleri arasındaki koordinasyon üst seviyeye çıkarılmalıdır. EUROSUR'un uygulamaya konulması, sınır yönetiminin koordinasyonu açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. AB sınırlarının daha

verimli bir şekilde yönetilmesi için oluşturulan Schengen Bilgi Sistemi'nin teknolojik altyapısının geliştirilmesi bilgi paylaşımı açısından önemli bir husus olmuştur. Yine Akıllı Sınırlar (Smart Borders) girişimiyle, üçüncü ülkelerle yapılacak işbirliği sonucunda, sınırdan giriş yapan her bir kişinin hareketleri kayıt altına alınarak düzensiz göçle mücadelede katkı sağlanması planlanmıştır (European Commission, 2015b).

3) Güçlü Bir AB Ortak İltica Politikası:

2014 yılında tüm zamanların rekoru kırılarak yaklaşık 600 bin kişi AB'ye sığınma başvurusunda bulunmuştur. Bugüne kadar sorunsuz işleyen bir iltica sisteminin inşa edilememiş olmasının nedeni, üye ülkeler arasındaki karşılıklı güven eksikliği olmuştur. AB öncelikle karşılıklı güveni tesis ederek, Ortak Avrupa İltica Sistemi'nin tam ve tutarlı bir şekilde uygulanmasını sağlamalıdır. Başta kadın ve çocuklar gibi savunmasız grupların korunmasının sağlanması, Avrupa değerlerinin gereğidir. Üye devletler arasında sorumluluk paylaşımına özen gösterilerek, özellikle sığınma başvurularına işlem yapacak üye devletin belirlenmesini sağlayan Dublin Sisteminin gerektiği şekilde çalışması için ekstra çaba sarf edilmesi tavsiye edilmiştir (European Commission, 2015b).

4) Yeni Bir Yasal Göç Politikası:

Avrupa, nitelikli işçileri kendisine çekme konusunda diğer ekonomilerle rekabet halinde olmuştur. Tahminlere göre, 2012-2025 yılları arasında ihtiyaç duyduğu göçle gelen bilim, teknoloji, mühendislik ve sağlık alanlarında nitelikli/yüksek eğitilmiş işgücü istihdamında %23 gibi keskin bir artış beklendiği ve AB'nin ayrıca, bir dizi uzun vadeli ekonomik ve demografik zorluklarla karşı karşıya olduğu ifade edilmiştir. Yaşlanan nüfusun ve yüksek vasıflı işlere bağımlı ekonominin uzun vadede AB'nin temel sorunu haline geleceği öngörülmüştür. Göç olmadan AB'nin işgücünü oluşturan yaş aralığındaki nüfusunun on yıl içinde 17,5 milyon azalması öngörülmüş, dolayısıyla göçün, AB refah sisteminin sürdürülebilirliğini arttırmanın ve AB ekonomisinin sürdürülebilir büyümesini sağlamanın giderek daha önemli bir yolu olacağı hatırlatılmıştır (European Commission, 2015b).

Önümüzdeki yıllarda, yetenekli bireyleri AB'ye çekebilmek için Horizon 2020 ve Erasmus+ gibi Avrupa programlarının devreye girmesi planlanmış, Avrupa'nın her dönem yetenekli insanları kendisine çekmek için projeleri olması gerektiği vurgulanmıştır. Mavi Kart uygulamasıyla yetenekli insanları kendine çekmeye çalışan

AB, bu uygulamanın nasıl daha iyi bir seviyeye taşınabileceğini tartışma konusu olmuş, Mavi Kart sahiplerinin imkânlarını artıracak yeni kararlar alınmasının önemi vurgulanmıştır (European Comission, 2015b).

AB, Göç politikalarının ortaklaştırılmasını, uzun yıllardır devam eden bir dizi çalışmayla sağlamaya çalışmıştır. Yasal düzenlemelerin çıkması yeterli olmamış, üye devletlerin bu düzenlemelere daha fazla sadık kalarak uygulaması sağlanamamıştır. Artık Birliğin uygulamaya geçmesi ve eksiklerini gidermesi gerektiği fikrinde birleşmiştir. Göç Gündemi'yle bu eksiklerin giderilmesi amaçlanmış ve birçok yeni uygulama hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Arap Baharı sonrası oluşan kitlesel göç hareketleri de bu çalışmaların ve çabaların hızlanmasında ve bir an önce uygulamaya geçilmesinde hızlandırıcı bir etki yaratmıştır. Yunanistan ve İtalya'nın bu krizde çok yıpranması, çalışmaların önemini ortaya çıkarmıştır. Gerek kitlesel insan hareketlerine çözüm bulunması, gerekse AB'nin ihtiyaç duyduğu nitelikli/genç nüfus ihtiyacının karşılanması maksadıyla, ortak göç politikasının acil bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmiştir. Henüz tam ve uygulanabilir bir çözüm üretildiğini söylemek zor olsa da AB bu alandaki çabalarını devam ettirmiştir (Avcu, 2018: 125).

4.6. ETIAS: Avrupa Seyahat Bilgileri ve Yetkilendirme Sistemi (2016)

Düzensiz göçü engellemek ve güvenlik kontrollerinin önceden yapılmasını sağlamak için AB'ye vizesiz seyahat etme hakkına sahip kişiler hakkında bilgi toplayarak, AB'nin daha güvenli bir yer olmasını amaçlayan ETIAS 2016 yılında kurulmuştur. Bu sistem, AB'nin dış sınırlarının daha verimli bir şekilde yönetilmesine ve iç güvenliğin artırılmasına katkıda bulunurken, aynı zamanda Schengen sınırları boyunca yasal seyahati kolaylaştırmayı amaçlanmıştır. Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Frans Timmermans verdiği bir demeçte; "Sınırlarımızı güvence altına almak ve vatandaşlarımızı korumak ilk önceliğimizdir. ETIAS, başvuru sahiplerinin bilgilerini diğer tüm sistemlerimize işleyerek çapraz kontrolünü sağlayacak ve bilgi boşluğunu kapatacaktır." diyerek ETIAS'ın amacını ortaya koymuştur. Avrupa Komisyonu Güvenlik Birliği Komiseri Julian King de, ETIAS ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Teröristler, suçlular ve kaçak göçmenler ulusal sınırlara pek önem vermiyorlar. Onları yenmenin tek yolu, etkili bir şekilde birlikte çalışmaktır. ETIAS buna yardımcı

olacaktır. Sorunlu bireyleri tespit edip gelmelerini durduracak ve Avrupa'nın iç güvenliğini artıracaktır." (European Comission, 2016a).

ETIAS'ın FRONTEX ve EUROPOL ile yakın işbirliği içinde olması planlanmıştır. ETIAS'ın temel fonksiyonları; vizeden muaf üçüncü ülke vatandaşları tarafından gönderilen bilgileri (kimlik, seyahat belgesi, ikamet bilgileri, iletişim bilgileri vb.) aktarmak, AB dış sınırlarına girmeden önce yaptıkları çevrimiçi başvuru ile doğrulayıp doğrulanmadığını kontrol ederek düzensiz göçü engellemek ve sınır güvenliğine katkı sağlamak, bir web sitesi veya mobil uygulama aracılığıyla gönderilen her başvuruyu diğer AB bilgi sistemlerine (EUROPOL veritabanı, INTERPOL veritabanı, Schengen Bilgi Sistemi veritabanı gibi) otomatik olarak aktarmak olarak sıralanmıştır (European Comission, 2016a).

5. ARAP BAHARI SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI

2011 yılında başlayan Arap Baharı Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu etkilediği kadar, özellikle göçmen politikalarında köklü değişiklikler yapmak zorunda kalması bakımından AB'yi de derinden etkilemiştir. Arap Baharı ülkeleriyle önceleri göçe yönelik yoğun bir işbirliği politikası yürüten AB, meydana gelen ayaklanmaların neticesinde kendisine yönelen göçmen akınları karşısında dış sınırlarındaki kontrol mekanizmalarını artırarak daha güvenlikçi bir yaklaşıma dönmüştür. 'Arap Baharı' sürecinin hemen başında, İtalya'nın maruz kaldığı göç akını karşısında AB'nin İtalya'yı yalnız bırakması ve buna karşılık İtalya'nın sığınmacı 20 bin kişiye oturma izni vermesi (ki bu oturma izni alan göçmenlerin AB ülkelerinden herhangi birine rahatça seyahat edebilmesi demektir) gelecek yıllarda AB'nin en tartışılacak konusunun göç olacağının belirtisi olmuştur (Elmas, 2016: 195).

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki iç karışıklıkların yakın zamanda biteceğine yönelik bir belirti olmaması, AB'yi menşe ve transit ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapmaya itmiştir. Geri kabul anlaşmaları birliğin göçe yönelik kendisini koruma güdüsüyle giriştiği politikalar olmuştur. Geri kabul anlaşmalarının en önemli özelliklerinden birisi de imzacı devletlerin vatandaşı olmayan üçüncü ülke vatandaşlarını da kabul etmesi olmuştur. Geri kabul anlaşmalarında imzacı devletin motivasyon unsuru da AB'nin sağlamayı taahhüt ettiği vize kolaylığı ve vize muafiyeti olmuştur (Özcan, 2016: 6).

BMMYK Mart 2020 verilerine göre, Suriye'deki iç savaş nedeniyle ülkesini terk edip komşu ülkelere sığınmak zorunda kalan mülteci sayısı, toplam 5 milyon 562 bin 204 olmuştur. Bu mültecilerin 3 milyon 586 bini Türkiye'de, 910 bin 256'sı Lübnan'da, 656 bin 103'ü Ürdün'de, 248 bin 162'si Irak'ta, 129 bin 957'si Mısır'da ve 31 bin 657'si de diğer Kuzey Afrika ülkelerinde yaşamaktadır (UNHCR, 2020). Bu sayılar BM'nin resmi verileri olup gerçek mülteci sayılarının resmi kayıtların çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca ülke içerisinde de 6 milyon 200 bin kişi de yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu veriler ışığında, dünyada yerinden edilmiş insan sayısının en fazla olduğu ülke Suriye olmuştur (unhcr.org, 2020a).

Suriye'den gelen sığınmacılara karşı AB'nin aldığı tedbirlere bakıldığında, bu tedbirlerin genellikle sınır tedbirleri, yani sığınmacılardan korunma maksadıyla alınan tedbirler olduğu görülmüştür. Hatta Schengen Sistemi'ni bile feda etmeye varan tedbirler alınmış, Macaristan Sırbistan sınırını, Bulgaristan Türkiye sınırını ve Makedonya Yunanistan sınırını tel örgülerle kapatmıştır. AB, değerlerini bir kenara bırakarak kendi ülkelerindeki katliamdan kaçan Suriyelileri sınırlarından uzak tutmak için tedbirleri hayata geçirmiştir (Özcan, 2016: 7).

Suriye iç savaşı başlamasının ardından Avrupa'ya yönelen mülteci akını 2015 yılında en yoğun dönemlerinden birini yaşamıştır. 2014 yılında AB sınırlarına ulaşan toplam mülteci sayısı 138 bin civarında kalırken, 2015 yılında Avrupa'ya ulaşan mülteci sayısı 500 bine yaklaşmıştır. 2015 yazında meydana gelen bu göçmen akınına çözüm bulmak maksadıyla AB menşe ve transit ülkelerle çeşitli temaslar kurmaya başlamıştır. Bu temaslardan birisini de Türkiye ile kurmuş olan AB, Aralık 2013 tarihinde Türkiye ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması'nın hızlandırılması talebinde bulunmuş ve bir eylem planı ortaya koymuştur. AB-Türkiye Eylem Planı'na göre, Türkiye üzerinden AB'ye kaçak yollarla giren mülteciler tekrar Türkiye'ye iade edilmesi ve bunun karşılığında iade edilen sayıda mülteci çeşitli AB ülkelerine yerleştirilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu Geri Kabul Anlaşma'sına göre AB, Türk vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz seyahat etmesi için bir yol haritası belirlenmiş ve en kısa sürede vizesiz seyahatin önünün açılması planlanmıştır. Anlaşma şartlarından bir diğeri de, Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin hayat koşullarının iyileştirilmesi maksadıyla AB'nin Türkiye'ye 6 milyar Avro ödemesidir (Şimşek, 2017). Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra AB'ye yönelen göçmen akışında bariz azalma meydana gelmiştir. FRONTEX'in ilgili raporlarına göre Akdeniz güzergâhını kullanarak AB dış sınırlarına ulaşan mülteci sayısı 2015 yılında 1 milyon 800 bin iken, Geri Kabul Anlaşması'ndan sonra 2016 yılında AB sınırlarına ulaşan mülteci sayısı %72 oranında bir azalma göstermiş ve 500 bin civarında kalmıştır (FRONTEX, 2017). AB ile Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması kapsamında 2016 yılında sadece Yunanistan'dan Türkiye'ye bin 187 düzensiz göçmen geri gönderilmiştir. Bu göçmenlerden 95'i Suriyelidir. 5 Aralık 2016 tarihi itibarıyla Geri Kabul Anlaşması kapsamında Türkiye'ye iade edilen düzensiz göçmenlere karşılık olarak Türkiye'den AB ülkeleri ve Norveç'e yerleştirilmek üzere gönderilen Suriyeli sayısı 2 bin 761'e ulaşmıştır (Eur-Lex, 2016a).

AB, Türkiye ile yapılan Geri Kabul Anlaşmasının önemini her fırsatta vurgulamış, AB ile geri kabul anlaşması yapmaya yanaşmayan Schengen vizesine tabi ülkelere vize ücretlerinin artırılacağını ve vize alım şartlarının zorlaştırılacağını bildirmiştir (ntv.com, 2019).

2016 yılında imzalanan Geri Kabul Anlaşması 2019 yılı Temmuz ayına kadar devam etmiştir. Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt ÇAVUŞOĞLU yaptığı açıklamayla, AB'nin kendilerine verdiği sözü tutulmadığını, Geri Kabul Anlaşmasıyla yasa dışı yollardan AB sınırlarını geçen Suriyeli mülteciler için AB'nin Türkiye'ye ödemeyi taahhüt ettiği 6 Milyar Avro'luk yardımı henüz göndermediğini, Türk vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz seyahati için AB'nin hala adım atmadığını ileri sürerek, Geri Kabul Anlaşması'nın Temmuz 2019 itibarıyla tek taraflı olarak askıya alındığını ilan etmiştir (dw.com, 2019).

AB'nin Suriyeli göçmenlere yönelik attığı adımlar incelendiğinde göçmen sorununa 'ulus üstü' bir yaklaşım getirememiş olması sorunun çözülmesini zorlaştırdığı görülmektedir. Ayrıca göç konunu sadece güvenlik boyutuyla ele alıp, göçün insani boyutunu göz ardı etmesi de 'Avrupa Değerleri'nin tartışılmasına neden olmuştur (Özerim, 2014: 44). Özellikle AB'nin dış sınırlarını teşkil eden İtalya, Yunanistan gibi ülkeler göç krizinden en çok etkilenen ülkeler olmuş ve AB'den gerekli destek ve yardımı göremediklerini ileri sürmüşlerdir. Gerekli desteği göremeyen İtalya ve Yunanistan zaman zaman Birlik anlaşmalarını tek taraflı esnetmiş, bu da birlik içerisinde krizlere neden olmuştur. AB karar organlarıyla kimi zaman göçmen krizine insani açıdan yaklaşmak istediye de ulusal aşırı sağ partilerin tepkisiyle karşılaşmışlardır. Avrupa'nın göç konusuna yaklaşımı 'güvenlik' odaklı mı, yoksa 'insan' odaklı mı olacağı konusu hala tartışılmaktadır (Mandacı N. ve Özerim G., 2013: 112).

6. TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARI

Türkiye gerek tarihsel geçmişi gerekse coğrafi konumu itibariyle bir göç ülkesi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan ekonomik koşullardan dolayı (özellikle Batı Almanya'nın işgücü ihtiyacından dolayı) birçok Türk vatandaşı Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göç etmiştir. Son yıllarda Türkiye özellikle Irak, Afganistan, Pakistan ve Suriye gibi ülkelerden gelen düzensiz göçmenlerin bazılarının son durağı olurken bazı göçmenler için de Avrupa'ya ulaşmak için geçiş ülkesi olmuştur (Kirişçi, 2003).

Cumhuriyet'in ilanından sonra Balkan ülkelerinden yoğun göç alan Türkiye, Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği üyesi Komünist devletlerden kaçan sığınmacıların da durağı olmuştur. 1980 sonrası Irak ve İran'daki gelişmelerden sonra yoğun göç alan Türkiye, ayrıca Soğuk Savaş sonrası bir türlü istikrarın sağlanamadığı Balkan ülkelerinden gelen Müslüman Arnavut ve Boşnakların da sığındığı ülke olmuştur. Son olarak Arap Baharı sürecinde iç savaş yaşanan Suriyeli sığınmacıların da en çok sığındığı ülke olan Türkiye coğrafi konumu itibariyle düzensiz göçmenlere ev sahipliği yapmaya ve geçiş ülkesi olmaya devam etmektedir (Kirişçi, 2003).

Cumhuriyet dönemi sonrası Türkiye'nin göç politikalarına bakıldığında yasal ve kurumsal açıdan atılan ilk adımın 1923 yılında çıkarılan İskan Yasası olduğu görülür. Yine aynı yıl Mübadele, İmar ve İskan Bakanlığı da kurulmuştur. Mübadele, İmar ve İskan Bakanlığı'nın en önemli görevi Lozan Anlaşmasıyla kararlaştırılan Türk-Yunan nüfus mübadelesiyle göç eden mübadillerin iâşe ve ibate ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur. Daha sonra 1926 yılında tekrar düzenlenen ve daha geniş konuları kapsayan 885 sayılı İskan Kanunu ilk kapsamlı yasa olmuştur. 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu ise Türkiye Cumhuriyeti tarihinde iltica konusunu ele alan ilk genel düzenleyici belge olarak kabul edilmektedir(Arı, 1995'den aktaran Uzun, 2017: 88).

1950 yılında çıkarılan 5682 Sayılı Pasaport Kanunu da ülkeye girecek ve ülkede kalacak olan yabancılarla ilgili şartları düzenlemiştir. Bu kanunun uygulamasından İçişleri Bakanlığı sorumlu tutulmuştur. İçişleri Bakanlığı da bu işlemleri Polis Teşkilatının merkez ve taşra teşkilatları marifetiyle yürütmüştür (Tolay, 2011: 211-212).

İltica politikalarının ilk kez kapsamlı olarak ele alındığı yasal düzenleme de 1994 yılında çıkarılan İltica Yönetmeliği olmuştur. 1990'lı yıllarda ulusal hukuktaki

mülteci ve iltica konusunda bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye'ye iltica eden ya da başka ülkeye iltica etmeden önce Türkiye'den oturma izni talep eden yabancılara uygulanacak usul ve esasları belirlemek maksadıyla Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır (Goularas G. ve Sunata U., 2015).

Arap Baharı sürecinin ardından meydana gelen kitlesel göçlerden etkilenen Türkiye göç ve mülteci politikalarında çeşitli değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Arap Baharı öncesinde göç ve yabancılarla ilgili işlemler AFAD koordinesinde yürütülürken Arap Baharı sonrası süreçte GİGM gibi göç konusunda daha etkin bir kurum teşkil edilmiştir (Uzun, 2017).

6.1. Suriye Krizi Öncesi Türkiye'nin Göç ile İlgili Ulusal Mevzuatı

21. Yüzyılın başından itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan ulus devlet olgusu, kuşkusuz Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'yi de etkilemiştir. Ulus devlet oluşturma çabalarının bir sonucu olarak, Cumhuriyet'in ilanından sonra Yunanistan ile nüfus mübadelesi yapılmış ve iki taraflı göç yaşanmıştır. Bu nüfus hareketlerine yönelik Cumhuriyet tarihindeki ilk yasal düzenleme 1926 yılında kabul edilen 885 Sayılı İskan Kanunu'dur. Ardından bu kanun genişletilerek 1934 yılında yeni bir iskân kanunu çıkarılmıştır. 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olunmasıyla Türkiye'nin göç politikası yeni bir boyuta geçmiş ve hem yerel hem de bölgesel gelişmelere ayak uydurma çabaları devam etmiştir. Dünyada değişen göç ve sığınma politikalarına ayak uydurmaya çalışan Türkiye çeşitli yasal düzenlemeler yapmıştır. Bu kapsamda Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır. Ardında AB uyum yasaları çerçevesinde 2005 yılında İltica ve Göç Alanında Ulusal Eylem Planı oluşturulmuştur. Bu eylem planının amacı Türk iltica ve göç politikasını AB mevzuatına uygun hale getirmek olmuştur (İçduygu, 2010: 33-34).

6.1.1. 885 Sayılı İskân Kanunu (1926)

Cumhuriyet'in ilanından sonra, Yunanistan sınırları içinde kalan Müslüman nüfus ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan Rumların karşılıklı mübadele edilmesiyle Türkiye ilk kitlesel göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. 30 Ocak 1923'te Yunanistan ile yapılan "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile Türkiye'de yaşayan Rum Ortodokslar (İstanbul'da yaşayanlar hariç) ile Yunanistan'da yaşayan Müslümanların (Batı Trakya Türkleri hariç) mübadele edilmesi kararlaştırılmıştır (Okutan, 2009: 227).

Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin Anadolu'da çeşitli yerlere yerleştirilmesini sağlamak maksadıyla 1926 yılında 885 sayılı İskân Kanunu çıkarılmıştır. Toplamda 13 maddeden oluşan bu kanun, Cumhuriyet tarihinin göç politikalarına yönelik attığı ilk adım olmuştur. Bu kanunun yürütülmesi görevi İçişleri Bakanlığı'na verilmiştir. Kanunun 2nci maddesinde, Türkiye sınırları dışında yaşayan ve Türkiye'ye göç edecek olanlarda aranan özellikler şu şekilde sıralanmıştır; "Türk harsına dahil olmayanlarla... anarşistler, casuslar, Çingeneler ve memleket haricine çıkarılmış olanlar kabul edilmezler...". Göç edeceklerde aranan temel özellik "Türk harsına (kültürüne) dahil olmak" olarak belirtilmiştir. Bu mübadele sonucunda yaklaşık 400 bin kişi Anadolu'ya göç etmiş ve 1 milyon 200 bin Rum da Anadolu'yu terk edip Yunanistan'a yerleşmiştir (İnan, 2016: 16-17).

885 Sayılı İskân Kanunu kapsamında göç edenlere yapılacak devlet yardımı da belirlenmiştir. Buna göre; çiftçilikle uğraşanlara arazi, hayvan ve zirai alet-edevat ile tohum, ticaretle uğraşana sermaye, dükkân ve arsa gibi yardımların devlet tarafından yapılması kararlaştırılmıştır. Göç edenlere yapılacak devlet yardımlarının yanı sıra göçmenlerin gelirken yanlarında getirecekleri eşyalara ilişkin de çeşitli maddeler eklenmiştir. Kanunun 10. maddesi şu şekildedir; "İşbu kanun mucibince muhacir sıfatıyla kabul edileceklerin ve hariçten gelecek mültecilerle aşiretlerin aile başına beraberlerinde getirecekleri emvali menkuleleri ve tohumluk ve çift hayvanları ve alât ve edevatı zirraiye ve sınıyeleriyle mevaddı iptidaiyeleri kâmilin ve mevaşı sürüleriyle mamulâtı sınıye ve eşyayı ticariyelerinden beş bin liralık miktarı, gümrük resmile bir defaya mahsus olmak üzere sair bilcümle tekâliften mafuvdurlar." Buna göre göçmenlerin yanlarında getirebilecekleri varlıklara ilişkin bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Buna göre göçmenlerin; en fazla 5 bin lira değerinde tarım aletlerini, diğer alet-

edevatlarını ya da nakit paralarını getirebileceği belirtilmiştir. Bu kanun Cumhuriyet döneminin ulus devleti oluşturma çabalarına yardım eden göçle ilgili ilk düzenlemedir. Daha sonra 1934 yılında göçe yönelik yeni bir kanun hayata geçirilmiştir (Abacı, 2016: 30-31).

6.1.2. 2510 Sayılı İskân Kanunu (1934)

Türkiye'nin kitlesel göçle tanışması ilk kez Yunanistan ile imzalanan nüfus mübadelesi anlaşması ile olmuştur. 885 sayılı İskân Kanunu'nun yetersiz kaldığı durumlara çözüm üretmek ve Balkanlardan gelen yeni göç dalgasını idare etmek maksadıyla 1934 yılında 2510 Sayılı İskân Kanunu kabul edilmiştir. 885 sayılı kanuna benzer tarafları olan 2510 Sayılı kanuna göre de Türkiye'ye göç ederken iskân yardımı istemeyen göçmenler istediklere şehre yerleşebilirken, Türkiye'den iskan yardımı talep eden göçmenler İçişleri Bakanlığı'nın gösterdiği şehirlere yerleşmek zorunda kalmıştır. Kanunun 15. maddesine göre iskan edilen muhacirlerin yanlarında getirecekleri mal ve hayvanları da iskan edildikleri ile en yakın istasyona kadar ücretsiz taşınması kararlaştırılmıştır (Abacı, 2016: 32-33). Yine göç eden ailelerdeki birey sayısına göre artan miktarda toprak/tarla tahsis edilmiştir. Çeşitli bakanlıklardan görevli kişilerce geniş çaplı bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonun başlıca görevleri; Türkiye'ye göç edecek kişilerin yerleştirileceği yerleri belirlemek, tahsis edilecek toprakları ve tarla/bağ/bahçeleri tespit etmek, göçen vatandaşların kanunda belirtilen şartlarda iskânlarının sağlanmasını temin ve koordine etmesi olarak belirlenmiştir (İçduygu A. ve Erder S., 2014: 129).

6.1.3. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu (1950)

1950 yılında kabul edilen 5682 Sayılı Pasaport Kanunu ile kişilerin Türkiye'ye girerken ya da Türkiye'den çıkarken geçerli bir pasaportu ya da vesikayı bulundurulmasının zorunlu hale getirmiştir. Kanunun 4. maddesinde, sınırı geçmek için geçerli bir pasaportu ya da vesikası olmayanların sınırı geçmelerine izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Sınıra kaçak yollarla gelen yabancıların geçişine izin verilmeyeceği, mülteci ve göçmenler ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Zamanla birçok değişikliğe maruz kalan bu kanunun yabancılar, göçmenler ve mülteciler ile ilgili kısımları 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabul edilmesiyle yürürlükten kaldırılmıştır (Pasaport Kanunu, 1950).

6.1.4. Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Türkiye 1990'lı yılların başından itibaren çeşitli kitlesel göç olaylarına maruz kalmıştır. 1991 yılında 1. Körfez Krizi, 1992 yılında Bosna Savaşı ve 1999 yılında Kosova Savaşı sonrası şiddetten ve savaştan kaçan insanlar Türkiye'ye sığınmıştır. ABD'nin Irak'a başlattığı askeri harekât sonrası yaklaşık 460 bin Irak vatandaşı Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır. 1992 yılında patlak veren Bosna-Hersek savaşından sonra yaklaşık olarak ülke nüfusunun üçte biri ülkesini terk etmek zorunda kalmış ve Bosna'daki savaştan kaçan yaklaşık 25 bin kişi de Türkiye'ye sığınmıştır (Deniz, 2015: 95-96).

Çevresindeki gelişmeler dolayısıyla birçok kitlesel göçe maruz kalan Türkiye, 1994 yılında yeni bir yönetmelikle yeni bir göç politikası oluşturmayı amaçlamıştır. Bu Yönetmeliğin çıkarılış amacına bakıldığında; 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokollerinde taahhüt edilen şartlara uygun olarak Türkiye'ye iltica etmek isteyen veya 3. ülkelere iltica etmek maksadıyla Türkiye'ye geçici olarak sığınan insanlara uygulanacak iş ve işlemlerin belirlenmesi olduğu görülür (Abacı, 2016: 36).

Bu Yönetmeliğe göre Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılardan Türkiye'ye yasal ya da yasadışı yollardan girenler derhal giriş yaptıkları il valiliklerine müracaat etmek zorundadırlar. İlgili valiliklerde bu kişilerin kimlik bilgilerini tespit edip fotoğrafları ve parmak izleri alınır, Cenevre Sözleşmesi gereği mülakatları yapılır, mülakat evrakı ve başvuran hakkındaki mülakat heyetinin görüşünü bildiren bir belge ile İçişleri Bakanlığına gönderilir, İçişleri Bakanlığı kişi hakkında kararını verene kadar kişi belirlenen misafirhanelerde barındırılır veya serbest ikamete tabi tutulur. Talebi İçişleri Bakanlığınca olumlu karşılanan kişi belirlenen bir misafirhanede ağırlanır ya da serbest ikamete tabi tutulur. Talebi olumsuz karşılanan kişi karara itiraz edebilir. İtiraza karşı verilen karar nihaidir ve sonucu başvurana tebliğ edilir. Talebi olumsuz karşılananların yani ikamet izni verilmeyen yabancıların belirlenen süre içerisinde Türkiye'yi terk etmesi gerektiği bildirilir (Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma

Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 1994).

Sınırlarımıza topluca gelen veya sınırlarımızı topluca geçen mülteci ve sığınmacıların önce kimlik tespiti yapılarak silahtan arındırılır ve barınması için sınıra yakın noktalarda kamplar inşa edilir. Bu yönetmeliğin 10. maddesine göre; "Toplama bölgelerine gönderilen yabancıların kendi dilleri ile veya anladıkları bir dille mülakatları yapılır, deklarasyonları alınır. Bunlar mülakatları sırasında adlarını, soyadlarını, doğum yerleri ve tarihlerini, ülkelerinde bulundukları statülerini, Türkiye'ye geliş sebeplerini, Türkiye'de ya da yurtdışında akraba ve yakınlarının olup olmadığını, varsa adreslerini bildirmek zorundadırlar." (Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 1994).

Türkiye Kızılay Derneği kendi mevzuatı gereği bu sığınmacılara yapılacak ulusal ve uluslararası yardımları koordine eder ve yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlar. Türkiye'ye sığınan kişiler, Türkiye'nin asayiş ve huzuruna zarar verecek eylemlerde bulunması durumunda 1951 Cenevre Sözleşmesi gereği sınır dışı edilebilir (Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 1994).

Bu yönetmelik, göç alanında Türkiye'nin ilk yasal metni olması bakımından oldukça önemli bir yasal düzenleme olmuştur. Fakat bu düzenleme çeşitli konularda eleştirilere maruz kalmıştır. En çok eleştiriye de geri göndermeme ilkesinin ihlal edildiği gerekçesiyle almıştır. 1994 yılından sonraki düzenlemeler AB uyum yasaları çerçevesinde ele alınan düzenlemeler olmuştur (Kara, 2015).

Bu yönetmelikteki eksik ve eleştirilen hususların giderilmesi maksadıyla 2006 yılında; "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" kabul edilmiştir. Daha önce ülkeye giriş yaptıktan sonra en geç 5 gün içerisinde ilgili valiliğe

başvurması gereken göçmenlerin bu yönetmelikle "derhal" başvurması gerektiği belirtilmiş, başvurmaması halinde başvurana kadar geçen süreyi izah etme zorunluluğu getirilmiştir. Yapılan başvuruya olumsuz cevap verilmesi durumunda itirazın nasıl yapılacağına dair bazı düzenlemelere de yer verilmiştir (Türkiye'ye İltica Eden, 2006).

6.2. Suriye Krizi Öncesi Türkiye'nin Göç ile İlgili Ulusal Kurumu: AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı)

Türkiye bölgesinde meydana gelen ani ve kitlesel göç hareketlerinin yanında çeşitli doğa afetlere de maruz kalan bir ülke olmuştur. Sel, deprem, heyelan, çığ vb. doğal afetlerde ani müdahale etmek maksadıyla çeşitli kamu ve sivil kuruluşlar faaliyetler göstererek yardıma muhtaç insanlara en kısa sürede ulaşmaya çalışmaktadır. Türkiye özellikle deprem kuşağında yer alması bakımından başta deprem alanında olmak üzere çeşitli kamu kurumları kurulmuştur (AFAD, 2020).

Doğal afet sonrası oluşacak kriz ortamını yönetmek ve organize olmaya yönelik ilk kamu girişimleri 1939 Erzincan Depremi sonrası daha çok konuşulmaya başlanmıştır. Bu maksatla 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” 1959 yılında çıkarılmıştır. Doğal afetlere yönelik çıkarılan sonraki mevzuat, 1988 yılında çıkarılan “Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik”tir. Türkiye’de afet yönetimi ve koordinasyonu alanında dönüm noktası ise 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi’dir. Çok fazla insanın hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan bu depremin ardından afet yönetimi konusu tekrar gündeme gelmiştir. 1999 yılına kadar çeşitli bakanlıklara bağlı birçok kurum tek bir çatı altında birleştirilmiştir. Buna göre göre; Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık'a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılmıştır. 2009 yılında yapılan bir düzenlemeyle kapatılan bu kurumların yerine 5902 sayılı kanunla Başbakanlık bünyesinde Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. Daha sonra Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçilmesiyle birlikte, AFAD İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır (Özmen B. ve Özden A., 2013: 13-15).

5902 sayılı AFAD Kanunu'na göre kurulan Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu'nu yılda en az dört defa toplanması öngörülmüştür. Afet ve Acil Durum

Koordinasyon Kurulu'nun amacı 5902 sayılı AFAD Kanunu'nun 4. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir;

"Afet ve acil durum hallerinde bilgileri değerlendirmek, alınacak önlemleri belirlemek, uygulanmasını sağlamak ve denetlemek, kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla, Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Bayındırlık ve İskân, Sağlık, Ulaştırma, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Çevre ve Orman bakanlıkları ve Devlet Planlama Teşkilatı müsteşarları, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanı ile afet veya acil durumun türüne göre Kurul Başkanınca görevlendirilecek diğer bakanlık ve kuruluşların üst yöneticilerinden oluşan Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu kurulmuştur."

Türkiye'nin maruz kalacağı afet ve acil durumlarda alınacak tedbirler ile kamu kurum ve kuruluşlarının bu durumda yapacağı eylem ve işlemleri koordine etmek ve eşgüdümü sağlamak AFAD'ın görevleri arasında gösterilmiştir (AFAD, 2014).

Türkiye'nin kitlesel göçe maruz kalması açısından en çok etkilendiği olaylardan birisi de 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş olmuştur. Bu iç savaştan kaçan Suriyeliler komşu ülkelere sığınmak maksadıyla kitleler halinde komşu ülkelere doğru göç etmeye başlamıştır. Suriye'de yaşanan olayların sonucu olarak, Suriye'den Türkiye'ye yönelen ilk insan hareketi, 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay/Cilvegözü sınır kapısından 252 Suriye vatandaşının girişiyle başlamıştır (AFAD, 2014).

Türkiye, sınırlarına gelen Suriyelileri "Geçici Koruma Statüsü" ile kabul etme kararı aldığını Başbakan Yardımcısı Beşir ATALAY açıklamıştır. Savaştan kaçan Suriyelileri koşulsuz olarak kabul edileceğini ve bütün Suriyelilere "açık kapı politikası" uygulanacağını belirten Atalay, çeşitli şehirlerde kurulan 'çadırkent' ve 'konteynerkentlerde' ağırlanması için tedbirler alındığını ifade etmiştir. Türkiye, kendi sınırlarına yığılan çok sayıda düzensiz göçmenin krizini yönetmek üzere AFAD koordinesinde çalışmalarını hızlandırmıştır (AFAD, 2014).

Suriye krizinin başlamasından ardında üç yıl geçtikten sonra her türlü insani duruma çözüm üretmeye çalışan AFAD sağıktan eğitime birçok konuda çeşitli tedbirler almıştır (Abacı, 2016: 65). Türkiye sınırları içinde bulunan Suriyeli çocuklardan, GBM'lerdeki çocukların %80'ini eğitim alabiliyorken, kamplar dışında yaşayan çocuklardan sadece %14'ü eğitim görebilmektedir. MEB 2014 yılında yayınladığı bir genelgeyle 1-12. Sınıf seviyelerindeki bütün Suriyeli çocukların yaşadıkları ildeki en yakın devlet okullarına kayıt olma imkanı tanınmıştır. Ayrıca MEB'in belirleyeceği yerlerde geçici eğitim merkezleri de kurulmuş ve Suriyeli öğrencilere dil ve yaşam becerisi eğitimleri de verilmiştir. Üniversite eğitimi içinse gerekli akademik gereksinimleri (Türkçe dil yeterliliği ve YÖS sınav puanı gibi) sağlayabilen çocuklara da üniversitelere kayıt olma imkânı tanınmıştır. Ayrıca üniversiteye gitmek isteyen Suriyelilere yönelik TÖMER tarafından dil kursları da hizmete girmiştir (Ağır, 2017: 401).

AFAD, Türkiye'ye sığınan Suriyeliler arasında bulunan çocukların eğitimini devam ettirmek maksadıyla, çadırkent ve konteynerkentlerde kurulan dersliklerde eğitime devam edilmesini sağlamıştır. Bu kapsamda AFAD tarafından sunulan; GBM'lerde, devlet okullarında ve Geçici Eğitim Merkezleri'nde Suriyelilere verilen eğitim hizmetine ilişkin verilerin yer aldığı Tablo 6.1'e bakılmasında yarar vardır (AFAD, 2018).

Tablo 6.1. AFAD Tarafından Verilen Eğitim Hizmetleri

Öğrenci Sayısı					
GBM	Devlet Okulları	Geçici Eğitim Merkezleri	Açık Okullar	Toplam	
83.246	381.593	138.387	9.620	612.846	
Öğrencilerin Sınıf Seviyeleri				Yetişkin Eğitimleri	
Okul Öncesi	İlkokul	Ortaokul	Lise ve Diğer	Mesleki Eğitim	Genel Eğitim
33.397	378.304	141.278	59.867	87.168	216.060

Kaynak: (AFAD, 2018).

Geçici Barındırma Merkezlerinde barındırılan Suriyelilere verilen eğitim hizmetlerine meslek edindirme, bilgisayar, halı dokuma ve hobi kursları da dahil edilmiştir. Bu merkezlerde verilen eğitimlere katılan çocuk sayısı 80 bini aşarken

toplam eğitim ve kurs gören Suriyeli sayısı 225 bini aşmıştır. Yine bu merkezlerde Suriyelilere psikolojik destek sağlamak amacıyla Psikososyal Hizmet Bürosu barınma merkezlerinde kalan göçmenlere -özellikle kadın ve çocuklara- yönelik çok yönlü psikolojik destek faaliyetleri yürütmüştür (Tunç, 2017: 176-177).

Suriye'den ülkemize yönelen toplu insan hareketlerinin yarattığı sorunlardan biri de sağlık sorunları olmuştur. Ortaya çıkan sağlık sorunlarını çözmek amacıyla 2013 yılında AFAD tarafından yayınlanan 12 bin 816 sayılı genelgeyle ülkemizde bulunan Suriyelilerin sağlık giderleri ücretsiz hale getirilmiştir. Bu sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanmanın tek şartı geçici koruma statüsünün yükümlülüklerine uymak olarak belirlenmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliğine göre kayıtlı olmayan Suriyelilere sadece acil sağlık hizmetlerinden faydalanabilecekleri belirtilmiştir (Ağır, 2017: 399). Tablo 6.2'de AFAD tarafından verilen sağlık hizmetlerine ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 6.2. AFAD Tarafından Verilen Sağlık Hizmetleri

GBM'lerde Çalışan Sayısı				Türkiye Geneli Sağlık Hizmetleri Verileri			
Türk Doktor	Türk Sağlık Personeli	Suriyeli Doktor	Suriyeli Sağlık Personeli	Poliklinik	Hastanede Yatan	Doğum	Ameliyat
156	186	109	137	34.501.808	1.423.844	302.470	1.188.606

Kaynak: (AFAD, 2018).

AFAD, Suriyelilerin karşılaştığı barınma, sağlık ve eğitim gibi temel sorunlara çözüm üretmeye çalışmıştır. AFAD, bu sorunların yanında toplumsal sorunlar (güvenlik sorunları, ailevi sorunlar ve psikolojik travmalar gibi), işsizlik, düşük ücretle çalıştırılma gibi diğer bazı sorunlara da ilgili bakanlıklarla koordine kurarak çözüm üretmeye çalışmıştır. 2018 yılında Geçici Koruma Yönetmeliğinde yapılan bir değişiklikle Geçici Barınma Merkezlerinin sorumluluğu GİGM'e devredilmiştir. Yapılan düzenlemeyle getirilen yenilikler şu şekilde sıralanmıştır (milliyet.com.tr, 2018);

"- Suriyeli sığınmacılara, zorlu yaşam koşullarında ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzluk ve bozuklukların önlenmesi, birey, grup, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması ve geliştirilmesi, etkilenenlerin normal yaşama geri dönmesi sürecinde kendi kapasitelerini fark etmeleri, güçlenmelerinin sağlanması ve savunuculuk etkinliklerini,

toplumun başa çıkma, toparlanma ve iyileşme becerilerinin artırılmasını içeren psikososyal destek verilecek.

- Artık geçici korunma alanlarıyla ilgili verilecek hizmetler AFAD değil GİGM koordinasyonunda yürütülecek.

- Göçmenlere sunulacak sağlık hizmetinin bedeli de artık AFAD yerine GİGM tarafından ödenecek.

- Geçici korunanlar arasında psikolojik sorunları olduğu tespit edilenler hakkında sağlık kurumuna nakli de içeren tedbirler alınabiliyordu. Yeni düzenleme ile psikolojik değil ağır psikolojik ya da psikiyatrik sorunları olan göçmenler sağlık kurumlarına nakledilebilecek.

- Özel ihtiyaç sahiplerinin geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında yararlanacakları sosyal hizmetler ve yardımlarla bu yabancılara sağlanacak psikososyal destek çalışmaları artık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kontrolünde yapılacak.

- Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında yaşayan özel ihtiyaç sahiplerinin psikososyal destek gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılacak hane ziyaretleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na belirlenen usul ve esaslara göre gerçekleştirilecek.

- Türkiye'ye yönelik kitlesel nüfus hareketi olması halinde acil durumun gerektirdiği koşullar çerçevesinde geçici barınma merkezleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri alınarak Göç İdaresi'nin koordinasyonunda AFAD tarafından kurularak GİGM'e devredilecek. Göç İdaresi, ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alarak valiliklerle eş güdüm içinde geçici barınma merkezlerinin kullanımına son verilmesine ya da kapatılmasına karar verecek.

- Geçici barınma merkezlerinin yönetimi, işletilmesi ve güvenliğinin sağlanması ile geçici barınma merkezlerinde barındırılanların tabi olacağı diğer hükümlere ilişkin usul ve esaslar artık sadece Göç İdaresi tarafından belirlenecek. AFAD bu konuda da artık yetkili olmayacak."

6.3. Suriye Krizi Sonrası Türkiye'nin Göç ile İlgili Ulusal Mevzuatı

Türkiye göç mevzuatlarını çevresinde meydana gelen siyasi ve insani krizlerle paralel olarak güncellemiş ve ihtiyaçlarına göre şekil vermiştir. 1990'lı yıllarda Irak, İran ve Balkanlardaki gelişmeler sonucu Türkiye 1994 yılında Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği çıkarmış, ardından da 2006 yılında bu yönetmeliği güncellemiştir. Suriye iç savaşının ardından sınırlarına yığılan Suriyeli düzensiz göçmen sorununa çözüm bulmak ve mevzuatı düzenlemek maksadıyla 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kabul edilmiş ve YUKK'un 91. maddesinde de Türkiye'nin sınırlarına gelen yabancılar uygulanacak iş akışlarını belirlemek üzere bir yönetmelik çıkarılacağı belirtilmiştir. Acil koruma talebiyle sınırlara gelen yabancılar yapılacak işlemleri belirleyen “Geçici Koruma Yönetmeliği”, 2014 yılında yürürlüğe girmiştir (goc.gov.tr, 2019).

6.3.1. YUKK: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)

Arap Baharı sonrası bölgedeki istikrarsızlıklar düzensiz göç hareketlerinin ivme kazanmasına neden olmuştur. Suriyeliler ülkelerindeki iç savaştan kaçarak bölgedeki ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Suriye'ye komşu olan Türkiye de Suriyeli sığınmacıların en çok sığındığı ülke olmuştur. BMMYK'nin 9 Nisan 2020 tarihi itibarıyla güncellediği verilere göre Suriye iç savaşından kaçarak başka ülkelere sığınan toplam Suriyeli sayısının (5 milyon 560 bin 569) %65'i (3 milyon 585 bin 046) Türkiye'ye sığınmıştır (Syria Regional Refugee Response, 2020). Suriye'deki iç savaştan kaçan göçmenler kendilerine en yakın ülkenin sınırlarına yığılmasıyla Türkiye bu göç hareketlerini idare ve kontrol etmek maksadıyla harekete geçmek zorunda kalmıştır. 2013 yılında çıkarılan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (bundan sonraki bölümlerde YUKK olarak anılacaktır) ile göç konusuna daha sistematik yaklaşmayı amaçlamıştır (Bozkaya Ö. ve Kıncal A., 2018: 110).

YUKK'un amacı kanunun 1. maddesinde; “yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları; Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılar sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve

esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir” şeklinde belirtilmiştir. YUKK 4. maddesinde, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen "geri göndermeme" ilkesine bağlı kalınacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda kanunun 4. maddesi; "... hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez." olarak düzenlenmiştir. YUKK'un en önemli getirilerinden birisi de "geri göndermeme" ilkesinin ilk kez kanun seviyesinde ele alınmış olmasıdır (Erten, 2018: 40).

Bu kanunun 6, 7 ve 8. maddelerinde Türkiye'nin sınırlarında giriş yaparken hangi koşulların sağlanması gerektiği, hangi belgelerin hazırlanması gerektiği, kimlerin ülkeye giriş yapamayacağı gibi hususlara açıklık getirilmiştir. 13 ve 14. maddelerde iki farklı vize çeşidinden bahsedilmiştir. Bunlar, sınır vizesi ve transit vizedir. Sınır vizesini vermeye valiliklere de yetki verilmiş ve süresi en fazla 15 gün olarak düzenlenmiştir. Transit vizenin geçerlilik süresi 6 ay olarak belirlenmiş ve vizeyi vermeye yetkili birimler de konsolosluklar olmuştur. Yine kanunun 19. maddesinde yabancılara verilecek ikamet izinleriyle ilgili detaylara yer vermiştir. Buna göre "Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksansız günden fazla kalacak yabancılara ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder." hükmü getirilmiştir. İkamet izni almak isteyen yabancılara ile ilgili olarak kanunun 46/b maddesine göre " Başvuru sahibinin ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince" sığınan kişilere ikamet izni verileceği belirtilmiştir.

Yabancıların hangi durumlarda sınır dışı edileceği de 52, 53 ve 54. maddelerde şu şekilde sıralanmıştır; "a) 5237 sayılı Kanunun 59 uncu maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler b) Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar c) Türkiye’ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar ç) Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar e) Vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler f) İkamet izinleri iptal edilenler g) İkamet izni bulunup da süresinin sona

ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler ğ) Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler h) Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler ya da bu hükümleri ihlale teşebbüs edenler ı) Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler i) Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar j) İkamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar k) Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler." Kanunun 60/a maddesinde Türkiye'de bulunan yabancılardan menşe ülkelerine gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere Göç İdaresi Müdürlüğü'nce ayni veya nakdi olarak yardım yapılabileceği de düzenlenerek geri dönüş teşvik edilmiştir.

YUKK'un 3. kısmında, "Uluslararası Koruma" başlığı ile temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir. Buna göre koruma çeşitleri ele alınırken "mülteci" kavramı ayrı, "şartlı mülteci" kavramı ayrı ele alınmıştır. 1951 yılında imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'yi coğrafi kısıtlama şartıyla imzalayan Türkiye bu ayrımı YUKK'da da korumuştur. Buna göre kanunun 61. maddesinde mülteci şu şekilde tanımlanmıştır; "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir." Coğrafi kısıtlama gereği sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere 'mülteci' statüsü veren Türkiye, Avrupa dışından gelenleri de ayrı bir kategoride ele almayı tercih etmiştir. Avrupa dışından gelenlere 'şartlı mülteci' statüsü verilmiş ve şartlı mültecinin tanımı ve şartları kanunun 62. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir; "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle

korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir."

YUKK'un 91. maddesinde de geçici korumaya ilişkin hükümlere yer verilmiş olup, geçici korumanın tanımı ve şartları şu şekilde belirtilmiştir; "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir."

Bu kanunun getirdiği en önemli yeniliklerden birisi de yabancılara uygulanacak tüm iş ve işlemlerin sistematik bir şekilde icra edilmesini ve koordinesini sağlayacak yeni bir kurumun oluşmasını sağlayacak düzenlemeleri de içermesidir. Buna göre kanunun 103. maddesinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulduğu belirtilmiştir. Bu kanunun kabul edilmesi, Türkiye'nin göç politikalarına sistematik bir yaklaşım benimsemesi bakımından önemli bir gelişme olmuştur.

Türkiye'nin göçe yönelik mevzuatı incelendiğinde YUKK'a kadar bütüncül bir göç mevzuatı olmadığı, bu kanunla göç ve iltica konularına uluslararası bir yaklaşım getirildiği söylenebilir. YUKK kapsamında kurulan GİGM'in göç ve iltica konularında yetkili kılınmasından önce, Türkiye'nin göç konularında yetkili kurumu AFAD olmuştur. GİGM'in kurulmasıyla AFAD, göç konusundaki hemen her sorumluluğunu GİGM'e devretmiştir (Tunç, 2017: 171).

6.3.2. Geçici Koruma Yönetmeliği (2014)

YUKK'un 91. maddesinde Türkiye'nin sınırlarına gelen yabancılara uygulanacak iş akışlarını belirlemek üzere bir yönetmelik çıkarılacağı belirtilmiştir. Yabancıların Türkiye'ye kabulü, Türkiye sınırları içerisinde tabi olacağı hak ve yükümlülüklerin belirlenmesi, sınırlara yığılan toplu insan hareketlerine karşı alınacak tedbirler ile ulusal kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları ile bu kurum ve kuruluşların uluslararası kuruluşlarla yapacağı işbirliği yöntemleri bu yönetmelikle belirlenmiştir. Acil koruma talebiyle sınırlara gelen yabancılara yapılacak işlemleri belirleyen “Geçici Koruma Yönetmeliği”, 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Erten, 2018: 43).

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin getirdiği yenilikler yönetmeliğin şu şekilde sıralanmıştır;

- a) Bir kişinin geçici koruma şartlarından faydalanabilmesi için; kamu düzeni ve milli güvenlik açısından herhangi bir tehlike oluşturmuyor olması gerekmektedir (Md.7).
- b) Geçici koruma kararı almaya yetkili birim Bakanlar Kurulu'dur. Yine bu kararın içeriğini belirleme yetkisi de Bakanlar Kurulu'dur. Buna göre Bakanlar Kurulu geçici koruma kararını sonlandırabilir, koruma kararı kaldırılanların ülkelerine dönmelerine, YUKK kapsamında gerekli şartları sağlayanların Türkiye'de kalmasına karar verilebilir (Md.9-11).
- c) Olağanüstü şartların oluşması ve kamu güvenliği ve sağlığı ile kamu düzeninin olumsuz etkilenebileceği durumlarda Bakanlar Kurulu geçici koruma kapsamında ülkeye kabul işlemlerini sınırlandırabilir ya da durdurabilir (Md.15).
- d) Sınırlara gelen insanlar kimlik tespitinin ardından Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün belirlediği sevk merkezlerine yönlendirilir. Sevk merkezine gelen yabancılar sağlık kontrolünden geçirilir ve kamu sağlığını olumsuz etkileyebilecek rahatsızlıkları olanlar izole edilir (Md.19-20).
- e) Valiliklerce kayıtları tamamlanan yabancılara "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" verilir. Ayrıca kimlik verilen her bir yabancıya da bir kimlik numarası verilir. Verilen kimlikler ülkede ikamet izni kapsamında değerlendirilmez (Md.21-22-25).
- f) Geçici koruma kapsamındaki yabancıların temel ve acil sağlık hizmetleri kapsamındaki tedavi ve ilaçlarından hasta katılım payı alınmaz ve diğer sağlık

giderleri de AFAD bütçesinden karşılanır. Ayrıca kayıt altında bulunan bu yabancılar Valilikler ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yerine getirilmesini istediği hususlara uymakla yükümlüdürler (Md.27 ve Md.33).

g) Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün belirlediği illerde Sevk Merkezleri ile Geçici Barınma Merkezleri kurulabilir. Bu merkezlerde Genel Müdürlüğün belirlediği düzeni sağlamak ve hizmetlerin yerine getirilmesi maksadıyla yeteri miktarda kamu görevlisi de görevlendirilir (Md.37-41).

h) Geçici koruma kapsamındaki yabancılar gönüllü olarak ülkelerine dönmek istediklerinde imkanlar dahilinde yardımcı olunur. Ayrıca bu kişiler üçüncü bir ülkeye gitmek isterse ulusal ve uluslararası kuruluşlar koordinesinde bu talepleri değerlendirilir (Md.42-44).

Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca Geçici Koruma Yönetmeliği'ne, Suriye'de meydana gelen olaylardan sonra Türkiye'den geçici koruma talep eden Suriyelilere özel bir madde de koyulmuştur. Bu yönetmeliğin geçici 1. maddesinde; "28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz." ifadesi kullanılarak, Suriyelilerin uluslararası koruma talep edemeyecekleri ve sadece geçici koruma hükümlerinden faydalanabilecekleri belirtilmiştir.

6.4. Suriye Krizi Sonrası Türkiye'nin Göç ile İlgili Ulusal Kurumları

Türkiye'nin Arap Baharı sonrası dönemde maruz kaldığı düzensiz göç hareketleriyle ilgilenmek üzere İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur.

6.4.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: GİGM (2013)

Arap Baharı'yla birlikte ülkelerindeki iç savaşlardan kaçan insanlar önce komşu ülkelere ardından da başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelere göç etmeye başlamıştır. Bu göç hareketleri hem göç veren hem de göçe maruz kalan ülkeleri siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak derinden etkilemiş ve göçe maruz kalan ülkelerin birinci gündem maddesi olmaya başlamıştır. Hem iç siyaseti hem de uluslararası siyaseti etkileyen bu kitlesel insan hareketleri karşısında Türkiye de bir takım tedbirler almaya itmiştir. Öyle ki son yıllarda çeşitli amaçlarla Türkiye'ye gelen yabancı sayısında gözle görülür bir artış meydana gelmiş, bir yılda Türkiye'ye giriş çıkış yapan yabancı sayısı GİGM verilerine göre 40 milyon kişiyi aşarken, Türkiye'de ikamet izni olan yabancı sayısı 5 milyon kişiyi geçmiştir (GİGM, 2020a).

Gerek bireysel gerekse kitlesel göç hareketleri bakımından Türkiye önceleri "geçiş ülkesi" konumundayken, son yıllarda zamanla "hedef ülke" durumuna da gelmiştir. Göç konusunun böylesine ülke gündeminde sürekli üst sıralarda bulunduğu bir döneme girilmesiyle göç politikalarına daha sistematik bir yaklaşım getirmek ve yetkileri tek bir elde toplamak maksadıyla yeni bir kurumsal yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu kurumsal yapılanmanın en somut örneği de 6458 sayılı YUKK gereği İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan GİGM olmuştur. Buna göre GİGM 81 ilde, 148 ilçede ve yurt dışında örgütlenmeyi amaçlamıştır (GİGM, 2020a).

YUKK 103. maddesine göre İçişleri Bakanlığı'na bağlı kurulan GİGM'in görev ve yetkileri YUKK 159. maddesinde şu şekilde belirlenmiştir;

- a) "Göç ile ilgili yasal düzenlemelerin ve her türlü kapasitenin artırılması için çalışmak ve Cumhurbaşkanlığı'nın göç ile ilgili stratejilerini takip ve koordine etmek,
- b) Göç politikalarının uygulanmasını icra, takip ve kontrol etmek,
- c) İnsan ticaretine karşı alınan tedbirlerle ilgili kanunlarda kendisine verilen görevleri yerine getirmek,
- d) Türkiye'ye yasal veya yasa dışı yollardan giriş yapmış vatansız kişileri tespit ederek bu kişiler ile ilgili yasal işlemleri yapmak,
- e) Türkiye'deki yabancıların geçici korumaya ilişkin işlemlerini icra edip uyum süreçlerini ilgili kamu kurumlarıyla koordine etmek,

f) Düzensiz göçün engellenmesi ve kontrol altında tutulmasını sağlamak maksadıyla başta kolluk birimleri olmak üzere kamu kurumları arasındaki koordinasyonu sağlamak"

GİGM teşkilatlanması incelendiğinde, gerek bireysel gerekse kitlesel göç hareketlerine karşı alınacak tedbirler ve işlemleri yapacak birimlerin oluşturulduğu görülmektedir. Bu birimler ve görevleri GİGM'in resmi web sitesinde şu şekilde sıralanmıştır;

a) *"Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığının Görevleri:* Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek, Türkiye'nin taraf olduğu geri kabul anlaşmalarına ilişkin hükümleri yürütmek,

b) *Eğitim Dairesi Başkanlığının Görevleri:* Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili eğitim faaliyetlerini planlamak ve uygulamak, bilimsel nitelikli yayınlar yapmak, seminer, sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlemek, ulusal ve uluslararası yayın, mevzuat, mahkeme kararları ile diğer bilgi ve belgeleri izlemek, derlemek ve ilgili dairelere bildirmek,

c) *Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığının Görevleri:* Göç alanında belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek, Göç alanına ilişkin projeleri yürütmek, kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek, göç alanına ilişkin inceleme, araştırma ve etki analizleri yapmak veya yaptırmak, Türkiye İstatistik Kurumuyla iş birliği hâlinde göç alanına ve insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin istatistikleri yayımlamak, yıllık göç raporunu hazırlamak ve yayımlamak,

d) *Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı'nın Görevleri:* Uluslararası korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, menşe ülkelerle ilgili bilgileri toplamak ve güncellemek,

- e) *Yabancılar Dairesi Başkanlığının Görevleri*: Düzenli göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek, 5543 sayılı Kanun'da Bakanlığa verilen görevleri yürütmek, Türkiye'de bulunan vatansız kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- f) *Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığının Görevleri*: Yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili konularda kamuoyunu bilgilendirmek ve toplumsal bilinci artırmaya yönelik çalışmalar yapmak, basın ve halkla ilişkiler faaliyetlerini planlamak ve yürütmek." (GİGM, 2020a).

GİGM yukarıda belirtilen görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmek maksadıyla, taşra teşkilatlanmasını oluşturmuş ve her ilde valiliklere bağlı olarak Göç İdaresi İl Müdürlükleri teşkil edilmiştir. Bu teşkilatlanmanın haricinde ayrıca kurulan Göç Politikaları Kurulu'nun (Kurulun adı 2018 yılında Göç Kurulu olarak değişmiştir.) görevi ve çalışma şekli, 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 522. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: "Göç Kurulu; Türkiye'nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmekle görevli olup İçişleri Bakanının başkanlığında, İçişleri Bakanlığınca belirlenecek bakanlık ve kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Kurul, İçişleri Bakanının çağrısı üzerine toplanır". Göç Kurulu, yeni yapısıyla ilk toplantısını 21 Kasım 2018 tarihinde İçişleri Bakanı başkanlığında gerçekleştirmiştir. Bu toplantı ve müteakip toplantılarda alınan kararlarla Göç Kurulu, göç strateji belgesinin oluşturulması konusunda karar almıştır (GİGM, 2020b).

GİGM yurt dışı teşkilatlanmasını da hayata geçirerek, Büyükelçiliklerde ve Konsolosluklarda görevlendirilecek bir "Göç Müşaviri" ile; görevli oldukları ülkelerdeki resmi kurumlar ile GİGM arasında göç alanında işbirliğini artırmayı, göçle ilgili gelişmeleri takip edip ilgili ülke ile Türkiye arasındaki mevcut göç mevzuatının uygulanmasını takip etmeyi, ilgili ülkeden Türkiye'ye yönelecek olan düzensiz göçe konu yabancıların sınır dışı edilmesi işlemlerini koordine etmeyi, insan ticaretiyle mücadele kapsamında koordinasyonu sağlamayı, ilgili ülkeyle yapılacak projeleri koordine etmeyi amaçlamıştır (GİGM, 2020a).

Ayrıca insan ticareti mağdurlarına yardımcı olmak ve sorunlara hızlı çözüm üretmek maksadıyla 2005 yılında Türkiye'deki yabancılar için bir danışma hattı olan "157" hattı kurulmuştur. 2013 yılında kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göç ve

yabancılarla ilgili işlemleri takip ve kontrol etmekle görevlendirildikten sonra 157 Danışma hattı hizmet ağını genişleterek Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne bağlanmış ve 2015 yılında "Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER 157)" adıyla hizmet vermeye başlamıştır. İlk kurulduğu yıllarda sadece 4 dilde (Türkçe, İngilizce, Arapça ve Rusça) hizmet veren YİMER 157, 2016 yılında Almanca ve Farsça dillerinin eklenmesiyle 6 farklı dilde hizmet vermeye başlamıştır. Son olarak 2020 yılının başında bu dillere Peştuca da eklenmiş ve 7 gün 24 saat hizmet verilen dil sayısı 7'ye yükselmiştir. İlk başlarda sadece insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı mağdurlarına hizmet vermek amacıyla kurulan YİMER 157 daha sonraları yabacıların vize, ikamet izni, geçici koruma ve uluslararası koruma gibi birçok sorunlarına yanıt bulabilecekleri bir hat olmuştur. Nisan 2020 tarihi itibarıyla YİMER 157 hattına kurulduğu günden beri gelen toplam çağrı sayısı 8 Milyon 500 bini geçmiştir (YİMER , 2020).

6.4.2. Kabul ve Barınma ile Geri Gönderme Merkezleri

6458 sayılı YUKK'nun 58 ve 95. maddelerinde belirtildiği üzere GİGM'e bağlı Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması kararlaştırılmıştır. Konuyla ilgili yönetmelik de "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik" adıyla Nisan 2014'te çıkarılmıştır. GİGM'e bağlı olarak kurulan kabul ve barınma merkezleri ilgili il valiliğinde kurulan il müdürlükleri tarafından işletilmektedir. Kolluk kuvvetlerince tespit edilen ve bu merkezlere getirilen düzensiz göçmenlerin beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılanmaktadır (Küçükbaşol Y. ve Pekdoğan H., 2019: 894).

Nisan 2020 tarihi itibarıyla Türkiye sınırları içerisinde geçici koruma statüsünde bulunan toplam kayıtlı Suriyeli sayısı 3 milyon 583 bin 584 kişidir. Yaklaşık 3 buçuk milyon Suriyeliden sadece 63 bin 518'i (yani sadece %1,75'i) geçici barınma merkezlerinde ikamet etmektedir. Bu barınma merkezlerine bakıldığında, 5 ilde (Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Osmaniye, Hatay(3)) toplam 7 barınma merkezi olduğu görülür (GİGM, 2020c). Toplamda 24 farklı ilde toplam 28 geri gönderme merkezi teşkil edilmiştir. Bu geri gönderme merkezlerinin toplam kapasitesi 20 bin kişidir. Ülkemizde ikamet izni ile bulunan yabancı sayısı toplam 1 milyon 107 bin kişidir. Bu sayı içerisinde Suriyelilerin sayısı ise 117 bin kişidir. Türkiye düzensiz göçmenlere karşı

aldığı tedbirlere rağmen düzensiz göçün hedefi olmaya devam etmiştir. GİGM verilerine göre sadece 2019 yılında yakalanan 454 bin düzensiz göçmenin 55 bini Suriyelidir. Düzensiz göçmenlerin kaçak bir şekilde Avrupa ülkelerine geçmelerini sağlayan göçmen kaçakçısı sayısı da her yıl düzenli artış göstermiştir. Arap Baharı'nın başladığı yıl olan 2010 yılında Türkiye'de yakalanan göçmen kaçakçısı sayısı bin 200 iken, 2019 yılında bu sayı 9 bine çıkmıştır. Sınırlara yığılan ve savaştan kaçan insan sayısı artıkça bu insanların ticaretini yapan göçmen kaçakçılarının sayısı da bir o kadar artış göstermiştir (GİGM, 2020d).

7. TÜRKİYE’NİN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI

Türkiye Suriye'deki iç savaştan kaçan ve sınırlarına yığılan Suriyelilere "açık kapı politikası" uygulayarak gelen tüm insanlara sınırlarını açmıştır. 2011 yılında başlayan toplu göç hareketi 2020 yılına geldiğinde dönem dönem de olsa hala devam etmektedir. Nisan 2020 tarihi itibarıyla Türkiye sınırları içerisinde bulunan kayıtlı Suriyeli sayısı 3 buçuk milyonu geçmiştir (unhcr.org, 2020). Bu kadar insanı sınırlarları içinde barındıran bir ülkenin de çeşitli toplumsal, ekonomik, siyasi sorunlarla karşılaşması da kaçınılmaz olmuştur. Düzensiz göçmenlerin kitleler halinde ülkeye girmeye başlamasıyla Türkiye çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeler yaparak sorunlara hızlıca çözüm üretmeyi amaçlamıştır. Sınırı geçen Suriyelilerin barınma, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını ilk etapta sağlamak üzere, GİGM'e bağlı Kabul ve Barınma ile Geri Gönderme Merkezleri oluşturularak oluşabilecek insani krizlerin önlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de karşılaştığı sorunlar ve bu sorunları gidermek için Türkiye'nin aldığı tedbirler ile Suriye'den gerçekleşen göçlerin toplumsal boyutu incelenecektir.

7.1. Türkiye’nin Suriyelilerin Barınma Sorununa Yönelik İzlediği Politikalar

Göç ve iltica hareketlerinin doğal bir sonucu olan barınma hakkı temel insan hakları kapsamında değerlendirilebilir. 1948 BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinde barınma konusu; *"zulüm altında olan herkesin başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır."* şeklinde ele alınmıştır. Yine aynı beyannamenin 25. maddesi; *"herkesin gerek kendisi gerekse ailesi için; beslenme, giyim, barınma, sağlık ve öteki sosyal hizmetler için de olmak üzere, sağlığını ve güvencesini sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır."* diyerek barınma hakkına tekrar değinmiştir. Barınma konusuna değinen diğer bir metin de 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmenin 21. maddesi; *"taraf devletler, konut edinme bakımından, bu konu yasalar ve yönetmeliklerle düzenlendiği, ya da kamu makamlarının kontrolüne tabi olduğu oranda, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere her halde genel olarak aynı şartlar altındaki yabancılara uygulananandan daha az olmayacak biçimde, mümkün olduğu kadar müsait bir muamele"*

sağlayacaklardır.” şeklindeki hükümle barınma ve konut edinme hakkına doğrudan açıklık getirmiştir. Ayrıca Türkiye'nin imzalamış olduğu 1966 tarihli BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ile 1989 tarihli BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme de ülkesine sığınan mültecilere sağlanacak asgari şartlara ilişkin detaylara değinilmiştir. Özellikle 1989 tarihli BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 38. maddesinde; *“savaş gibi silahlı çatışmalardan etkilenen her çocuğun korunma ve bakım sağlanması hakkı”*nı gündeme alarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli çocuklara yasal açıdan bir dayanak sunmuştur (Özcan vd., 2017: 990).

Türkiye ülkesine sığınan Suriyelileri "Geçici Koruma" statüsünde barındırmıştır. Türkiye'de barınan Suriyelilerin tabi olacağı şartları düzenleyen yasal mevzuat da 2013 yılında çıkarılan YUKK olmuştur. Bu kanunun 95. maddesi 'Kabul ve Barınma Merkezleri'nin kurulması konusundaki düzenlemeleri içermiştir. YUKK 95. maddesi; *“Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin, barınma ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması esastır.”* diyerek barınma ihtiyaçlarını öncelikle sığınmacıların kendilerinin sağlayacağı belirtilmiştir. Her ne kadar Türkiye'ye sığınan Suriyeliler için İçişleri Bakanlığı'nca çeşitli şehirler belirlenmiş olsa da bu kurala tam anlamıyla uyulmamış, Suriyeliler ülkenin birçok şehrine yayılmıştır (Özcan vd., 2017: 991).

GİGM verilerine göre Nisan 2020 itibariyle, Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Hatay'da olmak üzere beş farklı ilde toplam yedi Geçici Barınma Merkezinde toplam 63 bin 518 Suriyeli barınmaktadır. Geçici Barınma Merkezleri haricinde 81 ilde kendi imkânlarıyla barınan/yaşayan toplam Suriyeli sayısı ise 3 milyon 520 bini aşmıştır (GİGM, 2020e). Suriye'de iç savaşın başlamasının ardından Türkiye'ye sığınan Suriyeliler barınma ihtiyacını üç farklı şekilde giderdiği görülmüştür. Suriyeliler ilk barınma yöntemi olarak Türkiye'de yaşayan ve başta Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Mardin ve Siirt olmak üzere Türkiye'nin çeşitli illerinde ikamet eden akrabalarının yanına yerleşmeyi tercih etmiştir. İkinci yöntem olarak AFAD ve GİGM'in açmış olduğu Geçici Barınma Merkezleri'ne yerleşen Suriyeliler daha sonra uyum sorununu aştıkça kamplarda kalmayı da terk ederek hiçbir yasal engel olmaksızın Türkiye'nin hemen her ilinde gerek kiralama gerekse satın alma yöntemiyle edindiği konutlarda barınma ihtiyacını gidermeye başlamıştır (Taştan vd., 2016: 14-15).

Türkiye'ye sığınmalarının ardından GBM'lerde kalmayıp, kamp dışında yaşamayı tercih eden Suriyeli sığınmacılar ilk başlarda zor koşullarda yaşamak zorunda

kalmıştır. Kamp dışında kendi imkânlarıyla yaşamaya çalışan Suriyeliler; parklarda, çalıştıkları dükkânlarda, çok kötü şartlardaki kiralık evlerde ve kiralık odalarda yaşamak zorunda kalmışlardır (Yıldız, 2018'den aktaran; Önder, 2019: 125). Kamp dışında kendi imkanlarıyla barınma sorununa çözüm bulmak isteyen Suriyeliler önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Kamp dışında kirada oturmak isteyen Suriyeliler çok yüksek kiralarla karşılaşmış hatta birçok ev sahibi evini Suriyeli sığınmacılara kiraya vermek istememiştir. İstanbul'da bir handa 500 ailenin çok zor şartlar altında yaşadığı durumlar da olmuştur (Elik, 2016'dan aktaran; Önder, 2019: 125).

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi'nin 2013 yılında yayınladığı bir raporda kamp dışında yaşayan Suriyelilerin yaşadığı sorunlar gündeme getirilmiştir. Bu raporda Suriyelilerin yaşadıkları illerdeki en fakir semtlerde ikamet edebildikleri ve elektrik parasını bile ödeyemeyecek durumda oldukları, kiralık konut bulamayan Suriyelilerin terk edilmiş metruk binalar ile boş evleri basit tadilatlar yaptıktan sonra kullandığı ortaya çıkmıştır (İGAMDER, 2013: 10-11).

AFAD tarafından yayınlanan bir diğer raporda kamp dışında yaşamını sürdüren Suriyelilerin yaklaşık %65'i bir ev veya apartman dairesinde yaşamını sürdürürken, %32'si ise harabelerde yaşamaktadır. Yine kamp dışında yaşayan Suriyelilerin yaklaşık %1'i de derme-çatma bir düzen veya plastik/naylon korumalar altında yaşamını sürdürürken, yaklaşık %1'i de çadırlarda yaşamaktadır (AFAD, 2017: 89-90). Kamp dışındaki Suriyelilerin konut kira tutarları incelendiğinde; Suriyelilerin %52'si 251-500 TL arasında kira öderken, %34'ü 501-750 TL kira ödemektedir. 250 TL altında ve 750 TL üstünde kira ödeyenlerin oranı %6-7 civarındadır (AFAD, 2017: 95).

Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin ısınma sorununa bakıldığında; kamp dışındaki Suriyelilerin %7'sinin barınma alanında ısıtıcı olmadığı tespit edilirken, %97'sinin bir şekilde ısıtıcıya ulaştığı tespit edilmiştir. Barınma alanında ısıtıcı bulunan Suriyelilerin en sık kullandığı ısınma malzemesi %35 oranla kömür olurken, %23'ü odunla ısınmaktadır. Kamp dışındaki Suriyeli misafirlerin ısınmak için kullandıkları diğer bir yakacak türü de doğal gazdır. Bu oran erkek ve kadınlarda yaklaşık olarak %18'dir. Son olarak Suriyeli misafirlerin %12'sinin ısınmak için kullandıkları bir diğer yakıt türü de elektrik olmuştur (AFAD, 2017: 89-93).

7.2. Türkiye'nin Suriyelilerin Sağlık Sorununa Yönelik İzlediği Politikalar

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar ilk başlarda yoğun olarak kamplarda ve barınma merkezlerinde yaşamlarını sürdürürken, bu merkezlerde barınan sığınmacı sayısı zamanla azalmıştır. Gerek kamplarda gerekse şehirlerde yaşamaya başlayan sığınmacıların karşılaşacağı sağlık sorunlarına çözüm olarak AFAD tarafından 2013 yılında yayınlanan 12816 sayılı genelgeyle Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların tüm sağlık giderleri ücretsiz hale getirilmiştir (AFAD, 2013). AFAD'ın 2014 yılında çıkardığı, "Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi" başlıklı genelgesiyle, sadece sınırdan girdikten sonra kayıt olan Suriyeli sığınmacılara sağlık sisteminden ücretsiz faydalanma hakkı getirilmiştir. Yani daha genel bir ifadeyle geçici koruma yükümlülüklerine uyanların sağlık hizmetlerinden faydalanabileceği belirtilmiştir. Acil sağlık hizmetlerine ulaşmak için bu şart aranmamıştır (Ağır, 2017: 399).

Sınırı geçtikten sonra kayıt olan sığınmacılara verilecek olan SGK'nın genel sağlık sigortalıları için belirlediği birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinin bedelleri de AFAD'a fatura edilmesi kararlaştırılmıştır. Genel sağlık sigortası kapsamında belirli bir bedele kadar ödeme yapıldığından bazı yüksek fiyatlı ilaçlarda çıkan farklar ödenmemektedir. Bu durum da sağlık hizmetlerine erişmeye çalışan Suriyeli sığınmacılar açısından çeşitli sorunlara neden olmaktadır (Veliçeoğlu, 2014: 32). Sonuç olarak Türk vatandaşlarının sahip olduğu sağlık hizmetlerinin aynısına, sınırdan kayıt olarak giriş yapan her Suriyeli sığınmacı da sahip olmuştur. Kayıt olmaksızın sınırdan giriş yapan Suriyeliler ise sadece acil sağlık hizmetlerinden faydalanabilmiştir. 2015 yılı başında sınır illerindeki devlet hastanelerinde hizmet verilen Suriyeli sayısı toplam hizmetin %30 ile %40'ını oluşturmuştur. Bu oran sınır illerinde yaşayan Türk vatandaşlarının sağlık hizmetlerine ulaşmasında çeşitli zorluklar yaşamalarına neden olmuştur (Orhan O. ve Gündoğar S., 2015: 9).

AFAD Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine ulaşmasını sağlamak amacıyla Sağlık Bakanlığı ile işbirliği yapmıştır. Bakanlık bu insani krizi yönetmek amacıyla göçmenlerin sağlık sorunlarını takip edecek yeni bir birim olan Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı'nı teşkil etmiştir. Bu birim, Türkiye'de bulunan Suriyelilere sağlanacak koruyucu ve temel sağlık hizmetlerini daha etkin sunabilmek amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmaların başında, göçmenlerin yoğun olarak

yaşadığı şehirlerde her 4 bin göçmene hizmet verecek bir hekim ve bir yardımcı sağlık çalışanından oluşan Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM)'ni hayata geçirmiştir. GSM bulunmayan illerde yabancı uyruklu şahıslara sağlık hizmeti sunmak maksadıyla Yabancı Uyruklular Poliklinikleri (YUP) teşkil edilmiştir. 2019 yılı Kasım ayı itibariyle 80 ilde toplam 98 YUP hizmet vermektedir (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2019: 66).

2020 Ocak ayı itibariyle 29 ilde toplam 180 GSM içerisinde 780 Göçmen Sağlığı Birimi hizmete devam etmektedir. Bakanlık ayrıca göçmenlere yönelik çalışmalarını, “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi (SIHHAT)” ile devam ettirmektedir. Bu merkezlerde Suriye uyruklu sağlık personeli de görev yapmaktadır (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2019: 64). Suriyeli sağlık personelinin de bu merkezlerde çalışabilmesinin önünü açmak maksadıyla 15 Ocak 2016 tarihli 8375 sayılı “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” çıkarılmıştır. Normal şartlar altında yabancı bir sağlık çalışanının Türkiye’de çalışabilmesi için Sağlık Bakanlığınca belirlenen şartlarda diploma ve/veya uzmanlık belgelerinin denkliği ve tescili gerekli kılınmışken, “Yabancı Sağlık Meslek Mensuplarının Türkiye’de Özel Sağlık Kuruluşlarında Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik”te değişiklik yapılarak, Suriyeli sağlık çalışanları için bu şartlardan muaf tutulmaları sağlanmıştır (Erdoğan, 2018'den aktaran; Önder, 2019; 140). Böylece Suriyeli sağlık çalışanları GBM ile GSM’lerde Suriyelilere hizmet vermek üzere istihdam edilmiştir. Sağlık Bakanlığı, Suriyeli sağlık personeline verdiği 6 haftalık uygulamalı eğitimin ardından bu personeli de GSM’lerde görevlendirmeye başlamıştır (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2019: 64).

Suriyeli sağlık çalışanlarına; Türk Sağlık Sistemi, Türkiye’de uygulanan sağlık programları, göç ve sağlık mevzuatı, çatışma yönetimi, etkili iletişim teknikleri gibi konularda eğitimler verilmiştir. Bu eğitimlerin Türk sağlık çalışanları gözetim ve rehberliğinde yapılması maksadıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin, Hatay, Şanlıurfa ve Gaziantep’te, DSÖ tarafından desteklenen yedi Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezi oluşturulmuştur. Suriyeli uzman hekimlerin uygulamalı uyum eğitimleri de Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı eğitim ve araştırma hastanelerinde yapılmıştır

(Önder, 2019; 149). Eğitimlerini tamamlayıp yetki belgesi alan ve GSM'lerde istihdam edilen Suriyeli hekim sayısı 694, Suriyeli yardımcı sağlık personeli sayısı 954, hasta yönlendirme personel sayısı bin 121, destek hizmetleri personel sayısı 399, sosyal çalışmacı sayısı 11 ve psikolog sayısı 12 kişi olmuştur. Ayrıca GSM'lerde görevli Türk vatandaşı 450 sağlık personeline; kültürler arası iletişim, göçmen sağlığı, çatışma yönetimi ve etkili iletişim gibi konularda hizmet içi eğitimler de verilmiştir (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2019: 64-65). Aralık 2019 tarihi itibarıyla Suriyeli sığınmacılara verilen sağlık hizmetleri, Tablo 6.3'te verilmiştir.

Tablo 6.3. Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Sağlık Hizmeti

81 İL GENELİ SAĞLIK HİZMETLERİ VERİLERİ	2011-2019 GENEL TOPLAM
Poliklinik Sayısı	66.301.472
Yatan Hasta Sayısı	2.315.098
Ameliyat Sayısı	1.983.522
Doğum Sayısı	526.194
Sınırdan Alınan Yaralı Sayısı	56.440

Kaynak: (HSGM, 2019).

Türkiye'deki Suriyelilerin sağlık sorunlarına ilişkin ilginç bir istatistik de Türkiye'de doğan Suriyeli bebeklerle ilgilidir. 2011 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı her geçen gün artmıştır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelmeye başladığı ilk yıllar olan 2011-2015 yılları arasında bu konuya ilişkin yeterli kadar veri olmasa da ilk 4 yılda doğan bebek sayısının 100 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Sağlık Bakanlığı'nın resmi verilerine göre Türkiye'de 2016 yılında 82 bin 850, 2017'de 111 bin 325, 2018'de 140 bin Suriyeli bebek dünyaya gelmiştir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun yaptığı açıklamaya göre 2019 yılı Eylül ayı itibarıyla Türkiye'de doğan toplam Suriyeli bebek sayısı 450 bini aşmıştır. Türkiye'de doğan Suriyeli bebeklerin en büyük sorunlarından biri, vatandaşlık sorunudur. Türkiye'de doğan bebeklere ne Suriye Devleti ne Türk Devleti otomatik

olarak vatandaşlık vermemektedir. Bundan dolayı doğan her bebek aslında "de-facto vatansız" yani haymatlos olarak doğmaktadır (Erdoğan, 2019: 8).

Suriyeli sığınmacıların sağlık alanına ilişkin bir diğer boyutu da bulaşıcı hastalıkların yayılması konusunda olmuştur. Suriye'deki iç savaş sonrası çöken sağlık sisteminin bir sonucu olarak Suriye'de tüberküloz, şark çıbanı, çocuk felci ve kızamık gibi bazı bulaşıcı hastalıkların sayısında artış yaşanmıştır. Haliyle Suriye'de meydana gelen bu hastalıklar zamanla sığınmacılar yoluyla Türkiye'ye taşınmıştır. Suriye'den gelen sığınmacılar beraberinde getirdikleri bulaşıcı hastalıkların sonucu olarak Türkiye'nin aşı takvimi bozulmuştur ve Türkiye'de görülen kızamık vakalarında ani artışlar yaşanmıştır. Türkiye'de 2010 yılında görülen kızamık vakası sayısı 7 iken, 2011 yılında bu sayı 111'e, 2012'de 349'a, 2013'te 7 bin 405'e ve 2014'te de 565'e yükselmiştir (Eskiocak vd., 2016'dan aktaran; Önder, 2019: 131). Suriyeli çocuklarda görülen çocuk felci vakalarına ilişkin, DSÖ Türkiye'deki kamplarda kalan çocuklara aşılama faaliyetlerine başlamış ve çocuklar için aşı izlem takvimi oluşturulmuştur. Fakat kamp dışında kalan Suriyeli çocuklara ulaşmakta zorluklar yaşanmıştır (Duygu, 2018'den aktaran; Önder, 131).

Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine ulaşmalarını sağlamak maksadıyla çeşitli STK'lar ve gönüllü kuruluşlar da hizmet vermiştir. Gerek kamplarda gerekse kamplar dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılara sağlık taraması, aşı hizmetleri, psikososyal destek ve hastane hizmetleri sunan çeşitli STK ve gönüllü kuruluşlar şunlardır; Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Mazlum-Der, Türk Tabipler Birliği, Psikiyatristler Dernekleri, Sınır Tanımayan Doktorlar, Halkların Köprüsü Derneği, Hayata Destek Derneği, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Yeryüzü Doktorları, Sosyal Hizmetler Vakfı, Hayata Destek Derneği. Ayrıca Uluslararası Mavi Hilal Vakfı Kilis'te 52 yataklı bir hastane kurmuş ve Suriyelilere sağlık hizmeti sunmuştur (Türk, 2016: 149).

7.3. Türkiye'nin Suriyelilerin Eğitim Sorununa Yönelik İzlediği Politikalar

Suriyeli göçmenlerin karşılaştığı bir diğer önemli konu da eğitim konusudur. Genel olarak bakıldığında Türkiye'de bulunan Suriyelilerin eğitim seviyesinin Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu görülebilir. Bunun temel nedenlerinden biri, Türkiye'ye gelen göçmenlerin Suriye'nin kırsal diyebileceğimiz kesiminden gelmeleri ve

Suriye rejiminin bir politikası olarak eğitime ulaşmalarının engellenmiş olmasıdır. Bu durumun bir diğer nedeni de 2014-2016 yılları arasında Türkiye'den ayrılıp Avrupa ülkelerine giden yaklaşık 700 bin civarında Suriyelinin eğitim seviyesi yüksek kişiler olmasıdır. Suriye'deki siyasi çıkmazın yakın zamanda çözüme kavuşmayacağı inancı sonucu, barınma ve sağlık sorunlarını gideren göçmenlerin, Türkiye'deki yaşama uyum sağlamasını gerçekleştirmek maksadıyla çeşitli tedbirlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. GİGM ve MEB'in verilerine göre Türkiye'de zorunlu eğitim çağı olan 5-17 yaş aralığındaki Suriyeli çocukların sayısı 1 milyon 47 bin civarındadır. Yani Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun %28 zorunlu eğitim çağındaki yaş aralığındadır. Bu kadar çok sayıdaki çocuğun eğitimden uzak kalmaması ve kayıp bir nesil olmaması için MEB çeşitli tedbirler almıştır (Erdoğan, 2019: 8-9).

MEB Suriyeli çocuklar için yürüttüğü çalışmaların bir sonucu olarak, MEB'e bağlı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nce Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı oluşturmuştur. MEB bu çalışmalarla, ülkelerindeki savaştan kaçmış, eğitimi yarım kalmış veya eğitime hiç başlayamamış, psikolojik travma yaşamış bütün çocukları eğitim sistemine dahil etmeyi amaçlamıştır (MEB, 2016). Bu amaçla yapılan çalışmaları iki ana çerçeve üzerine oturtan MEB'in uygulamalarından birincisi; Türkiye'de yaşamını sürdüren Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine dahil edilerek Türk vatandaşları ile birlikte eğitimlerine devam etmelerini sağlamak olmuştur. Bu kapsamda 5-17 yaş aralığındaki (okul öncesinden başlayıp 12. sınıfa kadar olan dönemi kapsayan) 684 bin 253 Suriyeli çocuk Türk vatandaşlarıyla eğitime devam etmektedir. Uyum sorunu yaşanmaması için getirilen düzenlemeyle Suriyeli çocukların resmi ve özel okullara kayıt olmalarının önünde hiçbir engel bulunmamaktadır. MEB'in ikinci uygulaması ise; Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bazı iller ile GBM'lerde onlara özel olarak hazırlanmış bir eğitim programı dahilinde, kendi ana dillerinde ve gönüllü çalışan Suriyeli eğitim görevlilerince, Geçici Eğitim Merkezleri'nde verilen eğitim faaliyetleri olmuştur. 2019 yılı Eylül ayı itibarıyla 11 ilde toplam 109 Geçici Eğitim Merkezi faaliyetlerine devam etmektedir. MEB tarafından verilen örgün eğitimin yanında yaygın eğitim faaliyetleri kapsamında, başta Türkçe eğitimi olmak üzere genç ve yetişkin Suriyelilere birçok alanda genel, mesleki ve teknik eğitimler Halk Eğitim Merkezleri'nde verilmeye devam etmektedir. 2014-2019 yılları arasında genel, mesleki

ve teknik kurslarda 600 bin 728, yabancı dil Türkçe kurslarında 329 bin 449 Suriyeli eğitim görmüştür (MEB, 2019).

Suriyeli çocukların eğitime katılmasında çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Geçici Eğitim Merkezleri'nde yaşanan sorunlara bakıldığında; eğitimin dili, eğitimi verecek olan öğretmenlerin kalitesi, derslerin içeriği gibi konular öne çıkarken, en önemli sorun çocukların okula devam konusu olmuştur. Karşılaşılan bir başka sorun da 1 ve 2. Sınıflar sonrasındaki sınıflarda eğitime katılanların oranında meydana gelen düşüş olmuştur. Kamplarda oluşturulan Geçici Eğitim Merkezleri'nden devlet okullarına geçirilen çocukların da okulu terk etmeleri sık karşılaşılan bir durum olarak öne çıkmıştır. Suriye'de eğitimine başlamış ve sonra Türkiye'ye göç etmiş çocuklardan eğitime devam etmeyenlerin oranı da bir hayli yüksektir. Bu durum, bütün iyi niyetli çabalara rağmen geleceğe yönelik endişeleri artırmakta, uyum süreçlerini olumsuz etkileyecek potansiyeller yaratmaktadır (Erdoğan, 2017: 8-9).

Suriyeli çocukların eğitime ulaşması için yapılan çalışmalardan biri de UNICEF tarafından yürütülmektedir. UNICEF tarafından destek verilen faaliyetler şu şekilde sıralanmıştır:

- i. MEB iş birliğinde öğretmenlerin Suriyeli çocuklara kapsayıcı eğitim sunma konusunda beceri ve yetkinliklerini artıran eğitimler alması,
- ii. Suriyeli gönüllü öğretmenlere finans desteği sağlanması ve okullar ile Geçici Eğitim Merkezleri'nin kurulması,
- iii. ECHO'nun finans desteği ile okula devam eden çocuklara 'Suriyeli ve Diğer Mülteci Çocukların Eğitimi için Şartlı Eğitim Yardımı'nın sağlanması,
- iv. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, MEB, (AFAD, Türk Kızılayı iş birliğiyle, Suriyeli çocukların eğitime devamlılığını sağlayarak, okul terk oranlarının azaltılması ve okula kaydını teşvik edilmesi,
- v. Suriyeli ebeveynlere çocukları ile yaşadıkları sorunlarla baş edebilmeleri için çeşitli eğitimlerin verilmesi,
- vi. Suriyeli çocuklara; aşılama, kırtasiye malzemeleri ve kıyafet desteğinin sağlanması (UNICEF, 2020).

UNICEF Eylül 2018'de Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, İzmir ve Ankara'da düzenlediği Çocuk Hakları Çalıştayı'nda Suriyeli çocuklarla bir araya gelmiştir. AB'nin finansal desteği ile icra edilen bu çalıştayda Suriyeli Sahed çalıştay hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Bugün burada kendimi rahatça ifade edebildim, yalnız olmadığımı hissettim. Bence buradaki bütün çocuklar bugün mutlu bir gün yaşadılar. Okumayı ve yazmayı bilen biri her şeyi anlayabilir. Ne yapacağımı ve kendimi nasıl koruyacağımı biliyorum. Bu etkinlikten önce geleceği pek düşünmemiştim. Ama şimdi öğretmen olmak istiyorum” Suriyeli Sahed'in sözleri bu tip projelerin önemini ortaya koymuştur (UNICEF, 2020).

Türkiye'deki Suriyeli çocukların ve yetişkinlerin eğitime erişimini sağlamak amacıyla AB tarafından çeşitli projeler hayata geçirilmiştir. Bu projelerden bazıları şunlardır:

- i. Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi projesi, 4 Ekim 2016 tarihinde başlamıştır. 17 milyon 280 bin Avro destek sağlanan projenin amaçları; Türkiye'deki ev sahibi topluluklar arasında yaşayan korunmasız durumdaki Suriyeli mültecilerin dayanıklılıklarını artırmak, eğitim ve geçim kaynağı fırsatları yaratarak entegrasyonlarını kolaylaştırmak ve okul çağındaki Suriyeli çocukların, bir yandan geçici yaygın eğitim yoluyla diğer yandan örgün eğitime erişimlerini kolaylaştırarak örgün eğitim fırsatlarına erişmelerini sağlamak olarak sıralanmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020a).
- ii. Yarını Kurmak-Türkiye'de Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyelilere Kaliteli Eğitime Erişim ve Geçim Desteği Verilmesi projesi, 17 Aralık 2017 tarihinde başlamıştır. 3 milyon Avro destek sağlanan projenin amaçları; Türkiye'de bulunan, geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun eğitime erişimini sağlanması ve MEB'in geçici koruma altındaki Suriyelileri Türk eğitim sistemine entegre etme çabalarına destek vermesi. Proje tamamlandığında gerçekleşmesi beklenen somut hususlar: okula devam eden ve etmeyen 390 bin Suriyeli çocuğa Türkçe eğitimi verilmesi, okula devam eden ve etmeyen 10 bin Suriyeli çocuğa Arapça eğitimi verilmesi, okula devam etmeyen 10 bin Suriyeli öğrenciye, okula dönmelerini teşvik edici

telafi dersleri verilmesi, Geçici koruma altındaki 40 bin Suriyeli öğrenciye, 13 ay boyunca okula ulaşım hizmeti verilmesi, 500 bin Suriyeli çocuğa, 390 bin adedi Türkçe eğitimi ve 10 bin adedi Arapça eğitimi için olmak üzere okul için tamamlayıcı eğitim materyalleri dağıtılması olarak belirlenmiştir (AB Türkiye Delegasyonu, 2020b).

- iii. HOPES - Suriyeliler için Yüksek Öğrenim ve Mesleki Eğitim İmkânları ve Perspektifleri Projesi, 26 Nisan 2016 tarihinde başlamıştır. 2 milyon 700 bin Avro destek ayrılan projenin amaçları; genç Suriyelilerin bakış açılarını geliştirmek ve Suriye'deki kriz sonrası yeniden yapılanma hazırlığına katkıda bulunarak, katılımı artırmak ve savunmasız Suriyeli gençlerin kaliteli mesleki ve yüksek eğitim fırsatlarına daha kolay erişimlerini sağlamak olarak belirlenmiştir. Devam eden projenin gerçekleşen bazı sonuçları; 8.400 kişiye danışmanlık hizmeti verildi, dört ortak kurum aracılığıyla 89 öğrenciye burs, Yüksek Öğrenim İngilizce Erişim Programında beş ortak kurumun katılımıyla bin 650 öğrenci ve 64 öğretmene eğitim verilmesi sağlanmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020c).
- iv. Türkiye'de Dayanıklılık Faaliyetleri Kapsamında Eğitim Altyapısı Projesi, 22 Aralık 2016 tarihinde başlamıştır. 150 milyon Avro bütçeli projenin temel amacı; okul inşa edilmesi, okulların donatılması ve bu alanlarda MEB'in kapasitesinin artırılması gibi eğitim altyapısı yatırımlarının desteklenmesi olarak belirlenmiştir (AB Türkiye Delegasyonu, 2020d).
- v. Kriz Zamanlarında Herkes İçin Eğitim 1 Projesi, 29 Aralık 2016'da başlamıştır. 70 milyon Avro bütçesi olan projenin temel amaçları; Suriyeli çocuk ve gençlerin kapsayıcı ve kaliteli ilk ve orta öğretim fırsatlarına erişimlerini artırmak ve MEB'in uluslararası bağışçılar ve finans kuruluşlarıyla işbirliğine yönelik uygulama ve yönetim kapasitesini artırmak ve okullar için ortak tasarım kriterlerini geliştirmek olarak belirlenmiştir (AB Türkiye Delegasyonu, 2020e).
- vi. Lübnan, Ürdün ve Türkiye'deki Ev Sahibi Topluluklarda Yaşayan veya Suriyeli Korunmasız Çocuklar İçin Eğitim ve Koruma Programı, 1 Ocak 2018'de başlamıştır. 31 milyon Avro bütçesi olan programın amaçları; Suriye krizinden etkilenen, Lübnan, Ürdün ve Türkiye'de bulunan çocuk ve

gençlerden oluşan bir kuşağın geleceğine yatırım yapmaktır. Ayrıca Suriyeli çocukların ve gençlerin kaliteli eğitime sürekli ve kapsayıcı bir şekilde erişmesini sağlayarak ve kız çocukları başta olmak üzere okul çağında olmayan çocuklara odaklanmak suretiyle koruyucu bir ortam ve katılım olanakları sunarak Suriyeli akınına cevap verebilmesi için Türk hükümetini desteklemek olarak belirlenmiştir (AB Türkiye Delegasyonu, 2020f).

- vii. Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, 4 Ekim 2016 tarihinde başlamıştır. 300 milyon Avro bütçesi olan projenin amaçları: Türkiye'de bulunan, geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun eğitime erişimini desteklemek ve MEB'in geçici koruma altındaki Suriyelileri Türk eğitim sistemine entegre etme çabalarına destek vermek olarak sıralanmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020g).
- viii. Suriyeli ve Türk Vatandaşı Çocuklar ve Gençler İçin Kapsayıcı Kaliteli Eğitime Daha Fazla Erişim, Koruyucu Ortam ve Olumlu Gençlik Katılımı Fırsatları Projesi, 10 Eylül 2015'de başlamıştır. Projenin genel hedefi: “No Lost Generation” (Kayıp Kuşak Yok) girişimiyle uyumlu olarak Suriyeli çocuklar ve gençler arasından özellikle kızlar ve okula gitmeyen çocuklar için koruyucu bir ortama, olumlu fırsatlara ve kaliteli eğitime kapsayıcı bir şekilde sürekli ve kapsamlı erişim sağlama amacıyla Suriye halkının göçüne cevap vermesine destek vermek olarak belirlenmiştir (AB Türkiye Delegasyonu, 2020h).

MEB tarafından sağlanan eğitim hizmetleri esnasında Suriyeli çocuklar çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır. Suriyeli çocukların eğitim sistemi içerisinde yaşadığı sorunların başında Türkçe dil bilgisi yetersizliği gelmektedir. Türkçe bilmeyen ya da az bilen çocuklar eğitimde zorluklar yaşamaktadır. Bazı Suriyeli aileler de çocuklarının Türk eğitim sistemi içerisinde eğitim alırken kendi dilleri olan Arapçayı unutmasından endişe etmektedir. Bunun yanında, yabancılara Türkçe öğretme konusunda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmayan öğretmenlere AB projesi kapsamında, Suriyeli çocukların eğitimde görevlendirilen öğretmenlere, 4 bin 200 Türkçe ve Türk Dili Edebiyatı öğretmeni tarafından, 2 haftalık eğitimlerle yabancılara Türkçe öğretim formasyonu verilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda kullanılmak üzere MEB tarafından "Yabancılara

Türkçe Nasıl Öğretilir?" materyalleri hazırlanmaya başlanmıştır (Tanrıkulu, 2017: 132-133).

Suriye uyruklu öğretmenlerin de Suriyeli çocukların eğitiminde rol alabilmesinin önü açılmıştır. Bu kapsamda 2016 yılında “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” yayımlanmış ve Suriyeli öğretmenlere çalışma izni verilmeye başlanmıştır. Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin uzmanlık alanlarına göre tasnif edilmiş verileri çok sağlıklı olmadığı düşünülmektedir. Alanında uzman ve kalifiye Suriyelilerin bir şekilde Avrupa ülkelerine gittiği düşünüldüğünde, Türkiye’de eğitim veren Suriyelilerin farklı alanlarında uzman kişiler olduğu bilinmektedir. Yine Suriyelilerin eğitimde yaşanan en büyük sorunlardan birisi de öğrencilerin okula devam konusudur. Suriye’nin kuzeyinde zorunlu eğitimin 8 yıl olması ve kızların erken evlendirilmesi gibi konular düşünüldüğünde, bu çocukların ortaokuldan sonra eğitime devam etmemesi kaçınılmaz olmaktadır (Tanrıkulu, 2017: 138-139).

Sonuç olarak Suriyeli çocukların eğitiminin sağlanması ve okullaşma oranının artmasının sağlanması hayati öneme sahip bir konu olmuştur. Okula gitmeyen her Suriyeli çocuk yasa dışı oluşum ve terör örgütlerinin ağına düşmesi kaçınılmazdır. Ayrıca entegrasyonun sağlanmasında Suriyeli çocukların küçük yaştan itibaren eğitim öğretimin faaliyetlerine dahil edilmesi ve eğitime devamının sağlanması önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır (Tanrıkulu, 2017: 144).

7.4. Türkiye’nin Suriyelilerin Toplumsal Entegrasyonuna Yönelik İzlediği Politikalar

Göç etmek zorunda kalan insanlar varış noktalarında hayatlarını yeniden kurmak zorunda kalmıştır. Bu anlamda, önce yeni bir barınma alanı, yeni bir iş, yeni bir kültür, ülkesinden ve kendi sosyal çevrelerinden uzak yeni bir hayata uyum sağlamak hayati öneme sahip bir unsur olarak ön plana çıkmıştır (Balcıoğlu, 2007, s. 70). Geniş çerçevede bakıldığında göçmenlerin entegrasyon sorunu, göç eden kişinin karşılaştığı; ekonomik, sosyal, kültürel, ve psikolojik sorunların tamamı olduğu görülür. Bu sorunları aşmada başarılı olan göçmenler göç ettikleri toplumun bir parçası olup

hayatlarına devam ederlerken, uyum sorununu aşamayan göçmenler toplum tarafından dışlanmakta ve içlerine kapanmaktadırlar (Fielden, 2008: 1-2).

Suriye'den gelen göçmenlerin sayısına bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarih boyunca karşılaştığı en büyük göçmen akını olduğu görülmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleşen Mübadele Göçü'nde Türkiye'ye göç eden toplam göçmen sayısı yaklaşık 1 milyon 800 bin civarındayken (İçduygu A. ve Sirkeci İ., 1999), Suriye iç savaşından kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriyeli sayısı Mayıs 2020 itibariyle 3 buçuk milyonu geçmiştir. Göç eden Suriyeli sayısına bakıldığında Türkiye'nin bir anda bünyesinde en çok sığınmacı barındıran ülke konumuna geldiği görülmüştür (Karasu, 2017: 640).

Yaşanan her göç hareketinde hem göç edenler hem de göçe maruz kalan ülkenin vatandaşları çeşitli uyum sorunları yaşamıştır. Fakat Suriye'den Türkiye'ye yönelen göç hareketlerinde bu sorun daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni olarak da Türkiye'ye göç eden Suriyeli sayısının diğer zamanlardaki göç eden insan sayısından oldukça farklı olması gösterilmiştir. Yani Suriye'den gelen göç hareketi, Türkiye'nin daha karşılaştığı göçlerden farklılık arz etmiştir. Suriye krizi sonrası meydana gelen göç hareketlerini basit İskân Kanunu ve yerleştirme politikalarıyla idare etmek mümkün olmamıştır. Diğer göç hareketlerine nazaran daha kapsamlı yasal ve idari düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur (Karasu, 2017: 641-642).

Göçmenlerin yaşadığı uyum sorunlarının başında iş bulma/istihdam gelmiştir. İş bulma konusunda sorun yaşayan bir göçmenin ailesinin geçimini sağlaması, yaşadığı toplumun bir parçası haline gelmesi ve toplumla bütünleşmesi gittikçe zorlaşmıştır. Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin profiline bakıldığında bu insanların çok nitelikli olmadığı görülmüş, Türkiye'ye göçen Suriyelilerin daha çok kırsal kesimde yaşamış, eğitim seviyesi düşük olan ve nitelikli bir mesleği olmayan bir kitle olduğu anlaşılmıştır (ORSAM, 2015). Suriyeli sığınmacıların eğitim seviyesinin düşük olmasının bir sonucu olarak meslek dağılımlarına bakıldığında, Suriyeli erkeklerin oranı %18'inin, Suriyeli kadınların ise %87'sinin hiçbir mesleğinin olmadığı görülmüştür (BİLGESAM, 2015: 49-50). Bu bilgiler ışığında, Suriyelilerin büyük çoğunluğu işsiz durumdadır. İş bulanların da durumları kayıt dışı ekonominin verileri arasında yerini almıştır. Kayıt dışı ekonominin sonucu olarak da birçok Suriyeli; düşük ücret, ağır çalışma şartları, eksik ücret ödenmesi, hakaret ve dayığa maruz kalma, yabancı olmanın ve Türkçe

bilmiyor olmalarından ötürü yasalardan yeterince faydalanamama gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Bu hususlar, Suriyelilerin uyum sürecini zorlaştıran faktörler olmuştur. Türkiye'de yaşayan bir Suriyeli ile yapılan mülakatta, göçmenlerin iş hayatında karşılaştığı sorunların birkaçı açıkça görülmüştür;

“İnşaatta günlük 50 lira alıyorum. Yorulduğumuzu söyleyince, Türkiye’de böyle, alışmanız lazım, diyorlar. Patron bazen paramı vermiyor. İş olunca çalışıyorum ama burada kira pahalı, iş zor, ilaç parası istiyorlar. Ama burada insanlar iyi, Suriye’de selam verdiğimizden dayak yiyorduk.” (Esin, 2015: 136-137).

Suriyeli göçmenlerin çalışma hayatında yaşadığı/yaşayacağı sorunlara çözüm olması ve göçmenlerin iş hayatını ve toplumsal uyumlarını sağlamak maksadıyla 2016 yılında Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe göre geçici koruma kapsamına alınan Suriyelilere, bu kapsama alındıktan altı ay sonra Türkiye'de çalışma izni için başvuru yapma imkanı getirilmiştir. Bir işverenin, çalıştırdığı Suriyeli işçi sayısı toplam işçi sayısının %10'undan fazla olamayacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca Suriyeli, ikametgâhı hangi ildeyse sadece o ilde çalışabilecek, Valilik uygun gördüğü durumlarda kentte çalışacak Suriyeli sayısına sınırlama getirebilecektir. Suriyelilere ödenecek ücretin asgari ücretten az olamayacağı da bu yönetmelikle hükme bağlanmıştır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, md. 5-8).

Göçmenlerin yaşadığı topluma uyumu konusunda en önemli konulardan birisi de toplumun göçmene olan bakış açısıdır. Türk toplumu ülkesine göç ile gelen Türk ve Türk soyu dışında insanlarla yaşama tecrübesinin çok fazla olmadığı söylenebilir. Diğer milletlerden insanlarla bir arada yaşama kültürü zayıf olan Türk toplumunun bu konuya henüz yeni yeni alışmaya başladığı kabul edilmektedir. Göçmenlerin uyumu konusunda çıkarılan mevzuatlar incelendiğinde ortaya çıkan tablo bu durumu açıklar niteliktedir. Konuyla ilgili mevzuatlar incelendiğinde, Hollanda'nın göçmenlerin uyumu konusunda çıkardığı ilk kanun 1950 yılındayken, Almanya konuya ilişkin ilk kanununu 1951 yılında çıkarmıştır. Türkiye'de ise kanun seviyesinde yapılan ilk düzenleme, 2014 yılında çıkarılan YUKK olmuştur. Türkiye'nin göçmenlerin uyumu konusunda henüz çok başlarda olduğu anlaşılmaktadır (Karasu, 2017: 643).

Suriye krizi sonrası Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar ilk başlarda 'misafir' olarak görülmüş fakat zaman geçtikçe Suriye'de kalıcı barışın sanıldığı kadar yakın olmadığı ortaya çıkmış ve bu 'misafirliğin' uzaması beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Kadir Has Üniversitesi'nin "Türkiye Eğilimler Araştırması 2019" sonuçlarına göre; Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılardan memnun olduğunu söyleyen Türk vatandaşlarının oranı 2018'de %13,7 iken 2019 yılında bu oran %12,9'a gerilemiştir. Zaten oldukça düşük olan bu memnun olma oranının her geçen yıl düşmeye devam ettiği görülmektedir. Suriyeli sığınmacılardan memnun olmayanların %51,6'sı bu memnun olmama durumunun nedeni olarak Suriyeli sığınmacıların suça meyilli olmalarını gerekçe olarak göstermişlerdir. Bunun yanında Suriye'deki iç savaş bitse bile Suriyeli sığınmacıların ülkelerine gönderileceğine inanmayanların oranı %70,9 olurken, "İşveren olsanız Suriyeli sığınmacı çalıştırır mısınız?" sorusuna 'hayır' yanıtı verenlerin oranı da %86,1 olmuştur (Türkiye Eğilimler Araştırması, 2019). Atasoy ve Demir (2015: 468)'in Suriye ile sınır olan Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde yaptığı bir araştırmanın sonuçları da uyum sorunun çözülmesi gereken en öncelikli konulardan biri olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan araştırmaya göre Kırıkhanlılar ilçelerinde meydana gelen toplumsal sorunların %64,4'ünün Suriyeli sığınmacılar yüzünden olduğunu düşünmektedir. Suriyeli sığınmacıların Kırıkhan'a gelmelerinden sonra ilçenin daha az güvenli bir yer olduğunu, gece sokağa çıkmaktan korktuklarını söyleyenlerin oranı %34,5 olurken, gündüz çocukları dışarıda oynarken tedirgin olan insanların oranı %31,7 olmuştur. Suriyeli sığınmacıların gelmesi, ilçelerinde hiçbir olumsuzluğa neden olmadı diyenlerin oranı %21'de kalmıştır.

2011 yılında toplam 58 bin mülteci barındıran Türkiye, bir anda Suriyeli sığınmacıların akınına uğramış ve Türkiye'deki Suriyeli olmayan sığınmacılarla beraber Türkiye'deki toplam sığınmacı/mülteci sayısı 4,1 milyonu geçmiştir. Bu sayı toplam nüfusun %5'ine yakın bir orana tekabül etmekte ve toplumsal açıdan baş edilmesi zor bir sürece işaret etmiştir. Nüfusuna oranla bu denli yüksek sayıda sığınmacı olmasının sonucu olarak oluşan bütün kaygılara, Suriyeli sığınmacıları reddetme ve gitmelerini istemelerine rağmen Türk toplumunun toplumsal kabul düzeyinin oldukça iyi seviyede olduğu söylenebilir. Şöyle ki, ülkedeki Suriyeli sığınmacıların durumu geçilen 9 yıllık sürecin ardından hala bir yerel veya genel seçimin ana gündem maddesi bile olmamıştır. Türk toplumunun ortaya koyduğu dayanışma ve kabul seviyesi yerel bazı sorun ve

sıkıntılar sayılmazsa iyi seviyede olduğu söylenebilir. Toplumsal kabul seviyesinin bu denli yüksek olmasının nedenleri olarak şu hususlar sıralanmıştır;

- a) Siyasi/toplumsal sorunlara aşına olmanın ve dinsel-kültürel dayanışma duygusunun yüksek olması ile savaş bitince Suriyeli sığınmacıların ülkelerine döneceğine olan inanç toplumsal kabulde etkili olmuştur,
- b) Kitlel göç sonrası iş kaybı oranı sanılandan daha az meydana gelmiştir. Buna neden olarak gösterilen dinamik, Türkiye'de kayıt dışı ekonominin %33 seviyesinde olmasıdır. Sonuç olarak Suriyeli sığınmacılar kayıt dışı ekonominin sunduğu çalışma imkânından faydalanmışlardır. Sınır bölgeleri haricinde işsizliğe neden olmamışlardır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 31 Mart 2019 verilerine göre Türkiye'de çalışma izni verilen Suriyeli sayısı 31 bin 185 kişi'dir. Ticaret Bakanlığı'nın 26 Şubat 2019 verilerine göre de; en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısının 15 bin 159 olduğu belirtilmiştir.
- c) Her ne kadar Türk toplumunda Suriyeli sığınmacıların güvenlik konularına negatif etki edeceği kanısı olsa da, Suriyelilerin suç oranlarının düşük olması toplumsal kabulde önemli bir etken olmuştur.
- d) Kamu hizmetlerinde, Suriyeli sığınmacılardan kaynaklı aksamaların bölgesel olması da toplumsal kabulde önemli bir husus olmuştur. Her ne kadar Suriye sınırındaki (Gaziantep, Hatay, Kilis ve Şanlıurfa gibi) illerde sağlık ve eğitim gibi konularda aksaklıklar yaşansa da ülke genelinde toplumsal kriz seviyesine gelecek sorunlar yaşanmamıştır.
- e) Suriyelilere serbest yerleşim hakkının verilmesi yani belirli yerleşim yerlerine sığınmacı kotası uygulanmaması psikolojik açıdan sığınmacıları rahatlatmıştır. Suriyeliler kendi yaşayacakları şehirleri ve işlerini kendileri seçmiş, kendilerini güvenli hissettikleri yerlere yerleşmişlerdir (Erdoğan, 2019: 14-15).

Sonuç olarak Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlel göçler beraberinde entegrasyon sorununu da beraberinde getirmiştir. Evini, ülkesini terk etmek zorunda kalan göçmenlerin yerleştiği ülkenin toplumsal, ekonomik ve psikolojik ortamına uyum sağlaması çok boyutlu ve yoğun bir çaba gerektiren bir husus olmuştur. Türkiye'ye gelen Suriyelilere belli koşullarda çalışma izni verilmesi ile bu sığınmacıların toplum sağlığını tehdit eder bir duruma gelmemesi için sağlık sistemine entegre edilmesi

önemli çalışmalardan biri olmuştur. Yine Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegre edilmesi de uzun vadede Suriyeli çocukların suça karışma oranını düşürmesi bakımından önemli bir çalışma olmuştur. Gerek kamu kurum ve kuruluşlarının gerek yerel yönetimlerin gerekse de STK'ların uzun dönemli bu tip yatırım ve projelerinin sığınmacıların topluma uyumlu bireyler olması açısından hayati önem taşımaktadır (Karasu, 2017: 644-645).

8. TÜRKİYE’NİN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI VE AVRUPA BİRLİĞİ

BU BÖLÜMDE AB’NİN SURİYELİ GÖÇMENLER KONUSUNDA TÜRKİYE’DEN TALEP VE BEKLENTİLERİNİN NE OLDUĞU KONUSU İLE AB’NİN SURİYELİ GÖÇMENLER KONUSUNDA TÜRKİYE’YE VAAT VE YARDIMLARI ELE ALINACAKTIR. AYRICA BU BÖLÜMDE TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SİĞİNMACILARIN AĞIRLANMASI KONUSUNDA AB’NİN BAŞLATTIĞI PROJELERE DE DEĞİNİLECEKTİR.

8.1. AB’nin Suriyeli Göçmenler Konusunda Türkiye’den Talep ve Beklentileri

AB'nin göç ve iltica konularında yaptığı çalışma ve düzenlemelerde Amsterdam Anlaşması bir dönüm noktası olmuştur. 1999 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması'ndan sonra AB'ye üye devletler ile aday ülkelerin göç ve iltica mevzuatlarının AB'nin göç ve iltica mevzuatına uyumlu hale getirilmesi istenmiştir. Bu sayede AB göç alanında gerek üye devletler gerekse aday devletlerle göç konusunda uyumu sağlamayı amaçlamıştır (Bali B. ve Gündoğdu B., 2017: 190,191).

AB'ye aday ülke konumunda olan Türkiye, Arap Baharı sonrası dönemde özellikle sınır komşusu olan Suriye'deki iç savaşın ardında maruz kaldığı kitlesel göçlerin ardından göç ve iltica mevzuatında çeşitli adımlar atmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin yaptığı bu düzenlemelerde AB ile olan ilişkilerin bir sonucu olarak AB'nin çeşitli etkileri olmuştur. Göç mevzuatı hazırlanırken ve Suriyeli göçmenler konusunda adımlar atılırken de AB'nin çeşitli organları ile temaslar kurulmuş, ülkeler arası çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmiş, çeşitli ortak eğitimler icra edilmiştir. Bu görüşmelerin ardından, AB uyum sürecinin de bir parçası olarak adım atılacak ilk konu başlığı 'Göç ve Sınır Yönetimi' olmuştur. Bu alanda AB ile yapılan görüşmeler sonucu atılan ilk adım da 2013 yılında imzalanan Geri Kabul Anlaşması olmuştur (Bürgin, 2016: 105-106).

Türkiye ve AB arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Anlaşması'na göre, Türkiye üzerinden yasadışı yollarla AB ülkelerine geçiş yapan göçmenlerin Türkiye'ye iadesi amaçlanmıştır. T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı resmi sitesinde yayınladığı bir raporda Geri Kabul Anlaşması'nın temel şartlarını şu şekilde açıklamıştır (AB Başkanlığı, 2015):

"Yasadışı yollarla AB ülkelerine giden veya bu ülkelerde bulundukları sırada yasadışı duruma düşen (örneğin, vize süresini geçiren) Türk vatandaşları ve Türkiye üzerinden Anlaşma'ya taraf diğer ülke veya

ülke grubuna geçiş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarının Anlaşma'da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde Türkiye'ye geri alınmasını, Yasadışı yollarla AB ülkeleri üzerinden ülkemize gelen veya Türkiye'de bulundukları sırada yasadışı duruma düşen AB üyesi ülkeler ve üçüncü ülke vatandaşlarının Anlaşma'da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili AB ülkesine iade edilmesini düzenlemektedir."

Türkiye, AB ile yaptığı bu Geri Kabul Anlaşması'nın bir sonucu olarak Türk vatandaşlarının AB ülkelerine turistik amaçlı girişlerinde vizesiz seyahat etmesinin sağlanmasını istemiştir. AB de birtakım şartların sağlanması durumunda Türkiye'nin bu talebine olumlu yanıt vermiştir. Sonuç olarak AB, Suriyeli göçmenlerin Türkiye üzerinden Yunanistan ve Bulgaristan'a yasadışı geçişlerini azaltmayı ve engellemeyi amaçlamıştır. AB'ye yönelen bu kitlesel göçün Türkiye tarafından engellenmesi karşılığında AB de Türkiye'nin bazı reformları gerçekleştirmesi durumunda vize serbestisinin sağlanacağını taahhüt etmiştir (Bozkaya Ö. ve Kıncal A., 2018: 114).

Türkiye ile AB, Suriyeli sığınmacı krizini birlikte çözmek amacıyla çeşitli adımlar atmıştır. Bu kapsamda 2015 yılında yapılan Türkiye-AB Zirvesi'nde 'Ortak Eylem Planı' kabul edilmiştir. Bu eylem planının uygulanmasının takip edilmesi amacıyla çeşitli aralıklarla Türkiye-AB arasında koordinasyon toplantıları icra edilmiştir. Bu toplantılarda AB, Türkiye'nin yapmasını istediği çeşitli başlıkları ifade etmiştir. 2015 yılının son ayları ile 2016 yılının ilk aylarında Suriye'deki çatışmalar şiddetlenmiş ve hem AB hem Türkiye yeni bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu yeni göç dalgasına çözüm bulmak amacıyla 18 Mart 2016 tarihinde icra edilen Türkiye ile AB arasında yapılan zirvede çeşitli kararlar alınmıştır. Bu zirvenin ardından imzalanan Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı'nda alınan kararlar şunlardır;

- i. 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye'den Yunan adalarına geçiş yapan bütün göçmenler Türkiye'ye iade edilecektir. Türkiye'ye iade edilen göçmenler geri göndermeme ilkesine uygun olarak korunacaktır.
- ii. Gerekli kayıtlar yapıldıktan sonra Yunan adalarından Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli göçmene karşılık Türkiye'de bulunan kayıtlı göçmenlerden bir diğeri AB ülkelerine bir plan dahilinde gönderilecektir. Daha önce düzensiz ve yasadışı bir şekilde AB'ye girmemiş veya girmeye teşebbüs etmemiş olanlara öncelik verilecektir. İlk etapta AB ülkelerine 18

bin göçmen yerleştirilmesi AB liderlerince kararlaştırılmıştır. Bu yerleştirme işleminin üst limiti olarak 54 bin göçmen kapasitesi belirlenmiştir. Eğer Türkiye'den gönderilecek göçmen sayısı 54 bine yaklaşırsa bu plan tekrar gözden geçirilecektir. Kitlesel yeni bir göç hareketi başlar ve bu yerleştirme sayısı 54 bini geçerse bu anlaşma geçerliğini yitirecektir.

- iii. AB'ye yönelen yasadışı göçü engellemek maksadıyla Türkiye her türlü tedbiri alacak ve AB üyesi komşu ülkelerle yakın işbirliği yapacaktır.
- iv. Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestisinin sağlanması maksadıyla üye devletler gerekli çalışmalarını yapacak ve Türkiye'nin gerekli şartları sağlaması ve yükümlülüklerinin yerine getirmesi süreci yakından takip edilecektir.
- v. AB sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik projeler aktarılacak üzere 3 milyar Avroluk finansal desteği hızlı bir şekilde hayata geçirecektir.
- vi. Yukarıda belirtilen şartların sağlanması halinde AB, 2018 yılı sonuna kadar 3 milyar Avroluk ilave bir fonu devreye sokacaktır (AB Başkanlığı, 2016).

8.2. AB'nin Suriyeli Göçmenler Konusunda Türkiye'ye Vaat ve Yardımları

8.2.1. Ortak Eylem Planı

Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanmasının ardından taraflar geri kabulün teknik altyapısının hazırlanması için üç yıl sonra uygulamaya geçilmesi konusunda mutabık kalmışlardır. Fakat Suriye'deki iç savaşın alevlenmesi ve yeni bir göç dalgasının AB sınırlarına dayanması sonucu AB, Türkiye ile olan müzakereleri hızlandırmış ve yoğun görüşmeler sonucu 2015 yılında yapılan Türkiye-AB Zirvesi'nde 'Ortak Eylem Planı' kabul edilmiştir (EU-Turkey Joint Action Plan, 2015). Ortak Eylem Planı'na göre AB ile Türkiye arasında; Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşması'ndaki şartları sağlaması hususunda teknik ve maddi yardımların hızlandırılması, Türkiye'de bulunan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere insani yardım miktarlarının artırılması, sığınmacılara verilen sosyal ve ekonomik hizmetlerin finanse edilmesi ve sığınmacıların eğitimlerine devam etmesi konusunda Türkiye'ye yoğun destek verilmesi konularında anlaşmaya varılmıştır (EU-Turkey Joint Action Plan, 2015).

Türkiye'de bulunan yerinden edilmiş Suriyelilerin ihtiyaçlarını gidermek için Türkiye'nin yaptığı harcamaları desteklemek maksadıyla AB'nin daha önce ayırdığı fonların miktarını artırması, AB organlarınca kararlaştırılmıştır. AB desteklenecek faaliyet alanlarını Türk makamları ile koordine edeceğini belirtmiştir. Buna göre AB'den gelecek fonların kullanılacağı alanlar; göçmenlere hukuki, idari ve psikolojik destek sağlanması; toplum merkezleri için teknik ve maddi destek sağlanması, Türkiye'de kaldıkları süre boyunca kendi kendine yeterlilik kurslarına katılımın artırılması için teşvik sağlanması, her düzeyde eğitime erişimin iyileştirilmesi, aynı zamanda altyapı ve hizmet alanlarında Türkiye'nin kapasitesinin artırılmasının sağlanması olarak belirlenmiştir. Ayrıca sadece Türkiye'deki Suriyeliler için değil Lübnan, Ürdün ve Irak'taki Suriyelilerin de AB'ye göç etmek üzere harekete geçmesine mani olacak adımların atılması konusunda Türkiye'nin tecrübelerinden faydalanmak da amaçlanmış ve bu faaliyetlerin icrası için toplam 4 milyar 200 milyon Avro bütçe ayrılmıştır (EU-Turkey Joint Action Plan, 2015).

2016 yılında Türkiye-AB arasında imzalanan Mülteci Mutabakatı'nda da AB Türkiye'ye bazı vaatlerde bulunmuştur. Bu vaatlerden bazıları şunlardır: Geri Kabul Anlaşması ve Mülteci Mutabakatı kapsamındaki düzensiz göçmenlerin iadesi ile ilgili her türlü işlemlerin masraflarını AB karşılayacak, Geri Kabul Anlaşması kapsamında Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli göçmene karşılık Türkiye'de bulunan kayıtlı göçmenlerden bir diğeri AB ülkelerine bir plan dâhilinde gönderilecek, vize serbestisinin sağlanması maksadıyla AB teknik alt yapı çalışmalarını hızlandıracaktır, AB Suriyeli sığınmacılara sağlanan hizmetlerin finanse edilmesi maksadıyla Türkiye'deki STK'lara 3 milyar Avroluk bir fon ayırmış, geri kabul faaliyetleri planlandığı şekilde giderse 2018 yılı sonunda ek 3 milyar Avro daha fon sağlamayı taahhüt etmiştir (AB Başkanlığı, 2016).

18 Mart 2016 tarihinde imzalanan Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı sonrası istatistikleri, AB açısından anlaşmanın amacına uygun işlediğini göstermiştir. Ekim 2015 tarihinde Türkiye'den Yunan adalarına günlük kaçak göçmen geçişi ortalama 10 bin kişi civarındayken, 2017 Kasım ayı itibarıyla bu sayı günlük 84'e kadar düşmüştür. Bu durumda günlük kaçak geçiş miktarı %97 oranında azalmıştır. Türkiye'den Yunan adalarına kaçak yollarla geçmeye çalışırken ölen göçmenlerin sayısı anlaşmanın imzalandığı tarihten önceki 20 ayda bin 175 kişi iken, anlaşmanın imzalandığı tarihten

sonraki 20 ayda 137'ye düşmüştür. Yine bu anlaşma sonrası Türkiye'de kayıtlı olan 11 bin 490 Suriyeli sığınmacı AB ülkelerine yerleştirilmiştir (EU-Turkey Statement The Comission's Contribution To The Leaders' Agenda, 2018).

Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı kapsamında AB'nin Türkiye'ye yapmayı taahhüt ettiği yardımlar zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Türk hükümeti AB'nin söz verdiği yardımları zamanında yapmadığını iddia etmiş, hatta Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları sınırları açmak suretiyle AB sınırlarına göndereceğini ifade etmiştir. Son olarak 27 Şubat 2020 tarihinde Suriye'nin İdlib kentinde Suriye rejim unsurlarının saldırıları sonrası 33 Türk askerinin şehit edilmesinin ardından, Türk hükümeti Suriye'deki insani krize AB'nin gereken önemi göstermediği gerekçesiyle Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı'nı askıya aldığını ilan etmiş ve artık Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların AB'ye geçişlerine engel olmayacağını ilan etmiştir (Evans, 2020).

8.2.2. AB Projeleri

AB Suriye'deki siyasi krizden etkilenen ve komşu ülkelere göç etmek zorunda kalan Suriyeliler ile göç ettikleri ülke vatandaşlarının bu kitlesel göçe ilişkin temel sorunlarının giderilmesi maksadıyla çeşitli projeleri hayata geçirmiştir. Bu projelerden bazıları şunlardır;

- i. Suriye Krizinden Etkilenen Beş Ülkedeki Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların Korunmasızlıklarının Giderilmesi Projesi'dir. Projenin öncelikli alanları; sağlık, eğitim ve geçim konuları olmuştur. AB adına projeyi Danimarka Kızılhaçı liderliğinde, Avrupa'dan 9 ulusal Kızıl Haç topluluğu ve 5 ulusal Kızılay topluluğundan oluşan Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu konsorsiyumu gerçekleştirmek üzere harekete geçmiştir. Projenin toplam 3 yılda tamamlanması planlanmıştır. AB Türkiye Delegasyonu bu projenin amacını şu şekilde ilan etmiştir: "Projenin genel amacı, savunmasız durumdaki mültecilerin ve Suriye krizinden etkilenen ülkelerde yaşayan ev sahibi toplulukların refah içinde, değişimlere ayak uydurmuş bir şekilde ve birlikte barış içinde yaşamalarına yardımcı olarak bölgedeki genel istikrara katkıda bulunmaktır." Bu projede Ankara, İstanbul, Konya, Kayseri, Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep, Mardin, Kahramanmaraş, Mersin ve Hatay'da bulunan 11 toplum destek merkezine çeşitli yardımlar yapılması hedeflenmiştir. Toplamda

210 bin kişinin bu projeden yararlanması öngörülmüştür (AB Türkiye Delegasyonu, 2020i). Suriye Krizinden Etkilenen Beş Ülkedeki Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların Korunmasızlıklarının Giderilmesi Projesi kapsamında temel faaliyet alanlar olarak şu konular belirlenmiştir; Suriyelilerin göç ettikleri ülkelerde ihtiyaç duydukları mesleki ve ticari becerilerin tespit edilerek temel eğitim süreçlerinin başlatılması, meslek eğitim merkezleri ile toplum destek merkezlerinin bu eğitimleri verebilmeleri için teknik ve fikri desteğin sağlanması, küçük işletmelere maddi destek sağlanması, sosyal uyumun sağlanması için destek sağlanması, Suriyelilerin sağlık konusunda bilinçlendirilmelerinin sağlanması, temel sağlık hizmetlerine ulaşımın kolaylaştırılmasının sağlanması, Suriyelerin bulunduğu her ortamda temel hijyenin sağlanması için çalışmalar yapılması, kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere psiko-sosyal destek faaliyetlerinin artırılması, ihtiyaç duyulduğu durumlarda Türk Kızılayı personeline ve gönüllülerine destek eğitimlerinin verilmesi. AB Türkiye Delegasyonu, bu projeyle elde edilen ilk sonuçları aşağıdaki şekilde ilan etmiştir.

- "Gelir getiren işlerin başlatılması veya geliştirilmesi için bin 500 kişi desteklendi.
- Mesleki beceri, meslek veya iş geliştirme eğitimi kurslarına 9 bin kişi katıldı.
- Türk Kızılayı'nın sunduğu eğitimlere katılan kişilerin yüzde 10'u bir işletme açtı veya işini büyüttü ya da iş sahibi oldu.
- 50 bin Suriyeli mülteciye ve/veya kentsel alanlarda yaşayan en savunmasız durumdaki Suriyeli mültecilere, acil durum malzemeleri ulaştırıldı.
- 27 bin kişiye sosyal yardım çalışmaları (ev ziyaretleri dahil) kanalıyla, Türk Kızılayı personeli tarafından ya da Türk Kızılayı toplum merkezlerinde, kayıt ve yönlendirme hizmetleri hakkında bilgi verildi.
- 27 bin mülteci ve ev sahibi topluluk üyesi, Türk Kızılayı toplum merkezlerinin düzenlediği sosyal ve kültürel etkinliklere veya ağ oluşturma etkinliklerine katıldı ve olumlu yönde fayda sağladığını bildirdi.
- Sağlık eğitimi faaliyetleri ile 45 bin kişiye ulaşıldı.
- 2 bin 700 yararlanıcı, Türk Kızılayı toplum merkezlerinden mevcut sağlık hizmetlerine sevk edildi.

- 45 bin kişi, hijyeni artırma faaliyetlerine katıldı.
 - 14 bin 400 anne adayına hijyen paketi desteği verildi.
 - 36 bin 600 kişi (erkek, kadın, ebeveyn, ergen, çocuk) psiko-sosyal duyarlılık veya grup oturumlarına katıldı.
 - 300 personel ve gönüllü, psiko-sosyal müdahaleler, geçim, uyuşmazlıkların çözümü, arabuluculuk becerileri ve gönüllü yönetimi konularında eğitim aldı.
 - Eğitimli personel ve gönüllülerin yüzde 80'i eğitimden sonra yeterli düzeyde bilgi ve beceri sergiledi." (AB Türkiye Delegasyonu, 2020i).
- ii. AB'nin hayata geçirdiği bir diğer proje, Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi (SIHHAT)'dir. 300 milyon Avro bütçesi olan projenin amaçları; Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun sağlık statülerinin iyileştirilmesi maksadıyla, Suriyeli nüfus oranının en yoğun ve/veya sayısının en yüksek olduğu bölgelerde sağlık hizmetlerinin verilmesi ve bu hizmetlere erişimin sağlanması ile 2019 yılı sonu itibariyle, Suriyeli nüfus arasında sağlık hizmetleri talebinin attırılması olarak sıralanmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020j).
- iii. Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, 300 milyon Avro bütçesi olan bir projedir. Bu projenin temel amaçları; Türkiye’de bulunan, geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun eğitime erişimini desteklemek ve MEB’in geçici koruma altındaki Suriyelileri Türk eğitim sistemine entegre etme çabalarına destek vermek olarak sıralanmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020k).
- iv. Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi'nin bütçesi 50 milyon Avro'dur. Projenin amaçları; Suriyeli mültecilerin istihdam şartlarını geliştirerek ekonomik ve sosyal bütünleşme sağlayarak, geçici koruma altındaki Suriyeli gençlerin kapsayıcı ve kaliteli mesleki ve teknik eğitim-öğretime erişimlerini kolaylaştırmak olarak belirlenmiştir (AB Türkiye Delegasyonu, 2020l).
- v. Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İstihdam Destek Projesi, bütçesi 50 milyon Avro olan bir diğer projedir. AB bu projeyle; mültecilerin gelir kazanma fırsatlarını artırmayı ve Türkiye'nin, geçici koruma

- altındaki Suriyelileri istihdam edilebilirliklerini artırmayı amaçlamıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020m).
- vi. Seçilmiş İllerde Yaşayan Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için Ekonomik Fırsatların Güçlendirilmesi Projesi'yle, Suriyeli sığınmacıların iş yaratma ve girişimciliği teşvik etmek amaçlanmıştır. Projenin bütçesi 5 milyon Avro olarak belirlenmiştir (AB Türkiye Delegasyonu, 2020n).
 - vii. Kilis 327 Yataklı Yeni Devlet Hastanesi Yatırımı Projesi'yle mevcut sağlık alt yapısına destek olmak ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ulaşmalarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Projeye 50 milyon Avro bütçe ayrılmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020o).
 - viii. Hatay Devlet Hastanesi İnşaatı Projesi, 40 milyon Avro bütçesi olan bir projedir. Bu projeyle; geçici koruma altındaki Suriyelilerin ikinci düzey sağlık hizmetlerine ulaşmalarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020ö).
 - ix. 18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Bildirisinin Uygulanması İçin Destek Projesi ile Türkiye'nin göçmenlere yönelik faaliyetlerine yardımcı olmak hedeflenmiştir. Ayrıca Türkiye'de tespit edilen düzensiz göçmenler ile AB üyesi ülkelerden Türkiye'ye geri gönderilen göçmenlerin yerleştirilmesi, ağırlanması ve idaresi konularına yardımcı olmak amaçlanmıştır. Projeye 60 milyon Avro kaynak ayrılmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020p).
 - x. Akdeniz'deki Göçmen Akışının Yönetiminde Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın Operasyonel Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesiyle, Türk karasularındaki düzensiz göçmenlerin hayatlarını kurtarmak ve koruma faaliyetlerine katkı sağlamak maksadıyla Türk kolluk birimlerine çeşitli eğitimler verilmesi amaçlanmıştır. Projenin bütçesi 20 milyon Avro'dur (AB Türkiye Delegasyonu, 2020r).
 - xi. Güvenli Gelecek: AB Suriye Güven Fonu ile Suriyeli çocuklar ile gençlerin kaliteli bir eğitim ile girişimcilik fırsatlarına erişimini kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Projeye 36 milyon Avro bütçe ayrılmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020s).
 - xii. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Suriye Krizine Yanıt Olarak Türkiye'de Dayanıklılık Projesi, bütçesi 50 milyon Avro olan bir projedir. Projenin

amaçları; geçici koruma altındaki Suriyelilerin ekonomik ve sosyal dayanıklılıklarını artırmak, çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan ilerin yerel yönetimlerine katkı sağlamak, Suriyelilere istihdam olanağı sağlamak, Suriyeli sığınmacıların yaşam koşullarını iyileştirmek olarak sıralanmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2020ş).

- xiii. Suriye ve Irak Krizinden Etkilenen Türkiye'deki Mültecilere Destek Verilmesi Projesi'nin bütçesi 10 milyon Avro'dur. Projenin amacı; Türkiye'deki yerel yönetimlerin mülteci ve sığınmacıları kabul etme kapasitelerini güçlendirmek olarak belirlenmiştir (AB Türkiye Delegasyonu, 2020t).

9. TÜRKİYE’NİN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK POLİTİKALARINDA AB İLE YAŞANAN SORUNLAR

Türkiye, 27 Şubat 2020 tarihinde Suriye'nin kuzeyinde askerlerinin saldırıya uğramasının ardından, Avrupa'ya geçmeye çalışan Suriyelilere engel olmayacağını açıklamıştır. Bunun üzerine Yunanistan ve Bulgaristan, Türkiye'den ülkelerine yönelecek olan bu yeni göçmen akınına mani olmak maksadıyla sınırlarında ek tedbirler alınacağını açıklamıştır. Türkiye'nin sınır güvenlik birimleri Avrupa'ya yönelen Suriyelilerin geçişine seyirci kalmış, karadan ve denizden kitleler halinde Yunanistan ve Bulgaristan'a geçişler başlamıştır. Reuters'ın bir Türk yetkiliye dayandırdığı haberinde; "Sadece Suriyeli göçmenler değil, Türk sınırları içinde bulunan bütün düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya geçişine engel olunmayacağı" belirtilmiş ve AB'nin Suriye konusunda daha somut adımları derhal atması gerektiği vurgulanmıştır (Evans, 2020).

Türkiye'nin Avrupa'ya geçmek isteyen düzensiz göçmenlere engel olmayacağını ilan etmesinin ardından binlerce göçmen Avrupa sınırına doğru harekete geçmiştir. Bu gelişmeler üzerine AB Dışişleri Bakanları (Dış İlişkiler Konseyi) olağanüstü toplanmıştır. Toplantı sonrası AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Josep Borrell düzenlediği basın toplantısında; Türkiye'nin sınır kapılarını açmasının Türkiye ile AB arasında 2016 yılında imzalanan Mülteci Mutabakatına aykırı olduğunu, Türkiye'nin mülteci yükünün farkında olduklarını, ödenmesi taahhüt edilen 6 milyar Avro'luk yardım miktarının artırılabilceğini, Türkiye'nin düzensiz göçmenleri pazarlık unsuru olarak kullanmaması gerektiğini, göçmenlerin yasadışı olarak Avrupa'ya geçişini teşvik etmenin kabul edilemez olduğunu dile getirmiştir (bbc.com.tr, 2020).

Türkiye'nin sınırlarını açmasının ardından AB Adalet ve İçişleri Konseyi de olağanüstü toplanmıştır. Toplantı sonrası Konsey'den yapılan açıklamaya göre, AB dış sınırlarını koruma konusunda Yunanistan'a acil destek verilmesi, kararlaştırılmıştır. Buna göre FRONTEX tarafından Yunanistan-Türkiye sınırına iki acil sınır koruma birimi görevlendirilmiş, Yunanistan'a 700 Milyon Avro'ya kadar mali destek sağlanması, gelecek göçmenlerin sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak üzere Yunanistan'a teknik ekipman ve personel yardımı yapılması için acil 350 Milyon Avroluk bir fon oluşturulmasına karar verilmiştir. Türkiye'den AB sınırlarına yönelecek

göçmen akınına karşı üye ülkelerin tıbbi ekipman, barınak, çadır, battaniye gibi malzemeler konusunda Yunanistan'ın taleplerine acil cevap vermesi, EASO'nun Yunanistan'a konuşlandırmak üzere 160 uzman görevlendirmesi kararlaştırılmıştır (European Comission, 2020).

Suriye'nin İdlib şehrinde Türk askerlerine yapılan saldırı sonrası, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yaptığı açıklamada, Türkiye'nin 3 buçuk milyon Suriyeli sığınmacıyı ülkesinde ağırladığını, İdlib'den Türkiye'ye yönelecek yeni bir göç dalgasına Türkiye'nin tahammüllünün olmadığını, Suriye'deki sorunun sadece Türkiye'nin değil aynı zamanda Avrupa'nın da sorunu olduğunu, Avrupa'nın da bu yükten üzerine düşen payı alacağını ifade etmiştir (dw.com, 2020a). AB, bir yandan Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarını koruma altına almaya çalışırken bir yandan da Türkiye'ye sert eleştiriler getirmiştir. Üye ülkelerden Avusturya Başbakanı Sebastian Kurz, İdlib saldırısı sonrası Türkiye'den Avrupa'ya yönelen yeni sığınmacı dalgasına ilişkin yaptığı açıklamada; "Türkiye'nin baskısına boyun eğersek ve Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan on bin insanın AB'ye akın edip etmeyeceği kararını vererek zafer kazanırsa, işte o zaman yüz binlerce insan (Avrupa'ya) gelir ve kendi içinde sınırları olmayan Avrupa da tarih olur" ifadesini kullanmıştır. Yani Türkiye'nin sınırlarını sığınmacılara açmasını bir tehdit ve şantaj unsuru olarak kullandığını ifade etmiştir (dw.com, 2020b).

10. TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARINA YÖNELİK AB TARAFINDAN YAPILAN DEĞERLENDİRMELER

Türkiye'nin AB üyelik süreci 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye ortaklık için başvurması ile başlamıştır. 1987'de tam üyelik başvurusunda bulunan Türkiye, 1996 yılında AB ile Gümrük Birliği anlaşması imzalamış, 2005 yılında da Tam Üyelik Müzakereleri başlamıştır. Türkiye'nin AB'ye tam üye olabilmek için yaptığı yasal düzenlemeler ve AB kriterlerine uyum sağlamak için yaptığı çalışmalar her yıl düzenli olarak AB tarafından yayınlanan "Türkiye İlerleme Raporları" ile AB tarafından takip edilmektedir. Önce Türkiye'ye ardından da Avrupa'ya yönelen Suriyeli göçmen krizi son yıllarda Türkiye-AB ilişkilerinin de önemli gündem maddelerinden birisini oluşturmuştur. Bu süreçte AB, Suriyeli sığınmacıların kontrolsüz bir biçimde Avrupa'ya gelmesini önlemek ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de ve Suriye'ye komşu diğer ülkelerde daha insani koşullar altında yaşamalarını sağlamak maksadıyla çeşitli projeler geliştirmiştir. Zaman zaman çeşitli gerilimlere de sahne olan Suriyeli sığınmacı krizi AB ilerleme raporlarına da konu olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde, Suriye iç savaşının ardından Türkiye'nin izlediği göçmen politikalarına karşı AB tarafından yapılan değerlendirmeler incelenecektir.

10.1. AB Tarafından Yayınlanan İlerleme Raporlarında Türkiye'nin Göç Politikalarına İlişkin Değerlendirmeler

10.1.1. Türkiye 2011 İlerleme Raporu

Türkiye'nin düzensiz göç için hem geçiş ülkesi hem de hedef ülke olduğu ifade edilmiştir. 2011 yılında Türkiye göç konusunda sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Türk kolluk kuvvetlerinin 2011 yılında yakaladığı toplam düzensiz göçmen sayısı 32 bin olmuşken, Türkiye üzerinden AB'ye gelmiş olan ve AB üye ülkelerinin kolluk kuvvetlerince yakalanan düzensiz göçmen sayısı 54 bin civarında olmuştur. Bu sayılar Türk kolluk kuvvetlerinin yakaladığından çok daha fazla düzensiz göçmeni gözden kaçırdığını ortaya koymuştur. Türk İçişleri Bakanlığı IOM'un teşviki ve desteğiyle 'Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu'nu kurmuştur. Bu kurum özellikle düzensiz göçmenlerin sağlık konularına öncelik vermeye ve halk sağlığını korumak için bir kurumlar arası işbirliğine önem vermiştir (European Commission, 2011: 88-89).

2011 yılı Suriye'deki savaştan kaçan ilk Suriyeliler 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bulunan Cilvegözü sınır kapısından giriş yapmıştır (AFAD, 2014). Avrupa Komisyonu'nun 12 Ekim 2011'de yayınladığı ilerleme raporunda Türkiye'nin Suriye'deki olayları yakından takip ettiği ifade edilmiştir. Bu süreçte Türk Hükümeti'nin Suriye Hükümeti'ne yaptığı çağrıda; orantısız güç kullanmaması ve Suriyeli muhaliflerin reform çağrılarına kulak vermesi gerektiği ifade edilmiştir. 29 Nisan 2011'de başlayan ilk sığınmacı grubunu diğerleri takip etmiş ve Ekim 2011 itibariyle Türkiye'nin sınır illerinde kurduğu kamplarda 18 binden fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (European Commission, 2011: 106).

10.1.2. Türkiye 2012 İlerleme Raporu

2012 yılı içerisinde Türkiye geri gönderme merkezlerinde tedavi ve muhafaza koşullarında iyileştirmeler yapılmıştır. Suriye'deki iç savaştan kaçanlara açık kapı politikası uygulamaya devam eden Türkiye, 2012 yılı sonu itibariyle toplam 100 bin Suriyeli sığınmacıyı Suriye sınırındaki dört ilinde kurduğu kamplarda ağırlamaktadır. Uluslararası gözlemciler bu kamplardaki genel yaşam koşullarından övgüyle bahsetmiştir. Türkiye'nin göç ile ilgili mevzuatında henüz kanun düzeyinde bir düzenlemesinin olmaması endişe kaynağı olmuştur. Türkiye Suriyeli sığınmacılara gayet insani şartlarda karşılamış ve ağırlamıştır. Mülteciler ve sığınmacıların ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak ulusal bir strateji ve kapsamlı bir yasal çerçeveye ihtiyaç duyulduğu raporda ifade edilmiştir (European Commission, 2012: 34-35).

Türk yetkililerin Suriye sığınmacılara gösterdiği misafirperverlik ve insani yaklaşımından raporda övgüyle söz edilmiştir. Suriye kriziyle en başından beri çok ciddi ilgilenmesi, gelen bütün Suriyelileri sınırdan kabul edilmesi ve geçici koruma statüsü verilmesi de övülen diğer konular olmuştur. Türkiye'nin belirttiği resmi raporlara göre toplam Suriyeli sığınmacı sayısı 100 bini geçmiştir. BMMYK ve Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Bürosu'nun gözlemlerinde kamplarda kalan Suriyelilerin barınma, sağlık, beslenme gibi koşullarından övgüyle söz edilmiştir (European Commission, 2012: 76).

Rapora göre Türkiye'nin düzensiz göçü önleme kapasitesini artırması gerekmektedir. AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşmasının en kısa zamanda sonuçlandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Üzerinde çalışılan YUKK kabul edilmesi

ve sınır yönetimi alanında yapılması planlanan reformlar hızla hayata geçirilmelidir (European Comission, 2012: 79). Türkiye, Suriye rejiminin sivillere karşı orantısız ve aşırı güç kullanmayı bırakması çağrılarına devam etmiştir. Türkiye sınırlarına gelen sığınmacılara uyguladığı "Açık Kapı Politikası"nı devam ettirmiştir (European Comission, 2012: 88).

10.1.3. Türkiye 2013 İlerleme Raporu

Türkiye'nin Suriye'deki gelişmeleri dikkate alarak çıkardığı YUKK ile; mülteciler, sığınmacılar ve diğer tüm düzensiz göçmenlere sağlanan hakların kanun seviyesinde ele alınmasından övgüyle söz edilmiştir. YUKK kabul edilmesi, Türkiye'nin AB ve uluslararası standartlara uygun bir göç mevzuatının oluşturulması yolunda önemli bir adım olarak görülmüştür. Geri Gönderme Merkezleri'nin kurulmuş olması AB standartlarına uyum açısından önemli bir başlık olarak görülmüştür. Bu merkezlerde icra edilen psiko-sosyal faaliyetlerin artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Suriye iç savaşından kaçan sivillere 'açık kapı politikası' uygulamaya devam etmesinden övgüyle söz edilmiş, sınıra yakın illerde kurulan iyi donatılmış kamplarda yaklaşık 200 bin Suriyeli için geçici koruma sağlandığı ifade edilmiştir. Kamplarda kalan 200 bin Suriyeli haricinde ülkeye yayılmış olan yaklaşık 300 bin Suriyeli sığınmacının temel eğitim ve psiko-sosyal desteğe ulaşmada sorunlar yaşadığı belirtilmiştir. Raporda, BM Bölgesel Müdahale Planı'na katılan Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yardım etmeye çalışan STK'ların yardım faaliyetlerinin oldukça yavaş olduğu belirtilmiştir (European Comission, 2013: 16).

Türkiye 2013 yılında, Suriye kaynaklı düzensiz göçmenlerin yanı sıra, çeşitli ülkelerden gelen birçok düzensiz göçmene de ev sahipliği yapmıştır. Suriye kaynaklı olamayan iltica başvuruları incelendiğinde, 2012 yılına kıyasen 2013 yılı keskin bir artışın yaşandığı yıl olmuştur. Birçok göçmenle yapılan görüşmelerde, Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin BMMYK hizmetlerine ulaşmada zorluklar yaşadığı ve iltica prosedürlerinin engellendiği raporlanmıştır. İltica prosedürlerine katılan bireylerin önemli bir kısmı; yeterli barınma, iş, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim ile ilgili sorunlar yaşamıştır (European Comission, 2013: 17).

İçişleri Bakanlığı'na bağlı GİGM'in kurulması da göç konusunda yetki karmaşasına son vermiş ve göç işlerini Türk Polis teşkilatının sorumluluğundan

çıkarmıştır. Türk makamları Suriyeli mülteci kriziyle başa çıkmak için önemli çabalar sarf ettiği belirtilen raporda, Türk makamlarının verilerine göre; 15 çadır kent, 5 konteynır kent ve geçici bir kabul merkezinde kalan Suriyeli sayısı 200 bini geçmiştir. Gaziantep ve Kilis'te bulunan kayıt merkezlerine kayıt olan Suriyelilere bir yıllık tıbbi ve maddi yardımı içeren kimlik kartı verilmiştir. Suriyeliler için geri göndermeme ilkesini kesin bir şekilde uygulayan ve kamplarda uygun koşulları sağlayan Türk makamlarının aynı hassasiyeti kamp dışında yaşayan ve sayıları 330 bini bulan diğer Suriyeliler için de göstermesi gerektiği ifade edilmiştir (European Comission, 2013: 65).

Dış sınırların korunması hususunda Türkiye'nin henüz profesyonel sınır güvenlik birimi olmadığı vurgulanmıştır. Komşu ülkelerle işbirliği adımları atılması olumlu bir yaklaşım olarak ifade edilmiştir. Bu kapsamda Bulgaristan ve Yunanistan ile kolluk kuvvetleri işbirliği için üç taraflı ortak bir iletişim merkezi üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. Gürcistan ile sınır geçişlerini kolaylaştırmak için kara gümrüklerinin geçiş noktalarının ortak kullanımı konusunda bir anlaşma hayata geçirilmiş ayrıca FRONTEX ile Türkiye arasındaki veri alışverişi mutabakat zaptı da imzalanmıştır (European Comission, 2013: 66).

10.1.4. Türkiye 2014 İlerleme Raporu

AB müttefiki Türkiye'nin bölgesinde olan önemli bir figür olduğu ifade edilen raporda, Türkiye'nin Suriye'deki şiddetten kaçan Suriyelilere çok önemli insani yardımları olduğu ve bu konudaki çabalarından övgüyle söz edilmiştir. AB artan mülteci yüküne maddi ve teknik yardımda bulunacağını sözünü vermiştir (European Comission, 2014: 1).

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için izlediği açık kapı politikasından övgüyle söz edilmiş ve 1 milyondan fazla sığınmacıya geçici koruma sağladığı belirtilmiştir. 22 farklı şehirde kurulan çeşitli barınma merkezlerinde 220 binden fazla kayıtlı Suriyeli ağırlanmıştır. Türkiye'de bulunan kayıt dışı Suriyeli sayısı da düşünüldüğünde bu sayı 1 milyonu geçmiştir. Haziran 2014 itibariyle kamplar haricinde Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısı 580 bin olarak kayıtlara geçmiştir. Temmuz ve ağustos aylarında artan IŞİD saldırılarından kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriyeli sayısı da 140 bin civarında olmuştur. Suriyeli olmayan sığınmacı sayısı da 2014 yılında 80 bini geçmiştir. T.C.

Milli Eğitim Bakanlığı, Suriyeli sığınmacıların çocuklarını kendi eğitim sistemine entegre etmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapmıştır. Ama hala büyük miktarda Suriyeli sosyal yardım, sağlık hizmetleri ve eğitime ulaşmada çeşitli sorunlar yaşamaktadır (European Comission, 2014: 18).

Türkiye'deki veya Suriye'deki Suriyeli göçmenlere yardım etmek isteyen bazı uluslararası STK'lar, çalışmalarının engellendiğini rapor etmiştir. Sadece üç uluslararası STK'ya Eylül 2013'te geçici çalışma izni verilmiştir. Bu anlamda Suriyeli sığınmacılara yardım etmek isteyen birçok STK'nın çalışması için Türkiye'nin bazı zorluklar çıkardığı rapora yansımıştır (European Comission, 2014: 54).

Sonuç olarak Türkiye, Suriye'deki şiddetten kaçıp ülkesine sığınan Suriyelileri güney illerinde kurduğu toplam 22 kampta gayet iyi koşullarda ağırlamaktadır. Türkiye bu kampları BMMYK ve diğer uluslararası kuruluşlar ile koordineli olarak işletmektedir. Ülkesine giriş yaptıktan sonra kayıt olan her Suriyeli göçmene kimlik kartı veren ve eğitim ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanmasını sağlayan Türkiye'nin bu çabasından raporda sıkça bahsedilmiştir. Türkiye'nin bu çabaları kendi yerel kapasite ve kaynaklarını zorlamaktadır. Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü verilmesi onların istihdamında önemli sorunlara yol açtığı, kamp dışında kalan sığınmacıların da temel hizmetlere ulaşmada sorunlar yaşadığı ifade edilmiştir (European Comission, 2014: 65).

10.1.5. Türkiye 2015 İlerleme Raporu

2015 yılında Türkiye'nin büyük bir sığınmacı akınına maruz kaldığı ifade edilen raporda, Türkiye 2 milyona yakın Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yaparak dünyanın en büyük sığınmacı kitlesine ev sahipliği yapan ülkesi olmuştur. Türkiye, bu kadar büyük bir sığınmacı ve yerinden edilmiş insan akışını yönetmek için 6,7 milyar Avrodan fazla harcama yapmıştır. bu harcama Türkiye'nin bütçesini bir hayli zorlamıştır (European Comission, 2015: 6).

2014 yılında sınır komşuları olan Suriye ve Irak'taki gelişmelerden dolayı Türkiye yine çok sayıda düzensiz göçmen hareketine maruz kalmıştır. Asya ve Afrika'dan Avrupa'ya göç etmek isteyen düzensiz göçmenler için Türkiye'nin bir geçiş ülkesi olması işini daha da zorlaştırmaktadır. 2013 yılında Türkiye sınırından yasadışı Avrupa'ya yasadışı geçerken yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2014 yılında %47

artarak 58 bini geçmiştir. 2015 yılında sadece Ege Denizi'nden Yunanistan'a geçen düzensiz göçmen sayısı henüz Eylül ayında 245 bine ulaşmıştır. Sadece düzensiz göçmen sayısındaki bu artış bile Türkiye'nin göç konusunda maruz kaldığı durumun ciddiyetini ortaya koymuştur. Türk limanlarından (özellikle de Mersin Limanı'ndan) İtalya'ya giden kargo gemilerinde yakalanan kaçak göçmenlerin sayısındaki artış dikkat çekmiş ve Türk kolluk kuvvetlerinin başarılı operasyonları ile bu kaçak göç yöntemi önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Türkiye'nin bu tip kaçak göç yöntemlerine karşı mücadele etmek maksadıyla kullanacağı kolluk kapasitesini artırmayı ve adli konularda bu eylemlerin cezalarında daha sert yaptırımlar getirmesi gerektiği raporda ifade edilmiştir. Ege Denizi'ndeki düzensiz göçü engellemek maksadıyla Yunan polisi ve Yunan sahil güvenlik birimleriyle işbirliğini geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir (European Commission, 2015: 70).

2013 yılında kabul edilen YUKK ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. 2015 Mayıs ayından itibaren il seviyesinde teşkilatlanan Genel Müdürlük göç konusundaki işlerin sorumluluğunu Türk kolluk kuvvetlerinden devralmıştır. Genel Müdürlük düzensiz göçmenlere ev sahipliği yapan 'Geri Gönderme Merkezleri'nin kapasitesini artırmaya yönelik çalışmalarını sürdürmüştür. Türkiye düzenli göç için de tercih edilen bir hedef ülke olmuştur. 2014 yılı sonu itibariyle 314 bin göçmen Türkiye'den geçici oturma izni almış ayrıca 43 binden fazla üçüncü ülke vatandaşı da çalışma izni almıştır (European Commission, 2015: 70).

1 Ekim 2014 tarihinde AB-Türkiye geri kabul anlaşması yürürlüğe girmiştir. AB-Türkiye Ortak Geri Kabul Komitesi ilk toplantısını 13 Temmuz 2015 tarihinde gerçekleştirmiş ve Geri Kabul Anlaşması'nın tam ve etkili bir şekilde uygulanması için koordinasyon faaliyetleri hızlanmış ayrıca vize serbestisi konusundaki yol haritası ve kriterler ele alınmıştır (European Commission, 2015: 70).

Türkiye Suriyeli sığınmacıları korumak için sürekli ve büyük çaba sarf etmiş, bunun bir sonucu olarak da Türkiye dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkesi durumuna gelmiştir. Türkiye'deki kayıtlı ve geçici koruma sağlanan Suriyelilerin sayısı 2 milyona yaklaşmıştır. Bu sığınmacıların 270 bini AFAD tarafından idare edilen 10 şehirde kurulmuş 25 kampta ikamet ederken, geri kalan 1 milyon 700 binden fazla Suriyeli de ülke genelinde şehirlere yayılmış durumdadır. Suriyeli olmayan en büyük sığınmacı grubunu Iraklılar oluşturmuş, Türkiye bunların haricinde Afgan,

İranlı ve Somalili çok sayıda sığınmacıya da ev sahipliği yapmaktadır (European Comission, 2015: 71).

Bu kadar büyük bir mülteci ve yerinden edilmiş insan akışını yönetmek, bu amaca yönelik olarak 6,7 milyar Avro'dan fazla harcama yapmış olan Türkiye için büyük bir zorluk oluşturmuştur. Türkiye Ekim 2014'te geçici koruma yönetmeliğini çıkarmış ve Suriyeli sığınmacıların sağlık, eğitim, sosyal yardım gibi temel hizmetlere erişim prosedürlerini belirlemiştir (European Comission, 2015: 71).

Suriye'deki şiddetten kaçan Suriyeli sığınmacılara sınırlarını açan Türk yetkililerin olağanüstü ve övgüye değer çabalarına rağmen ülke içinde yaklaşık 500 bin Suriyeli çocuğun eğitime erişemediği rapor edilmiştir. Kamplar dışında yaşayan Suriyelilerin hala zor şartlarda ve temel hizmetlere ulaşmada zorluklar yaşadığı ifade edilmiştir. Geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılara istihdama erişim hakkı tanınması, kendi yeterliliklerini artırmalarına ve Türkiye'de onurlu bir yaşam sürmelerine büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Türkiye'de geçici koruma altındaki kişilere çalışma izni başvurusu yapma imkânı veren bu tür mevzuatın kabulü halen beklemekte olduğu belirtilmiştir (European Comission, 2015: 71).

Deniz sınırlarıyla ilgili olarak, Türkiye ve Yunanistan ikili geri kabul protokolleri kapsamında düzenli toplantılar düzenlemişlerdir. Ege Denizi'nde arama kurtarma operasyonlarına yardımcı olacak Türk sahil güvenlik birimleriyle Yunan kolluk birimleri arasında bilgi alışverişi yoğun bir şekilde devam etmiştir. Düzensiz geçişleri önlemek amacıyla, özellikle Suriye sınırında olmak üzere, kara sınırı gözetleme ve denetleme kapasitesinin artırılması için bazı adımlar atılmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin kara sınırları, sınır güvenliği konusunda sınırlı eğitim alan ve sınır yönetimi konusunda uzmanlaşmaya teşvik edilmeyen yetkililer tarafından yönetilen kara kuvvetleri hudut birlikleri tarafından yönetilmeye devam etmektedir. Sınır yönetiminden sorumlu olacak yetkililerin rotasyona tabi olmayan profesyoneller olması gerektiği belirtilmiştir (European Comission, 2015: 71).

10.1.6. Türkiye 2016 İlerleme Raporu

Suriye'den Türkiye'ye yönelen sığınmacı akınının devam etmesi, Türk yetkililer için öncelikli bir konu olmuştur. Türkiye; Suriye, Irak ve diğer ülkelerden yaklaşık 3 milyon sığınmacıya barınma sağlamak için olağanüstü çaba göstermeye devam etmiştir.

Sığınmacıların yaklaşık %10'u gerekli tüm hizmetlerin sağlandığı kamplarda yaşamaktadır. Türk yetkililer geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışma izinleri hakkındaki yönetmeliği Ocak 2016'da çıkarmıştır. Bu yönetmeliğe göre Suriyelilerin Türkiye'de belirli koşullar altında yasal olarak istihdam edilmesine izin verilmiştir. Bu yönetmelik Suriyeli sığınmacıların geçim kaynaklarını ve entegrasyon beklentilerini geliştirmenin yolunu açmıştır. Türkiye'deki geçi korum altında bulunan Suriyelilerin genellikle kayıt dışı olarak, sosyal hakları olmadan zorlu çalışma koşulları altında istihdam edildiği raporlanmıştır (European Commission, 2016: 29).

YUKK çıkarılmasıyla yasal/yasadışı göç ile ilgili tüm konulardan sorumlu GİGM'in kurulması olumlu bir gelişme olarak belirtilmiştir. İl seviyesine kadar teşkilatlanmasını tamamlayan GİGM ülkeye gelen sığınmacıları kaydetmeye ve başvurularını işleme koymaya başlamıştır. GİGM'in her ilde kurduğu il teşkilatları sığınmacı kayıtlarına başlamış fakat Türk polisi bu yeni birimin işlerine uyum sağlayana kadar desteğe devam etmiştir (European Commission, 2016: 80).

Ocak 2016'da Türkiye, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere, bazı koşullar ve sınırlamalar altında olmakla birlikte, iş piyasasına erişim sağlayan bir düzenlemeyi kabul etmiştir. Düzenleme özellikle Suriyeli sığınmacılara kırsal alanlardaki mevsimlik işlerde çalışma konusunda serbesti sağlamıştır. Geçici koruma yönetmeliğinde yapılan değişiklik ile; daha önce Türkiye'de geçici koruma statüsüne kayıt olup yasadışı yollardan Yunanistan'a geçerken yakalanan ve Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde Türkiye'ye iade edilen ve statülerini kaybeden Suriyelilere dönüşlerinde tekrar geçici koruma statüsü alabilmelerinin önü açılmıştır. Nisan 2016'da Türkiye, uluslararası koruma altındaki tüm başvuru sahiplerine işgücü piyasasına erişim hakkını genişleten bir düzenleme yayınlamıştır. Bu düzenlemeye göre, şartlı mülteci statüsü başvuru sahipleri ve geçici koruma kapsamındaki kişiler ve insan kaçakçılığı mağdurları da dahil olmak üzere tüm uluslararası koruma başvuru sahipleri çalışma izni için başvurabilmesinin önü açılmıştır. Yine bu düzenlemeyle uluslararası korumaya başvuranlar genel sağlık sigortası programına kaydolabilme, devlet okullarına kayıt yaptırabilme ve sosyal yardım için başvurabilme hakkına sahip olmuşlardır (European Commission, 2016: 80).

2016 yılı sonu itibarıyla Türkiye yaklaşık 3 milyon sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye, Suriye'den ve diğer komşu ülkelerinden gelen eşi görülmemiş bir

sığınmacı akınına uğramaktadır. Bu sığınmacı akınını yönetmek ve gelen sığınmacılara temel insani hizmetleri sağlamak için Türkiye'nin gösterdiği çabaların her türlü övgüyü hak ettiği vurgulanmıştır. Türkiye geçici koruma yönetmeliğine uygun olarak, yaklaşık 2 milyon 700 bin Suriyeliyi kayıt altına alınmış ve geçici koruma sağlamıştır. Bunların yaklaşık 270 bini AFAD bünyesindeki kamplarda yaşarken, geri kalan 2 milyon 400 binden fazla Suriyeli de ülkenin dört bir yanında yaşamlarını sürdürmektedir. Eylül 2016 itibariyle BMMYK kayıtlarına göre, Türkiye'deki Suriyeli olmayan sığınmacı sayısına bakıldığında; 113 bin Afgan, 28 bin İranlı, 125 bin Iraklı, 4 bin Somalili ve 9 bin civarında da diğer ülkelerden gelen sığınmacı bulunduğu görülmektedir (European Comission, 2016: 81).

AB ve Türkiye arasında göç konusundaki işbirliği çeşitli zirvelerde alınan kararlarla hızlandırılmıştır. 29 Kasım 2015 tarihli AB-Türkiye Zirvesi'nde ve Türkiye'den AB'ye düzensiz göçü sona erdirmek amacıyla 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Bildirisi'ni izleyen Ortak Eylem Planı üzerinde anlaşılmıştır. AB üye ülkeleri, önemli finansal kaynaklar tahsis ederek Türkiye'nin göç konusundaki yükünü hafifletmeyi amaçlamıştır. Türkiye de geçici koruma ile ilgili mevzuatında değişiklikler yapmış, sığınmacıların iş piyasasına erişimini kolaylaştırmış, denizlerdeki düzensiz göçmenlerin ölümünü engelleyecek düzenlemelere imza atmıştır. AB Mülteci Ofisi Türkiye'deki faaliyetlerine 2016 Şubat ayında başlamıştır. 2016 ve 2017 yılında Türkiye'ye aktarılması planlanan toplam fon 3 milyar Avro olarak belirlenmiş ve bu fonun 2 milyar 200 milyon Avro'su Türkiye'ye aktarılmıştır (European Comission, 2016: 4-5).

29 Kasım 2015 tarihindeki Türkiye-AB Zirvesinde alınan kararlarla Türkiye'den AB'ye gerçekleşen düzensiz göçü engellemek maksadıyla çeşitli kararlar alınmıştır. bu zirvenin ardından 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye ile AB arasında Mülteci Mutabakatı imzalanmıştır. Bu mutabakatın ardından Türkiye-AB arasında göç konusundaki işbirliğinin artırılması kararlaştırılmıştır. Mülteci Mutabakatı'nın eksiksiz uygulanması ve Türkiye'nin gerekli şartları sağlaması karşılığında Türk vatandaşlarına vizesiz AB ülkelerine seyahat etme özgürlüğü getirilmesi kararlaştırılmıştır (European Comission, 2016, s. 3,4).

10.1.7. Türkiye 2017 İlerleme Raporu

Avrupa Komisyonu 2017 yılında Türkiye ilerleme raporu yayınlamamıştır.

10.1.8. Türkiye 2018 İlerleme Raporu

Türkiye'nin yasal ve yasadışı göçe ilişkin mevzuatı genel olarak AB mevzuatına uygun olduğu ve bu yönde yasal düzenlemelere devam ettiği belirtilmiştir. 2013 yılında YUKK'un devreye girmesinin ardından GİGM kapasitesini artırmaya devam etmiştir. GİGM 2017-2021 yıllarını kapsayan bir stratejik plan hazırlamış ve bu plana göre; düzenli göç, düzensiz göç, uluslararası koruma, insan kaçakçılığıyla mücadele, göçmenlerin uyumu gibi konularda kurumsal kapasitesini artırmayı hedeflemiştir. GİGM kurumsal kapasitesini artırmaya devam etmiş, Türkiye genelinde 3 bin 675 personel istihdam etmiş ve bin 500 kişiyi daha istihdam etmeyi planlamıştır (European Comission, 2018: 45).

GİGM kuruluşunun ardından başta Suriye'den gelen/gelecek olan düzensiz göçmenlere yönelik olmak üzere göçmen barındırma kapasitesini artırmaya devam etmiştir. 2018'in Eylül ayı itibariyle GİGM'in toplam göçmen barındırma kapasitesi 8 bin 276 olan toplam 18 geri gönderme merkezi bulunmaktadır. 2020 yılında bu kapasitenin 15 binin üzerine çıkarılması planlanmıştır. Türkiye'nin göçmenlere sağladığı temel hizmetleri iyi eğitilmiş profesyoneller ile sağlaması gerektiği raporda ifade edilmiştir (European Comission, 2018: 45).

Türkiye'nin Karadağ ile imzaladığı geri kabul anlaşması 2016 Aralık ayında yürürlüğe girmiştir. Bosna Hersek ile benzer bir geri kabul anlaşması imzalanması için çalışmalar devam etmektedir. İsviçre, Nijerya, Yemen, Kosova ve Norveç ile ikili geri kabul anlaşmaları imzalanmış iç hukuk onay süreci devam etmektedir. Afganistan ve Sudan ile de görüşmeler devam etmektedir (European Comission, 2018: 45).

YUKK'ta yapılan değişikliklerle; terör örgütleri ile bağlantıları tespit edilen kişilerin temyiz başvurusu hakkı olmadan sınır dışı edilmesinin önü açılmıştır. Bu değişiklikte GİGM'e, taşımacılık yapan firmaların yolcu ve mürettebat bilgilerini depolama yetkisi de verilmiştir (European Comission, 2018: 45).

Türk hükümeti göç yönetimi konusundaki kurumsallaşma ve yasallaşma çalışmalarına hızla devam etmiştir. 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı sonrası IOM verilerine göre, Türkiye'nin Ege denizinde aldığı etkin tedbirlerden sonra

Türkiye'den deniz yoluyla AB'ye geçmeyi amaçlayan kaçak göç girişimi sayısı 2016 yılında 434 iken 2017 yılı boyunca toplam girişim sayısı 62'ye düşmüştür. Yine Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı öncesi Ocak-Mart 2016 döneminde Ege denizinden Yunanistan'a günlük kaçak geçişlerin ortalaması bin 795'ten, 2018 yılının aynı dönemde 80'e düşmüştür. Bu istatistiklere ulaşmadaki en önemli faktör Türk kolluk güçlerinin kaçak geçişi önlemeye yönelik muazzam çabası olmuştur (European Comission, 2018: 45).

Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı gereği "Bire Bir" yeniden yerleşim programının etkin bir şekilde uygulanmasının bir sonucu olarak 4 Nisan 2016 ve 31 Aralık 2017 tarihleri arasında 11 bin 711 Suriyeli Türkiye'den ayrılıp AB'ye yerleştirilmiştir. Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı kapsamındaki iadeler konusunda Yunanistan ile Türkiye arasındaki teknik işbirliği çeşitli toplantılarla koordine edilmiştir (European Comission, 2018: 46).

10.1.9. Türkiye 2019 İlerleme Raporu

2019 yılı da Türkiye açısından düzenli/düzensiz göçle mücadele açısından hareketli bir yıl olmuştur. Temmuz 2018'de Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Güvenlik ve Dış Politikalar Konseyi kurulmuştur. Bu konseyin ilgi alanına giren konulardan konseyin çalışmalarına yardımcı olacak çeşitli kurullar teşkil edilmiştir. Bu kurullardan birisi de Türkiye'nin göç stratejini belirleyecek ve takip edecek olan Göç Kurulu'dur. İçişleri Bakanı başkanlığında ilk toplantısını gerçekleştiren Göç Kurulu çalışmalarına başlamıştır (European Comission, 2019: 45).

Göç Kurulu'nun teşkil edilmesiyle; YUKK kapsamında kurulmuş olan Göç Politikası Kurulu, sivil toplum kuruluşları ve akademinin katılımı ile düzenlenen Göç Danışma Kurulu ve Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu lağvedilmiştir. Ayrıca GİGM'e bağlı Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi teşkil edilmiş ve çalışmalarına başlamıştır.⁴⁵ GİGM göç yönetiminde kilit rol oynamaya devam etmiş, kurum kapasitesini artırmak maksadıyla yaptığı çalışmaların sonucu olarak tüm taşra teşkilatları dahil toplam personel sayısı 4 bini bulmuştur. Yerel teşkilatlanma çalışmalarını sürdüren GİGM'in henüz yurt dışı teşkilatlanması olmasa da düzensiz göçün menşe ülkelerinden olan Afganistan ve Pakistan'da GİGM'e bağlı irtibat ofisleri teşkil edilmiştir (European Comission, 2019: 45).

Türkiye 2018 yılında yeni bir geri kabul anlaşması imzalamamıştır. Nijerya ile imzalanan geri kabul anlaşması onaylanmıştır. GİGM tarafından hazırlanan 2017-2021 dönemini kapsayan; düzenli göç, düzensiz göç, uluslararası koruma, insan kaçakçılığıyla mücadele, gelişmiş entegrasyon ve iletişim ile kurumsal kapasitesini artırmayı amaçlayan stratejik planın uygulanmasına devam edilmiştir (European Comission, 2019: 45-46).

18 Mart 2016 tarihinde imzalanan AB-Türkiye Mülteci Mutabakatı uygulamada üçüncü yılın doldurmuş, taraflar anlaşmaya uymaya devam edeceklerini taahhüt etmiştir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre düzensiz göç nedeniyle Ege Denizi'nde hayatını kaybeden göçmen sayısı 2016'da 434, 2017'de 62 ve 2018'de 156 olmuştur. AB-Türkiye Mülteci Mutabakatı öncesinde Türkiye'den Ege adalarına düzensiz geçişlerin günlük ortalaması bin 794 iken mutabakat sonrası dönemin ortalaması 85'e düşmüştür. Ege denizinde düzensiz göçmen trafiğindeki bu keskin düşüşün nedeni, Türk kolluk kuvvetlerinin kıyı bölgelerindeki yoğun çabalar olmuştur (European Comission, 2019: 46).

Mutabakat kapsamındaki iadeler konusunda Yunanistan ile Türkiye arasındaki teknik işbirliği, AB'yi de kapsayan düzenli üç taraflı toplantılarla koordine edilmiştir. Bütün bu çabalara rağmen Türkiye'nin üzerindeki göç baskısı artmaya devam etmiştir. Yasadışı yollardan Türkiye'ye giriş yapan düzensiz göçmen sayısı 2017 yılında 175 bin 752 iken, 2018 yılında bu sayı 222 bin 290'a çıkmıştır. 2017 yılında insan kaçakçılığı yaparken yakalanan kişi sayısı 4 bin 641 iken, 2018 yılında 4 bin 913'e çıkmıştır (European Comission, 2019: 46).

Türkiye-AB arasında imzalanan geri kabul anlaşmasının gereklerinden biri olan 'bire bir yerleşim' uygulaması devam etmiştir. Geri kabul anlaşması gereği, 2016 Nisan ayından 2018 Aralık ayına kadar geçen sürede Yunanistan'dan Türkiye'ye gönderilen her bir düzensiz göçmene karşılık AB üye ülkelerine 18 bin 640 Suriyeli yerleştirilmiştir. Sadece 2018 yılında 7 binden fazla Suriyeli AB ülkelerine yerleştirilmiştir (European Comission, 2019: 46).

Türkiye'de toplam 8 bin 276 kişi kapasiteli 18 geri gönderme merkezi bulunmaktadır. 2018 yılı içerisinde 4 bin kişi kapasiteli ek bir tesis açılmıştır. GİGM 2020 yılına kadar 7 bin 200 kişi kapasiteli geri gönderme merkezleri açmayı planlamıştır. Geri gönderme merkezlerindeki düzensiz göçmenlere sağlanan hukuk

danışmanlığı ve tercüman konularında AB standartlarına uyumlu hale gelmek maksadıyla daha fazla çaba sarf etmesi gerektiği belirtilmiştir. Her geçen yıl daha da artan yoğun bir düzensiz göçmen kitlesine maruz kalan Türkiye, Gönüllü Geri Dönüşü Destekleme projesiyle ülkesine gelen göçmenleri kendi ülkelerine gönüllü dönmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda 2018 yılında 49 bin 523 düzensiz göçmen kendi ülkelerine dönmüştür. IOM tarafından finanse edilen çeşitli projelerle bin 773 düzensiz göçmene gönüllü geri dönüş yardımı yapılmıştır (European Commission, 2019: 46).

GİGM, Suriyeli olmayan sığınmacıların kayıt altına alınması ve mülteci statüsü verilmesi işlemlerini yapmak maksadıyla BMMYK ile koordineli olarak 'Ankara Uluslararası Koruma Karar Merkezi'ni faaliyete geçirmiştir. İkinci merkezin İstanbul'da kurulması planlanmıştır. Bu merkez uluslararası koruma bekleyen sığınmacıların işlemlerinin koordine edilmesini kolaylaştırmıştır. Bu merkezlere kayıt olan sığınmacılara altı ay geçerliliği olan geçici kimlik kartları verilmeye başlanmıştır. Bu kartı alanların geçici de Türkiye'de kalmaları yasal bir zemine oturmuştur. Bu kimlik kartını alanların; temel sağlık hizmetlerinden faydalanma, devlet okullarında eğitim görme, ücretsiz tercüme ve diğer sosyal yardımlardan faydalanma gibi temel hizmetlere erişimi mümkün hale gelmiştir (European Commission, 2019: 47).

Uluslararası korumaya başvuranlar, şartlı mülteci statüsü sahipleri ve geçici koruma kapsamındaki kişilerin (Suriyeliler) çalışma izni başvurusunda bulunmalarının önü açılmıştır. Türk makamlarının verilerine göre geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere verilen çalışma izni sayısı 2017 yılı sonunda 15 bin 700 iken, 2018 yılı sonunda bu sayı 38 bin 289 olmuştur. GİGM öncülüğünde Türk yetkililerin Suriyeli sığınmacıları çok yoğun olarak bilgilendirmesi sonucu yasal çalışma iznine başvuran Suriyelilerin sayısında gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. GİGM, ülkesine yönelen Suriyeli sığınmacı akınına doğru yönetmek maksadıyla sığınmacılara yönelik olarak 2019-2023 yıllarını kapsayan; istihdam, sağlık, eğitim, sosyal politikalar hedeflerini içeren bir strateji ve eylem planı hazırlamış ve uygulamaya koymuştur (European Commission, 2019: 47).

Türkiye, geçici koruma kapsamındaki 3 milyon 600 bin Suriyeli ve Suriyeli olmayan yaklaşık 370 bin kayıtlı mülteci ile dünyanın en büyük mülteci topluluğuna ev sahipliği yapmaktadır. Veriler, Türkiye'ye sığınma talebinde bulunanların sayısının her

geçen yıl artmaya devam ettiğini göstermektedir. 2018 yılında Türkiye, 72 bin 56 başvuru sahibine uluslararası koruma (mülteci statüsü, şartlı mülteci statüsü veya ikincil koruma) sağlamıştır. Aralık 2018 BMMYK verilerine göre, Türkiye'ye Suriye dışındaki ülkelerden gelen 370 bin 932 sığınmacı kayıt olmuştur. Bu sığınmacıların %46'sı Afgan, %39'u Irak vatandaşı olmuştur. Diğer ülkelerden gelen sığınmacılar için 62 'uydu şehir' belirlenirken, Suriyelilere 81 ilin tamamında kayıt olma hakkı tanınmıştır. Ancak Suriyeliler hangi ilde kayıt yaptırırsa o ilde yaşamak zorundadır. 2018 yılında çeşitli toplumsal sorunlardan dolayı Türkiye bazı şehirleri Suriyeli kaydına kapatmıştır (European Comission, 2019: 48).

Türkiye'de kayıtlı olarak bulunan 3 milyon 600 bin Suriyeli sığınmacıdan 155 bini ülkenin güney doğusunda, Suriye sınırına yakın illerde kurulan 13 kampta ağırlandırılmıştır. Uyum sorununu atlatan ve ülkesine dönen Suriyeliler sayesinde kamplarda kalan Suriyeli sayısı gittikçe azalmaktadır. GİGM 2018 yılında Suriyelilerin ağırlandıkları kampların yönetimini AFAD'tan devralmıştır. Türkiye'de bulunan sığınmacı/mültecilerin okul ve sağlık hizmetlerine ulaşımını kolaylaştırma projeleri AB desteği ile 2018 yılı boyunca devam etmiştir (European Comission, 2019: 48).

2018 yılı içerisinde AB desteği ile hayata geçirilesi planlanan 45 proje imzalanmıştır. Bu projelerle, en savunmasız durumda bulunan ve acil yardıma ihtiyacı olduğu değerlendirilen 1 milyon 600 bin Suriyeli sığınmacının; temel ihtiyaçlar, eğitim ve sağlık konularında yardım edilmesi amaçlanmıştır. AB projelerinden birisi olan 'Acil Durum Eğitim Programı' ile 2019 yılı başından itibaren 494 binden fazla çocuk okula kayıt yaptırmış ve bu çocukların aileleri finansal olarak desteklenmiştir (European Comission, 2019: 48).

10.2. Türkiye'nin Göç Politikalarına Yönelik AB Tarafından Yapılan Diğer Değerlendirmeler

2016 yılında Türkiye-AB arasında imzalanan Mülteci Mutabakatı sonrası iki taraf arasında düzensiz göçmen krizini yönetmek maksadıyla yoğun görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Avrupa Komisyonu, düzenli olarak yayınladığı raporlarla Türkiye'nin göç politikaları konusunda attığı adımları yakından takip etmiştir. Eylül 2017'de yedincisi yayınlanan 'Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı'nın Uygulanmasında Kaydedilen Gelişmeler' isimli raporda, Ege Denizi'ndeki düzensiz göçmen

hareketlerinin sınırlandırılması konusunda Türkiye'nin AB kurumları ve üye ülkeleriyle uyumlu şekilde çalıştığı ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'de ikamet eden Suriyeli sığınmacıları için Türk yetkililerin sağlamış olduğu çabalardan da övgüyle söz edilmiştir (Seventh Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey, 2017).

Düzensiz göçmen akınına karşı geliştirilen bütüncül bir yaklaşım, Türkiye ile Doğu Akdeniz rotasında da dikkate değer sonuçlar vermiştir. Düzensiz göçmenlerin AB'ye ulaşmak için kullandığı rotalardan birisi olan Doğu Akdeniz rotasında Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı'ndan sonra düzensiz göçmen geçişinde %97 oranında düşüş yaşanmıştır. Sayısal olarak da günlük kaçak geçiş sayısı 100'ün altına düşmüştür. Ayrıca bu Mutabakatla Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı sığınmacılara AB'nin yardım etmesine, göçmen kaçakçılarının işlerinin zayıflamasına ve göç yönetiminden sorumlu yetkililer arasında işbirliğinin artmasını sağlamıştır (Managing Migration In All Its Aspects: Progress Under The European Agenda On Migration, 2018: 2-3).

Mülteci Mutabakatı kapsamında AB tarafından hayata geçirilecek uygulamalardan biri de, Türk vatandaşlarına vizesiz AB ülkelerine seyahat etmesi olmuştur. Bu kapsamda Türkiye ile AB arasında Vize Serbestliği Diyalogu başlatılmıştır. AB'nin Türkiye'den hayata geçirmesini istediği 72 kriterden 67'si Türk makamlarınca hayata geçirilmiş fakat; beş kriterin yasallaşması konusunda sorun yaşanmıştır. Yasallaşması konusunda sorun yaşanan beş kriter şunlardır: Yolsuzluğa karşı mücadele, verilerin korunması, üye ülkelerle yasal işbirliği, EUROPOL ile gelişmiş işbirliği, terörle mücadele yasaları ve uygulamalarının gözden geçirilmesi (Öztürk, 2017: 2591). Vize serbestisi sağlanmadığı için Türkiye AB'yi suçlamış, AB de üzerinde anlaşmaya varılan kriterlerin tamamının hayata geçirilmediğini ileri sürmüştür. Bu noktada Türkiye-AB ilişkileri gerilmiş ve taraflar birbirini tehdit etme yoluna gitmiştir (Özcan, 2017: 11).

Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı kapsamında AB'nin Türkiye'ye yapmayı taahhüt ettiği yardımlar zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Türk hükümeti AB'nin söz verdiği yardımları zamanında yapmadığını iddia etmiş, hatta Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları sınırları açmak suretiyle AB sınırlarına göndereceğini ifade etmiştir. Son olarak 27 Şubat 2020 tarihinde Suriye'nin İdlib kentinde HAVA saldırıları sonrası 33 Türk askerinin şehit edilmesinin ardından, Türk hükümeti Suriye'deki insani krize

AB'nin gereken önemi göstermediği gerekçesiyle, Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı'nı askıya aldığını ilan etmiş ve artık Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların AB'ye geçişlerine engel olmayacağını ilan etmiştir (Evans, 2020). Ayrıca Türk yetkililer, Suriye'nin İdlib kentinde Suriye rejim unsurlarının saldırıları sonrası 33 Türk askerinin şehit edilmesinin ardından, Türkiye'nin yeni bir mülteci akınına taşıyamayacağını, Türkiye'nin sığınmacı kapasitesinin dolduğunu, bu saldırılar nedeniyle meydana gelecek yeni bir göç hareketinin Avrupa'ya yönelmesine Türk kolluk kuvvetlerinin engel olmayacağını ifade etmiştir (Tokyay, 2020). Türkiye'nin bu yaklaşımını şiddetle eleştiren Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian yaptığı açıklamada Türkiye'yi Suriyeli sığınmacılar konusu üzerinden Avrupa'ya şantaj yapmakla suçlamıştır (Sade, 2020).

SONUÇ

2010 yılında Tunus'ta başlayan ve zamanla iç savaşa dönüşen olaylar akabinde diğer bölge ülkelerine de sıçramıştır. Bölgedeki diğer ülkeleri de etkisi altına alan bu karışıklıklar Arap Baharı adıyla anılmış ve 2011 yılında olaylar Suriye'ye de sıçramıştır. Kuzey Afrika'da başlayan ve birçok Arap ülkesini etkileyen bu sürecin hem Türkiye'ye hem de AB'ye derin etkileri olmuştur.

Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad ülkesindeki krizi sert askeri müdahalelerle bastırmaya çalışmış; fakat Arap Baharı sürecinden etkilenen birçok ülkede olduğu gibi sürecin iç savaşa evrilmesini engelleyememiştir. Suriye'deki iç savaştan kaçmak isteyen 5 milyon 500 bin Suriyeli de komşu ülkeler olan Türkiye, Lübnan, Irak ve Ürdün'e sığınmıştır. Günün sonunda, BMMYK Haziran 2020 verilerine göre 3 milyon 585 bin Suriyeli sığınmacı ile en çok Suriyelinin sığındığı ülke, Türkiye olmuştur. Suriye'deki savaştan kaçan ve Türkiye'ye sığınan Suriyeliler, ardından Avrupa'ya yönelmiştir.

Suriyeli sığınmacıların ülkelerindeki iç savaştan kaçarak daha güvenli yerler olan komşu ülkeler ile AB ülkelerine göç etmelerini en iyi açıklayan teori Lee'nin İtme-Çekme Teorisi olmuştur. Suriye'deki iç savaşın 'itici' faktör olduğu bu göç hareketinde, Türkiye ve AB ülkelerindeki huzur ve refah ortamı da 'çekici' faktörler olarak göze çarpmaktadır. Göç eden kişi sayısına bakıldığında, Suriyelilerin göç etmek için en çok tercih ettiği ülke Türkiye olmuştur. Suriyeli sığınmacıların savaştan kaçarken kendilerine en yakın güvenli ülke olarak komşu ülke Türkiye'yi tercih etmeleri de Ravenstein'in Göç Kanunları'nda ifade ettiği hususlarla örtüşmektedir.

Kuruluşundan bugüne ortak bir göç politikası oluşturma çabasında olan AB, Suriyelilerin Avrupa'ya yönelmesinin ardından göç konusunu tekrar ve öncelikli olarak gündemine almıştır. Birliğin dış sınırlarını oluşturan ülkeler, Avrupa'ya yönelen düzensiz göçmenlerle ilgili yük paylaşımının adaletli bir şekilde sağlanmadığını ileri sürmüştür. AB sınır ülkelerinin attığı çeşitli adımlardan dolayı zaman zaman üyeler arasında birtakım anlaşmazlıklar yaşanmıştır. 2010 yılında Tunus'ta başlayan iç savaştan kaçan göçmenlerin İtalya'ya ulaşmasının ardından, üye ülkeler yük paylaşımı konusunda anlaşamayınca İtalyan Hükümeti bu duruma tepki olarak Tunuslu göçmenlere ikamet izni vermiş ve bu göçmenler Schengen bölgesinde serbest dolaşım hakkı elde etmiştir. İtalya'nın bu uygulamasının kabul edilemez olduğunu ileri süren

Fransa da, İtalya ile olan Schengen Anlaşmasını 'geçici' olarak askıya aldığını duyurmuş ve İtalya sınırını kapatmıştır.

AB ortak bir göç ve iltica politikası oluşturmak maksadıyla çeşitli kararlar almıştır. Sığınma politikasını uyumlaştırmayı amaçlayan AB, Dublin Sözleşmesi ile sığınma başvurusunun tek bir ülkeye yapılması konusunda anlaşmıştır. Maastricht Anlaşması'yla da üye ülkelerin kendi sorumluluğunda ve inisiyatifinde olan göç konusu, artık Birliğin ortak bir konusu ve sorunu haline gelmiştir. Bahsedilen anlaşmalarla somut bir sonuç alamayan AB, göçün menşe ülkeleriyle işbirliği yapmayı ve AB'ye yönelen göçü başlamadan bitirilmeyi amaçlamıştır. Tampere Zirvesi'nde aldığı kararlarla Avrupa Ortak Sığınma Sistemi oluşturulması ve menşe ülkelerle somut işbirliği konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ortak göç politikası oluşturarak Avrupa'yı düzensiz göçten korumayı amaçlayan AB, çeşitli zirvelerde alınan kararlarla; EUROPOL ve FRONTEX gibi kurumlar ile CEAS, EURODAC, EASO, EUROSUR ve ETIAS gibi uygulamaların da hayata geçirilmesini sağlamıştır.

Suriye'deki iç savaşın şiddetlendiği dördüncü yılında, 2015 yılında, kitlesel göç artmış ve artık AB de bu göçten nasibini almaya başlamıştır. Suriye'deki savaştan kaçan sığınmacılar ilk olarak komşu ülkelere sığınmış, ardından bir kısmı da AB ülkelerine sığınmak üzere gerek Doğu Akdeniz rotası üzerinden, gerekse Türkiye üzerinden AB ülkelerine ulaşmaya çalışmıştır. Doğu Akdeniz ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışan çok sayıda göçmen, botlarla Yunan adalarına geçmeye çalışırken boğularak can vermiştir. Avrupa'ya yönelen bu kitlesel göçten rahatsız olmaya başlayan AB, göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmasını engellemeye yönelik yaklaşımı benimsemiştir.

Suriye'den gelen sığınmacılara karşı AB'nin aldığı tedbirlere bakıldığında, bu tedbirlerin genellikle sınır tedbirleri, yani sığınmacılardan korunma maksadıyla alınan tedbirler olduğu görülmüştür. Hatta Schengen Sistemi'ni bile feda etmeye varan tedbirler alınmış, Macaristan Sırbistan sınırını, Bulgaristan Türkiye sınırını ve Makedonya Yunanistan sınırını tel örgülerle kapatmıştır. Kısacası AB, değerlerini bir kenara bırakarak kendi ülkelerindeki katliamdan kaçan Suriyelileri sınırlarından uzak tutmak için tedbirleri hayata geçirmiştir. Avrupa değerlerine aykırı bir şekilde Suriyeli sığınmacılara karşı sadece sınırlarını koruma yoluna giden AB'nin bu yaklaşımı, eleştiri konusu olmuştur.

AB'nin Suriyeli göçmenlere yönelik attığı adımlar incelendiğinde, AB'nin göçmen sorununa 'ulus üstü' bir yaklaşım getirememiş olmasının sorunun çözülmesini zorlaştırdığı görülmektedir. Ayrıca göç konusunu: sadece güvenlik boyutuyla ele alıp, göçün insani boyutunu göz ardı etmesi de 'Avrupa değerleri'nin tartışılmasına neden olmuştur. AB karar organlarıyla göçmen krizine kimi zaman insani açıdan yaklaşmak istediye de ulusal aşırı sağ partilerin tepkisiyle karşılaşmışlardır. Avrupa'nın göç konusuna yaklaşımının 'güvenlik' odaklı mı, yoksa 'insan' odaklı mı olacağı konusu hala tartışılmaktadır. Suriyeli sığınmacılar konusu, bölgesel ve küresel bir sorunu haline dönmüştür. Bu sorunun ancak Türkiye ile AB arasında yapılacak müzakere ve karşılıklı anlayışla çözüleceği değerlendirilmektedir.

Son yıllarda Avrupa ülkelerinde muhafazakâr ve aşırı sağ partilerin iktidara gelmesiyle AB, göçle ilgili politikalarında güvenliği ön planda tutan bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu siyasi akımlara göre göçmenler sorunlu, güvenliği tehdit eden ve Birliğe yük olan kişiler olarak görülmeye başlanmıştır. Kuruluş değerleri insan hakları, özgürlük ve demokrasi olan AB'nin, göçmenlere yönelik güvenlikçi yaklaşımıyla birlik değerleriyle çeliştiği söylenebilir. Bu yaklaşımın devam etmesi halinde, üye ülkeler arasında çeşitli anlaşmazlıklara neden olan göçmenlerin ve göçmen politikalarının, ilerleyen yıllarda AB'nin en büyük sorunlarından biri olmaya aday olduğu değerlendirilmektedir.

Tarihinde bu denli kitlesel bir göçe maruz kalmamış olan Türkiye, bu düzensiz göç hareketine hazırlıksız yakalanmıştır. Türkiye, Arap Baharı sürecine kadar göç ve iltica konularında geçmişte çıkarılan; İskân Kanunu, Pasaport Kanunu ve Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik gibi yasal düzenlemelerle konuyu idare etmiştir. Türkiye 2011 yılında Suriyeli sığınmacıların sınırına dayanmasıyla göç konusuna daha sistematik ve kapsayıcı çözümler üretmek zorunda kalmıştır. Türkiye, Suriye'den gelen sığınmacılara ilk günden itibaren kapılarını açmış ve 'açık kapı politikası' uygulamıştır. Türkiye, Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle göç ile ilgili yasal düzenlemeleri hayata geçirerek ve göçe yönelik yeni kurumlar kurarak bu süreci en etkin şekilde yönetmeye çalışmıştır.

Türkiye, ülkesine sığınan Suriyelileri 'Geçici Koruma' statüsünde kabul edip, Suriye'den gelen sığınmacıları sınırlarında kayıt altına alıp başta barınma, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayarak çeşitli yasal ve idari düzenlemelerle Suriyelilerin toplumsal sorunlara neden olmadan entegrasyonunu sağlamayı amaçlamıştır. 2013 yılında kabul edilen YUKK ile sadece göç ve sığınma konularıyla ilgilenmek üzere GİGM kurulmuştur. GİGM'in koordinesinde, Suriyeli sığınmacıları Suriye sınırındaki şehirlerde kurulan Kabul ve Barınma Merkezleri'nde ağırlayan Türkiye, sınırı geçtikten sonra ilgili merkezlere kayıt olan Suriyelilere verdiği geçici kimlik kartı ile temel sağlık hizmetlerinden faydalanmalarını sağlamıştır. Yapılan düzenlemelerle Suriyeli çocukların devlet okullarına kayıt olmasının önü açılmış, ayrıca yetişkin Suriyeliler için de çeşitli eğitim merkezleri teşkil edilerek Türkçe dil kursları ile birçok konuda mesleki eğitim almaları sağlanmıştır.

Suriyeli sığınmacıların Avrupa'ya yönelmesiyle AB bu sığınmacı krizine güvenlik eksenli yaklaşmış ve sığınmacıları AB sınırlarından uzak tutmanın yollarını aramıştır. Avrupa'ya yönelen sığınmacıların en önemli rotalarından birisi olan Türkiye ile yapılan görüşmeler sonunda Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır. Bu mutabakata göre, Türkiye üzerinden AB ülkelerine geçiş yapan düzensiz göçmenler Türkiye'ye iade edilmiş, Türkiye'ye iade edilen her bir kaçak göçmen karşılığında, Türkiye'de kayıt altına alınmış bir göçmen de bir plan dahilinde AB ülkelerine yerleştirilmiştir. Ayrıca bu mutabakat gereği Türkiye'nin belirlenen şartları sağlaması durumunda, AB Türk vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz seyahat etmesinin sağlanmasını taahhüt etmiştir.

AB'ye tam üyelik müzakereleri devam eden Türkiye'nin Suriye krizi ile ilgili AB ile imzalamış olduğu Geri Kabul Anlaşması ve Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı, AB ile olan ilişkilerine ivme kazandırmıştır. AB tarafından her yıl yayınlanan Türkiye İlerleme Raporları'nda Türkiye'nin 3 buçuk milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmasından ve AB ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması'ndan övgüyle söz edilmiştir. Türkiye vize serbestisi konusunda yerine getirmeyi taahhüt ettiği 72 kriterden 67'sini yerine getirmiş, fakat beş kriterle ilgi adım atmamıştır. Anlaşmaların uygulanmasında yaşanan sorunlar ve karşılıklı verilen sözlerin tutulmamasından kaynaklı zaman zaman Türkiye-AB ilişkileri gerilmiş nihayetinde Türkiye, AB'nin vize serbestisi konusunda taahhüt ettiği adımları atmadığını ileri sürerek Geri Kabul Anlaşması'nı askıya almıştır. Ayrıca 27 Şubat 2020 tarihinde Suriye'nin İdlib kentinde meydana gelen hava saldırıları

sonucunda 33 Türk askerinin şehit edilmesinin ardından, Türk hükümeti Suriye'deki insani krize AB'nin gereken önemi göstermediğini ileri sürmüş, Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı'nı askıya aldığını ilan etmiş ve Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların AB'ye geçişlerine engel olmayacağını ilan etmiştir.

Dünyada meydana gelen gelişmelere bakıldığında, her an herkesin sığınmacı/göçmen olabileceği gerçeği hatırd tutulmalıdır. Türkiye başından beri kendisine sığınan Suriyeli sığınmacılara kapısını açmış ve savaştan kaçan insanları büyük harcamalar yaparak ülkesinde ağırlamıştır. Türkiye'nin Suriyelileri ağırlamak için harcadığı para ile uzun vadede Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin toplumsal yapısına verebileceği zararlar Türk iç siyasetinde eleştiri konusu olmuştur. Ayrıca Suriye sınırındaki bazı şehirlerde Suriyeli Arap nüfusunun Türk nüfusunu geçerek çeşitli sorunlara neden olacağı da konuya ilişkin yapılan eleştirilerden bazıları olarak ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan, Türkiye'nin bu insani değerleri ön planda tutarak, sığınmacıların; barınma, sağlık ve eğitim konularındaki ihtiyaçlarının giderilmesi konusundaki yaklaşımından, hem AB tarafından yayınlanan raporlar ve toplantı sonuç bildirgelerinde, hem de AB liderlerinin yaptığı açıklamalarda övgüyle söz edilmiştir. Türkiye'nin sığınmacılara dönük bu yaklaşımı, 3 buçuk milyondan fazla sığınmacının, yaşamak/sığınmak için Türkiye'yi tercih etmesine yol açmıştır. Türkiye'de toplumsal kabul seviyesinin bu denli yüksek olması ve Türk yetkililerin sığınmacılara olumlu yaklaşımı sonucu bu kadar fazla sığınmacının Türkiye'yi tercih etmiş olması, elbette ki AB'yi memnun etmiştir.

Türkiye'nin Arap Baharı sonrası dönemde maruz kaldığı kitlesel göçlere karşı izlediği göç politikalarındaki değişim ve dönüşümün Avrupa Birliği açısından bakılarak ortaya konmasının amaçlandığı bu çalışmada; yukarıda belirtilen konuların yanı sıra, Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik göç politikaları barınma, sağlık, eğitim ve toplumsal entegrasyon şeklinde dört başlıkta ele alınmış olup, çalışmanın diğer boyutları içermediği bir gerçektir. Bu yüzden bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda Suriyeli sığınmacıların yaşadığı farklı sorunların ve buna dönük Türkiye'nin izlediği politikaların, AB'nin göçmenleri bir güvenlik meselesi olarak görmesiyle Avrupa'da yükselişte olan aşırı sağ eğilimlerle ilişkisinin de ele alınmasında yarar vardır.

KAYNAKÇA

Abacı, C., (2016), Suriye Kaynaklı Göçün Türkiye'nin Göç Politikalarının Kurumsallaşması Üzerindeki Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Abadan-Unat, N., (2002), Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulusötesi Yurttaşlığa. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, (15/01/2016 Tarih 29594 Sayılı Resmi Gazete),

Seventh Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey, (2017), <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20170906_seventh_report_on_the_progress_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf>, (26.06.2020)

Cenevre Sözleşmesi, (2019), <<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>>, (11.11.2020)

wikiwand.com, (2019), Suriye, <<https://www.wikiwand.com/tr/Suriye/#/N%C3%BCfus>>, (23.12.2019)

AB Başkanlığı, (2015), Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları, https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, (22.05.2020)

AB Başkanlığı, (2016), 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi, <https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf>, (22.05.2020)

AB Mavi Kart, (2020), <<https://www.apply.eu/tr/Mavi-Kart/>>, (04.03.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020), Suriye Krizinden Etkilenen Beş Ülkedeki Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların Korunmasızlıklarının Giderilmesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriye-krizinden-etkilenen-bes-ulkedeki-multecilerin-ve-ev-sahibi-topluluklari>>, (25.05.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020a) Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriyeli-cocuklari-turk-egitim-sistemine-entegrasyonunun-desteklenmesi-7010>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020b), Yarını Kurmak - Türkiye'de Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyelilere Kaliteli Eğitime Erişim ve Geçim Desteği Verilmesi Projesi,

<<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/yarini-kurmak-turkiyede-gecici-koruma-altinda-yasayan-suriyelilere-kaliteli-egitime-erisim-ve>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020c), HOPES - Suriyeliler için Yüksek Öğrenim ve Mesleki Eğitim İmkanları ve Perspektifleri Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/hopes-suriyeliler-icin-yuksek-ogrenim-ve-mesleki-egitim-imkanlari-ve-perspektifleri-8002>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020d), Türkiye'de Dayanıklılık Faaliyetleri Kapsamında Eğitim Altyapısı Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/turkiyede-dayaniklilik-faaliyetleri-kapsaminda-egitim-altiyapisi-7502>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020e), Kriz Zamanlarında Herkes İçin Eğitim 1 Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/kriz-zamanlarinda-herkes-icin-egitim-1-7503>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020f), Lübnan, Ürdün ve Türkiye'deki Ev Sahibi Topluluklarda Yaşayan veya Suriyeli Korunmasız Çocuklar İçin Eğitim ve Koruma Programı, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/lubnan-urdun-ve-turkiyedeki-ev-sahibi-topluluklarda-yasayan-veya-suriyeli-korunmasiz-cocuklar>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020g), Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriyeli-cocuklari-turk-egitim-sistemine-entegrasyonunun-desteklenmesi-7010>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020h), Suriyeli ve Türk Vatandaşı Çocuklar ve Gençler İçin Kapsayıcı Kaliteli Eğitime Daha Fazla Erişim, Koruyucu Ortam ve Olumlu Gençlik Katılımı Fırsatları Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriyeli-ve-turk-vatandasi-cocuklar-ve-gencler-icin-kapsayici-kaliteli-egitime-daha-fazla>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020i), Suriye Krizinden Etkilenen Beş Ülkedeki Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların Korunmasızlıklarının Giderilmesi Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriye-krizinden-etkilenen-bes-ulkedeki-multecilerin-ve-ev-sahibi-topluluklari>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020j), Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi (SIHHAT), <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/gecici-koruma-altindaki-suriyelilerin-saglik-statusunun-ve-turkiye-cumhuriyeti-tarafindan-0>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020k), Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriyeli-cocuklari-turk-egitim-sistemine-entegrasyonunun-desteklenmesi-7010>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020l), Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/mesleki-ve-teknik-egitim-yoluyla-sosyal-ve-ekonomik-uyum-projesi-7382>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020m), Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İstihdam Destek Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/gecici-koruma-altindaki-suriyeliler-ve-ev-sahibi-topluluklar-icin-istihdam-destek-projesi>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020n), Seçilmiş İllerde Yaşayan Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için Ekonomik Fırsatların Güçlendirilmesi Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/secilmis-illerde-yasayan-gecici-koruma-altindaki-suriyeliler-gkas-ve-ev-sahibi-topluluklar-0>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020o), Kilis 327 Yataklı Yeni Devlet Hastanesi Yatırımı Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/kilis-327-yatakli-yeni-devlet-hastanesi-yatirimi-7379>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020ö), Hatay Devlet Hastanesi İnşaatı Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/hatay-devlet-hastanesi-insaati-7507>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020p), 18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Bildirisinin Uygulanması İçin Destek Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/18-mart-2016-tarihli-ab-turkiye-bildirisinin-uygulanmasi-icin-destek-projesi-8006>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020r), Akdeniz'deki Göçmen Akışının Yönetiminde Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın Operasyonel Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/akdenizdeki-gocmen-akisinin-yonetiminde-sahil-guvenlik-komutanliginin-operasyonel>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020s), Güvenli Gelecek: AB Suriye Güven Fonu, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/guvenli-gelecek-ab-suriye-guven-fonu-7499>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020ş), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Suriye Krizine Yanıt Olarak Türkiye'de Dayanıklılık Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/birlesmis-milletler-kalkinma-programi-undp-suriye-krizine-yanit-olarak-turkiyede-dayaniklilik>>, (08.07.2020)

AB Türkiye Delegasyonu, (2020t), Suriye ve Irak Krizinden Etkilenen Türkiye'deki Mültecilere Destek Verilmesi Projesi, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriye-ve-irak-krizinden-etkilenen-turkiyedeki-multecilere-destek-verilmesi-7513>>, (08.07.2020)

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), (2013), 2816 sayılı Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge, <<https://www.afad.gov.tr/>>

kurumlar/afad.gov.tr/2311/files/Suriyeli_Misafirlerin_Saglik_ve_Diger_Hizmetleri_Hakkinda_Genelge_20138.pdf>, (05.06.2020)

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), (2014), Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik. Ankara.

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), (2017), Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, < https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25337/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf>, (07.07.2020)

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), (2018), Geçici Barınma Merkezleri İstatistikleri, <https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf>, (28.06.2020)

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), (2020), AFAD Hakkında, <<https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda>>, (29.04.2020)

Ağır, O., (2017), Türkiye'deki Suriyelilerin Temel Sorunlarının Çözümüne Yönelik Çalışmaların Değerlendirilmesi, Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, ss. 389-405, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Akdoğan, E., M., Atalay, (2017), Avrupa Birliği'ni Değişime Zorlayan Güç: Göç, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, KAYFOR15 Özel Sayısı, Cilt 22, ss.2445

Aksoy, Z., (2012), Uluslararası Göç ve Kültürlerarası Etkileşim, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20) , ss. 270-294.

Amnesty International, (2016), EU Risks Fuelling Horrific Abuse of Refugees and Migrants in Libya, <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/06/eu-risks-fuelling-horrific-abuse-of-refugees-and-migrants-in-libya/>>, (19.03.2020)

Atasoy, A., H., Demir, (2015), Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan'a (Hatay) Etkileri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, (8) 38 , ss. 457-470.

Avcu, T., (2018), Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişinin Göç Politikalarına Etkileri: Hollanda Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Bakri, N., (2011), Turkish Minister and Other Envoys Press Syrian Leader,

<https://www.nytimes.com/2011/08/10/world/middleeast/10syria.html?_r=0.>, (01.01.2020)

Balcıoğlu, İ., (2007), Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç, Elit Kültür Yayınları, İstanbul.

Bali, B. B., H. G., Gündoğdu, (2017), Merkezi Yönetim Tarafından Uygulanan Göç Politikalarının Bir Analizi: Türkiye Örneği, Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, ss. 183-198, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

bbc.com.tr., (2020), Yunanistan Başbakanı: Türkiye ve AB Arasındaki Göçmen Anlaşması Öldü, <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51781713#orb-banner>>, (24.05.2020)

Bertozzi, S., (2008), European Pact on Migration and Asylum: A Stepping Stone Towards Common European Migration Policies, Centro de Estudios y Documentación Internacionales de Barcelona , Vol:19, p.1-6.

BİLGESAM (Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi), (2015), Irak ve Suriye'deki Gelişmelerin Türkiye'ye Etkileri. Ankara.

1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, (2018), Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi,(10/07/2018 tarih, 30474 Sayılı Resmi Gazete),

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, (14/09/1994 tarih ve 22127 Sayılı Resmi Gazete),

BM (Birleşmiş Milletler), (2019), <<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/factsheets/index.asp>, (28.10.2019)

Boswell, C., (2005), Migration in Europe, Global Commission on International Migration, <https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/rs/RS4.pdf>, (26.02.2020)

Bozkaya, Ö., A., Kıncal, (2018), Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt:4, sayı:2 , ss. 90-126.

Bozkıran, D., H., Kutbay, (2013), Arap Baharının Türkiye'ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt:5 No:1, ss. 147-162.

Bozkurt, E., vd., (2008), Avrupa Birliği Temel Mevzuatı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Bürgin, A., (2016), Why the EU Still Matters in Turkish Domestic Politics: Insights from Recent Reforms in Migration Policy, South European Society and Politics, Vol.21 No.1 , p. 105-118.

Castles, S., M. J. Miller, (2008), Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

CIA Factbook (Central Intelligence Agency), (2019), Syria, <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>>, (23.12.2019)

Eurodac System (European Asylum Dactyloscopy Database), (2020), <https://www.citizensinformation.ie/en/moving_country/asylum_seekers_and_refugees/the_asylum_process_in_ireland/eurodac_system.html>, (26.03.2020)

Collett, E. (2010), The European Union's Stockholm Program: Less Ambition on Immigration and Asylum, But More Detailed Plans, Migration Policy Institute, <<https://www.migrationpolicy.org/article/european-unions-stockholm-program-less-ambition-immigration-and-asylum-more-detailed-plans>>, (14.03.2020)

Collett, E., (2011), Faltering Movement: Explaining Europe's Schengen Struggle, <<https://www.migrationpolicy.org/article/faltering-movement-explaining-europes-schengen-struggle>>, (08.02.2020)

Crisp, J., (1999), Policy Challenges of the New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes, Working Paper No. 7, New Issues In Refugee Research, <<https://www.unhcr.org/3ae6a0c6c.html>>, (05.07.2020)

Çağlayan, S., (2016), Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz-17 ,ss. 68-91.

Çakmak, C., M. Yetim, F. G. Çolak, (2011), Ortadoğuda Devrimler ve Türkiye, BİLGESAM, İstanbul.

Çelik, F., (2006), İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:27, ss. 149-170.

Dearden, S. J., (1997), Immigration Policy in the European Community, <<https://pdfs.semanticscholar.org/50c4/bb7f9cd68fe92090760622d374b313d8fab7.pdf>>, (05.01.2020)

Dede, A. Y., (2011), The Arab Uprisings: Debating the “Turkish Model”, Insight Turkey, Spring vol:13, number:2 , p. 23-32.

Deniz, O., (2015), 1990 Sonrasında Türkiye'ye Yönelen Sığınma Hareketleri ve Etkileri, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, <http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp6_11.pdf>, (16.04.2020)

Doğan, G., B. Durgun, (2012), Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15), ss. 61-90.

Doğan, V., (2000), Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Türkiye-AB İlişkilerinin Dünü-Bugünü-Yarını, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 261-272

Duruel, M., (2017), Avrupa Birliği Göç Politikası ve Kitleli Göç Akınları Karşısındaki Durumu, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, cilt.3, sayı.3

Duygu, F., (2018), Türkiye’de Doğan Suriyeli Çocuklar ve Sağlık, USLU, Yeter Demir (Ed.), Göç ve Sağlık-Sağlık Politikaları 1, 1. Baskı. İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul.

dw.com., (2014), Mülteciler TRITON’la Kurtarılacak, <<https://www.dw.com/tr/m%C3%BClteciler-tritonla-kurtar%C4%B1lacak/av-18060470>>, (23.06.2020)

dw.com., (2015), AB Liderlerinden Mülteci Planı, <https://www.dw.com/tr/ab-liderlerinden-m%C3%BClteci-plan%C4%B1/a-18542228?maca=tur-twitter_tur_all-10083-xmlmrss&utm_source=twitterfeed&utm_medium=twitter>, (15.03.2020)

dw.com., (2019), Çavuşoğlu: Geri Kabul Anlaşması’nı askıya aldık, <<https://www.dw.com/tr/%C3%A7avu%C5%9Fo%C4%9Flu-geri-kabul-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-ask%C4%B1ya-ald%C4%B1k/a-49699277>>, (04.06.2020)

dw.com., (2020a), Erdoğan’dan Avrupa’ya mesaj: Herkes bu yükten payına düşeni alacak, <<https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fandan-avrupaya-mesaj-herkes-bu-y%C3%BCkten-pay%C4%B1na-d%C3%BC%C5%9Feni-alacak/a-52612264>>, (25.05.2020)

dw.com. (2020b), Avusturya Başbakanı Kurz: Türkiye’nin baskısına boyun eğilmemeli, <<https://www.dw.com/tr/avusturya-ba%C5%9Fbakan%C4%B1-kurz-t%C3%BCrkiyenin-bask%C4%B1s%C4%B1na-boyun-e%C4%9Filmemeli/a-52622314>>, (25.05.2020)

easo.europa.eu., (2010), What we do & EASO provides different kinds of support, <https://easo.europa.eu/about-us/what-we-do>>, (29.03.2020)

easo.europa.eu. (2020), Latest-asylum-trends, <<https://www.easo.europa.eu/latest-asylum-trends>>, (29.03.2020)

Elmas, F. Y., (2016), Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Erdoğan, M., (2017), Suriyeliler Barometresi, Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, Yönetici Özeti, <<https://igamder.org/uploads/belgeler/SB-2107-YONETICI-OZETI-06122017.pdf>>, (08.07.2020)

Erdoğan, M. (2018), Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, M., (2019), Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, Türk-Alman Üniversitesi, Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürlüğü.

Erten, S., (2018), Türkiye'de Göç Sorunsalı, Suriye'den Göçün Etkileri Reyhanlı Örneği. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Esin, S., (2015), Kaçmanın İmkansız Hali: Suriyeli Mülteciler, DİSKAR Dergisi, Sayı:4, ss. 134-140.

Eskiocak, M., Marangoz, B. ve Etiler, N., (2016), Suriye, Türkiye ve Irak'ta Savaşın Bölgedeki Bulaşıcı Hastalıklara Etkileri, Ergin, I. (Ed.), *Savaş, Göç ve Sağlık*, 1. Baskı, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.

Eur-Lex, (1952), Treaty Establishing The European Coal And Steel Community, ECSC Treaty, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0022>>, (11.03.2020)

Eur-Lex, (1993), Treaty on European Union, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:11992M/TXT>>, (13.02.2020)

Eur-Lex, (2000), Establishment Of 'Eurodac' For The Comparison Of Fingerprints For The Effective Application Of The Dublin Convention, Council Regulation (EC) No 2725/2000, <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000R2725:EN:HTML>>, (26.03.2020)

Eur-Lex, (2003), Dublin III Regulation, EU Asylum Policy, EU Country Responsible for Examining Applications, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32013R0604>>, (15.03.2020)

Eur-Lex, (2004), Establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32004R2007>>, (19.03.2020)

Eur-Lex, (2007), Treaty OF Lisbon, ><https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF>>, (07.03.2020)

Eur-Lex, (2009), Lisbon Treaty, Amending The Treaty On European Union And The Treaty Establishing The European Community, <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF>>, (14.03.2020)

Eur-Lex, (2009a), The Schengen Area and Cooperation, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l33020>>, (06.02.2020)

Eur-Lex, (2016), Communication From The Commission to The European Parliament, The European Council and The Council Fourth Report on the Progress Made in The

Implementation of the EU-Turkey Statement, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52016DC0792>>, (06.04.2020)

Eur-Lex, (2016a), EU agency for law enforcement cooperation — Europol, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0025>>, (26.04.2020)

Eur-Lex, (2018b), Treaty of Maastricht on European Union, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026>>, (13.02.2020)

EURODAC (European Asylum Dactyloscopy Database) Konsey Tüzüğü, (2000), Konsey Tüzüğü 2725/2000, <http://www.madde14.org/index.php?title=AT_Konsey_T%C3%BCz%C3%BC%C4%9F%C3%BC_EURODAC>, (17.03.2020)

EURODAC Statistics (2019), Eurodac: The European Union's First Multinational Biometric System, <<https://www.gemalto.com/govt/customer-cases/eurodac>>, (19.03.2020)

Euronews.com. (2016), Europol Göçmen Kaçakçılığı ile Mücadele Merkezi Açtı, <[https://tr.euronews.com/2016/02/22/europol-gocmen-kacakciligi-ile-mucadele-merkezi - acti](https://tr.euronews.com/2016/02/22/europol-gocmen-kacakciligi-ile-mucadele-merkezi-acti)>, (29.03.2020)

European Commission, (2011), Turkey 2011 Progress Report, European Commission, Brussels.

European Commission, (2012), Turkey 2012 Progress Report, European Commission, Brussels.

European Commission, (2013), Turkey 2013 Progress Report, European Commission, Brussels.

European Commission, (2014), Turkey 2014 Progress Report, European Commission, Brussels.

European Commission, (2015). Turkey 2015 Progress Report, European Commission, Brussels.

European Commission, (2016). Turkey 2016 Progress Report, European Commission, Brussels.

European Commission, (2018). Turkey 2018 Progress Report, European Commission, Brussels.

European Commission, (2019). Turkey 2019 Progress Report, European Commission, Brussels.

European Commission, (2014), 2014 Turkey Progress Report, <<https://ec.europa.eu/neighbourhood->

enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf<, (18.04.2020)

European Commission, (2015), Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten Point Action Plan On Migration, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_4813>, (15.03.2020)

European Commission, (2015a), European Commission Makes Progress on Agenda on Migration, <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-is-new/news/news/2015/20150527_02_en>, (15.03.2020)

European Commission, (2015b), A European Agenda on Migration, <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf>, (16.03.2020)

European Commission, (2016), Common European Asylum System, <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum_en>, (27.03.2020)

European Commission, (2016a), Security Union: Commission Proposes a European Travel Information and Authorisation System, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_3674>, (29.03.2020)

European Commission, (2020), Extraordinary Justice and Home Affairs Council called for today, the Commission is presenting an Action Plan of measures to support Greece, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_384>, (24.05.2020)

European Council, (1999), Presidency Conclusions, Tampere European Council, <https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en9.htm>, (25.02.2020)

European Council, (2001), European Council Meeting In Laeken, Presidency Conclusions, <<https://www.consilium.europa.eu/media/20950/68827.pdf>>, (26.02.2020)

European Council, (2002), Presidency Conclusions Seville European Council 21 and 22 June 2002, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_02_13>, (29.02.2020)

European Council, (2003), Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003 Presidency Conclusions, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_03_3>, (29.02.2020)

European Council, (2005), Commission Of The European Communities : <[http://aei.pitt.edu/44368/1/COM_\(2005\)_184.pdf](http://aei.pitt.edu/44368/1/COM_(2005)_184.pdf)>, (29.02.2020)

European Parliament, (1997), Treaty Of Amsterdam Amending The Treaty On European Union The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts, <<https://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>>, (21.02.2020)

EUROPOL (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation), (2020), Europol History, <<https://www.europol.europa.eu/history/europol-history.html>>, (13.02.2020)

europol.europa.eu., (2016a), European Migrant Smuggling Centre - EMSC, <<https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-migrant-smuggling-centre-emsc#fndtn-tabs-0-bottom-1>>, (27.03.2020)

europol.europa.eu., (2016b), Tackling the Organised Criminal Groups Profiting From Migrant Smuggling, <<https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-migrant-smuggling-centre-emsc>>, (29.03.2020)

EUROSUR (The European Border Surveillance System) (2014), AB Sınırlarını Koruyan Teknoloji, <<https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur050012014tr.pdf>>, (29.03.2020)

EU-Turkey Joint Action Plan, (2015), EU-Turkey Joint Action Plan, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5860>, (22.05.2020)

EU-Turkey Statement The Commission's Contribution To The Leaders' Agenda, (2018), <<https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2017-12/FACTSHEET%2012%20-%20EU%20Turkey%20Statement.pdf>>, (23.05.2020)

Evans, D., (2020), Turkey says it will let refugees into Europe after its troops killed in Syria, <<https://www.reuters.com/article/us-syria-security/turkey-says-will-not-stop-syrian-refugees-reaching-europe-after-troops-killed-idUSKCN20L0GQ>>, (24.05.2020)

Fielden, A., (2008), Local Integration: an Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situation, UNHCR.

FRONTEX (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union), (2017), Publications and Risk Analysis, <<https://frontex.europa.eu/publications/ara-2017-096d0R>>, (07.04.2020)

frontex.europa.eu., (2013), Eurosur, <<https://frontex.europa.eu/intelligence/information-management/>>, (29.03.2020)

frontex.europa.eu. (2016), About Frontex, <<https://frontex.europa.eu/about-frontex/origin-tasks/>>, (19.03.2020)

Geçici Koruma Yönetmeliği, (2014), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gecicikorumayonetmeli.pdf>>, (20.04.2020)

Gençler, A., (2005), Avrupa Birliği'nin Göç Politikası, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi (49) , ss.174-197.

Giddens, A., (2010), Göçlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkileri, Sosyoloji Başlangıç Okumaları, Say Yayınları, Ankara.

GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), (2020a), Hizmet Birimleri, <<https://www.goc.gov.tr/hizmet-birimleri>>, (21.04.2020)

GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), (2020b), Göç Kurulu, <<https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu>>, (25.06.2020)

GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), (2020c), Geçici Koruma, <<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>>, (25.04.2020)

GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), (2020d), Düzensiz Göç İstatistikleri, <<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>>, (25.04.2020)

GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), (2020e), Geçici Koruma, <<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>>, (05.05.2020)

goc.gov.tr., (2019), Şartlı Mülteci, <<https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci>>, (02.11.2019)

Goularas, G. B., U. Sunata, (2015), Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1) , ss. 12-40.

Güleç, C., (2015), Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları, TESAM Akademi Dergisi, Sayı.2 Cilt.2, ss. 81-100

Gürel, S., (2001), Türkiye'de Göç ve Bütünleşme Sorunsalı, 21. Yüzyılın Karşısında Kent ve İnsan, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Hakverir, B., (2019), Schengen'den Stockholm'e İnsan Hakları Bağlamında Avrupa Birliği Göç Politikaları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya, Yüksek Lisan Tezi.

HSGM (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü), (2019), 2019 Birim Faaliyet Raporu, Sağlık Bakanlığı, Ankara.

Huysmans, J., (2000), The European Union and the Securitization of Migration. Journal of Common Market Studies, vol. 38, No. 5, p. 751-777.

İçduygu, A., İ. Sirkeci, (1999), Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri: 75 Yılda Köylerden Kentlere, Tarih Vakfı, İstanbul.

İçduygu, A., (2010), Türkiye'ye Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada Ulus-Devleti İnşa Etmek ve Korumak, İstanbul.

İçduygu, A., S. Erder, (2014), Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları: 1923- 2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.

İGAMDER (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi), (2013), Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor, <<https://igamder.org/uploads/belgeler/IGAMSuriyeSTK2013.pdf>>, (07.07.2020)

İnan, C. E., (2016), Türkiye'de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerine Bir İnceleme. Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:3 , ss. 10-33.

İnliceliler, N. D., (2019), 1923 Yılından Bugüne Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal-Ekonomik Etkileri, T.C. Maltepe Üniversitesi, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi.

iom.int., (2019), Glossary on Migration, <https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf>, (20.10.2020)

Kara, C. Ö., (2015), Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Karasu, M. A., (2017), Göç ve Uyum Sorunu, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Göç Yönetimi, 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Fırat Üniversitesi, Elazığ, ss. 631-649.

Karluk, R., (2011), Avrupa Birliği; Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları. Beta Yayınları, İstanbul.

Karpat, K., (2010), Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yayınevi, İstanbul.

Kaya, İ., E. Y. Eren, (2015), Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri, SETA Yayınları, Ankara.

Kınık, K., (2010), Göç, Sürgün ve İltica, Hayat Sağlık Dergisi, Temmuz, sayı:2 ss: 36-39.

Kirişçi, K., (2003), Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration, Migration Policy Institute, <<https://www.migrationpolicy.org/article/turkey-transformation-emigration-immigration>>, (10.04.2020)

Kirişçi, K., (2014), Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı, Brookings Enstitüsü, Uluslararası Araştırmalar Kurumu (USAK).

Köktaş, A., Ö. Yılmaz, (2010), Avrupa Birliği Entegre Sınır Yönetimi Modeli Schengen Sözleşmesinden Stockholm Programına, Polis Bilimleri Dergisi , Cilt:12 (2).

Küçükbaşol, Y., H. Pekdoğan, (2019), Türkiye'nin Göç Yönetim Süreci ve Jandarmanın Dönüşümü, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18(2) , 887-903.

Lee, E. S., (1966), A Theory of Migration, Demography, 47-57.

Lindstrom, C., (2005), European Union Policy on Asylum and Immigration. Addressing the Root Causes of Forced Migration: A Justice and Home Affairs Policy of Freedom, Security and Justice, Social Policy and Administration, Vol 39 No:6 , 587-605.

Managing Migration In All Its Aspects: Progress Under The European Agenda On Migration, (2018), <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20181204_com-2018-798-communication_en.pdf>, (29.06.2020)

Mandacı, N., G. Özerim, (2013), Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi, Uluslararası İlişkiler , ss. 105-130.

Massey, D. S., Arango, J., vd., (1993), Theories of International Migration: a Review and Appraisal, Population and Development Review, p. 431-466.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), (2019), 2020 yılı Bütçe Sunuşu, Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Olarak Yürütülen Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri, Ankara.

meb.gov.tr., (2016), Suriyeli Çocukların Eğitimi İçin Yol Haritası Belirlendi, <<http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>>, (09.05.2020)

Mercan, A., (2016), Schengen Antlaşması'ndan Lizbon Antlaşması'na Uzanan Süreçte Avrupa Birliği'nin Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi.

milliyet.com.tr., (2018), Sığınmacı Kampları Göç İdaresi'ne Devredildi, <<https://www.milliyet.com.tr/gundem/siginmaci-kamplari-goc-idaresi-ne-devredildi-2631338>>, (02.05.2020)

ntv.com., (2019), AB'den Vize Uygulamasında "Sığınmacı" Şartı, <https://www.ntv.com.tr/dunya/abden-vize-uygulamasinda-siginmaci-sarti,D_u53bLO9EWDXhHGg_mjfg>, (06.04.2020)

Okutan, M., (2009), Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Önder, N., (2019), Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, ss. 110-165.

Orhan, O., S. Senyücel Gündoğar, (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, Ankara: ORSAM Rapor No.195.

ORSAM (Ortadoğu Araştırma Merkezi), (2012), Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, ORSAM, Ankara.

ORSAM (Ortadoğu Araştırma Merkezi), (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.

Özcan, A., Ş. Köse, S. Ekinci, (2017), Türkiye Kentlerinin Uluslararası Göç Deneyimi: Barınma Uygulamaları ve Yerel Yönetimlere Düşen yeni Görevler. Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, ss. 983-1001, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Özcan, D. E., (2016), Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme, İş ve Hayat, Cilt:2, Sayı:16 , ss. 183-215.

Özcan, M., (2016), Avrupa Birliği’nin Suriyeli Mülteci Politikasına Eleştirel Bir Bakış, Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi, Yıl:12/Sayı:36 , ss. 4-8.

Özcan, M., (2017), AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Ankara.

Özerim, G., (2012), Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtlığı: Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Özerim, G., (2014), Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi? Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 5(1) , ss. 44-45.

Özgen, A. Ö., (2010), Avrupa Birliği Göçmenlik Politikaları:Tarihsel Geçmiş ve Mevcut Durum. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Özgür, N., Y. Özer, (2010), Türkiye’de Sığınma Sisteminin Avrupalılaştırılması, Derin Yayınları, İstanbul.

Özmen, B., A. T. Özden, (2013), Türkiye'nin Afet Yönetim Sistemi'ne Yönelik Eleştirel Bir Değerlendirme, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:49 , ss. 1-28.

Öztürk, K., (2017), AB Üyelik Sürecinde Türkiye'de Göç Politikasının Avrupalılaşması, Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, ss. 2580-2594, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Öztürk, M., (2011), Avrupa Birliği Göç Politikaları: Almanya'daki Türk İşçiler, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Özyakışır, D., (2013), Göç Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama, Nobel Yayın, Ankara.

Pasaport Kanunu, (1950), <<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5682.pdf>>, (16.04.2020)

Petersen, W., (1958), A General Typology of Migration, American Sociological Review, vol:23. No.3 pp. 256-266.

Polat, D. Ş., (2016), Arap Baharı ve Suriye Savaşı, Uluslararası Politikada Suriye Krizi, ss. 137-155, BETA, İstanbul.

publications.europa., (2005), Common Policy on Illegal Immigration, <http://publications.europa.eu/resource/cellar/abfc16a3-ca44-4036-a965-3bd715ec64a9.0004.02/DOC_2>, (27.03.2020)

Roots, L., (2009), The Impact of the Lisbon Treaty on the Development of EU Immigration Legislation, European Law And Policy, Vol: 5, p. 261-281.

Rutten, M., (2002). From Nice to Laeken, European Defence Core Documents, Institute for Security Studies, p.110-122.

Sade, G., (2020), Fransa Dışişleri Bakanı Türkiye'yi Mülteciler Üzerinden Avrupa'ya 'Şantaj'yapmakla Suçladı, <<https://tr.euronews.com/2020/03/04/fransa-disisleri-bakani-turkiye-yi-multeciler-uzerinden-avrupa-ya-santaj-yapmakla-sucladi>>, (08.06.2020)

Sağlam, S., (2006), Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt, Sayı 5, ss. 33-44.

Sandıklı, A., A. Semin, (2012), Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye, <<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-2014021958suriyeraporu.pdf>>, (23.12.2019)

Sayın, Y., A. Usanmaz, F. Aslangiri, (2016), Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18(31), ss. 1-13.

Seventh Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey, (2017), <<https://ec.europa.eu/neighbourhood->

enlargement/sites/near/files/20170906_seventh_report_on_the_progress_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf >, (26.06.2020)

Sosyal Bilimler Sözlüğü, (2020), <<http://omer-demir.net/sosyal-bilimler-sozlugu/>>, (25.04.2020)

Syria Regional Refugee Response, (2020), Total Persons of Concern by Country of Asylum, <<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>>, (18.04.2020)

Şen, E., (1984), Türkiye'de Mevsimlik İş Gücü Üzerine Düşünceler, Ege Coğrafya Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 1-7.

Şen, Y. F., G. Özkorul, (2016), Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2 , ss. 86-119.

Şimşek, D., (2017) Turkey as a “Safe Third Country”? The impacts of the EU-Turkey statement on Syrian refugees in Turkey, Perceptions: Journal of International Affairs, 22(4) , p. 161- 182.

Şöhret, M., (2016), Suriye'nin Siyasal Yapısı, Uluslararası Politikada Suriye Krizi, ss. 39-116, BETA Yayınları, İstanbul.

Tanrıkulu, F., (2017), Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl 22, sayı 86, ss. 127-144.

Taştan, C., (2016), Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler, Polis Akademisi Yayınları Rapor no:5, Ankara.

Taştan, C., A. Kavuncu, M. Akbulut, İ. İrdem, (2016), I. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu (Rapor: 5), Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

Taştekin, F., (2015), Suriye Yıkıl Göt, Diren Kal, İletişim Yayınları, İstanbul.

TDK (Türk Dil Kurumu), (2019), Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <www.tdk.gov.tr >, (20.10.2019)

The Schengen Area, (2015), European Commission Migration and Home Affairs, <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/schengen_brochure/schengen_brochure_dr3111126_en.pdf>, (12.01.2020)

The Stockholm Programme, (2009), Council of the European Union, <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_-_an_open_and_secure_europe_en_1.pdf>, (14.03.2020)

The Treaty of Rome, (1957), European Commission, <https://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf>, (11.03.2020)

Toksöz, G., (2006), Uluslararası Emek Göçü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Tokay, M., (2020), Mülteci Kapılarının açılması Göçmen Mutabakatı'nın sonu mu?, <<https://tr.euronews.com/2020/03/04/multecilere-kapilarin-acilmasi-gocmen-mutabakatinin-sonu-mu>>, (08.06.2020)

Tolay, J., (2011), Türkiye'de Mültecilere Yönelik Söylemler ve Söylemlerin Politikalara Etkisi, İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika, ss. 201-213, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayınları.

Töre, N., (2016), Uluslararası Göç Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara.

Tunç, A., (2017), Türkiye'de Göçün Yönetilmesi Sürecinde AFAD'ın Rolü, Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, ss. 165-183, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Türk, G.D., (2016), Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme, Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 25, ss. 145-157

Türkiye Eğilimler Araştırması, (2019), <<https://www.khas.edu.tr/tr/haberler/turkiye-egilimler-arastirmasi-tea-2019-sonuclari-aciklandi>>, (18.05.2020)

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, (16/01/2006 Tarih, 2006/9938 Sayılı Resmi Gazete),

Uludağ, E., (2018), Suriye Örneği Üzerinden Türkiye ile Kritik Aktörlerin Göç Politikalarına Karşılaştırmalı Bir Bakış, <<https://turksam.org/turkiye-ile-kritik-aktorlerin-goc-politikalarina-karsilastirmali-bir-bakis-suriye-ornegi>>, (30.06.2020)

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), (2011), Humanitarian Situation in Libya and the Neighbouring Countries, <<https://www.unhcr.org/protection/operations/4e0201a09/update-no30-humanitarian-situation-libya-neighbouring-countries.html?query=Humanitarian%20Situation%20in%20%20Libya%20and%20the%20Neighbouring%20Countries%20update%20no%2030>>, (11.12.2019)

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), (2017), Suriyeliler Artan Güvensizlik ve Kötüleşen Şartlardan Kaçarken, Suriyeli Mültecilerin Toplam Sayısı 3 Milyona Erişti, <<https://www.unhcr.org/tr/12834-suriyeliler-artan-guvensizlik-ve-kotulesen-sartlardan-kacarken-suriyeli-multecilerin-toplam-sayisi-3-milyona-eristi.html>>, (01.01.2020)

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), (2019a), <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.142534065.2060731060.1576050609-1039476898.1559837809>, (11.12.2019)

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), (2019b), <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.230575513.44444345.1577908901-1039476898.1559837809>, (01.01.2020)

UNHCR, (2020), Total Registered Syrian Refugees, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.139800627.1450352960.1586114346-1039476898.1559837809>, (04.06.2020)

unhcr.org., (2020), Syrian Refugee Regional Response, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.148332658.470811561.1588507367-1039476898.1559837809&_gac=1.229370408.1588507367.EAIAIQobChMIpu6yg9OX6QIVRLTtCh3hgAgAEAAYASAAEgI88vD_BwE>, (03.05.2020)

unhcr.org., (2020a), Internally Displaced People, <<https://www.unhcr.org/sy/internally-displaced-people>>, (07.04.2020)

UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund), (2020), Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar, <<https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar>>, (08.07.2020)

Uşar, G., (2010), Maastricht Antlaşması'ndan Günümüze Avrupa Birliği Politik Kimliği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Uzun, Ş., (2017), Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Göç Yönetimi, Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, ss. 79-96, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Valansi, K., (2008), Roma Antlaşması'ndan Avrupa Birliği'ne, <http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-67623-roma_antlasmasindan_avrupa_birligine.html>, (05.07.2020)

Vasileva, K., (2010), Foreigners Living in the EU are Diverse and Largely Younger Than the Nationals of the EU Member States, <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5565568/KS-SF-10-045-EN.PDF/389f77c3-8b09-4b4c-8ddd-a2d77b1802b6>>, (09.01.2020)

Velieçoğlu, A., (2014), Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Durumu, Mersin: Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi.

Walters, W., (2002), Mapping Schengenland: Denaturalizing the Border, Environment and Planning D: Society and Space 2002, volume 20 , p. 561-580.

wsj.com., (2011), Interview With Syrian President Bashar al-Assad, <<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894>>, (15.12.2019)

Yalçın, C., (2004), Göç Sosyolojisi, Anı Yayınevi, Ankara.

YİMER (Yabancılar İletişim Merkezi), (2020), <<https://yimer.gov.tr/TR/About/1b04ce24-5f6d-40ac-bfe1-e75ad8f0a825>>,(24.04.2020)

YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu), (11/0/2013 tarih, 28615 Sayılı Resmi Gazete),

